

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**SURİYELİ SİĞINMACI VE MÜLTECİLERE SUNULAN
SOSYAL HİZMETLERİN ANALİZİ:
ALMANYA VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

DURMUŞ AYDIN

**DANIŞMAN: PROF. DR. ALİ RIZA ABAY
ORTAK DANIŞMAN: PROF. DR. İSMAİL BARIŞ**

**YALOVA
MAYIS 2022**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

SURİYELİ SİĞINMACI VE MÜLTECİLERE SUNULAN
SOSYAL HİZMETLERİN ANALİZİ:
ALMANYA VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ

DURMUŞ AYDIN
127303008

DANIŞMAN: PROF. DR. ALİ RIZA ABAY
ORTAK DANIŞMAN: PROF. DR. İSMAİL BARIŞ

YALOVA
MAYIS 2022

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım “SURIYELİ SİĞINMACI VE MÜLTECİLERE SUNULAN SOSYAL HİZMETLERİN ANALİZİ: ALMANYA VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ” başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı; bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti hâlinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Durmuş AYDIN

ÖNSÖZ

Suriye'deki iç savaş nedeniyle 2011 yılında başlayan ve hızla büyüyüp özellikle Suriye'ye komşu ülkeler (Türkiye, Ürdün, Lübnan, Irak vb.) başta olmak üzere Avrupa Birliği (AB) ülkelerine yönelen göç hareketi, hâlen devam etmekte olan büyük bir sığınmacı/mülteci/ krizine yol açmıştır. Mülteci krizi sadece bunu tecrübe eden mağdurları değil, onlarla birlikte gelen birçok sosyolojik, ekonomik ve siyasi sorunla baş etmek zorunda kalan ev sahibi toplumları da derinden etkilemiştir.

Uzayan savaşla birlikte sayıları hızla artan Suriyeli sığınmacı ve mülteciler, ev sahibi ülkelerde kabul ve uyum başlıkları altında hızlı çözüm gerektiren sorunlara yol açmıştır. Gelen mültecilerin zorunlu insani ihtiyaçları bir yana, kültürel ve toplumsal ihtiyaçları, ev sahibi toplumlarla aralarında ciddi çatlakların oluşmasına neden olmuştur. Bu bağlamda üretilen siyasi çözümlerin gelip dayandığı nokta, genellikle bir uçta güvenlikçi anlayış, öbür uçta her şeye rağmen bir arada yaşama anlayışı arasında bir yerlerde durmuştur. Bu kadar dinamik ve hayati olması sebebiyle göç ve mültecilik konusunda yapılacak teorik çalışmalar ve Suriyeliler özelinde yapılacak saha çalışmaları büyük önem kazanmıştır.

Şu ana kadar bu konuda yapılan çalışmaların meseleyi farklı disiplinlerle ve farklı metodlarla incelediği, ele aldığı görülmektedir. Şüphesiz her disiplinin konuya kendi bakış açısı ile yaklaşması çok önemli olmakla birlikte, meseleye sosyal hizmet perspektifi ile yaklaşmak, özel bir hayatiyet arz etmektedir. Zira bu perspektiften yoksun olarak yapılacak değerlendirmeler eksik kalacak; göçmen, mülteci veya sığınmacı statülerine sahip farklı nitelikteki kitlelerin entegrasyonu, yapılacak sosyal yardımlar, bu kişilerin istihdamı vb. alanlardaki çalışmaların ve politikaların belirlenmesinde ciddi eksikliklere yol açacaktır. Bu amaçla dünyada en fazla Suriyeliyi kabul etmiş olan iki ülke örneği üzerinden, sosyal hizmetler perspektifi çerçevesinde bir saha çalışması yapılması hayati hâle gelmiştir. Bu tez, Almanya ve Türkiye'de yaşayan Suriyelilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarını inceleyerek Suriyelilerin bulundukları ülkelerdeki mevcut durumlarını ortaya koymayı hedeflemiştir. Böylelikle farklı mülteci krizlerinde uygulanabilecek yöntemler konusunda katkı sunmayı amaçlamıştır. Sosyal hizmet alanında mülteciler özelinde daha önce yapılmış teorik çalışmaları da bu vesile ile yeniden hatırlatacak olan bu tezde, Suriyeli sığınmacı ve mülteciler bağlamında hâlihazırdaki çalışmaların hak temelli yaklaşım çerçevesinde ele alınması hedeflemiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında doktora eğitimim boyunca benden yardımlarını esirgemeyen, akademik anlamda bana her zaman destek olan danışman hocam Prof. Dr. Ali Rıza Abay'a teşekkür ederim. Onun ufuk açıcı yönlendirmelerine ilave olarak süreç içinde görüşleriyle dikkat etmem gereken noktaları hatırlatan ve beni yönlendiren Prof. Dr. İsmail Barış hocama, Suriyeliler ile gerçekleştirilen mülakatlarda desteğini esirgemeyen Dr. Ahmet Emin Dağ'a ve son olarak bu tez çalışmasının nihayete kavuşmasında yol gösteren Prof. Dr. Tarık Tuncay hocama en içten teşekkürlerimi sunarım.

Her zaman yanımda olup, anlayış ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen başta sevgili eşim olmak üzere çocuklarıma da ayrıca teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Konusu ve Problemi	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Cevap Bulmaya Çalıştığı Sorular	4
1.4. Araştırmanın Önemi	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.6. Araştırmanın Yöntemi.....	6
1.7. Araştırma ile İlgili Akademik Literatür.....	7
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi.....	11
2.1.1. Göç ve göçmen	11
2.1.2. Sığınmacı ve mülteci	12
2.1.3. Sosyal hizmet müdahale biçimleri.....	14
2.1.4. Sosyal hizmet ve mülteciler/sığınmacılar	19
2.2. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi.....	30
2.2.1. Hak temelli yaklaşım	30
2.2.2. Hak temelli yaklaşım ve insan hakları.....	31
2.2.3. Hak temelli yaklaşım ve sosyal hizmet	33
3. DÜNYADA MÜLTECİ SORUNU VE SOSYAL HİZMET	37
3.1. Mülteci Sorununun Tarihî Arka Planı ve Sosyal Hizmet.....	37
3.2. Mülteci Sorunu ve Uluslararası Sosyal Hizmet	42
3.2.1. Almanya örneği üzerinden gelişmiş ülkelerde mülteci sorunu ve sosyal hizmet	42

3.2.2. Türkiye örneği üzerinden gelişmekte olan ülkelerde mülteci sorunu ve sosyal hizmet.....	56
3.2.3. Suriyeli mülteciler ve uluslararası sosyal hizmet	68
4. SAHA ÇALIŞMASI	73
4.1. Yöntem	73
4.2. Araştırma Modeli.....	73
4.3. Özneler.....	74
4.4. Araştırma Mekânları.....	79
4.5. Görüşme Süreci ve Anlatılar	79
4.6. Derinlemesine Görüşme Sonuçları.....	80
4.6.1. Almanya.....	80
4.6.2. Türkiye.....	95
4.7. Verilerin Analizi ve Alt Temalar.....	120
4.7.1. Mülteci kabul merkezleri	122
4.7.2. Kabul sonrası uygulamalar	124
4.7.3. Uyum süreçleri.....	126
4.7.4. Yardımlar ve ekonomik durum.....	129
4.7.5. Çalışma hayatı.....	131
4.7.6. Kamu hizmetlerinden yararlanma.....	134
5. TARTIŞMA, SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	137
5.1. Tartışma	137
5.2. Sonuçlar	142
5.3. Öneriler.....	147
KAYNAKLAR.....	149
EKLER	163
ÖZGEÇMİŞ	175

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AFAD	: Afet ve Acil Durum Müdürlüğü
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Av.	: Avukat
BA	: Federal İstihdam Bürosu
BAMF	: Federal Göçmen ve Mülteciler Dairesi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CSWE	: Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi
diğ.	: Diğerleri
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
ESF	: Avrupa Sosyal Fonu
GMF	: German Marshall Fund
IFSW	: Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
IRO	: Uluslararası Mülteci Örgütü
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
NASW	: ABD Sosyal Hizmet Uzmanları Ulusal Birliği
NSW	: New South Wales
PICUM	: Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants
STK	: Sivil toplum kuruluşu
t.y.	: Tarihi yok
UN	: United Nations
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNRRA	: Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi
UNRWA	: Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı
vb.	: ve başka/ve benzeri
YL	: Yüksek Lisans
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	61
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Grafik 2.1. Almanya'ya Sığınma Başvuru Sayıları	44
Grafik 2.2. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı.....	57
Grafik 2.3. Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler.....	60

SURİYELİ SİĞINMACI VE MÜLTECİLERE SUNULAN SOSYAL HİZMETLERİN ANALİZİ: ALMANYA VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ

ÖZET

Tarih boyunca insanlar bazen daha iyi bir yaşam bazen de can güvenliklerini sağlamak için göç etmiştir. Günümüzde de önemini koruyan göç ve iltica meselesi, sosyal hizmet çalışmalarını ilgilendiren en temel konular arasında yer almaktadır. Özellikle göçün tetiklediği sorunlar, güvenlik kaygıları, entegrasyon problemleri vb. riskler, bu konuda ciddi politikaların geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu tezin amacı, sosyal hizmet alanlarından biri olan mültecilik konusunda, Almanya ve Türkiye gibi yüksek sayıda Suriye vatandaşı barındıran iki ülkedeki uygulamaları ortaya koyarak hak temelli yaklaşım çerçevesinde imkânları ve potansiyeli görmektir.

Bunun için sığınmacı ve mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamaları konusunda yerleşik literatüre uygun teorik çerçeve ortaya konulmuş ve pratik uygulama alanı olarak da iki ülkedeki Suriyeli sığınmacı ve mültecilerin deneyimleri aktarılmıştır. Araştırma, bu deneyimlerin oluşturduğu öznel verilerle sosyal hizmet pratiği yürüten uzmanların ve sivil toplum temsilcilerinin nesnel deneyimleri birleştirilerek iki ülkede yaşayan Suriye vatandaşlarına sunulan sosyal hizmetlerin analiz edilmesi adına, nitel bir yapıda tasarlanmıştır. Bu çerçevede Almanya’da yedi Suriyeli mülteci, Türkiye’de 10 geçici koruma statüsüne sahip Suriyeli, her iki ülkede üçer sosyal hizmet uzmanı ve ikişer sivil toplum kuruluşu yöneticisi olmak üzere toplamda 27 kişi ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler; mülteci kabul merkezleri, kabul sonrası uygulamalar, uyum süreçleri, yardımlar ve ekonomik durum, çalışma hayatı ve kamu hizmetlerinden yararlanma olmak üzere altı alt tema üzerinden analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda, her iki ülkede Suriyelilere sunulan sosyal hizmet uygulamaları arasındaki belli başlı farklılıklar saptanmıştır. En önemli farklılıklar da kabul sonrası süreçlerde, özellikle de Suriyelilerin çalışma hayatına katılımlarında ortaya çıkmıştır. Ayrıca hak temelli yaklaşım benimsendiğinde bu durumun sunulan sosyal hizmetin kalitesini artırdığı ve Suriyelilerin ev sahibi toplum ile uyum sürecini olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

Araştırma, mülakatlardan elde edilen sonuçlar doğrultusunda sığınmacı ve mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının kalitesinin artırılması adına önerilerle sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç Mülteci, Sığınmacı, Geçici koruma, Mülteci politikaları

ANALYSIS OF SOCIAL SERVICES PROVIDED TO SYRIAN ASYLUM SEEKERS AND REFUGEES: CASES OF GERMANY AND TURKEY

ABSTRACT

Migration phenomena has always been a part of human social history where people moved to another places for the purposes of a better life or to seek security. Today, migration and asylum-seeking are even more significant, and have become one of the essential topics concerning the study of social work. Various risks, particularly of which concerning security, integration problems, and other challenges arising from migration necessitate development of encompassing policies regarding the migration issue. This study aims to initially present the practices of two countries which have received a significant amount of refugees within the context of social work, and then to analyze the possibilities and potential with regard to rights based approach.

Firstly the theoretical frame, in line with the respective literature, has been discussed in relation to practices of social work for asylum seekers and refugees and then with regards to the practical application area, the experiences of Syrian refugees and asylum seekers in both countries has been presented. In-depth interviews are conducted with, 10 Syrians with the status of under temporary protection in Turkey, 7 Syrian refugees in Germany, 3 social work experts and 2 NGO executives in both countries, in total with 27 people.

The resulting data of the interviews are analyzed under 6 sub-themes which are, refugee reception centers, post-acceptance practices, integration processes, assistances and financial situation, work life and benefit from public services. As a result of this research, it has been observed that with regards to the practices of social services for Syrians in both countries, there has been notable differences. The most important differences have become apparent following the acceptance during Syrians integration to work life. Also it has been observed that embracing the rights-based approach has improved the quality of social services provided to Syrians, and has contributed positively to their integration with the host population.

Key Words: Migration, Refugee, Asylum-seeker, Temporary protection, Refugee policies

1. GİRİŞ

Tarih boyunca insanlar çeşitli sebeplerle yaşadıkları coğrafyayı terk ederek başka bölgelerde yaşamaya mecbur kalmıştır. Bu ihtiyaç kimi zaman bir doğal afet veya kriz sonrası ortaya çıkmış kimi zaman da insan eliyle üretilmiş felaketler ve güvenlik arayışı, insanları yaşadıkları yerden koparmıştır. Göç olgusu insanlık tarihinin ilk günlerinden itibaren yaşamın bir parçası olurken, göç eden insanların bıraktıkları yer ile gittikleri yerdeki yaşamları hiçbir zaman aynı olmamıştır. Bu hareketleri tetikleyen temel motivasyon genellikle daha iyi veya daha güvenli bir yaşama ulaşma arzusu olduğu için bu beklentinin karşılanması yeni hayatın inşa edilmesinde temel belirleyici kriter olmuştur.

Günümüzde büyük savaşlar veya ekonomik arayışlar nedeniyle tetiklenen kitlesel insan hareketleri; mülteci, sığınmacı, göçmen, gurbetçi vb. değişik isimlerle nitelenen yeni göç dalgaları yaratmaya devam etmekte ve göç söz konusu olduğunda dünyanın hiçbir bölgesi bundan bağımsız kalamamaktadır. Bu anlamda günümüzde özellikle ekonomik gerekçelere dayalı göçlerin dikkat çekici biçimde arttığı gözlemlenmektedir. Latin Amerika'nın, Afrika'nın yahut Asya'nın en ücra kasabasından yoksul birinin büyük şehre veya başka bir ülkeye göç etmesi gibi tekil süreçler ilk bakışta göze batmasa da bu süreç bir süre sonra toplamda milyonlarca insanın yer değiştirmesi olarak sonuçlanmaktadır.

Ekonomik gerekçeler dışında büyük insan kalabalıklarını yer değiştirmeye mecbur bırakan ve bu tezin de ana konusunu oluşturan mültecileri ilgilendiren savaşlar ise, en temel “zorunlu göç” sebebi olarak öne çıkmaktadır. Yukarıda bahsi geçen ekonomik motivasyonlu göçler genellikle bireysel kararlara ve yarı gönüllü tercihlere bağlı gelişirken savaşlar sebebiyle yaşanan göçler tümüyle mecburiyetler sonucu geliştiği için bu durum hareket hâlindeki büyük insan kitlelerinin mağduriyet potansiyelini bir hayli arttırmaktadır. Üstelik böylesi güvenlik odaklı yer değiştirmelerde genellikle kadın ve çocukların öncelendiği düşünüldüğünde, göç hâlindeki kitlenin çok daha kırılgan olduğu açıktır.

Bu bağlamda Türkiye'yi de etkilemesi bakımından en güncel ve önemli mülteci hareketi, Suriye vatandaşlarının oluşturduğu kitlesel göçtür; dolayısıyla bu konunun incelenmesi özellikle bizim için büyük önem arz etmektedir. Suriyeli sığınmacı ve

mülteciler meselesi, bugün sadece mağdurların hayatını etkileyen bireysel bir mesele olmaktan çıkıp tüm bölgenin hatta tüm Avrupa'nın meselesi olarak büyük bir krize dönüşmüş durumundadır.

Bu anlamda sosyal hizmet uygulamaları, bir yanda Suriyeli sığınmacı ve mültecilerin kişisel mağduriyetlerini azaltma arayışlarını gündeme getirirken diğer yanda bu insanların yaşadıkları yeni ülkelerdeki toplumlarla uyumlu bir yaşam kurmaları konusunda yapılması gerekenlere odaklandığından, ev sahibi toplumlar açısından da hayati bir alan olarak öne çıkmaktadır. Bu tez, Suriyelilerin ülkeleri dışında en fazla bulunduğu iki ülke olan Türkiye ve Almanya örnekleri üzerinden sosyal hizmet uygulamalarının sınırlarını anlamaya çalışacaktır.

Bu noktada, sosyal hizmet uygulamalarından yararlanan bu insanların tatmin düzeylerini anlamaya çalışmak ve işin içindeki profesyonellerin bakış açılarını ortaya koymak oldukça aydınlatıcı olacaktır. Bu bağlamda gerek Türkiye'de gerekse Almanya'da yaşayan Suriye vatandaşı kişilerle bire bir mülakatlar yapmak, sosyal hizmetler açısından onların koşullarını anlamada en önemli ölçütlerden biridir. Elbette ki mültecilerin anlatımı mevcut tablonun yalnızca bir tarafını ortaya koyabilecektir. Bu eksikliği tamamlayıp daha kapsamlı ve kuşatıcı bir tespit yapabilmek adına sosyal hizmet profesyonelleri ve sivil toplum kuruluşu (STK) yöneticileriyle de görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Türkiye ve Almanya örnekleri üzerinden Suriye vatandaşı mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamaları konusunda detayları ortaya koymayı amaçlayan bu tez çalışması, giriş kısmı dâhil beş bölümden oluşmaktadır. Kavramsal ve kuramsal çerçevenin sınırlarını çizdikten sonra teorik altyapıyı inşa etmeyi hedefleyen ikinci bölümde, birbiriyle karıştırılan veya özensiz kullanılan göçmen, mülteci veya sığınmacı gibi kavramların çerçevesi çizilerek bu kavramlar bağlamında sosyal hizmet uygulamalarının teorik altyapısı ortaya konulacaktır. Tezin kuramsal altyapısını oluşturan “hak temelli yaklaşım” konusu da bu bölümde ele alınarak çerçevelenecektir. Üçüncü bölümde, teoriden ziyade çalışmanın pratik yönü; yani yaşanan bir gerçeklik olarak mültecilik konusu, tarihsel arka planı ve güncel verileri ile ortaya konulacak, bu bağlamda sosyal hizmet uygulamalarının sınırları tartışılacaktır. Bu yapılırken de Türkiye ve Almanya örnekleri hem yasal altyapı hem de pratik uygulamalar bağlamında ayrı ayrı detaylandırılacaktır. Dördüncü bölüm,

Türkiye ve Almanya’da yaşayan Suriye vatandaşlarıyla, sosyal hizmet uygulayan profesyonellerle ve STK yöneticileriyle yapılan görüşmelerin detaylarından oluşmaktadır. Beşinci bölüm ise Türkiye ve Almanya örneklerinin karşılaştırılmasına imkân verecek tartışma, sonuç ve önerileri ele alarak sosyal hizmet uygulamaları konusunda tezin ana problemi olan iki ülkedeki tecrübe üzerinden sığınacı ve mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarında hak temelli yaklaşımın gerekliliğini ispatlayacaktır.

1.1. Araştırma Konusu ve Problemi

Bu tezin konusu, Suriye’de yaşanan savaş sonucu ortaya çıkan mülteci krizi sonrasında, Almanya ve Türkiye gibi yüksek sayıda Suriye vatandaşını kabul eden iki ülkeyle ilgili verileri ortaya koyarak sosyal hizmet uygulamalarına dair mülteci deneyimlerini anlamaya çalışmaktır. Bu yapılırken hem mültecilerin hem de sosyal hizmet uygulayıcılarının ifadelerinden yola çıkılarak ülkelerin mülteci ya da sığınmacı kabul aşamasındaki bürokratik süreçleri, prosedürler ve başvuru sonrası yaşanan tecrübeler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu araştırmanın ana sorunsalı, mülteci öyküleri üzerinden iki farklı ülkedeki iki farklı karakterde şekillenen uygulamaların sosyal hizmet çeşitliliği açısından ne gibi sonuçlar doğurduğunu anlamaktır. Dolayısıyla bu tezin temel problem alanı, iki farklı ülkedeki farklılaşan veya aynılaşan sosyal hizmet uygulamalarını anlayarak mevcut sosyal hizmet uygulamaları içinde en etkin modelin ön plana çıkmasını sağlamaktır.

Tüm bu analizlerin yapılabilmesi için iki ülkede (Türkiye ve Almanya) yaşayan Suriye vatandaşları ile bire bir mülakatlara dayalı saha çalışması yapılacaktır. Bu çalışma kapsamında sadece Suriye vatandaşlarıyla değil, aynı zamanda sosyal hizmet uygulayıcılarıyla da görüşmeler yapılarak sahadaki durum tüm netliği ile ortaya konulacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, sosyal hizmet alanlarından biri olan mültecilik konusunda, biri gelişmiş (Almanya), diğeri gelişmekte olan (Türkiye) iki ülkedeki sosyal hizmet uygulamaları üzerinden mevcut durumu anlayıp hizmet kalitesinin artırılması için yeni öneriler getirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda belirlenen alt amaçlar ise şunlardır:

1. Mültecilik kavramsallaştırması başlığı altına giren tüm sosyal hizmet uygulamalarının kapsadığı faaliyet alanlarına dair çerçevenin boyutlarını ortaya koymak.
2. İki ülkedeki sığınmacı ve mültecilerin deneyimleri üzerinden gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin mülteci yaklaşımındaki dinamikleri görmek.
3. Şayet bir fark varsa Türkiye'nin uyguladığı yaklaşım ile Almanya'nın uyguladığı yaklaşımın ne olduğunu ortaya koymak.
4. Mülteci ve sığınmacı kabulünde iki ülke sistemlerinin nasıl işlediğini anlamak.
5. Almanya ve Türkiye uygulamalarından yola çıkarak, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki sosyal hizmet uygulamalarının sınırlarını görmek.
6. Mülteci deneyimleri üzerinden, iki ülkede geçerli olan yasal prosedürlerin uygulanma düzeylerini anlamak.
7. Var olan aksaklıkları görerek sosyal hizmet uygulamaları açısından daha faydalı ve uygulanabilir bir örnek olup olmadığını ortaya koymak. Bunu yaparken de hak temelli yaklaşımın bir çözüm olup olamayacağını göstermek.

1.3. Araştırmanın Cevap Bulmaya Çalıştığı Sorular

- Almanya ve Türkiye örnekleri üzerinden mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının çeşitliliği ve sınırları nelerdir?
- Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere, mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamaları hangi bağlamlarda ayrışmakta ve benzeşmektedir?
- Mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarında hak temelli yaklaşımın boyutları nelerdir?
- Tarihsel gelişimi göz önüne alındığında dünyadaki mülteci sorunu, sosyal hizmet uygulamalarında ne gibi farklılaşma yaratmıştır?

1.4. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, sosyal hizmet uygulama alanlarından biri olan mülteciliği istatistiksel verilerin ötesinde ele almakta ve bizzat sürecin içinde bulunan tüm aktörlerle görüşerek onların deneyimlerini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın hem Türkiye’de ve Almanya’da mültecilere yönelik kanun ve uygulamalara dair yapılan tartışmalara hem de ihmal ve istismarla ilgilenen sosyal hizmetler, hukuk, psikoloji ve sosyoloji gibi alan yazınlarına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Her iki ülkede ihmal ve istismar konularında çalışan profesyonellere, akademisyenlere ve öğrencilere de yararlı olacağı öngörülen bu çalışmanın mültecilik konusunda yapılacak diğer araştırmalara da ışık tutabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada, araştırma konusu ile ilgili mevcut akademik literatür taranmış; Almanya ve Türkiye’nin göç ve mülteciliğe dair yayınladıkları raporların, istatistiklerin ve bu ülkelerin ilgili hükümet görevlilerinin açıklamalarına yer verilmiş ve tartışılmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de ve Almanya’da bir sosyal hizmet alanı olan mültecilikle ilgili iki ülkenin güçlü ve zayıf yönleri ortaya konulmuştur.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma her ne kadar mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamaları konusunda genellemelere dayalı sonuçlar elde etmeyi amaçlasa bile yalnızca Almanya ve Türkiye üzerinden bir değerlendirme yapmıştır. Mülteci genel kavramsallaştırması içine birçok ülkedeki farklı kökenden mültecinin dâhil edilmesi gerekse de bu çalışmada konu özellikle Suriye uyruklu mültecileri kapsayacak şekilde ele alınmıştır. Bu yapılırken de söz konusu devletlerin Suriyelilere yönelik politikalarını doğru değerlendirebilmek adına diğer mültecilere yönelik veriler analiz sürecine dâhil edilmemiştir. Bu tez çalışmasında ağırlıklı olarak Almanya ve Türkiye’nin mültecilerin kabulüne yönelik politikaları, sosyal hizmetlerle ilişkisi ölçüsünde ele alınmıştır.

Çalışma, göç ve göçmen genel kavramları kapsamına giren birçok alt kategorideki kavramı özenle kullanmak durumunda olduğundan, kimi zaman sanki farklı olgulardan bahsediliyormuş izlenimi verme riskini barındıran önemli bir sınırlılığa işaret etmektedir. Teknik olarak aralarında bir fark olmayan mülteci ve sığınmacı kavramları, hukuki olarak farklı sonuçlar doğuran iki olgu olmakla birlikte, sosyal hizmet uygulamaları açısından herhangi bir farklılık oluşturmamaktadır. Zira “mülteci” yahut “sığınmacı” olarak isimlendirilen kişiler için bulundukları yabancı ülkede sahip oldukları insani haklar bağlamında bu isimlendirmeler arasında hiçbir fark yoktur. Üstelik sosyal hizmete konu olan uygulamalarda da tümüyle eşit durumda olmaları, kavramsal farklılaşmaya rağmen herhangi bir ayrım yaratmamaktadır.

Dolayısıyla da Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin “sığınmacı” statüsünden “geçici koruma” statüsüne alınması ile Almanya’daki sığınmacıların “mülteci” statüsüne alınmaları, sosyal hizmet uygulamaları bağlamında herhangi bir fark yaratmamaktadır. Kuşkusuz oluşan farklı hukuki statüler kişilere yasal haklar bağlamında yeni fırsatlar sunsa da bu durum temel insan hakları ve bunun sonucu olarak verilen sosyal hizmetler bağlamındaki birçok uygulamayı etkilememektedir.

Bu çalışmanın ana yöntemi mülakat ve görüşmeler olduğundan, görüşmelerde özellikle mültecilerin farklı kaygılardan dolayı sorulara yanıt vermede çekingen davranmaları veya mülakatçıyı yanlış yönlendirebilecek öznel cevaplar vermeleri, çalışmanın sıhhati açısından önemli bir risk oluşturabileceğinden bu riski azaltmak için mülakat sırasında çapraz sorularla konunun daha net çizgilerle ortaya konulması sağlanmıştır.

Bu araştırmayı potansiyel olarak olumsuz etkileyebilecek bir diğer unsur, görüşmelerin tamamen yabancı bir dil konuşan insanlarla yapılıyor olmasıdır. Görüşmelerin çoğunun Arapça, bir kısmın da Almanca olması, bir yandan doğru çeviri meselesini, diğer yandan tercüman ve kayıtların çözümü konusunda ciddi zaman harcanması sorununu gündeme getirmiştir.

1.6. Araştırmanın Yöntemi

Mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamaları konusundaki teorik çalışmaların, bugüne kadar yapılmış akademik araştırmalarda büyük oranda yol gösterici olduğuna kuşku yoktur. Nitekim bu çalışmada da söz konusu bu zengin içerikten büyük oranda istifade edilmiştir. Ancak bu tezin konusunu oluşturan Suriye vatandaşı mülteciler gibi spesifik bir grubun Türkiye ve Almanya gibi sınırlı coğrafi alanlardaki tecrübeleri üzerine yapılacak bir çalışmanın, teorik zemini konusundaki tutarlılık kadar önemli boyutu, sahadaki verilerle desteklenmesidir. Bu nedenle çalışmanın bir ayağını ilgili literatürdeki anlatıların derlenmesi oluştururken diğer ve belki de daha önemli ayağını sahadaki verilerin toplanması oluşturmaktadır.

Bu bağlamda böylesi bir çalışma için en uygun yöntem nitel araştırma yöntemi olarak öne çıkmıştır. Nitel araştırma modelinin aslında sosyal bilimlerle ilgili tüm araştırma alanlarına hizmet eden en isabetli yöntemlerden biri olduğuna kuşku yoktur. Bu çalışmada, Türkiye’de yaşayan geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler ve

Almanya'daki Suriyeli mülteciler arasından görüşmeyi kabul edenlerle mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar 35 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış sorular üzerinden yapılmıştır. Bu sorular tezin amacına uygun nitelikte olup kimlik bilgileri, varış ve yerleşme-yaşama süreçlerini ele alıp söz konusu mültecilerin ilgili ülkelere girişlerinden itibaren karşılaştıkları olumlu ve olumsuz, tam ve eksik tecrübeleri, sosyal hizmetler kapsamında değerlendirmeyi amaçlamıştır. İkinci mülakat grubu olarak da sosyal hizmet uygulayıcıları ve bu alanda hizmet veren STK yöneticileri belirlenmiştir. Bu gruba da yarı yapılandırılmış 14 soru sorulmuş ve bu sorularla yine her iki ülkede, teorik ve pratik anlamda sosyal hizmetlerin Suriyelilere yönelik kapsamı ve etkileri konularının aydınlatılması amaçlamıştır. Yapılan derinlemesine mülakatlarla hem katılımcıların içinde bulunduğu durumun ve süreçlerin tam olarak ortaya konulması hem de mülteci beyanlarının doğrulanması hedeflenmiştir.

Bu tez çalışmasının literatüre en önemli katkısı, Türkiye ve Almanya'da yaşayan Suriye vatandaşı mülteciler ve bu iki ülkedeki sosyal hizmet uygulayıcıları ve yöneticileri ile yapılan görüşmeler olacaktır.

1.7. Araştırma ile İlgili Akademik Literatür

2011 yılında savaşın başlamasından bu yana Türkiye'nin siyasi ve toplumsal gündemini meşgul eden Suriye çatışması, akademik dünyada da oldukça fazla sayıda çalışmaya konu olmuştur. Bu bağlamda son 10 yılda sosyal bilimlerin hemen her dalında Suriye ile ilgili 1.400'den fazla, Suriyeli mültecilerle ilgili de 300'den fazla tez yapılmıştır. Bu tezin de araştırma konusu olan Suriyeli mülteciler bağlamında, Mayıs 2022 itibarıyla Türkiye ve Almanya'yı konu alan altı tez bulunmaktadır.

Bu tezlerden biri, mültecilerin iki ülkedeki iş gücü piyasasındaki durumunu (Laura KUNZENDORF, Mültecilerden Çalışanlara: Türkiye ve Almanya'daki Suriyeli Mültecilerin İş Gücü Piyasası Entegrasyonunun Karşılaştırılması, 2019, yayınlanmamış YL tezi) ele almaktadır.

Bir diğeri ise iki ülkenin mülteci siyasetini karşılaştırmıştır (Max WITTMANN, Bulgaristan Türk Göçmenleri, Kürt ve Boşnak Savaş Mültecileri Arka Planıyla Suriye Çatışmasında Türk ve Alman Mülteci Politikası, 2020 YL).

Türkiye ve Almanya örneğinde Suriyeli mülteci karşılaştırması üzerine akademik çalışmalardan ikisi de medya üzerinden bir analiz yapmaya çalışmıştır (1. Eda

BODURLAR, Alman ve Türk Günlük Ulusal Gazetelerinde Suriyeli Mülteciler, 2020, YL; 2. Büşra Fadim SARIKAYA, Türk ve Alman Yazılı Basınında Suriyeli Mültecilerle İlgili Çıkan Haberlerin Karşılaştırılması: Hürriyet Gazetesi ve Bild Gazetesi Örneği, 2018, YL).

Suriyeli mülteci odaklı iki ülke karşılaştırması yapan diğer iki çalışma ise, Almanya ağırlıklı olarak Türkiye ve Avrupa arasında mülteci sorununu ele almıştır (1. Begüm Ceren CANPOLAT, Türkiye ve Avrupa'nın Suriyeli Mültecileri Yansıtması: İnsani İdeallere Karşı Siyasi Koz, 2017, YL; 2. İpek Ferihanaz KESKİN, Göç Politikalarının Karşılaştırılması: Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye Perspektifinden Suriyeli Mülteciler Krizi, 2021, YL).

Sosyal hizmetler alanında da zengin bir akademik içerik bulunmasına rağmen Suriyeli sığınmacı ve mülteciler üzerine yapılan analizlerin sayısı ne yazık ki oldukça azdır. Türkiye'de sosyal hizmetler disiplini çerçevesinde son 30 yılda 500'e yakın tez yapılmış olmasına rağmen bunlardan Suriyeli sığınmacıları konu alan tezlerin sayısı 15'tir. Bu çalışmaların büyük bölümü de genelde belirli bir bölgedeki (bir ilçe veya il) sosyal hizmet uygulamalarını veya sığınmacı özel bir grubu (öğrenci, kadın vb.) konu edinmektedir. Bu tezin araştırma konusuyla benzerlik gösteren ve Türkiye ile Almanya örneklerini ele alan sosyal hizmet konulu tezlerin sayısı ise ikidir. Bu çalışmalardan biri, mültecileri ele almaksızın doğrudan iki ülke arasındaki sosyal hizmet uygulamalarını mukayese etmektedir (Nuriye AKYÜZ, Türkiye ve Almanya'da Sosyal Hizmet Uygulamalarının Karşılaştırılması, 2019, YL). Diğer tez ise sosyal hizmet perspektifinden sadece sığınma düzenlemelerini (Viola HENRICH, Sosyal Hizmet Perspektifinden Avrupa Birliği Bağlamıyla Almanya ve Türkiye'deki İltica Mevzuatının İncelenmesi, 2017, YL) konu edinmektedir. Bu iki çalışmaya ilave olarak doğrudan Türkiye-Almanya karşılaştırması olmasa bile genel olarak AB incelemesi yapan ve Türkiye ile mukayese imkânı veren iki farklı çalışma daha vardır (1. Seyyit Ali ERTAŞ, Türkiye'de 2002-2019 Dönemi Sosyal Hizmetler Politikası Üzerine Bir İnceleme ve Avrupa Birliği Ülkeleri ile Karşılaştırmalı Bir Analiz, 2021, Doktora tezi; 2. Kadir AYDIN, Avrupa Birliği ile Bütünleşme Süresince Sosyal Devlet Anlayışının Sosyal Hizmetler Bağlamında Karşılaştırılması: Türkiye, Almanya ve İngiltere Örneği, 2019, Doktora tezi).

Tez düzeyindeki çalışmaların yanı sıra iki ülkenin göçmenlere yönelik sosyal hizmet uygulamalarını mukayese imkânı veren akademik alan çalışmalarının sayısı da oldukça sınırlı görünmektedir. Bu çerçevede sadece Türkiye ve Almanya örneklerini ele almasalar bile iki ülkeyi konu edinen bazı akademik makaleler yazılmış olması (1. Emel TOPCU-Cumali ÖZBEK, Uluslararası Göçte Geçici Koruma Politikasının Politika Transferi Çerçevesinde Karşılaştırmalı Analizi: Almanya, Hollanda ve Türkiye Örneği, Journal of Social Policy Studies, Vol. 21, Issue 53, 2021; 2. Dilara USTABAŞI GÜNDÜZ-Hatice Kübra ÇİFCİ, Yerel Yönetimlerin Göçmenlere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarının Karşılaştırılması: G20 Ülkeleri ve Türkiye, The Journal of Migration Studies, Vol. 7, Issue 1, 2021) bu alandaki ihtiyacı kısmen karşılasa da söz konusu çalışmaların bu alandaki boşluğu tam olarak doldurduklarını söylemek mümkün değildir.

Akademik çalışmalar dikkate alındığında mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarında, iki ülkeyi mukayese imkânı verecek şekilde ele alan çalışmaların sınırlı sayıda olması, bu alanda yeni çalışmaların yapılmasını teşvik etmektedir.

Literatür, bizlere bu alanda hâlen boşluk olduğunu göstermekte ve Türkiye gibi sığınmacı ve mülteci olgularının gündemi çok fazla meşgul ettiği bir ülke için yeni çalışmalara ihtiyaç olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda en fazla Suriyeli mülteci ve sığınmacı nüfus barındıran iki ülkenin sosyal hizmet uygulamaları bakımından ele alınması, sonraki çalışmaları teşvik etmesi adına önemli bir boşluğu dolduracaktır.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi

2.1.1. Göç ve göçmen

Göç, günümüzde kelimenin almış olduğu geniş anlamı itibarıyla siyasi, dinî, ekolojik, ekonomik, kültürel vb. nedenlerle coğrafi bölgeler veya idari alanlar arasında yer değişikliği şeklinde gerçekleşen demografik bir süreçtir (Bahar ve Korkmaz ve Bingöl, 2010, s. 44). Tanımın işaret ettiği üzere, siyasi ve etnik çatışmalar, çevre felaketleri ve küreselleşme süreciyle birlikte meydana gelen yaşam standartlarındaki eşitsizlik gibi birçok unsur göçe sebep olabilmektedir (Danış, 2004, s. 1).

Birleşmiş Milletlere (BM) göre göç; yukarıdaki genel tanımdan biraz farklı olarak genellikle daha iyi ekonomik olanaklara sahip olmak isteğiyle insanların ülkesinden gönüllü olarak ayrılışını kapsamaktadır (Convention Relating to the Status of Refugees, 1951). Buna karşın Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ise tüm bu farklılaşan yaklaşımları birleştirerek göçü “Bir kişinin yahut bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçmesi veya bir devlet içinde yer değiştirmesidir (IOM, 2019, s. 137). Süresi, yapısı ve sebebi ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir.” şeklinde tanımlamaktadır (Perruchoud ve Redpath, t.y., ss. 35-36).

Bu bağlamda göçü tetikleyen etmenler, göçün amacı, süresi, göç edenin son yerleşim yeri, yasal statüsü, ülkeye transit geçmek için mi yoksa kalıcı olarak mı geldiği veya emek mi beyin göçü mü olduğundan yola çıkarak farklı sınıflandırmalara dayalı birçok göç ve göçmen tanımı literatüre girmiştir (Güllüpınar, 2012, s. 57).

Göç hareketiyle ilgili tanımı etkileyen bir diğer faktör; yurt dışı veya yurt içine yapılmasıyla ilişkili olarak getirilen “dış göç” ve “iç göç” kavramsallaştırmasıdır. Bu açıdan, kişilerin yaşadıkları ülkeden başka bir ülkeye yerleşme süreci de uluslararası göç olarak adlandırılan uzmanlar, genellikle günümüzdeki uluslararası göç olgusunu kapitalist küreselleşme süreciyle bağlantılı olarak izah etmekte ve ekonomik gerekçelerin temel belirleyici olduğunu kabul etmektedir (Koşk ve Özbek, 2017, s. 254). Buna göre demografik büyüme, düşük yaşam standardı, ekonomik fırsat eşitsizliği, siyasi baskılar ve kötü sosyal şartlar itici unsurlar arasında sayılabilirken;

zengin ve gelişmiş ülkelerdeki ekonomik fırsatlar ya da siyasi özgürlükler de çekici unsurlar olarak öne çıkmaktadır (İçduygu, 2009, s. 36).

Göç olgusuna dair tartışmaların bir diğer boyutunu “süre” ile ilgili görüşler oluşturmaktadır. Bu bağlamda uzmanların genel olarak üzerinde ittifak ettiği yaklaşım, yer değişikliğinin uluslararası göç kapsamında değerlendirilebilmesi için kişinin gittiği ülkede bir yıldan daha uzun süre yaşaması gerektiğine dair görüşlerde odaklanmaktadır (Gençler, 2004, s. 174). BM başta olmak üzere birçok uluslararası kurum “göçmen”i -sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin- yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden birey olarak tanımlar (Perruchoud ve Redpath, t.y., s. 37).

Bu tanımlar göz önünde bulundurulunca “göçmen” kavramı, bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve “kişisel uygunluk” sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsayacak şekilde anlaşılmıştır. Dolayısıyla maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket ederek gittikleri yerde uzun süre kalmayı planlayan kişiler “göçmen” olarak kabul edilmiştir (Ergül, 2015, s. 32).

Yukarıda çerçevesi çizilen genel başlık altında uluslararası göçmenleri altı alt kategoriye ayıran yaklaşımlar daha anlaşılır kılmaktadır (De Tapia, 2002, s. 17):

1. Sürekli Yerleşenler
2. Süreli Sözleşmeli İşçiler
3. Süreli Profesyonel Çalışanlar
4. Gizli veya Yasadışı Çalışanlar
5. Sığınmacılar
6. Mülteciler

2.1.2. Sığınmacı ve mülteci

Göçmen kavramının bir alt kategorisi olarak mülteci, gönüllülük ve ekonomik gerekçelerden farklı olarak mecburi bir yer değişikliğini içermektedir. 1951 tarihli “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi” mülteciyi: “İrki, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir

zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” olarak tanımlanmaktadır (Convention Relating to the Status of Refugees, 1951).

Burada önemli bir ayrıntı rahatlıkla ortaya konulabilecektir. Buna göre, “mülteciler” ülkelerini daha iyi maddi şartlara sahip olmak için *gönüllü* biçimde terk eden “*göçmenler*”den farklı olarak kendi ülkeleri tarafından korunmadıkları için *terk etmek zorunda* kalmış bir kitleyi ifade etmektedir. Bu ayrıntı göçmen ile mülteci arasındaki en önemli farklı ortaya koymaktadır. Benzer şekilde sığınmacı kavramı ise mülteci olmak için gereken koşulları haiz kişilerin, yabancı bir ülkeye girdikleri ve başvuru yaptıkları tarih ile mülteci statüsü aldıkları tarih arasında sahip oldukları geçiş statüsüdür. Bu yönüyle henüz mülteci olmadan önce sahip oldukları hukuki durumu belirtmektedir (Convention Relating to the Status of Refugees, 1951).

Bu çalışma açısından, yukarıdaki tanımlar göz önüne alındığında “göçmen” kavramı en genel çerçevede her ne sebeple olursa olsun ülkesinden başka bir ülkeye gönüllü ya da yarı gönüllü olarak gitmiş kişileri kastedecektir. “Mülteci” kavramı yaşadığı ülkeyi zorunlu olarak terk eden ve gönülsüz olarak başka bir ülkede yaşamaya başlayan insanları belirtecektir. “Sığınmacı” ise mülteci ile aynı sebeplere dayalı olarak ülkesini terk etmiş ama vardığı ülkede mültecilerin sahip olduğu herhangi bir koruma statüsüne sahip olmayan kişileri kastedecektir. Burada temel ayırım “mecburiyet” temelinde yapılmaktadır. Yani “göçmen” kendi ülkesini gönüllü olarak terk etmiş, “mülteci” ve “sığınmacı” ise maruz kaldığı bir insan hakkı ihlali nedeniyle zorunlu olarak ülkesini terk eden kişidir (Potocky ve Naseh, 2019, s. 7).

Bu üç kavramın ortaya çıkardığı hukuki sonuçlara dair, uluslararası hukuk normları oldukça önemlidir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nin 14. maddesi, “Herkes sığınma talebinde bulunma ve sığınma hakkını alma hakkına sahiptir.” diyerek insanların sınırlar arasında yer değiştirme hakkını açıkça tanımaktadır. Bu hakkı aynen kabul eden 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Protokolü gibi uluslararası sözleşmelerin yanı sıra Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) mültecileri, *Yaşam Hakkı* (2. madde), *İşkence Yasağı* (3. madde) ve *Aile Hakkı* (8. madde) kapsamında koruma altına almaktadır.

Bu çalışmanın amacı sebebiyle belirtmek gerekir ki Almanya ve Türkiye 1951 Mülteci Sözleşmesi’ne doğrudan taraftır. Ancak Almanya tüm koşulları ile benimserken

Türkiye sözleşmeyi coğrafi sınırlama koşuluyla kabul etmiştir. Bu coğrafi ihtiyat şartına göre Türkiye sadece Avrupa ülkelerinden gelen kişilere mülteci statüsü vereceğini, diğer ülkelerden gelen kişilerin bu madde kapsamı dışında olacaklarını ilan etmiştir (Barkın, 2014, s. 351).

1951 tarihli sözleşme, sığınmacı ve mültecilerin dinî özgürlüğü, temel eğitim, sosyal yardım ve iâşe, vergi oranları ve işçi ücretleri gibi konularda vatandaşlara sağlanandan daha az olmayacak şekilde haklarını düzenlerken 33. maddede geri gönderilmeme hakkını vurgulamaktadır. Buna göre: “Hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olduğu hâlde ülkelerin sınırlarına nasıl geldiklerine bakılmaksızın her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir.” Geri gönderme yasağı, Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi’nin 3. maddesi ve İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı BM Sözleşmesi’nin 3. maddesinde düzenlenmiştir.

BM sözleşmelerini kabul eden Türkiye açısından uluslararası koruma konusunda hükümler, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile düzenlenmektedir. Kanunla AB ülkeleri dışından gelen kişilere şartlı mülteci, ikincil koruma ya da Suriyeliler örneğinde olduğu gibi geçici koruma statüsü verilmektedir. Ayrıca bu kişiler uluslararası insan hakları hukuku kapsamında da korunmaktadır (Ergüven ve Özturanlı, 2013, 1014). Bu kanuna göre geçici koruma statüsü verilen kişilere çalışma, sağlık, eğitim ve sosyal yardımlara erişim hakları, Türkiye vatandaşlarından daha fazla olmayacak şekilde açıkça düzenlenmiştir (Özel, 2020, ss. 710-712)

2.1.3. Sosyal hizmet müdahale biçimleri

Sosyal hizmet, uygulamaları çok eski tarihlere dayanmakla birlikte (Genç ve Barış, 2015, s. 96) tanımı modern dönemde yapılabilmiş zengin içerikli bir disiplindir. *Sosyal Hizmet Sözlüğü* yazarı Cindy Garthwaith sosyal hizmeti “kişilerin, grupların veya toplulukların sosyal işleyiş kapasitelerini geliştirmelerine yahut geri kazanmalarına ve bu amaca uygun toplumsal koşullar oluşturmaya yardımcı olan profesyonel süreç” olarak tanımlamaktadır (Garthwaith, 2012, s. 54). Bu alandaki önemli isimlerden bir diğeri Dean H. Hepworth, en genel anlamıyla sosyal hizmet kavramını “savunmasız, ezilen ve yoksulluk içerisinde yaşayan insanların gereksinimlerinin karşılanması ve

diğer aşamada kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeye gelene kadar güçlendirme faaliyeti” olarak tanımlamaktadır (Hepworth ve diğ., 2011, s. 5).

Başka bir tanımlamaya göre sosyal hizmet, başta ev, aile, yaşam, iş ve okul durumları olmak üzere bireylerin ve küçük grupların sosyal zorluklarını önleme, ortadan kaldırma ve hafifletmek için profesyonel bir yaklaşımdır (Hepworth ve diğ., 2011, s. 6). Bu alandaki uluslararası kuruluşlar arasında önemli bir yere sahip olan ABD Sosyal Hizmet Uzmanları Ulusal Birliğinin (National Association of Social Workers-NASW) tanımına göre ise, “Sosyal hizmet; birey, grup ya da toplulukların sosyal işlevselliklerini arttırmak yahut korumak ve hedeflerine uygun toplumsal koşullar oluşturmak amacıyla yardım eden mesleki bir aktivitedir (NASW, t.y.).

Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonuna (International Federation of Social Workers-IFSW) göre sosyal hizmet, “sosyal değişim ve gelişmeyi, sosyal uyumu, insanların güçlenmesi ve özgürleşmesini teşvik eden uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplin” olarak tanımlanmaktadır (IFSW, t.y.). Benzer şekilde Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi (Council on Social Work Education-CSWE) ise “sosyal hizmet, birey, aile, grup, topluluk ve toplumların sosyal işlevselliğini arttırmak amacıyla yardım etme süreci” olarak görmektedir (CSWE, t.y.). IFSW, sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygıyı sosyal hizmetin esasları olarak görmektedir. Temelini sosyal bilimler, beşeri bilimler ve yerel bilgi kuramlarının oluşturduğu sosyal hizmet, insanlar ve kuruluşları hayatın sorunlarına odaklanma ve refahın arttırılmasına yönlendirmektedir (IFSW, t.y.).

Yukarıdaki tanımlar farklı ifadelerde kendini göstermiş olsa da aslında sosyal hizmet uygulamaları açısından benzer içeriklere işaret etmektedir (NASW, t.y.):

Somut hizmet alımında insanlara yardım etme.

Birey, aile ve gruplar için danışmanlık ve psikoterapi.

Sosyal hizmet ve sağlık hizmetlerini sunmada ve bu hizmetleri iyileştirmede grup ya da topluluklara yardım etme.

Sosyal hizmetlerle ilgili yasama sürecinde rol oynama.

Literatürdeki tanımlarda da görüldüğü gibi sosyal hizmetin temel görüşü özellikle savunmasız, baskı altında ve yoksulluk içinde yaşayan insanların ihtiyaçlarını karşılamak, onları sosyal yönden güçlendirmeye yardımcı olmak, bireyin ve toplumun

sosyal refahını arttırmaktır. Tanımlamalardan; sosyal hizmetin iki ana başlık altında yoğunlaştığı görülmektedir. Bunlardan biri birey ve aileye odaklı hizmet veren uygulamalar, diğeri ise gruba veya toplumsal bir kitleye hizmet veren uygulamalardır.

Sosyal hizmet, bir yanıyla hem etik kuralların bir parçası olarak sosyal adaletle (Davis ve Mizrahi, 2008, s. 203) hem de başka bir yanıyla ülkelerin kültürleriyle bağlantılı olarak gelişmiştir (Taylor, 1999, s. 310). Bu açıdan sosyal hizmet, aynı anda hem dünya çapında sosyal adaleti teşvik etmekle ilgilenen uluslararası bir hareket hem de yerel yasalar, politikalar ve hizmetler bağlamında ulusal uygulama alanlarından biri olarak görülebilir (Banks ve Williams, 2005, s. 1243).

Uygulama alanı, tanımları ve içerdiği unsurlar bazı noktalarda farklılıklar gösterse de sosyal hizmetleri genel anlamda birey ve toplumun kendilerinden veya dış sebeplerden kaynaklanan sorunlarını önlemek, gidermek ve bir daha tekrarlanmaması için güçlendirme uygulamaları olarak görmek kaçınılmazdır. Bu açıdan sosyal hizmet, toplum içinde birey, aile, grup ve örgütlerin iyilik hâlinin devamını, bunların dezavantajlı yönlerinin giderilmesini amaç edinen ve bu amaç içerisinde ihtiyaca göre müdahalede bulunan bir bilimsel disiplin hâline gelmiştir (Cox ve Manohar, 2013, s. 1).

Başlangıcından bu yana sosyal hizmetlerin doğası ve uygulanma biçimi itibarıyla çok sayıda teori geliştirilmiştir. Batı'daki bu teoriler genel anlamda kişi, aile ve gruplarla çalışma pratiklerinden yola çıkarak hazırlanan sistem teorilerinden (system theory) içinde bulunan toplumsal koşulları önceleyen yapısalcı yaklaşımlara (structural approach) ya da hizmet alan kişiyi önceleyen güçlü yönler yaklaşımından (strengths approach) farklı kriterleri baz alan izahatlara kadar değişik çizgilerde seyretmiştir (Finn ve Jacobson, 2003, ss. 57-77).

Bu açıdan yapılan başka bir tasnifte ise sosyal hizmet uygulamaları mikro, makro ve mezzo uygulamalar olarak genel bir çerçeve içinde değerlendirilebilir. Mikro sosyal hizmet, danışanlarla bire bir danışmanlık çerçevesini ihtiva ederken makro sosyal hizmet, topluluklarla çalışmayı içermektedir. Mezzo sosyal hizmet ise aile gibi bir grup insanla çalışmayı içerir. Bazen bu grup, çatışma çözme ve ara buluculuk hizmetlerine ihtiyaç duyan çalışanlar veya bazen, yakın zamanda gerçekleşen bir ölüm veya bağımlılık gibi bir sorunu paylaşan bir grup olabilir (AU Online, 2019).

Günümüzde hizmet kalitesi yönünden çok iyi bir noktaya gelmiş olan sosyal hizmetin bir meslek olarak ortaya çıkışı, 19. yüzyılın sıkıntılı modernleşme sürecinde sosyal refah ve sosyal kalkınmanın topluma yayılması çabalarıyla ilişkilidir. Mesleğin temelini oluşturan bu noktalar ne kadar önemli ise günümüzde meydana gelen küresel gelişmeler de mesleğin etkinliği açısından bir o kadar önem arz etmektedir. Şöyle ki daha önceleri dar alanda etkisini gösteren bazı ekonomik ve sosyal aksaklıklar, küreselleşmenin de etkisiyle artık küresel çapta etkiler kazanmaya başlamıştır. Daha önceleri gelişen ve geri kalmış ülkelerin problemleri olarak görülen birçok olumsuz durum, göçmen ve mülteci hareketliliği sonucunda artık gelişmiş ülkelerin de sorunu hâline gelmiştir. Bu gelişmelerin ardından sosyal hizmetlerin temel amacı yoksulluk, işsizlik, suça bulaşma, dışlanma vb. ciddi sosyal sorunları ortadan kaldırmaya yönelik politikalar üretmek olmuştur (Danış, 2007, s. 52).

Sosyal hizmet uygulamalarının günümüzdeki anlamıyla kurumsal başlangıcını, ABD’de kentlerde sosyal hizmet yaklaşımlarındaki başarılarından dolayı 1931 yılında Nobel Barış Ödülü’ne de layık görülen Jane Addams’ın yaptığı görülmektedir (Aydın, 2020, s. 13). 1920 ve öncesi dönem; sosyal hizmetlerde özellikle 20. yüzyıldan itibaren birey ön plana çıkarılarak bireysel refahı artırma anlayışı önem kazanmış ve hayırseverlik olgusu vurgulanmıştır. 1917 yılında Mary Richmond tarafından yayınlanan *Sosyal Teşhis* kitabı sosyal hizmet uygulamalarına teorik ve metodolojik bir nitelik kazandırmıştır (Acar ve Duyan, 2003, s. 6).

1920’lerde ABD’de başlayan ekonomik kriz hayırsever kişi ve kuruluşları harekete geçirerek toplumda krizden etkilenen birey ve ailelere yerel düzeyde yardımlara sebep olmuştur. Bu durum karşısında New York’ta Yardım İşlerini Düzenleme Derneği kurularak sosyal yardımların daha etkin şekilde ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması amaçlanmıştır. Dernek bireylere ve ailelere ziyaretleri sırasında, ihtiyaçların ve sorunların farklılaştığını gözlemlemiş; bunun sonucunda da bütün bireylerin başvurularının ayrı ayrı değerlendirilmesinin sosyal hizmetler açısından daha verimli sonuçlar doğuracağına karar vermiştir (Reçber, 2019, s. 718).

Birinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesiyle ortaya çıkan problemler sosyal hizmetler ve sosyal hizmet uzmanlarının sayısında artışa sebep olmuş, özellikle savaşın doğurduğu ağır psikolojik travmaların çözümünde psikolojik sosyal hizmetlerin önemi artmıştır (Acar ve Duyan, 2003, s. 5).

1941-1960 arası dönemde; İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte devletlerin sosyal yardımlara ayırdıkları pay artmış, buna karşılık sosyal sorunlar da artmaya devam etmiştir. Savaşın sonuna kadar uygulanan sosyal hizmet uygulamaları sosyal hizmetin alanını belirlemiştir ve 1946 yılında yapılan Sosyal Hizmet Konseyi ile birlikte sosyal hizmetler yeniden yapılandırılarak daha kapsayıcı bir hâle getirilmek istenmiştir. Savaş sonrası yeniden inşa yılları denebilecek olan 1950'ler sosyal hizmet mesleğinin örgütlenme ve eğitim alanında uzmanlaşmaya gittiği bir dönem olurken (Acar ve Duyan, 2003, s. 13) 1960-1980 yılları arası pek çok alanda refah devleti uygulamaları ile yüksek oranda sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin yapıldığı dönem olmuştur (Reçber, 2019, s. 721).

Ancak 1980'lere kadar etkisini gösteren bu refah devleti politikaları kamu borçlarının artması, krizler ve küresel gelişmelere bağlı olarak terk edilmeye başlanmış, bunun sonucunda da devletlerin bütçelerinden sosyal politikalara ayrılan paylar azalmıştır (Acar ve Duyan, 2003, s. 16). Bununla birlikte, 1990'lar birey ve aile merkezli sosyal hizmet anlayışında değişimlere uğrayarak bireyin yanı sıra, daha geniş anlamda çevresine odaklanan anlayışa doğru evrilmiştir (Acar ve Duyan, 2003, s. 17). Özellikle 2000'lerin başından itibaren dünya çapında etkileri biraz daha fazla hissedilen küresel değerlerdeki dönüşümlerin sonucunda devletlerin, bireylerin onuruna yaraşır bir refah düzeyi oluşturma zorunluluğu uluslararası alanda önem kazanmaya başlamıştır (Reçber, 2109, s. 726).

Sosyal hizmetin tarihsel gelişimiyle şekillenen klasik uygulamalarında en önemli dönüşüm kuşkusuz yakın dönemlerde yaşanmaya başlamıştır. Uluslararası birer sorun olan yoksulluk, savaş, göç, kuraklık vb. konuların giderek yükselen küresel sonuçları, sosyal hizmet mesleğinin uygulama alanlarına büyük bir zenginlik katmıştır (Estes, 2009, s. 13). Küreselleşme, ülkelerin birbirleriyle olan ekonomik, sosyal ve kültürel etkileşimini artırmanın yanı sıra, devasa sosyal problemlerin de sınır ötesine taşınmasında önemli etken olmuştur. Bu yönüyle sosyal hizmetlerin sağlandığı kanalların küreselleşmesi gibi sosyal hizmetler alanında ihtiyaçların da giderek küresel nitelik kazandığı söylenmelidir. İnsan, para ve mal akışının küresel düzeyde yaşandığı bu dönemde, sosyal hizmetlere ihtiyaç duyulan süreçlerin ulusal düzeyde devletler tarafından çözülmesi giderek zorlaşmaktadır (Weiss, 1997, s. 16).

Bu tezin de konusunu oluşturan göç ve savaş başta olmak üzere insanları yer değiştirmeye zorlayan, ekonomik kriz, sosyokültürel değişim ve dönüşümler, uluslar üstü birtakım çözüm mekanizmalarının oluşturulması ve sosyal politikaların küresel düzeyde tasarlanmasını zorunlu hâle getirmiştir.

İçinde bulunduğumuz dönemin sosyal hizmet mesleği açısından büyük zenginlik ve faaliyet olanakları sunması yanında eğitim, sağlık hizmetleri, yaşlı ve engelli bakımı, rehabilitasyon hizmetleri vb. bütün alanlarda devletin hizmet vermesi yerine, özel sektörün piyasa vasıtasıyla hizmeti satması fikrini öne çıkaran neoliberal teorinin etkisiyle bu hizmetlere erişimi olumsuz etkilemiş olduğu da düşünülebilir. Bu dönem ayrıca sosyal politika fikrinin özellikle kamu nezdinde zayıflamasına yol açtığı için pek çok uzman tarafından sosyal politikaların sonu olarak dahi yorumlanmıştır (Kite, 2004, ss. 215-216).

Bu bir açıdan doğrudur zira önceki dönemlerde tartışmasız bir şekilde devletin sorumluluğu olarak kabul edilen pek çok sosyal politika uygulaması artık devlet yöneticileri tarafından açıkça reddedilebilmektedir (Powell ve Hewitt, 1998, s. 5). Fakat bu durum aynı zamanda bu sosyal hizmetlerin sağlanmasında sivil toplumun daha fazla öne çıkması anlamına da gelmektedir. Bu dönemde küçülen devlet bütçelerinin yerini giderek büyüyen ve sayıları çoğalan STK'lar almış ve sosyal politika anlayışında derinden bir dönüşüm yaşanmıştır.

2.1.4. Sosyal hizmet ve mülteciler/sığınmacılar

Göçmen ve mülteciler meselesi, gerek göç veren ülkeler açısından gerekse göç alan ülkeler açısından hem pratik hem de felsefî anlamda farklı boyutları ihtiva etmektedir. Yaşadığı ülkeyi travmatik koşullarda terk eden farklı kültürlerden kişi ve gruplarla nasıl çalışılacağı konusundaki sorunlar bu tartışmaların pratik yönünü oluşturmaktadır. Öte yandan onların gerek geçiş ülkelerindeki gerekse hedef ülkelerdeki varlığına ilişkin tartışmalar ise siyasi, toplumsal ve hatta felsefî boyutlar içermektedir. Nitekim çoğalan mülteci akınları, ülkeleri var olan birçok yerleşik kuralı gözden geçirmeye itmiş; ahlaki, hukuki ve sosyolojik olarak önemli dönüşümlere sebep olmuştur (İbrahim, 2016, s. 96).

Bir kişinin yaşadığı yeri mecburi sebeplerle terk ederek başka bir ülkede yaşamaya mahkûm olması, kuşkusuz onun hayatında olumsuz sonuçlar oluşturacaktır. Yaşadığı

ve sevdiği bir yerden savaş, ölüm tehdidi gibi sebeplerle ayrılmış olmak, geride kalan sevdiklerinin hâlâ tehlike içinde olduğunu bilmek vb. sığınmacı ve mülteciler bakımından büyük bir duygu yüküdür (Sue, Rasheed ve Rasheed, 2016, s. 363).

Genel olarak göç hareketlerinin, özelde mülteci akınlarının en yaygın temel nedeni, kişinin yaşadığı ülkedeki hayatının sürdürülemez hâle gelmesiyle ilgilidir. Bunlar siyasi kriz, çatışma, savaş, yoksulluk gibi insan eliyle üretilmiş sebeplere dayalı gelişebileceği gibi, doğal afetlerden kaynaklı da olabilir. Yeni bir hayat umuduyla yola çıkan mülteciler, hem göç yolunda hem de sığındıkları ülkelerde, geride bıraktıkları travmatik koşullardan farklı çok sayıda yeni sıkıntılı süreci kısa süre içinde yaşamak durumunda kalmaktadır (Papadopoulos, 2003, 47).

Bir mülteci ya da sığınmacının yaşayabileceği sorunlar arasında, endişe, panik atak, geçmişteki kötü hatıralardan çıkamama, depresyon, kendini izole etme, uyku sorunları, kolayca sinirlenme, saldırganlık, sürekli stres hali, yeme bozuklukları, fiziki performansta kötüleşme ve geleceğe dair plan yapamama gibi psikolojik sorunlar sıklıkla gözlenmektedir. Bunun yanı sıra fiziki olarak vardığı ülkede iş ve barınacak uygun bir yer bulma, güvenlik, eğitim, kendi kültürel değerlerini yaşatma imkânı vb. kaygılar bu yeni döneme eşlik etmektedir (NSW, 2004, s. 14).

Şayet mülteci ya da sığınmacı, bir de ülkesindeki savaş sırasında birtakım acılar, işkence, tecavüz veya hapis tecrübeleri yaşamışsa onun psikolojik durumu katlamalı olarak bozulacaktır. Buna ilave olarak yeni ülkeye yolculuğu sırasında yaşadıkları olumsuzluklar da var olan sıkıntıları daha derinleştirmiş olabilir. Sosyal hizmet uygulamaları açısından tüm bu sıkıntılı süreçleri bilmek, mültecilerle sosyal hizmetin en zorlu yönünü oluşturmaktadır (Sue, Rasheed ve Rasheed, 2016, s. 364).

Mülteci ve sığınmacıların içinde bulundukları psikolojik ve sosyolojik ruh hâlini anlama bakımından hedef ülkeye vardıklarında karşılarına çıkan dil engeli, barınma, ev sahibi toplumla uyum, suç mağduru olma, şayet çocuklu iseler çocuklarının korunması gibi birçok meydan okumayı aynı anda hesaba katmak önemlidir. Ülkesinden ve sevdiklerinden ayrılmanın getirdiği yoksunluk hissine ilave olarak bu yeni ülkedeki belirsizlikler hayata ve insanlara karşı büyük bir güvensizlik hissini beslediğinden (Knox, 2020, s. 17) sosyal hizmet uygulamaları hayat kurtarıcı önemde olacaktır. Travma sonrası stres bozukluğu, ailelerin dağılması, ülkesini ve sahip olduğu birçok şeyi kaybetme, sosyal statüsünü yitirme ve ulaştığı ülkedeki

belirsizliklerin yol açtığı uzun beklemler mülteci ve sığınmacıların psikolojisini alt üst eden başlıca unsurlardır. Bu anlamda sosyal hizmet uzmanlarının öncelikle hassasiyet göstermeleri gerekecek unsur, söz konusu arka planı bilerek harekete geçmek olacaktır (Lacroix, 2006, s. 20).

Birçok gelişmiş ülkedeki sosyal hizmet protokolleri, sosyal hizmet uygulayıcısının bir mülteci ya da sığınmacıyla ilgilenirken hangi aşamaları değerlendireceğine dair detaylı bilgilerle doludur. Bu anlamda mültecinin geldiği ülke dâhil geçmişi ile ilgili kişisel detayları öğrenmekle başlayan bu süreç; sırasıyla görüşme, güven inşa etme, karşılıklı birbirini anladığından emin olma gibi bireysel tecrübeleri öncelemektedir. Ardından muhatabının öyküsündeki detaylara hâkim olduktan sonra gerekli tedavilere geçiş süreci başlayacaktır. Tedavi aşamasında sosyal hizmet uzmanı, gerekli görmesi hâlinde (özellikle tıbbi müdahale gerektiren durumlarda) farklı ihtisas alanlarındaki uzmanlardan destek isteyebilecektir (NSW, 2004, s. 40).

Bir mülteci ya da sığınmacının her biri farklı düzeyde sosyal hizmet uygulamalarını gerektiren dört ayrı travmatik evreden geçtiği bilinmektedir (İbrahim, 2016, s. 101):

Beklenti aşaması: İnsanlar yaklaşan tehlikeyi algıladığında ve ondan en iyi nasıl kaçınılacağına karar vermeye çalıştığında içine girdikleri endişe durumudur.

Yıkıcı olaylar aşaması: Bu, varoluşsal krizin kaçınılmaz hâle geldiği ve mültecilerin kaçtığı, gerçek şiddet aşamasıdır.

Hayatta kalma hamlesi: Mültecilerin yakın hayatı tehlikeden korunduğu, ancak geçici konaklama ve belirsizlik içinde yaşadıkları aşamadır.

Uyum sorunu: Mültecilerin, yeni geldikleri ev sahibi ülkede yeni bir hayata uyum sağlamaya çalıştığında karşılaştıkları sıkıntılı süreçtir.

Yukarıdaki farklı aşamalar, mülteci ya da sığınmacının bireysel koşulları ile birleştğinde çok daha detaylı bir sosyal hizmet analizini gerekli kılacaktır. Sosyal hizmet sektörü, yapısı gereği, insanın temel hakları ile iç içe bir felsefeye sahip olduğundan etnik köken, dil, cinsiyet, cinsel tercih, inanç, ideoloji, yaş, statü veya ayrımcılığa yol açabilecek diğer koşullar ne olursa olsun, savunmasız kişilere çözüm üretmeyi hedefleyecektir (NASW, 2007).

Bu açıdan bir sosyal hizmet uygulayıcısı için bir ülkeye gelen tüm yabancı kişileri ve göçmenleri ortak bir homojen kategori altında birleştirmenin riskleri olabilir. Farklı

zamanlarda, farklı koşullarda yabancı bir ülkeye gelmiş olan birbirinden farklı özelliklere sahip bu insanların, o ülkede bulunmak gibi benzeşen durumları bulunmamaktadır. Üstelik her birinin kendine özgü yaşadığı tecrübe ve süreçler de onları ayırtırmakta ve ihtiyaçlarını farklılaştırmaktadır (Sue, Rasheed ve Rasheed, 2016, s. 362).

Sosyal hizmet uygulayıcıları açısından bir mülteci ya da sığınmacıya hizmet sunmanın en iyi başlangıç noktası o kişi ya da grup hakkındaki detaylı arka plan bilgilere sahip olunmasıdır. Sığınmacının kültürü, etnik yapısı, aile durumu, sosyoekonomik koşulları vb. bilgileri elde eden sosyal hizmet uygulayıcıları kişi ya da grubun içinde bulunduğu durumu ve davranış modellerini daha iyi analiz edecektir. Son yıllarda geliştirilmiş farklı yöntemler ve özellikle dijital teknoloji bu açıdan sosyal hizmet uzmanlarına çok zengin fırsatlar sağlamaktadır (Knox, 2020, s. 20).

Mültecilerin ya da sığınmacıların vardıkları ülkedeki temel yasal hakları konusunda uluslararası hukuk güçlü normlar getirdiğinden yerel otoriteler ve sosyal hizmet uygulayıcıları bu yasal prosedürlerin farkında olarak birtakım uygulamaları daha kolay yerine getireceklerdir. Bu anlamda “iade edilmeme”, “uygun bir yere yerleştirilme”, “ailelerin birleştirilmesi”, “çalışma hakkı”, “kısaltılmış başvuru süreleri” gibi yerleşik uygulamalar sığınmacılarla yürütülen sosyal hizmet çalışmalarında da yol gösterici temel ilkeler olacaktır (Lacroix, 2006, ss. 25-28).

Mülteciler veya sığınmacılar son derece savunmasız bir konumda olduklarından - menşe ülkelerine güvenle geri dönme imkânları da olmadığından- bulundukları bu yeni ülkede kalacak bir yer için pazarlık yapmak zorundadırlar. Sosyal hizmet uygulayıcıları bu hassasiyetin farkında olarak müracaatçının travmatik bir geçmişin yüküyle orada olduğunu hiçbir zaman göz ardı etmemelidir (Cordoba, 2020, s. 7).

Bu yönüyle mülteci veya sığınmacıların yeni çevrelerine ve ülke düzenlemelerine uyum sağlamalarında sosyal hizmet uzmanları; ara bulucu ve savunucu rollere ağırlık vermek zorunda kalabilir. Yasalar söz konusu olduğunda çocuk işçiliği, fuhuş ve insan kaçakçılığı dâhil olmak üzere her türlü standart altı yaşam koşullarına ve suistimallere karşı savunmasız durumda kalan bu grupların yasal olarak korunmaları da kimi zaman sosyal hizmetlerin ağırlık merkezine yerleşebilir (İbrahim, 2016, s. 95).

Bunun ötesinde sosyal hizmetin mesleki bir disiplin olarak mülteciler ve sığınma arayan kişiler için sunacağı çok şey bulunmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, temel

olarak insan hakları çerçevesi içinde aile ve sosyal kurumların geniş ilişkiler ağını da kullanarak mültecilerin ve sığınma arayan kişilerin karmaşık ihtiyaçlarına geniş yelpazeli seçenekler sunmaya yatkındır. Buradan hareketle denilebilir ki, farklı etnik ve dinî yapıdaki mültecilerle sosyal hizmet uygulamalarının en önemli özelliği, çok kültürlü ve ayrımcılık karşıtı olmalarıyla ilgilidir (Merja ve Turtiainen, 2021, s. 3).

Sığınma talebinde bulunan veya mülteci durumundaki insanlarla çalışmanın birçok açıdan diğer sosyal hizmet uygulamalarından farklılık gösterdiğine kuşku yoktur. Öncelikle müracaatçısının koruma aradığı bir ülkede ve üstelik sığınmacı hakkının belki de reddedileceği bir bağlamda, sosyal hizmet uzmanı için temel öncelik müracaatçısının insan haklarını garanti altına almak olacaktır. Bu nedenle kimi durumlarda sosyal hizmet uzmanları, bizzat kendi hükümet bürokratları ile karşı karşıya gelme pahasına çalışmak durumunda kalabilecektir. Bu daha politik ve savunuculuk temelli bir çalışma alanı gerektirebilecektir (Cordoba, 2020, s. 3).

Sığınılan birçok ülkede aslında sığınmacı ve mültecilerin çok da misafirperver bir şekilde karşılandığını söylemek mümkün değildir. Yerel medyadan parlamento oturumlarına kadar ev sahibi ülkelerdeki mülteci karşıtı söylem kimi zaman temel insan haklarını tehdit edecek boyutlara ulaşabilmektedir. Bu nedenle ev sahibi toplum ile kendilerine güvenli bir sığınak arayan mülteciler arasında sağlıklı bir ilişkinin inşa edilmesi hayati önemdedir (Masocha, 2013, s. 103). Bu yönüyle mülteci ve sığınmacılara sosyal hizmet sunarken uygulayıcıların önceleyeceği temel haklara saygı esasını temel alarak onun onuruna, değerlerine ve özerkliğine saygı duyan bir anlayışı öne çıkarmak olacaktır.

Maruz kalacakları her türlü ayrımcı uygulama ve hatta imalı davranışlar mülteciler ve sığınmacılar üzerinde, yeni yaşadıkları topluma uyum sağlama sürecini olumsuz etkileyecek sonuçlar yaratabilir. Uygulanacak ayrımcılığın şiddeti sığınmacı ve mültecilerin ev sahibi topluma karşı göstereceği reaksiyonların şiddetini de belirleyeceği için ayrıca önemlidir. Bu tepkiselliğin tezahürleri, en basitinden ev sahibi topluma uyum sağlamaya direnç göstermek olabileceği gibi, intikam alma duygularını tetikleyecek şiddet gösterileri olarak da ortaya çıkabilir. Sosyal hizmet uygulayıcısının işi burada daha da zorlaşmaktadır. Zira mülteci ve sığınmacılar açısından genellikle sosyal hizmet uzmanı, yerleşik otoritenin temsilcisi olarak görülecek, bu durum ona olan güveni sarsacağı için üreteceği çözüm seçeneklerini de zayıflatacaktır. Buna

karşın sosyal hizmet uygulayıcısı temel insan hakları kaygıları nedeniyle genellikle danışanının yanında yer alacağından ayrımcılık uygulamasına imza atan kendi toplumu ile ayrımcılığa maruz kalan danışanı arasındaki krizi yönetmek gibi ciddi bir zorlukla karşı karşıya kalabilmektedir (Sue ve Rasheed, 2016, s. 366).

Bireysel hakların öne çıkarılacağı böylesi süreçler, bu mülteci ya da sığınmacılarla grup kimliği üzerinden muhatap olmaya engel olmayacaktır. Dolayısıyla sosyal hizmet uygulayıcıları mülteci ve sığınmacılarla muhataplıklarında mülteci sıfatının yanı sıra onların “kadın”, “çocuk”, “işkence mağduru” vb. farklı gruplara mensubiyetlerinden kaynaklanan ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmak gibi bir nüansı muhafaza ettiklerinde sağlıklı sonuçlar elde edebilir. Bu bağlamda her bir grubun sahip olduğu özelliklere bağlı olarak farklı sosyal hizmet uygulamaları kaçınılmaz hâle gelmektedir.

Sosyal hizmet uygulamaları açısından belki de en zorlu kesimi, geçmişinde işkence ve tecavüz gibi acılara maruz kalmış travmatik vakalar oluşturmaktadır. Sosyal hizmet uygulayıcısı için öncelikle mültecinin yaşamış olduğu bu acı tecrübeyi tam olarak anlaması ve travmanın boyutunu çözümlemesi kaçınılmazdır. Elde edilecek veriler ışığında, bu tür travma içindeki bir sığınmacının gerekirse diğer sığınmacıların tutulduğu mekânlardan farklı bir yerde ağırlanması, varsa çocuk ve yakınlarının da tedavi sürecine katılması kolaylaştırıcı rol oynayacaktır. Bu tür acı tecrübe yaşamış bir sığınmacının psikolojik yönden tedavisi, sağlık kadrolarının desteğiyle yürütüleceği için sosyal hizmet uygulamalarının sağlık tedavi yöntemleri ile eş güdüm hâlinde yürütülmesi önem kazanmaktadır (Parker, 2008, s. 9).

Bir diğer hassas grubu oluşturan mülteci ve sığınmacı çocuklara yönelik sosyal hizmet uygulamaları çok daha dikkatli bir süreci gerektirmektedir. Zira onların bu süreçle başa çıkma yöntemleri büyükler kadar kolay olmayabilir. Yolculuk sırasındaki olumsuzluklara ve vardıkları ülkedeki sıkıntılara, kısacası yetişkinlerin maruz kaldığı her türlü yıpratıcı sürece maruz kalan çocukların bunları anlamlandırma ve anlatma konusunda yetişkinlerden daha dezavantajlı olduğu muhakkaktır. Bütün bu sürecin ardından yeni geldikleri toplumdaki yaşlılarından görecekları her türlü olumsuz davranış ve söz, onlarda çok büyük bir yıkıma yol açabilir. Bu anlamda sosyal hizmet uzmanlarının ve uygulayıcılarının izleyeceği yol ve yöntemler hayati önem taşıyacaktır (Knox, 2020, ss. 28-30).

Sığınmacı ve mülteci çocukların ev sahibi ülkedeki eğitim kurumlarında yaşadıkları tecrübeler psikolojik ve kültürel sancılar yaratabilir. (Okullara uyum sürecinden bağımsız olarak değerlendirildiğinde) eğitim çağındaki çocukların ev sahibi ülke okullarında elde edecekleri yeni kültürel kazanımlar ve değişim, ailede kendilerine verilenle çelişki oluşturabilir. Bu yönüyle tecrübeli sosyal hizmet uygulayıcıları, çok kültürlülük anlayışının bir parçası olarak sığınmacı ve mülteci çocuklardaki kültürel zenginleşme ve aile içi kuşak çatışması süreçlerini yönetmede köprü rolü oynayabilir (Sue, Rasheed ve Rasheed, 2016, s. 366).

Pratik olarak sosyal hizmet, mültecilere ve sığınma talebinde bulunan kişilere yerleşik yasalara göre mümkün olan en yüksek düzeyde koruma sağlanması için çalışmaktadır. Böyle bir koruma olmadan diğer yardım biçimleri tehlikeye girebilir. Sadece sosyal hizmet uzmanları değil, ev sahibi ülkedeki kamu otoritelerinin, örneğin refakatsiz küçükler gibi en az desteğe sahip olanlara karşı özellikle tetikte olmaları büyük önem arz etmektedir (Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants, 2011, s. 2).

Mülteci ve sığınmacılarla sosyal hizmet uygulamaları içinde kadın ve çocuk gibi yaygın sınıflandırmaların yanında “yaşlı” sığınmacılar için sosyal hizmet uygulamaları da önemli bir ayrıntıyı oluşturmaktadır. Yaşam süresinin uzamasına bağlı olarak mülteci yaşlıların fiziki ve psikolojik ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran sosyal hizmet yaklaşımı son yıllarda önem kazanmaya başlamıştır. Bu anlamda kültürel ve geleneksel değerlerine çok daha bağlı oldukları için değişim ve uyum konusunda zorlanan yaşlı sığınmacılarla sosyal hizmetin oldukça incelikli detayları, genellikle genç ve orta yaşlı sığınmacılarla ilgilenen sosyal hizmet uzmanlarını zorlamaktadır (Parker, 2008, s. 7).

Bu yönüyle yaşlı ileri mülteci ve sığınmacılarla yapılan başarılı sosyal hizmet çalışmaları, diğer yaş gruplarındaki aile fertlerine yönelik çalışmalarda da kolaylaştırıcı rol oynayabilir. Kimi toplumlarda baskın karakter olan “aile büyüğü” kavramını kullanacak olan sosyal hizmet uygulayıcıları, mülteci ve sığınmacı ailelerle ilgili birçok sorunun aşılmasında bundan yararlanabilir. Bir dönem Amerika’daki mültecilere sosyal hizmet uygulamalarında uygulanmış ve başarılı sonuçlar vermiş olan aile büyüklerinin etkilerini göz önünde bulunduran aile sistemi teorisi yaklaşımı sayesinde sosyal hizmet uzmanları, danışanlarının ailevi yapıları konusunda sahip

oldukları bilgiler sayesinde çok daha etkili sonuçlar elde etmişlerdir (Knox, 2020, s. 8).

Bireyler ve aileler, sığınmacılıktan başlayarak “mültecilik”, sonrasında “daimi ikamet sahibi misafir” ve hatta gerekli koşullar el verdiğinde sığındığı ülkede “vatandaş” statülerinde ilerledikçe yeni zorluklar ve fırsatlar ortaya çıkmaktadır. Yasal ve sosyal bağlamlar değişirken geçen zaman içinde yeni bakış açıları gelişecek ve yeni sosyal hizmet perspektifleri ortaya çıkabilecektir. Bu bağlamda yerleşim ve entegrasyon süreçleri farklı sosyal hizmet uygulamalarını ihtiyaç hâline getirecektir. Bu yönüyle fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel entegrasyonu bir arada başarılı bir şekilde yürütme konusunda sosyal hizmet uzmanları, yapısal ve bireysel engelleri göz önünde bulundurarak bu unsurları çoklu sistem ve hak temelli bir yaklaşımla bir araya getireceklerdir. Yukarıda da işaret edildiği gibi bazen bu, yerleşik norm ve kuralların temel insan haklarını ihlal ettiği durumlarda hükümete, bürokratik ve kültürel normlara ve kurallara meydan okumak anlamına gelebilecek birtakım lobicilik çalışmalarını dahi gerekli kılabilir (Cordoba, 2020, s. 9).

Mülteciler ve sığınma arayan kişilerle sosyal hizmet uygulamaları, kısa spesifik ihtiyaç analizlerinden, kapsamlı bütünsel sosyal ve psikolojik ihtiyaçlara kadar geniş bir skalayı içermektedir (Knox, 2020, s. 11). Bu çerçevede mülteci ve sığınmacılara yönelik başlıca sosyal hizmet uygulama alanları şu ana başlıklarda özetlenebilir (NSW, 2004, ss. 40-42):

- Mülteci ve sığınmacıların yerleştirme hizmetleri
- Psikososyal değerlendirmeler ve destek
- Kadın, çocuk ve yaşlılar için aile destek hizmetleri
- Karmaşık yasal prosedürler içinde hukuki destek hizmetleri
- Mülteci ve sığınmacı haklarının garanti altına alınması için savunuculuk
- Kayıp ve yas travmalarıyla mücadele
- Kültüre duyarlı uzman danışmanlık
- Uzun süreli belirsizlik yaşayan sığınmacılara psikososyal destek
- Kültürel, etnik ve inanç temelli toplumsal cinsiyet sorunları hakkında eğitim
- Mülteciler ve sığınmacılar için politika ve programlar geliştirmek

- İşkence ve travma mağdurlarının tedavisi ve rehabilitasyonu için hizmetler
- Mülteci ve sığınmacılar için savunuculuk hizmetleri
- Araştırma yapmak ve hakemli dergilerde yayımlamak
- Çok kültürlülük konusundaki hizmetler

Bununla beraber mültecilerin veya sığınma arayanların, özellikle geçici olarak kaldıklarını düşündükleri bir ülkede sosyal hizmetlerden yararlanma konusunda çekingen kaldığı durumlar yok değildir. Bu noktada sosyal hizmetlere erişimle ilgili engeller bireysel ve kültürel algılardan kaynaklanabileceği gibi, ilgili ülkedeki yapısal ve kurumsal sorunlardan da kaynaklanıyor olabilir. Bireysel ve kültürel engeller arasında yerel otoriteye karşı ön yargılar, hükümete karşı güvensizlik, hedef nüfus ile sosyal hizmet uzmanı arasındaki kültürel farklılıklar ve damgalanma korkusu yer alabilir. Yapısal engeller arasında ilgili ülkedeki sosyal hizmet uygulamalarının kalite sorunu veya sosyal hizmet uygulayıcılarının önyargılarını ve hedef grup konusundaki klişeleri rol oynamış olabilir. Hatta kimi zaman sosyal hizmet uygulayıcıları, mülteci ya da sığınmacı kişilerce resmileştirilmiş hizmet sisteminin bir temsilcisi olarak görülebilir. Bu da misafir kalınan ülkedeki sosyal hizmet uygulamalarına karşı çekimserliği teşvik edebilir (Lee ve Weng, 2019, s. 216).

Mülteci ve sığınmacılarla ilgili en büyük sorun alanlarının başında, bu yeni ülkede yeniden yerleştirme ve iskân konuları gelmekte; ardından iş, sağlık ve eğitim gibi konular sıralanmaktadır. Bu anlamda sosyal hizmet uzmanlarının kabiliyet ve imkânlarından daha ziyade, ev sahibi ülkenin ekonomik imkânlarının bu konuda belirleyici olduğuna kuşku yoktur. Ancak sosyal hizmet uzmanları iskân konusu dâhil kamu otoriteleriyle yürütecekleri müzakereler çerçevesinde tüm bu süreçlerin hızlandırılması ve daha insani koşullarda yaşam sağlanması konusunda önemli roller oynayabilirler (Knox, 2020, ss. 22-24).

Mülteci ve sığınmacılarla sosyal hizmet uygulamalarında bireysel düzeyde erişimle ilgili zorluklar arasında sayılabilecek olan ailecilikten kaynaklı güvensizliğin önemli sebeplerinden biri, tekil ihtiyaçlardan ziyade karar otoritesi olarak ailenin görülmesidir. Bu anlamda birçok kültürde aile karar verirse veya başka bir aile üyesinin teşviğiyle bireyler, yabancı bir ülkede nasıl hareket edeceğine karar vermekte ve dolayısıyla ev sahibi ülkedeki sosyal hizmet uygulamalarına karşı tutumu

belirginleşmektedir. Birçok kültürde, aile üyeleri karar verme sürecinde kilit oyuncu olduğundan özellikle kadınlarla ilgili sosyal hizmet uygulamaları konusunda kültürel ve ailevi faktörler çok daha etkili olmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalar, etnik ve kültürel grupların kendileri ile aynı etnik kökene veya kültürel algılara sahip uygulayıcılarla daha rahat iletişim kurduğunu göstermiştir. Bu nedenle farklı etnik gruptan mülteci veya sığınmacılarla çalışırken katılımcılarla aynı etnik kökene sahip sosyal hizmet uygulayıcılarının işin içinde yer alması önemli avantaj sağlamaktadır (Lee ve Weng, 2019, s. 217).

Bu konuda bir diğer yaygın çözüm, belirli bir etnik kökenden gelen mülteci ve sığınmacılarla iletişim sürecinde hedef topluluk hakkında kültürel inançları, değerleri, dili ve tarihi hakkında maksimum bilgi sahibi olunmasıdır. Bu bilgi, hedef sığınmacı grubunda neyin işe yarayıp yaramayacağı konusunda iyi bir fikir verebilir (Lee ve Weng, 2019, s. 222).

Mülteci ve sığınmacıların güvenini sarsacak olumsuz tutumları önlemek için onların kültürlerini ve geleneklerini öğrenmek büyük fark yaratmaktadır. Bu anlamda mültecilerin en fazla önem verdiği hususlardan biri kendi kültürlerine karşı hoşgörülü bir sosyal hizmet uzmanıyla muhatap olmaktır (Knox, 2020, s. 56).

Yukarıda bahsedilen bazı kültürel zorlukların üstesinden gelmek için sosyal hizmet uzmanlarının niyetlerine dair açık ve şeffaf olması, mülteci nüfusuyla sağlıklı diyalog konusunda çok önemli olarak görünmektedir. Mültecilerin etnik ve kültürel farklılıklarını gözeterek sosyal hizmet uzmanları hangi grupların hizmete veya danışmanlık konusunda ilerlemelere ihtiyacı olduğu konusunda daha rahat karar verebilecektir (Lee ve Weng, 2019, s. 220).

Bir mültecinin entegrasyonu konusu, kendi sahip olduğu kültürel değerleri koruduğu ama aynı zamanda misafir olduğu kültürel değerleri keşfettiği bir süreç ve aynı zamanda toplumsal bir içselleştirme değildir. Bu anlamda sosyal hizmet uygulayıcısı, mülteci ile ev sahibi toplum arasında, bir yönüyle aracı olma sıfatından kaynaklanan rolü nedeniyle uyum sürecinin önemli aktörü hâline gelmektedir (Knox, 2020, s. 12).

Mülteci ve sığınmacılarla sosyal hizmet konusunda yaşanabilecek bir diğer zorluk, çalışmalar sırasında katılımcıların/danışanların bastırılmış geçmiş anıları tekrar gündeme gelip travmaların tazelenmesi ihtimaline karşı sosyal hizmet uzmanlarının hazırlıklı olmalarıyla ilgilidir (Lee ve Weng, 2019, s. 221).

Mülteci ailenin içinde bulunduğu ekonomik zorluklar ve işsizlik sorunları aileleri önlemler almaya zorlarken kadının aile içindeki rollerinde değişimlere yol açabilecektir. Bu dönüşüm, sıkı geleneksel toplumlarda çalışan kadınların dışlanmasına kadar varan tahammülsüz yaklaşımları tetikleyebilir. Kadın açısından düşünüldüğünde ise ekonomik bağımsızlığı getireceği için geleneksel rollerin tartışmaya açıldığı yeni kültürel dönüşümlere kapı araladığında bunun kabulü ailevi sorunların tetiklenmesiyle sonuçlanabilir. Sosyal hizmet uygulayıcıları bu kültürel dönüşümü iyi yönetecek yöntemler kullanarak sığınmacı ailelerin yaşadığı çelişkileri olumlu bir şekilde sonuçlandırmaya yardımcı olabilecektir (Sue, Rasheed ve Rasheed, 2016, s. 365).

Mülteci ve sığınmacıların son yıllarda giderek artan sayılarına bağlı olarak sosyal hizmet uygulamaları açısından ilgiye muhtaç alt grupların çeşitliliği de artmaktadır. Bu bağlamda madde veya alkol bağımlısı sığınmacılar son dönemlerde uzmanların ilgi alanına daha fazla girmektedir. Yaşamış olduğu travmatik tecrübeye bağlı olarak herhangi bir mültecinin bağımlı hâle gelmesi olası bir senaryodur. Bunun gerçekleştiği durumlar çoğunlukla sığınılan ülkedeki yaşama koşulları ile alakalı olduğu kadar, bireyin kültürel çevresiyle de bağlantılı olabilir. Sosyal hizmet açısından bağımlı hâle gelmiş biriyle ilgilenmek çok özel psikolojik, tıbbi ve bireysel katkıları gerektirecektir (Parker, 2008, s. 12).

Farklı ihtiyaç alanlarına sahip mülteci ya da sığınmacılara yönelik sosyal hizmet uygulamalarında çalışacak profesyonellerin bu konuda istekli olmaları büyük bir önem taşımaktadır. Zira uğraşılan odak grup farklı bir kültürden sorunlu bir grup olduğu için sosyal hizmet uygulayıcılarının işi çok daha zor olacaktır. Dolayısıyla büyük bir sabır, özveri ve idealist duygularla çalışılması gerekecektir. Bu anlamda sadece mesleği olduğu için yapılacak bir uğraş olmanın ötesinde mültecilerle ilgilenmek büyük bir isteklilik de gerektirebilir (Knox, 2020, s. 70).

Uluslararası sosyal hizmet, ulusların birbirleri arasında veya ulusal sınırların dışındaki ülkelerin sebebiyet verdiği sorunlarla ilgilenir ve bu sorunlara yönelik çözümler üretmektedir. Uluslararası sosyal hizmet yeryüzündeki bütün insanların yaşam kalitesinin artırılmasını düşündüğünden buna göre yöntemler bulup geliştirme sorumluluğu bulunmaktadır. Uluslararası sosyal hizmet bu bağlamda herhangi bir ülke

veya topluluğa özel bir anlam ve önem yüklemeksizin insanı ve onun haklarını odak noktası olarak almaktadır (Akimoto, t.y., s. 1).

Mülteci ve sığınmacı meselesinin sınır aşan özelliği itibarıyla başta sosyal hizmet uygulamaları olmak üzere her türlü çalışma, ulusal devletlerden küresel ölçekte faaliyet gösteren birtakım kuruluşların varlığını gerekli hâle getirmiştir. Nitekim BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Uluslararası Af Örgütü, Sınır Tanımayan Doktorlar vb. uluslararası kuruluşların sosyal hizmetler alanında ağırlığının giderek artması bu çerçevede değerlendirilebilir (Surender, 2004, s. 8).

2.2. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

2.2.1. Hak temelli yaklaşım

Hak temelli yaklaşım, temel referans olarak insan haklarına dayanan anlayışı ifade etmektedir. İnsan hakları, insanların sadece insan olmalarından dolayı sahip olduğu haklardır ve bunlar doğal, sivil, politik, sosyal, ekonomik, kültürel hakları içine alan geniş bir yelpazede değerlendirilmelidir. Hak temelli yaklaşım etrafında şekillenen sosyal hizmet uygulamaları “hayırseverlik” için değil, bireylerin hakkı olduğu için gerçekleştirilmekte ve sosyal hakları temel almaktadır (Meydan ve diğ., 2016, ss. 6-7).

Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonuna (IFSW) göre sosyal hizmet işi doğrudan doğruya bir “hak” meselesi olarak görülmekte ve mesleğin amacının insan onuruna yaraşır bir şekilde onu kaldırmak olduğunu belirtilmektedir (Healy, 2008, s. 735). Nitekim IFSW Temmuz 2014’te gerçekleştirdiği genel kurulda, sosyal hizmet disiplininin bir “insan hakları mesleği” olduğunu yinelemiştir: “...Sosyal hizmet, sosyal değişme ve kalkınmayı, sosyal içermeyi, insanların güçlendirilmesi ve özgürleşmesini hedefleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik bir disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı sosyal hizmet için temeldir...” (IFSW, t.y.).

Birçok uzmana göre hak temelli yaklaşım hem uluslararası hukuktan aldığı güçle hem de evrensel insan hakları ilkelerini temel alarak hak sahipleri ile görev sahipleri arasındaki ilişkiyi düzenlemektedir. “Hak temelli yaklaşımda söz konusu olan; bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak, bir anlamda haklarını yerine getirmektir.

Adaletsizliği, eşitsizliği ve ihmal edilmişliği engellemeye çalışan hak temelli yaklaşım, bir hizmeti almanın nedeninin ‘hayır’ için değil, o kişinin buna ‘hakkı’ olduğu için olduğunu düşünür” (Aslan, 2015, s. 116).

Hak temelli yaklaşım, tüm dayanaklarını uluslararası ve yerel hukuktan aldığı için hak sahipleri ile görev sahipleri arasındaki ilişkiyi düzenleyen bir misyona sahiptir. Buna göre bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak bir anlamda haklarını yerine getirmek olduğu için hak temelli yaklaşım adaletsizliği, eşitsizliği ve ihmal edilmişliği ortadan kaldıran bir rol oynamaktadır. Birçok uzmanın dediği gibi, hak temelli bir yaklaşım, bir hizmeti “hayır” için yapmaz, o kişinin buna “hakkı” olduğu için yapmaktadır. Hak temelli yaklaşım, görev sahiplerini kendi yükümlülüklerini yerine getirmeleri için; hak sahiplerini ise hak talebinde bulunmalarını sağlamak için güçlendirir (Tufan ve diğ., 2009, s. 77)

Hak temelli yaklaşım, hayırseverlik ya da yardımlaşma duygusundan ziyade, devletin ve kurumların rolünü ikame edilemez biçimde belirleyip bireylerin başka hiçbir kurum, kuruluş ya da bireye karşı minnet duygusu hissetmeden hizmet almasını mümkün kılmaktadır. Yani, sosyal politikalar ve hizmetler, yasal olarak garanti edilmekte ve bireyler açısından talep edilebilen bir hak niteliğine kavuşmaktadır (Sarıipek, 2017, s. 93).

2.2.2. Hak temelli yaklaşım ve insan hakları

İnsan ve hakları konusundaki tartışmalara dair geniş bir literatür bulunsa da tümünün gelip dayandığı temel birkaç metin bulunmaktadır. Bu yönüyle 1948’de BM tarafından kabul edilmiş olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1950 tarihli AİHS en önemli iki başvuru kaynağıdır. Bu genel metinlere ilave olarak konumuzla doğrudan bağlantılı 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1954 tarihli Vatansız Kişilerin Statüsü Sözleşmeleri de diğer bağlayıcı metinlerdir. Bu metinler aslında sosyal hizmetlerdeki hak temelli yaklaşıma konu olan hakların temel referans kaynağını da oluşturmaktadır (Gedik, 2020, s. 31).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 17, 22, 23, 25 ve 26. Maddeleri, kuşkusuz yerleşik ya da mülteci olsun tüm insanlar için temel haklar olarak yaşama, barınma, sağlık, eğitim, mülkiyet, kişiliğini özgürce geliştirebilme, ekonomik ve sosyal haklarını gerçekleştirme, sosyal hizmetler de dâhil olmak üzere kendisinin ve ailesinin

sağlık ve esenliği için gerekli yaşam standartlarına sahip olma hakkını tanımlamıştır. Bu bağlamda insanların hiçbir ayırım yapılmaksızın -birey, aile ve grupların din, mezhep, cinsiyet, kültür, dil, ırk, renk, etnik köken ve siyasi görüş ayırımı yapılmaksızın- sadece insan olmasından kaynaklı olarak temel birtakım hizmetleri hak ettiği anlayışı tartışmasızdır (Cornwall ve Nyamu-Msembe, 2004, s. 1422).

Hak temelli yaklaşımın insan hakları temelinde genel ilkelerini belirtmek gerekirse aslında bunların tümünü birinci kuşak temel hak ve özgürlükler, ikinci kuşak sosyoekonomik ve kültürel hak ve özgürlükler ile üçüncü kuşak dayanışma hakları kapsamında gruplandırılan medeni, siyasi ve sosyal haklar başlıkları altında toplamak mümkündür. Bu çerçevede, ilk nesil haklar bağlamında medeni haklar; bireysel özgürlük, ifade özgürlüğü, düşünce ve inanç özgürlüğü, mülk edinme ve sözleşme yapma özgürlüğü, adalet hakkı gibi hak ve özgürlükleri kapsamaktadır. İkinci kategorideki siyasal haklar, siyasal karar alma süreçlerine katılım hakkı bağlamında ele alınmaktadır. Üçüncü kategorideki sosyal haklar ise ekonomik refah ve sosyal güvenlik haklarını içeren ve bireyin yaşam standardını toplumun standartları ölçüsüne getirmeyi amaçlayan geniş haklar dizinini içermektedir (Aslan, 2015, s. 109).

İnsan haklarının artık sadece -birinci kuşak haklardan- ibaret olmadığını, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların da en az onlar kadar ve belki de onlardan daha önemli olduğunu düşünen uzmanların sayısı az değildir. Sosyal hizmetin sosyal bir hak olduğunu savunan uzmanlar, sosyal hizmetin insan hakları içindeki yerine bakıldığında koruyucu, savunucu, güçlendirici sosyal hizmet uygulamalarına gereksinim olduğuna işaret etmektedirler. Bu çerçevede, sosyal adalet ve sosyal eşitlik için, daha çok harcama gerektiren ikinci ve üçüncü kuşak hakların hayata geçirilmesi ile sosyal hizmet programlarının bir hak olarak tanımlanması gerekir (Tufan ve diğ., 2009, s. 82).

Geniş bir listesi bulunan ve uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmış olan bu üç kuşak hakkın “hak temelli sosyal hizmet uygulamalarına” aktarılmasında rehberlik eden yedi temel ilkedен bahsedilebilir. Bunlar:

- Haklar evrenseldir, herkes için geçerlidir ve devredilemez.
- Haklar bölünemez.
- Haklar birbirine bağlı ve ilişkilidir, biri diğerine tercih edilemez.

- Hakların uygulanmasında ayrımcılık yapılamaz.
- Her insan haklara destek konusunda katılımcı olabilir.
- Haklar bireyi zayıflatmak için kullanılamaz, tersine güçlendirmelidir.
- Hakların uygulanmasında şeffaflık ve hukukun üstünlüğü esastır (Temel, 2019: 5-8).

2.2.3. Hak temelli yaklaşım ve sosyal hizmet

Hak temelli sosyal hizmet uygulamasında ihtiyaç ve haklar arasındaki bağlantı esastır. Hem sosyal hizmet hem de sosyal hizmet uzmanları açısından ifade edilen ihtiyacın tanımlanmasında insan hakları önemli bir uygulama ilkesidir. Bu bağlamda hak temelli uygulama, sosyal hizmet uzmanlarının günlük söylemlerinde “hak” kelimesini “ihtiyaç” kelimesinden daha fazla kullandığı bir sosyal hizmet uygulamasıdır. Bu nedenle insan hakları, sosyal hizmet uygulamalarının ayrılmaz bir parçasıdır (Zengin ve Altındağ, 2016, s. 186).

Bu bağlamda sosyal hizmet uygulamaları açısından bakıldığında, karşılanmamış her ihtiyaç aslında ihlal edilmiş bir hak anlamına gelmektedir. Dolayısıyla sosyal hizmetlerin ilk ortaya çıkış dönemlerindeki ihtiyaç ve hayırseverlik temelli yaklaşımlar, kimi zaman keyfi uygulamalara kapı aralayan sonuçlar doğurduğu için zamanla değişmiş ve sosyal hak bilincinin gelişmesine bağlı olarak hak temelli yaklaşımı zorunla hâle getirmiştir (Çoban, 2017, s. 253).

Sosyal hizmet uygulayıcılarının görevlerini mükemmel bir şekilde yerine getirmeleri konusundaki etik ve mesleki kuralların yerleşik bir kabul gördüğüne kuşku yoktur. Ancak bu hizmetlerden yararlananlar açısından bunların bir hak olup olmadığı ve hukuki sonuçlar doğurup doğurmayacağı konusundaki gri alanlara dair tartışmalar hâlen sürmektedir. Hizmeti alanlar açısından sosyal hizmeti bir hak olarak gören ve sosyal hizmet uygulayıcılarına birtakım yükümlülükler getiren yaklaşımlar, mesleğin etik kuralları içinde yerleşik olarak yerini bulmuştur. Bununla birlikte tüm sosyal hizmet süreçlerini, yasal çerçevesi çizilmiş ve sınırları belirlenmiş hukuki kalıplar içinde görmeye çalışan tartışmaya açık alanlar hâlâ bulunmaktadır (Myers ve Thyer, 1997, ss. 289-92). Bu anlamda nelerin hak olduğu, nelerin olmadığı konusunda gri alanlara dair tartışmalar, sosyal hizmet sürecinde varlığını devam ettirecektir.

Hak temelli yaklaşım kavramsal olarak yerli yerine oturmuş, sınırları keskin hatlarla belirlenmiş bir yaklaşım gibi görünmekle birlikte, uygulamada bunun hiç de görüldüğü gibi olmadığına inananların sayısı az değildir. Uluslararası beyannamelerdeki sosyal ve ekonomik haklara ilişkin maddelerin veya kültürel haklar dâhil insan haklarına dair metinlerin öngörmüş olduğu teorik altyapının uygulama aşamasında bu kadar kolay ifade edilemediği bir gerçektir. Her şeyden önce, sosyoekonomik hakların uygulanması ciddi bir ekonomik külfeti beraberinde getirme ihtimali nedeniyle katı bütçe uygulamalarına mahkûm ulus devletler için çok da cazip değildir. Öte yanda insan haklarının her koşul ve şartta uygulanması konusundaki beklentiler, güvenlik kaygılarının oluşturacağı çelişik durumlarda devletlerin veya sosyal yardım ve hizmet uygulayan özel sektörün hareket alanını sınırlama potansiyeli taşımaktadır (Offenheiser ve Holcombe, 2003, ss. 268-306).

Sosyal hizmet açısından hak temelli yaklaşım yerelde birçok toplumsal sorunun çözümünde anahtar rolü oynamakla birlikte, küresel düzeydeki göç, küresel kalkınma ve tüm insanlık için eşit haklar gibi genel başlıkları da gözetmektedir. Bu bir anlamda sosyal hizmet uygulamaları bakımından yerel ile küresel olan gerçekler arasında uyum sağlama konusunda birtakım zorlanmalara yol açma potansiyeline sahiptir. Bu anlamda da sosyal hizmet uygulayıcıları bakımından yerel ve küresel gündem arasında uyumun sağlanması, evrensel değerlerin ve çalışma ilkelerinin yerelde de uygulanmasını kolaylaştıracak önemli bir eşiktir (Ife, 2001, ss. 5-15).

Sosyal hizmet uygulamalarının yukarıda bahsi geçen üç kuşak hak grubu için de gerekli olduğuna işaret eden meslek kuruluşları, sosyal hizmet mesleğinin temel misyonunu tüm insanların iyilik hâlini geliştirmek ve her türlü ihtiyaçlarının karşılanması olarak tanımlayıp insan haklarına ilişkin bildirgelerin bu misyonu bir bütün olarak içinde barındırdığını düşünmektedir. Bu nedenledir ki sosyal hizmet, insan haklarının tüm alanlarında etkili bir görev üstlenmesi beklenen bir meslek olarak görülmelidir (NASW, 2007).

Toplumsal yardımlaşma ve sosyal adalet uygulamalarında sıklıkla görülen yaklaşım biçimlerini, modern dönem sosyal hizmet uygulamalarında da hizmetin niteliğini belirlemede yol gösterici olarak değerlendirmek mümkündür. Bu yönüyle bir sosyal katkı, “hayırseverlik” duygusuyla bir “lütuf” olarak veya “ihtiyaç olduğu” için ya da “hak olarak görüldüğü” için yerine getiriliyor olabilir (Atatanır, 2020, s. 718).

Hayırseverlik yaklaşımı bir sosyal hizmet uygulamasını ahlaki sorumluluk olarak görürken ihtiyaç yaklaşımı fiziki bir sorumluluğun yerine getirilmesi olarak görme eğilimindedir. “Hak temelli yaklaşım” ise bir toplumsal yardımı bireyin sahip olduğu hak olarak görmekte ve sorumluluk sahiplerine hukuki ve ahlaki yükümlülükler getirmektedir.

Sosyal hizmetlerde her yaklaşım tarzının kendince avantajlı yönleri bulunsa da ihtiyaçların giderilmesi konusunda en işlevsel yaklaşımlardan birinin hak temelli yaklaşım olduğuna kuşku yoktur. Hak temelli anlayışın, hizmet alan kişileri “hak sahibi”, hizmet veren aktörleri de bu hakları sağlamada “görev sahibi” olarak tanımlayan yaklaşımı hizmet disiplini açısından oldukça etkili görünmektedir. Hak temelli yaklaşım, insan haklarını işin merkezine yerleştiren mantığı sayesinde tüm insanlar için sosyal hizmeti bir insan hakkı hâline getirmekte ve bu sayede daha etkin kazanımlar sağlamaktadır (Zengin ve Altındağ, 2016, s. 186).

3. DÜNYADA MÜLTECİ SORUNU VE SOSYAL HİZMET

3.1. Mülteci Sorununun Tarihî Arka Planı ve Sosyal Hizmet

İnsanlık tarihi kadar eski olan göçün sebepleri ve temel dinamikleri konusunda geçmişten modern döneme önemli değişimler olduğuna kuşku yoktur. Geçmiş çağlarda güvenlik ve yeni geçim imkânları arayışı içinde yaşanan göçler, günümüzde bu temel niteliğini korumanın yanı sıra yaşam standardını yükseltme, eğitim, iklim vb. yeni kalemlerle birlikte çeşitlenmiştir (Banko ve diğ., 2022, ss. 3-4).

Modern dönem göç hareketlerinin tarihsel sürecini anlamaya çalışırken en önemli dönüm noktalarının başında Avrupa'daki Sanayi Devrimi ve bunun sonucunda kırsal kesimden büyük kentlerin kenar mahallelerine göçlerin önemli bir sosyoekonomik sebep olduğunu tespit etmek gerekmektedir (Williamson, 1988, s. 295). Sosyal hizmet anlayışının doğuşuna ilham veren bu kentsel mağduriyetlerin sonraki dönemlerde toplumsal dönüşümlere bağlı olarak çeşitlenmesi, uygulamaların da biçim değiştirmesinde rol oynamıştır. Bu büyük dönüşümlerin yanında yine Avrupa merkezli savaşların tetiklediği büyük mülteci hareketleri geçtiğimiz yüzyıldaki dikkat çeken dinamikler olmuştur. Bu yönüyle kitlesel insan hareketleri ile mültecilik meselesinde modern dönemin en büyük trajedilerinden birinin Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra başladığını söylemek yanlış olmayacaktır (Gatrell, 2008, s. 88).

Dönemin koşulları içinde, tamamına yakını Avrupa kıtasında olmak üzere 9 milyondan fazla insan kendi ülkelerinin içinde yer değiştirmek zorunda kalırken en az 3 milyon mülteci başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır (Spiegel ve diğ., 2004, s. 1645). Savaşın yol açtığı toplumsal dönüşümler tıpkı günümüzedekine benzer biçimde ev sahibi toplumlar ile sığınmacı ve mülteci topluluklar arasında ilişkilerde kendini göstermekte gecikmemiş ve çok sayıda sorun gün yüzüne çıkmıştır. Almanya, Fransa ve Rusya gibi savaşın doğrudan tarafı olan ülkelerin bizzat içinde mülteci karşıtı veya yanlısı sesler yükselmekle kalmamış, bu zıt siyasi görüşlerin mücadelesi mültecilere karşı yapılan sosyal yardım ve hizmetleri de doğrudan etkilemiştir. Bu anlamda sosyal hizmetler yönünden kamusal yardım organizasyonlarından daha ziyade bireysel ve sivil toplum odaklı hayır çalışmaları ön plana çıkmıştır (Gatrell, 2008, s. 93).

Savaş sırasında ve sonrasındaki mülteci sorunuyla başa çıkmak üzere özellikle Avrupa merkezindeki mültecilerin durumuna ilişkin birçok anlaşma akdedilmiştir. Osmanlı bakiyesi topraklarda yüz binlerce insan yer değiştirip başka ülkelerin sınırlarında kalırken bir bölümü ülkelerin ikili anlaşmaları veya mübadele ile çözümlenmiştir. Dönemin Milletler Cemiyeti, bu insan hareketliliği ve mülteci sorununu çözmek için özel bir komisyon kurmuş ve birçok hukuki tartışmayı bir şekilde sonuçlandırmıştır. 1922'den sonra yürütülen Türk-Yunan mübadelesindekine benzer şekilde, 1926 tarihli anlaşma eski Rusya topraklarındaki mültecilerin durumuna ilişkin düzenlemeler yapmış ve 1936 tarihli başka bir sözleşme Almanya kökenli mültecilerle ilgili hukuki ve insani maddeleri ele almıştır (Melander, 1988, s. 7).

Büyük savaşın yaralarını sarmaya dönük cılız çabalar, sonraki 20 yıl boyunca bir şekilde devam etmiş olsa da mülteciler ve mültecilik sorununa çözüm konusunda asıl önemli dönüm noktası İkinci Dünya Savaşı ve sonrası olmuştur denilebilir. Neredeyse tamamına yakını Avrupa kökenli olan 14 milyondan fazla mülteci ve en az bunun beş katı büyüklükteki yerinden edilmiş sivilin durumu fazlasıyla ilgiyi hak etmekteydi. Bu amaçla daha savaş sırasında 1943 yılında mültecilere yardım için kurulan BM Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi (United Nations Relief and Rehabilitation Administration-UNRRA) Avrupalı mültecilerin sorunlarına odaklanmıştır. Savaşın sona ermesinin ardından bu kez milyonlarca insanın yıkılmış evlerine ve ülkelerine yeniden dönme süreci başlayınca yeni bir yapılanmaya gidilmiş ve 1946 yılında UNRRA yerine Uluslararası Mülteci Örgütü (International Refugee Organization-IRO) kurulmuştur (Zayas, 1988, s. 42).

Savaşın yıkıcılığına ilave olarak oluşturduğu büyük mülteci sorunu, savaş sonrasındaki çözüm arayışları sürecinde geleceğe yönelik birçok yeniliğe kapı aralamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası şartlarında ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB) madde 14'te iltica hakkı temel/birinci kuşak insan haklarından biri olarak kabul edilmiştir. İHEB'in hemen ardından İkinci Dünya Savaşı sırasında Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeniyle ülkesinden kaçmak zorunda kalan nüfus için beyannamenin çok ötesinde kuvvetli bir hukuksal koruma imkânı getiren 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi kabul edilmiş, sonradan sorunun zaman ve zemin sınırlamasına bağlı olmadığı gözetilerek 1967

yılında New York'ta imzalanan bir protokol ile sözleşmenin zaman ve zemin sınırlaması ortadan kaldırılmıştır (Kılıç, 2009, s. 41).

Cenevre Sözleşmesi mülteci hukuku düzenlemeleri açısından bir ilk sayılabilir. Bu sözleşme öncesinde mültecilere yönelik hukuk kuralları daha çok teamüllerden veya bazı önemli ülkelerin iç hukukuna dayanan hukuksal düzenlemelerden ibaretti. Cenevre Sözleşmesi, İkinci Dünya Savaşı'nın Avrupa'da yarattığı mülteci sorununu çözmeye yönelik bir sözleşme olarak görülse de BMMYK bu sözleşmenin gereklerini yerine getirebilmek için kurulmuş ve zaman içinde küresel çapta çalışan bir örgüte dönüşmüştür (Kirişçi, 2009, s. 24).

Savaş sonrası dönemde Batılı ülkeler kendi mülteci sorunlarının çözümüyle uğraşırken dünya nüfusunun önemli bir kesimini oluşturan ve sömürü ve işgal süreçlerini yaşamış olan “üçüncü dünya halkları” yeni dönemde; açlık, hastalık, eğitimsizlik, temiz içme suyuna erişememe, istihdam edilememe gibi sorunlarla uğraşmaya başlamıştır (Mishra, 1999, ss. 15-16). Yeni bağımsızlık kazanmış Güney Asya ve özellikle Sahra Altı Afrika, dünyada yoksulluğun ve yoksulluğa bağlı mağduriyetlerin yoğun olarak zemin bulduğu coğrafyalar olarak öne çıkmıştır (Weiner, 1995, s. 13) ve Batı'ya yönelik göçlere büyük oranda bu bölgeler kaynaklık etmeye başlamıştır (Skeldon, 2006, s. 48).

Durumu daha vahim hâle getiren bir diğer gerçek ise yeni bağımsızlık kazanmış bu ülkelerdeki siyasal istikrarsızlık, savaş ve çatışmaların, yaşanan yoksullukla birleşmesi olmuştur (Richmond, 2002). Dolayısıyla istikrarsızlık ile yoksulluğun ve güvenlik sorunlarının iç içe geçerek oluşturduğu sorunlar yumağı, kitlesel göçün en önemli sebebi hâline gelmiştir. Soğuk Savaş döneminin başlarından itibaren siyasi ve ideolojik dinamiklerin ön plana çıkardığı mülteci hareketlerinde milyonlarca insan yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalmıştır (Rees, 1959).

1950'li yıllardan itibaren Orta Doğu ve Uzak Doğu'da yaşanan krizler nedeniyle ortaya çıkan yeni mülteci sorunları farklı coğrafyalardaki insan sorunlarının çözümüne ilişkin yeni problem alanları yaratmıştı. Hindistan-Pakistan ayrışması 15 milyona yakın mülteci oluşmasına neden olurken Filistin-İsrail problemi 1 milyonu aşkın insanı yerinden etmişti. Asya ve Orta Doğu'nun yanı sıra Afrika'daki iç savaşlar ve bağımsızlık savaşları nedeniyle 1960'lı yılların başından itibaren yüz binlerce insan mülteci durumuna düşmüştür (Beyer, 1981, s. 31).

Soğuk Savaş döneminde dünyanın farklı bölgelerindeki mülteci krizlerine müdahale konusunda BMMYK iş yükü giderek artan bir rol üstlenmek zorunda kalırken Orta Doğu'daki Filistinli mülteciler için BM'nin Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı (UNRWA) öne çıkmıştır. Afrika'daki mülteci sorunları için ise BMMYK ve Afrika Birliği Örgütü ortak çalışmalar yürütmüştür. Bu süreç içinde genellikle bir hayır çalışması olarak görülen mültecilere yardım ve sosyal hizmet meselesi, dönemin koşullarından dolayı özensiz uygulamaların ağırlıkta olduğu bir şekilde devam ettirilmiştir (Beyer, 1981 33).

Küresel çapta Soğuk Savaş'ın bittiği 1990'lı yıllar yeni kriz alanları ile birlikte yeni mülteci sorunlarını gündeme getirmiş ve Türkiye yakın coğrafyasında yaşanan Irak, Çeçenistan, Bosna ve Kosova savaşları gibi sorunlar yüz binlerce mültecinin başta Türkiye olmak üzere dünyanın farklı bölgelerine dağılmasıyla sonuçlanmıştır (Dağ, 2009, s. 101).

Son yıllarda ortaya çıkan krizlere dayalı mülteci hareketlerinin Avrupa'yı hedeflemesi üzerine, AB'nin geliştirmiş olduğu mevzuat, Türkiye'yi ve AB etrafındaki coğrafyaları sıkıntıya sokacak bir korumacılık ortaya çıkarmıştır. Çünkü söz konusu mevzuat, bir anlamda, bir "Kale Avrupası" yaratma felsefesiyle hazırlanmıştır. 1990'lı yıllarda Avrupa ülkeleri mültecilik sorununa AB'yi ilgilendiren bir sorun olarak bakmadığından sadece Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyindeki bazı alt komiteler konuyla ilgileniyordu. O dönemde ağırlık insan hakları üzerineyken şimdilerde toplumları korumak ve güvenlik üzerine kaymış bulunduğundan AB düzenlemeleri, hem AB'ye ulaşmayı tercih eden sığınmacıların önünü kesmekte hem de bu sığınmacıların AB'ye komşu coğrafyalarda yığılmasına ve o devletlerin de konuya daha güvenlikçi bir perspektiften bakmasına neden olmaktadır (Kirişçi, 2009, s. 26).

Suriyeli sığınmacılar örneğinde olduğu gibi, yeni dönem Batılı ülkelerin mültecilere bakışı açısından birçok anlayışın değişmesini beraberinde getirmiştir. Önceki yılların kalkınmacı insancılık anlayışı önemini kaybetmeye başlarken BM'nin de alışılageldiği geleneksel insani yardım paradigması mevcut insani krizin çözümünde yetersiz kalmıştır. Suriye mültecileri meselesi, gelen mültecilere insani ve sosyal hizmet kalitesini olduğu kadar artık ev sahibi toplumların böylesi bir mülteci dalgasını kabulü konusunda esneklik kazandırılmasına da odaklanma ihtiyacı hissettirmiştir. Bu

anlamda mülteci kampları yerine büyük şehirlerde yaşamaya başlayan mülteciler için hak temelli yaklaşımla yeni bir insancılık geliştirilmesi kaçınılmaz olmuştur (Gabiam, 2016, s. 382).

Yukarıda bazıları sayılan bilindik sebeplere 2000’li yıllarla birlikte daha fazla tartışılmaya başlanan bir diğer unsur eklenmiş; gerek hukuki gerekse sosyal hizmet uygulamaları bağlamında yoğun biçimde önemi artmıştır: iklim mültecileri. Bilindik mülteci tanımından farklı olarak “toprak kaybı veya erozyonu ve doğal afetler yüzünden yerinden edilen kişi” olarak tanımlamakla birlikte, genel olarak iklim değişikliğine bağlı tüm olumsuz dönüşümlerin yol açtığı göçler için kullanılmaktadır (BM, 1997).

İstatistiklere göre 2008’den bu yana her yıl ortalama 26,4 milyon insan iklim ve havaya bağlı doğa olaylarının yol açtığı felaketler sebebiyle yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalmıştır. BMMYK’ye göre yerinden edilmiş insanların çoğunluğu, aynı zamanda iklim değişikliğinin en çok görüldüğü yerlerde olup, iklim değişikliğinin etkileri ya da doğal afetlerden dolayı ikinci kez veya aynı sebepten kaynaklı tekrar bir yer değişikliği riski ile karşı karşıya bulunmaktadır (Internal Displacement Monitoring Centre, 2015, s. 33).

Bir göç hareketine neden olmuş bulunsa bile Mülteci Sözleşmesi’nin henüz iklim mültecilerine de kesin olarak bir koruma sağlamadığı (Xing-Yin, 2015) ve iklim mültecisi teriminin uluslararası hukukta henüz bir yeri olmadığı da hatırlatılmalıdır. İklim mültecilerinin karşılaştıkları zorluklar ve koşullar, çoğu zaman geri döndüklerinde yaşamlarının ciddi bir tehdit altında olmasına sebep olan veya insan onuruna yakışır bir hayat sürmelerini engelleyen koşullardır dolayısıyla her olayda ayrı bir değerlendirme yapılarak karar verilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde doğal afetler sonucunda iltica eden birinin ülkesine geri gönderilmesi, temel insan hakları kapsamında ihlal sebebi olabilir (Scott, 2015).

Bugün BM’nin rakamlarına göre 2000 yılında, doğduğu ülkeden farklı bir ülkede yaşayanların sayısı 100 milyonun, yani dünya nüfusunun %2,2’sinin altında iken 2006 yılında bu rakam 190 milyona, yani dünya nüfusunun %2,9’una, 2019’da ise dünya nüfusunun %3,5’ine tekabül ederek 272 milyona kadar yükselmiştir (United Nations Department of Economic and Social Affairs, 2019).

İHEB'in 14. maddesi; "Herkes zulüm karşısında başka ülkelere iltica etme ve bu ülkeler tarafından mülteci muamelesi görme hakkını haizdir." diyerek iltica hakkını tanımış olsa da gittikleri ülkelerde ekonomik ve sosyal anlamda ciddi dönüşümleri tetikleyen mültecilerin varışı her zaman olumlu sonuçlar yaratmamaktadır. Mültecilerin karşılaştıkları en önemli sorunlar eğitim, ekonomi, sağlık alanlarında olduğundan, bugün sığınılan ülkedeki yerel halkın bu imkânları paylaşma konusundaki isteksizliği mülteciler için hayatı daha da zorlaştırmaktadır (IOM, 2017, s. 3).

Bu anlamda uluslararası insan hakları rejiminin mültecilere yönelik hükümlerinin belirsizlik içermesi, ekonomik ve siyasi alanda sözü geçen ülkelerin mültecilere tanınan hakları kendi çıkarları doğrultusunda yorumlamasına neden olabilmektedir (Çevlik, 2018, s. 81).

Uluslararası alanda çalışma yapan sosyal hizmet uzmanlarının güncel mülteci sorunları konusunda karşı karşıya olduğu en önemli problemlerden birini oluşturan bu siyasi yaklaşımlar, mesleğin köklü kurumlarınca geliştirilen standartlar sayesinde keyfilikten kurtarılmaya çalışılmaktadır. Bu yönüyle *Sosyal Hizmet ve Sosyal Gelişim İçin Global Ajanda* adlı raporda bahsi geçen sorunların çözümüne yönelik adımların daha planlı ve verimli bir şekilde atılmasıyla özelde mültecilerin, genel anlamda ise sosyal hizmete ihtiyaç duyan bütün bireylerin sorunlarının çözülmesinde etkili uygulamalar yapılacağı vurgulanmaktadır (Çoban ve diğ., 2018, s. 304).

3.2. Mülteci Sorunu ve Uluslararası Sosyal Hizmet

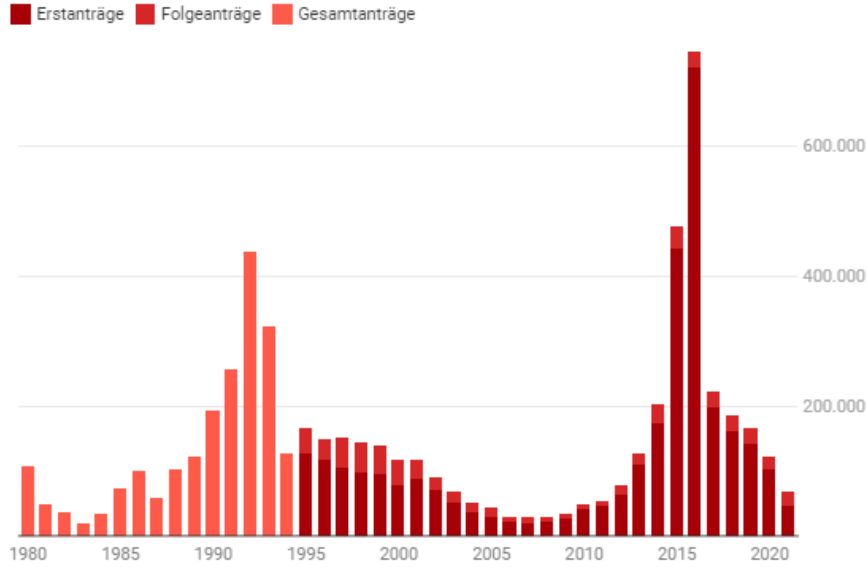
3.2.1. Almanya örneği üzerinden gelişmiş ülkelerde mülteci sorunu ve sosyal hizmet

Yoksulluk ve kriz bölgelerinden her yıl on binlerce insan, sığınma ve mülteci statüsü alma amacıyla gelişmiş ülkelere âdeta akın etmektedir. Son 30 yılda büyük artış gösteren bu insan hareketliliğinde her bir ülke kendi ihtiyacı ve kapasitesi oranında bunlara karşı siyaset geliştirse de her ülkenin en önemli sorunu yasa dışı girişleri ve kontrolsüz yığınları önlemek üzerine odaklanmaktadır. Türkiye'nin de içindi bulunduğu Avrupa coğrafyası söz konusu olduğunda Afrika, Asya ve Orta Doğu kökenli mülteci hareketlerinde gelişmiş ülkeler içinde en önemli hedef bölge olarak AB ülkeleri göze çarpmaktadır. Bu ülkeler içinde ise tüm mülteci başvurularının üçte

birine ev sahipliği yapan Almanya, önemli bir örnek olarak öne çıkmaktadır (Hatton, 2017, s. 229).

İkinci Dünya Savaşı'nın enkazı üzerine kurulan Federal Almanya yönetimi, kendi topraklarına sığınan mülteciler için 1948 yılında koruma statüsü sağlayan düzenlemeler yapmıştı. Bu düzenlemelere rağmen ülkeye sığınan insan sayısı uzun yıllar boyunca çok sınırlı kalmış ve 1949-1968 arası 20 yıllık dönemde büyük bölümü Avrupa kökenli yaklaşık 70.000 sığınmacı başvuru yapmıştır. 1980'lerin değişmeye başlayan konjonktüründe hem Avrupa içi hem de dışından artan ölçüde sığınmacı kabulüne başlayan ülkeye yönelik sığınmacı ve mülteci akını, her yıl artış göstererek 1992 yılına gelindiğinde yıllık 450.000 sınırına kadar yükseldi. 1990'lı yıllarla birlikte Doğu Bloku ülkelerinin dağılması sonrasında özellikle Almanya 1990'lı yıllarda yüz binlerce Doğu Almanyalı ve Baltık ülkesi vatandaşını kabul etmiştir (Oltmer, 2016, s. 28).

2000'li yıllar, Almanya'nın önceki yıllarda kabul ettiği mültecileri hazmetmesi ile geçerken dünyanın kalanı için cazibe merkezi olmayı sürdürdüğü için yıllık düzenli sığınmacı gelişleri sürmüştür. Özellikle 2010 yılından sonra Orta Doğu'da Arap Baharı olaylarının yol açtığı siyasi kaos, bölgeden Avrupa'ya ve özellikle Almanya'ya gidişleri yeniden artırmaya başlamıştır. Bu anlamda Almanya'nın aldığı sığınmacı ve mülteci sayısı, 2015 yılında 476.000'e, 2016 yılında da 745.000'e ulaşmıştır. Bu iki yıla kıyasla bir düşüş yaşanan 2017 yılında sayı 187.000'e gerilemiş ve günümüze kadar da giderek azalan bir seyir izlemiştir (BAMF, 2021a).

Grafik 2.1. Almanya'ya Sığınma Başvuru Sayıları

Kaynak: Bpb (2021a)

Almanya'ya yönelik 2015 yılından sonraki sığınmacı akışının büyük bölümünü Suriye uyruklu sığınmacılar oluşturmakla birlikte, Arnavut, Kosovalı, Afganistanlı, Iraklı ve Sırp sığınmacılar da önemli yer tutmuştur (BAMF, 2017). 2017 yılından itibaren toplam ilk iltica başvurularında hızlı bir düşüş yaşanırken diğer ülkelerden gelen sığınmacıların sayısının toplamı, Suriye uyruklu sığınmacıları geçmiştir. 2019 ve 2020 yıllarında da ilk başvuru yapanların menşe ülke oranlarında Suriye ve diğer ülkelerin toplamı birbirine yakın kalmış fakat genel rakamlardaki düşüş devam etmiştir (Kalkmann, Country Report: Germany, 2018).

Almanya'ya gelen sığınmacıların cinsiyetine ve yaş aralığına bakılınca ortaya çıkan tablo, sosyal hizmet uygulamaları bakımından öncelenmesi gereken grupların kadınlar ve 0-15 yaş grubundaki çocuklar olduğunu göstermiştir. 2015-2020 yılları arasında iltica başvurusu yapan sığınmacıların yaş aralığına dair istatistiki bilgilere göre 2015-2020 yılları arasında iltica başvurusunda bulunanların %50'si 0-15 yaş grubundakiler olmuştur. Bunları 18-24 yaş grubu takip etmektedir.

Sosyal hizmet disiplini ilgilendirmesi bakımından sığınmacıları ilk kabul merkezleri, eyaletlerle koordineli şekilde Federal Göçmen ve Mülteciler Dairesi (BAMF) tarafından kurulmakta ve idare edilmektedir. Bu merkezler, ülkeye yeni giriş yapan sığınmacılar için ilk kayıtların toplandığı yerler olmasının yanında sığınma taleplerinin yapıldığı ve yürütüldüğü birimlerdir. İlk kayıttan sonra, kişisel verilerin, sağlık

kontrolünün, kimlik tespitinin yapılmasıyla iltica başvurusuna ve prosedüre dair bütün süreçler ve bilgiler bu merkez tarafından yürütülmektedir. Ülke menşesine göre Almanya Devleti'nin farklı politikası ve uygulamaları olduğu için taleplerin değerlendirilme süresi ülkelere göre farklılık gösterebilmektedir.

Kayıt altına alınan sığınmacıların hangi ilk kabul merkezine yerleştirileceği çoğunlukla toplama merkezlerinin kapasitelerine göre belirlenmektedir. 16 eyaletin her birinde bulunan merkezlerin kurulmasındaki ana hedef, sığınma taleplerinin değerlendirilip bir sonuca ulaştırılana kadar geçici bir süre boyunca barınma ihtiyaçlarını gidermek ve genel kontrolü sağlamaktır. Sosyal hizmet uzmanlarının da görev aldığı bu süreçler sığınma taleplerinin değerlendirilmesine göre ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir (BAMF, 2019a).

Sığınmacıların 16 eyalete adaletli dağılımı için eyaletler arası kota sistemi uygulanmaktadır. Eyalet komisyonu tarafından yılda bir belirlenen dağıtım oranıyla ortak eyalet bütçeleri ve her eyaletteki nüfus baz alınarak sığınmacıların hangi eyaletteki kabul merkezine gönderileceğine karar verilmektedir (BAMF, 2021b).

Sorumlu toplama merkezi, sığınmacıların bakım ve barınmasından sorumlu olduğundan sosyal hizmetlere erişimin adresi bu merkezlerdir. Kabul merkezleri ile sürekli irtibat ve iletişimde olmasına rağmen sığınma talebinin olumlu veya olumsuz sonuçlanmasından bağımsız olarak her toplama merkezi bu asgari şartları sunmaktadır. Hayatlarını idame ettirmeleri ve kişisel ihtiyaçların karşılanması için sığınmacılara aylık bir meblağın yanında, sağlık bakımı, gıda temini ve barınma hizmeti verilmektedir. Yardımların türü ve miktarı İltica Talepleri Yasası tarafından düzenlenir. Bunların arasında gıda, barınma, ısıtma, giyim, sağlık ve kişisel bakım, ev ve diğer ürünler, kişisel ihtiyaçlar, hastalıklar, gebelik ve doğumları kapsayan hizmetler ve özel durumlarda bireysel hizmetler yer almaktadır (BAMF, 2021b).

Sığınmacıların Almanya'ya kabul süreci uzun vadeli bir prosedüre bağlı olup birçok merhaleden oluştuğundan ülkeye giriş yaptıktan hemen sonra emniyet kurumlarıyla (Sicherheitsbehörde), göçmenlik bürosuyla (Ausländerbehörde), geçici toplama merkeziyle (Aufnahmeeinrichtung) veya doğrudan ilk kabul merkezleri (Ankunftszenrum) ile irtibata geçip kayıt yaptıрма gibi işlemler gerekmektedir (BAMF, 2021b).

Başarılı bir kayıt işleminin delili olarak sığınmacılara varış belgesinin yanında kendilerinden sorumlu geçici kabul merkezlerine veya şubelerine dair bilgilendirmeler yapılmakta ve gerekli dokümanların eksikliği hâlinde, en azından kayıt işlemlerinin başladığını belgeleyen bir onay mektubu verilmektedir. Bu iki belge, sığınmacılara ilk etapta Almanya’da kalmalarını onaylayan ilk resmî belgeler olduğu için bunlara sahip olan mülteciler barınma, tıbbi bakım ve gıda gibi devlet yardımları ile sosyal hizmet almaya hak kazanmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak kayıtlı olmayan her mülteci yok hükmünde sayılmakta ve ne insani yardım ne de sosyal hizmet imkânlarından yararlanabilmektedir. 2015 yılındaki büyük mülteci akını esnasında yürürlüğe sokulan varış belgesi uygulaması, çoğunlukla Yugoslavya sığınmacılarına uygulanan ve resmî olmadığı için bir federal devletten diğerine geçerken sorun çıkmasına sebep olan “Sığınma Talebi Belgesi”nin (*Bescheinigung über die Meldung als Asylsuchender*) yerini almıştır (BAMF, 2021b).

İstisnalar hariç, her başvurunun şahsen yapılması gerektiğinden her başvuru için bir tercüman hazır bulunmaktadır. Bu tercümanlar vasıtasıyla başvuru yapan mültecilere, kendi ana dillerinde sığınma prosedürü çerçevesindeki hakları ve yükümlülükleri sözlü ve yazılı olarak açıklanmaktadır. Şayet ülkeye giriş esnasında veya girdikten sonra bir emniyet bürosu ya da ilk kabul merkezlerinde yapılmadıysa sığınmacıların kişisel bilgileri kayda alınmaktadır. Bu aşamada mülteciler kendi kimliklerini pasaport, doğum belgesi veya ehliyet ile belgelemek durumundadırlar. Toplanan bütün veriler, daha önce benzer bir başvuru yapıp yapılmadığını kontrol etmek için önce Yabancılar Merkez Kayıtları ve Federal Ceza Muhafaza Dairesi’nde, sonra Avrupa çapında bir sistem olan EURODAC’da karşılaştırılmaktadır (BAMF, 2021b).

Talebin sisteme alınması, belgelerin ayrıntılı olarak incelenmesi, sığınma nedenlerinin delillerinin değerlendirilmesi ve mülakat süreçlerinin tamamlanmasının ardından göçten sorumlu Federal Ofis, talebin onaylanmasını kararlaştırır. Onaylanma büyük ölçüde öncelik tanınan ülkeler ve bireysel durumlar baz alınarak gerçekleştirilmekte ve karar yazılı olarak bildirilmektedir. Gerekli hâllerde, karara itiraz hakkına ilişkin talimatlar, itirazın yapılacağı göçmenlik bürosu bilgisi ve kararın yürürlüğe giren kısmının tercümesi de verilmektedir. Federal Ofisin nihai kararından sonra, diğer bir deyişle iltica prosedürünün tamamlanmasının ve onayından ardından, Yabancılar Müdürlüğü tarafından ikamet hakkının verilmesi gerçekleşir. Onay alınmış iltica

başvuruları için bir yıldan (geçici onay) üç yıla kadar ikamet izni verilmektedir. Üç yıldan sonra, kararın iptalinin gerçekleşmemesi şartıyla yeterli geçim kaynağı ve yeterli seviyede Almanca gibi belirli koşullar altında, oturma izni verilebilmektedir. Sadece bir yıl onaylanan iltica başvuruları, ikişer yıl uzatılabilmektedir ve ancak beş yıl sonra bir geçim sağlanması ve yeterli düzeyde Almanca dil becerisi kazanılması hâlinde, ikamet izni ile sonuçlanabilmektedir (BAMF, 2021b).

İltica talebinin onaylanmasıyla geçici yerleşim merkezlerinde ikamet eden mültecilere, onaylanan süre (1-3 yıl) boyunca kalacakları eyalet, şehir ve ilçe bildirilir ve olağanüstü sebepler haricinde buradan taşınmaları yasaklanmaktadır. Bu süreç içinde çevrelerindeki Alman toplumu ile entegrasyon konusunda dil ve kültürel uyum amacıyla ikamet ettikleri yerde Federal Ofis tarafından uyum kurslarına katılmaları zorunlu olmaktadır. Belediyelere kayıtları yapılan mültecilerin -varsa- çocuklarının okul kaydı belediyeler üzerinde yapılmaktadır. İş piyasasına olası erişim konusunda tavsiyeler ve bilgilendirme, İş ve İşçi Bulma Kurumu danışmanları tarafından yapılmaktadır. Zaten ilk kayıt esnasında sığınmacıların iş ve eğitim durumuna dair bilgileri, kurum danışmanları vasıtasıyla eyaletler arası veri tabanına işlenip bütün kurumlara açık hâle getirilmektedir (BAMF, 2021b).

Mülteciler tipik olarak iş bulma konusunda diğer göçmenlerden daha büyük engellerle karşılaşmaktadır. İlk olarak mülteciler genellikle kendi ülkelerindeki ve transit ülkelerindeki sosyal ve ekonomik durum nedeniyle iş ve eğitim yörüngelerinde kesintiler yaşamaktadır. İkincisi, sığınmacıların göçü tipik olarak savaş, soykırım ve zulüm gibi kontrolleri dışındaki faktörlerden kaynaklanmaktadır bu nedenle daha az gönüllü ve daha öngörülemez olma eğilimindedir. Sonuç olarak örneğin hedef ülkelerinin dilini öğrenerek veya iş fırsatları hakkında ilgili bilgileri toplayarak entegrasyon olasılıklarını geliştirecek şekilde hareketlerine hazırlanamayabilirler. (Brücker ve diğ., 2019)

Gelişmiş ülkeler içinde Almanya'daki mültecilerin bir işe girmeleri daha uzun sürmekte ve diğer göçmenlerden daha düşük maaşlar aldıkları görülmektedir. Mülteci ve diğer göçmenlerin gelirleri de farklılık göstermekte ve ilk çalışma yıllarında sığınmacılar ve mülteciler Alman vatandaşlarının ancak üçte ikisi kadar kazanç elde edebilmektedirler (Langer, 2017, s. 15).

IAB-BAMF-SOEP mülteci araştırması verileri, 2015'te gelen mültecilerin %19'unun 2017'de, yani varışlarından yaklaşık iki yıl sonra istihdam edildiğini, %40'ının ise Ekim 2019'a kadar, yani varıştan yaklaşık dört yıl sonra istihdam edildiğini göstermektedir. Uyum kurslarını tamamlayan veya diğer istihdam hizmetlerini kullanan mülteciler daha yüksek istihdam oranlarına sahip olma eğilimindedir. Entegrasyon kurslarına dayanan ve minimum A2 seviyesi Almanca gerektiren daha ileri Avrupa Sosyal Fonu (ESF) -BAMF programı mezunlarının istihdam oranı %35 oranında yüksektir. Benzer şekilde, Federal İstihdam Bürosu (BA) tarafından sağlanan iş gücü piyasası hizmetlerinden yararlananların istihdam oranları da %31-32 gibi önemli ölçüde olmuştur. Ayrıca mültecilerin Almanya'daki ilk işlerine geçiş oranı, entegrasyon adımlarını tamamlayanlar için, hiç tamamlamamış olanlara kıyasla iki kat daha fazladır (Brücker ve diğ., 2019).

İstihdam, Almanya'da kalma şanslarını artırabilmenin yanında bu ülkedeki hizmetlerden ve özellikle sosyal hizmet uygulamalarından yararlanma konusunda yeni fırsatları sunmaktadır. Bu nedenle koruma statüsüne sahip mülteciler, daha iyi iş teklifleri ve daha yüksek kazanç sağlamak için dil ve eğitim programları yanı sıra iş arama sürecine daha fazla zaman ve enerji ayırma eğilimine sahiptir (Brenzel ve Kosyakova, 2019).

Mülteci kadınların Alman iş gücü piyasasında mülteci erkeklere kıyasla iş bulma ve eşit ücret alma olasılıkları düşüktür. Benzer özelliklere sahip erkek ve kadınlar karşılaştırıldığında istihdam olasılığının erkeklerde, kadınlardan %12 daha yüksek olduğu görülmektedir. Mülteci erkeklerin tahmini ücretlerinin de mülteci kadınlarınkinden yaklaşık 90 avro daha yüksek olduğu görülmektedir. Çalışan mülteci nüfusu arasında kadınlar da işleri için gereğinden fazla tecrübeli olma riskiyle karşı karşıyadır. Mülteci erkeklerden farklı olarak kadınların çoğu aileleriyle, yaklaşık yarısı da üç yaşında veya daha küçük çocuklu aileleriyle yaşamaktadır. Bu aile özellikleri, mülteci kadınların istihdam olanakları açısından dezavantajlarının arkasındaki en önemli faktörlerdendir (Brücker ve diğ., 2019).

Almanca dil yeterliliği, mültecilerin Alman toplumuna sürdürülebilir entegrasyonunun kritik bir belirleyicisidir (Chiswick'ten aktaran Dustmann ve Fabbri, 2003, s. 698). İş gücü piyasası şanslarını ve maaşlarını yükseltmenin yanı sıra, dil becerisi mültecilerin

yerel halkla iletişim kurmasını sağlayarak toplumsal entegrasyona yardımcı olmaktadır (Martinovic ve diğ., 2009, s. 304).

Değerler ve tutumlar, doğrudan ve dolaylı olarak entegrasyonu etkileyebilir. Farklı siyasi değerler ve hukukun üstünlüğü konusunda tutumların yanı sıra kişisel, ailevi ve toplumsal değerler, yeni gelenler ile Almanlar arasında engel oluşturabilir. Dahası, değerler etnik kimliğin ayrılmaz bir parçası olarak görüldüğünden diğer kimliklere karşı ayrımcı ya da kuşatıcı politikaların temel motivasyonu olabilir (Phinney ve Ong, 2007, ss. 272–278). Bu anlamda “değerler” kavramı, Almanya’da mültecilerin sadece istihdamı veya sosyal hizmetlerden yararlanması konusunda değil, aynı zamanda farklı bir Batılı topluma entegrasyon konusunda belirleyicilik rolünü artırmaktadır (Alberto Bisin ve diğ., 2011, ss. 67–72).

Mülteciler, göçleri genellikle kendi kontrolleri dışında geliştiği için hedef ülkede önceden var olan sınırlı ağları kullanarak kendilerine bir hayat inşa etmeye başlamakta, yeni sosyal bağların geliştirilmesi amacıyla özellikle yerli halkla sık temas ederek sosyal ve ekonomik anlamda hızlı bir entegrasyon gerçekleştirmektedirler. Bu süreçte kendi etnik toplulukları dışındaki bağlantılara sahip olmak büyük önem arz etmektedir; zira bu sayede farklı bilgilere ulaşma, iş fırsatları, konut ve diğer değerli kaynaklara erişim konusunda avantaj sağlayabilmektedirler (Battisti ve diğ., 2016; Damm, 2009, ss. 291–293).

Başta Suriye olmak üzere ortaya çıkan mülteci akını karşısında Alman yönetimi, uzun sığınma prosedürlerinin entegrasyon programlarını geciktirmesi ve sosyal hizmet uygulamalarında aksaklığa yol açması sebebiyle 2015-2017 yılları arasında “kümelenme prosedürü” adıyla bir çözüm üretmiştir. Buna göre sığınmacılar, ortalama işlem sürelerini hızlandırmak için davalarının potansiyel karmaşıklığına uygun gruplandırılmıştır. Küme A (yüksek koruma oranlarına sahip ülkeler), küme B (düşük koruma oranına sahip menşe ülkeler), küme C (karmaşık davalar) ve küme D (diğer AB üyesi ülke yetkisi altında) olarak gruplandırılmıştır (Hainmueller ve Hangartner ve Lawrence, 2016, s. 4).

Kümelenme prosedürü önce kolay vakaları işleyerek genel bekleme sürelerini azaltmış olsa da bazı kümelerden gelen sığınmacıların daha uzun prosedürlerle karşılaştığı görülmüştür. Küme sistemi sayesinde entegrasyon programlarına erişim de yönetilebilmektedir. Yüksek koruma oranlarına sahip ülkelerden (küme A) gelen

sığınmacılar, başvuruları karara bağlanmadan önce her türlü sosyal hizmetten yararlanmaya hak kazanmışlardır. Buna karşılık, diğer gruplar bu programların dışında tutulduğu için birçok kişinin uzun süreli sığınma prosedürlerine son verilmiştir (DIHK, 2018).

Mültecilerin sığındıkları bu ülkede kendi geçimlerini temin etme konusunda gösterecekleri çabalar, sosyal hizmet sisteminin yükünü hafifleteceği için âdeta teşvik edilmektedir. Bu anlamda istihdam meselesi hem entegrasyon hem de sosyal uyum ve hizmet konularında önemli bir bariyeri aşmanın anahtarı gibidir. Mültecilere ilişkin BA'nın istihdam onayları genelde üç kritere tabi tutulmaktadır: (1) temelde iş döngüsünün gerilemesinde iş gücü arzını azaltmayı amaçlayan (yerel) iş gücü piyasası koşullarının testi; (2) ücret dökümü ve haksız istihdamı önlemeye çalışan çalışma ve ücret koşullarının karşılaştırılabilirlik testi ve (3) öncelik statüsüne sahip başka bir kişinin (yani bir Alman veya AB vatandaşı) ilgili pozisyonu doldurabildiğini belirleyen bir öncelik testi (Gürtzgen ve Kubis ve Rebien, 2017).

Diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Almanya'da sığınma başvuruları reddedilen bireylerle uğraşmak önemli bir politik ve sosyal sorun alanıdır. Yasal statüleri dayanaktan yoksun olduğu için bunlara “tolere edilen kişi” denmekte ve öngörülebilir gelecek için kendi ülkelerine geri gönderilemeyen göçmenlere çoğunlukla altı aydan uzun olmamak kaydıyla toleranslar verilmektedir. Sayıları yüz binleri bulan bu durumdaki kişilere dair Alman yetkililer sınır dışı etmenin önündeki engellerin hâlâ mevcut olup olmadığını yeniden incelemektedir. Resmî kayıtlara göre Almanya'da bu durumda bulunan yaklaşık 180.000 kişinin olduğu ve bunların 135.000'inin çalışma çağında ve birçoğunun da uzun süredir Almanya'da ikamet ettiği anlaşılmaktadır (Brücker ve diğ., 2019).

Bunun yanında tolere edilen kişiler, sığınma başvuruları kabul edilmiş olanlardan daha yüksek istihdam oranlarına sahiptir. Bu nedenle Almanya'daki tartışmalar, hoşgörülü tolere edilen bireylerin belirli bir süre sonra ve daha fazla entegrasyon kazanımına tabi olarak daha kalıcı bir yasal statüye “şerit” değiştirip değiştiremeyeceklerine odaklanmıştır.

Yeni Nitelikli İşçi Göç Yasası, bu açıdan bir uzlaşmayı temsil etmektedir. Tolere edilen kişiler için yasal statüde tam bir değişiklik sağlamaz, ancak belirli kişilerin sınır dışı edilemediği süreyi uzatır. İki tür genişletilmiş tolerans vardır: “istihdam toleransı”

ve “mesleki eğitim toleransı”. Her ikisi de işte olmak veya mesleki eğitim sözleşmesi yapmak da dâhil bir dizi koşula bağlıdır. İstihdam toleransı, bir göçmene 30 ay boyunca Almanya’da kalma hakkı verir, mesleki eğitim toleransı ise göçmenin bir iş sözleşmesi alması durumunda üç yıl daha kalmasını sağlar.

Mülteciler genellikle belirli alanlarda ve aynı milliyete sahip akranlarıyla kümelenme eğilimindedir. Örneğin Almanya’da mültecilerin çoğu Ruhr bölgesinde ve çevresinde yaşamaktadır. Ancak 16 Alman eyaletinin hepsinde yeni gelenlerin adil dağılımını sağlamak, ekonomik ve politik gerekçeler sebebiyle ciddi bir zorluktur. Başvurusu kabul edilen veya reddedilen sığınmacılar için hareket özgürlüğü, ilk üç ay ile sınırlandırılmaktadır (BAMF, 2021b).

İltica prosedürlerine, çalışma haklarına ve sığınmacıların federal eyaletler arasında yeniden dağıtılmasına ilişkin bir dizi politika, entegrasyon üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Almanya, son yıllarda iltica sisteminin bu unsurları ve entegrasyon politikaları üzerinde çok sayıda değişiklik yapmıştır. 7 Haziran 2019’da Alman hükümeti mültecilerin entegrasyonuna ve sınır dışı edilmelerine ilişkin yedi farklı politika onaylamıştır. Bu yasalar daha basit göç ve daha iyi iş fırsatları gibi yumuşak politikaların ve sınır dışı edilmeyeyle ilgili daha katı kuralların bir bileşimidir. Bu yasalarda ayrıca sığınmacılar için bazı düzenlemeler de getirilmiştir (Erdoğan, 2021, ss. 65-86).

Bazı sığınmacıların maddi destek miktarı artırılırken ortak bir yerde yaşayan veya partneriyle ortak bir evde yaşayanlar arasındaki ayrım belirginleşmiş ve %10’ları bulan ilave ödemeler getirilmiştir. Bekâr yetişkinlerin resepsiyon tesislerinde 18 aya kadar yaşayabilecekleri kuralı getirilmiş ve sürekli yer değiştirmelerinden kaynaklı sosyal sorunları azaltılmıştır. “Güvenli ülkeler”den gelen insanlar ve kimliklerini “gizleyen” insanlara Almanya’da daha fazla imkânla daha uzun süre kalabilmelerinin yolu açılırken acil sığınma talebinde bulunan aileler için de ilave kolaylıklar sağlanmıştır. Yeni politika paketinin bir diğer hükmü, Avrupa dışından nitelikli göçmenlerin Alman iş gücü piyasasına dâhil edilmelerini kolaylaştırmak olduğu için, hem Almanya’ya sığınma başvurusunda bulunan yabancı uyrukluların hem de üçüncü bir ülkeden çalışma vizesi için başvuran kişilerin Almanya’ya girişi daha kolay olacaktır.

1 Mart 2020’de yürürlüğe giren bu yasaya göre yükseköğrenim derecesine veya mesleki eğitim yeterliliğine sahip bir kişi, nitelikli bir kişi olarak tanımlanmış ve bu durumdaki kişiler için giriş koşulları biraz daha kolaylaştırılarak BA tarafından öncelik kontrolü yapılmasına son verilmiştir. İşverenlerin artık iş için bir Alman veya başka bir AB vatandaşı bulamadıklarını göstermelerine gerek kalmayacağından mültecilerin istihdamı konusunda yeni kolaylıklar gelmiş olmaktadır (Make it in Germany, 2020).

Bu düzenlemeler kapsamında sınır dışı edilecek kişiler hakkında da bazı kurallar getirilmiştir. “Düzenli İade Yasası” ile başvurusu reddedilen sığınmacılara sınır dışı edilmek üzere tutukluluk getirme zorlaşmıştır. Öte yandan sığınma başvurusu reddedilmiş ama hâlen Almanya’da çalışan sığınmacılar için yasada bazı değişiklikler yapılmış ve 1 Ağustos 2018’den önce Almanya’ya gelmiş olan, kendi yaşamlarını kazanabilen ve Almanca konuşan sığınmacılara izin çıkmıştır. Benzer şekilde, ikamet izni olmayan ancak mesleki eğitime başlamış olanlara, belirli şartları yerine getirmeleri hâlinde kalma fırsatı verilmiştir.

Sığınmacıların gelişi, AB’nin üye devletlerinin krizlere birleşik bir cephe ile yanıt verme kabiliyetini test etmiş, bu hususta başarısız oldukları görülmüştür. AB’nin yeni gelenlere toplu olarak hitap edememesinin bir sonucu olarak devletler tek taraflı şekilde sınırlarını kapatmaya başlamıştır. Almanya ise 2000’li yılların başından itibaren göçmenlerin statüsünü tanımaya ve gelenlerin entegrasyonunu sağlamaya çalışan bir ülke olarak vasıflı göçmen işçi alımına öncelik vermiş ve bu yönde köklü bir politika değişikliğine gitmiştir. Ancak göçmenlik ve göçmenlere yönelik bu yaklaşım, 2015’te başlayan ve hararetli tartışmaları alevlendiren büyük insani yardım akışlarının ortasında test edilmiştir. Bugün Almanya, oldukça katı ve sınırlı bir göçmen kabul prosedürü izlemektedir.

Bu nedenle Almanya, ülkedeki vasıflı işçi sıkıntısı nedeniyle 1 Mart 2020’den bu yana yürürlükte olan tartışmalı Nitelikli İş Gücü Göçü Yasası ile üçüncü ülkelerden nitelikli işçi alımını daha kolay hâle getirerek ticaret ve sanayi sektörlerindeki ihtiyacına uygun hareket etmeyi tercih etmiştir. Yeni yasa, niteliksiz sığınmacıların sınır dışı edilmesini kolaylaştıran, polis ve göçmenlik yetkililerinin ilgili yetkilerini genişleten Düzenli Dönüş Yasası’nı içermektedir. Yasa, özellikle Sınır Dışı Etme Yasası nedeniyle tartışmalara neden olmuş ve Almanya’nın siyasi manzarasının göç konusunda ne ölçüde bölünmüş durumda kaldığını göstermektedir (Erdoğan, 2021, ss. 65-86).

Bazı uzmanlar mültecilerin geleceğini yakından ilgilendiren yeni yasanın yetersiz olduğuna inanmakta ve STK'lar bunun hâlihazırda Almanya'da yaşayanları görmezden geldiğini düşünmektedir. Mesleki niteliklere sahip vasıflı işçiler, üniversite mezunları ile eşit bir zemine oturtulacaktır. Şimdiye kadar sadece sözde “sorunlu meslekler” için yapılmış olan bir şeyi çalışmak üzere ülkeye girmelerine izin verilecektir. Yeni yasa, iş arama veya eğitim için hâlihazırda kabul edilmeyi mümkün kılacak olsa da güçlü bir koşul daha vardır: Almanca dil becerileri, kaynak ülkeden gelmeden önce zaten edinilmiş olmalıdır. En zorlu engel, Almanya'ya eş değer olması gerektiğinden ülkeye girmeden önce niteliklerin tanınmasıdır ve öyle de kalmaktadır. Ancak Almanya'nın yaygın ikili mesleki eğitim sistemi dünyada neredeyse benzersiz olduğu için bu durum işleri özellikle sorunlu hâle getirmektedir. Bu engeller ve bazı giriş biçimleri için gerekli olan Almanca dil becerileri nedeniyle Nitelikli Göç Yasası “Almanya'nın karşılaştığı zorluğun (vasıflı işçi eksikliği) geçmişine uygun değildir.”

Yasa, sığınma başvuruları reddedilen ve yıllardır Almanya'da yaşayan ve çalışan veya hâlen eğitim gören mülteci geçmişine sahip kişilere yardımcı olmayacaktır. 2019'da yasa taslağı hazırlandığında bazı taraflar iltica sisteminden uzman vize tipi bir sisteme olası bir “geçiş” çağrısında bulunmuştur. Bu, sığınma başvuruları reddedilen kişilere bunun yerine vasıflı işçi olarak kalma hakkı elde etme şansı vermiş olsa da nihai yasaya girmemiştir. Bu, yeterliliklerine ve Almanca bilgilerine göre vasıflı işçi vizesi almaya hak kazanabilecek ancak hâlihazırda Almanya'da yaşayan kişilerin buna başvuramayacağı anlamına gelmemektedir. Bunun yerine, önce kendi ülkelerine dönmeli, Alman büyükelçiliğine gitmeli ve oradan başvuruda bulunmalıdırlar.

Almanya, sınırlarını kapatmaya ve tüm mültecileri geri göndermeye karar verebilecekken neden tüm yükü üstlenmeye razı olmuştur? Çoğu zaman insani açıdan sunulsa da bunu insani kaygılar nedeniyle yaptığını iddia etmek yeterli değildir. Almanya krizde kendisi için birtakım fırsatlar görmüş ve konuyla ilgili net bir tavır almıştır. Bununla beraber diğer AB ülkeleri ve ayrıca Türkiye gibi diğer ülkelerin desteğini almaya çalışmıştır. Diğer birçok ülkenin yaptığı gibi sınırlarını kapatmamış, Suriyelileri geri göndermek yerine, aralarından niteliklilerini seçme yoluna gitmiştir. O dönemde Suriyelilere karşı açık kapı politikası izleyen Türkiye'nin gelenlerle ilgili bu yönde herhangi bir değerlendirme yapmamış olması da Almanya için fırsat oluşturmuştur.

Komşu ülkeler sınırlarını mültecilere kapatmaya başladığında Almanya, açık kapı politikasına kararlı bir şekilde bağlı kalarak hem yurt içi hem de yurt dışındaki gözlemcileri şaşırtmıştır. Almanya'nın izlediği yolu neden izlediğine dair çok şey tahmin edilse de şu temel faktörler Federal Cumhuriyet'in mülteci politikasını neyin şekillendirdiğini açıklamaktadır: Mültecilerin ağırlamasını açıklamak için Almanya'nın eşsiz tarihi ve kültürü hakkında spekülasyonlar yapılmıştır. Hindy (2018, s. 2), Almanya'yı "silinmesi gereken tarihî bir imaja" sahip olarak tanımlamakta ve Alman yasalarının birçoğunun geçmişteki siyasi zulmü telafi etmek için oluşturulduğunu savunmaktadır. Mayers ise (2016, s. 1), "Sığınma hakkının ilk kez 1948'de Holokost'a doğrudan bir tepki olarak Almanya Anayasası tarafından güvence altına alındığını" açıklamaktadır. Cesurca, "Temel yasanın yürürlüğe girmesinden bu yana Almanya'nın ihtiyacı olanlar için güvenli bir liman olmakla övündüğünü" belirtmektedir. Ülkenin Holokost'u telafi etme ihtiyacı, muhtemelen kültürel ve siyasi zihinsel modelini şekillendirmektedir. Almanya'nın 2011'den itibaren göç politikalarına odaklanması ve geçmişe kıyasla bu konuya daha pozitif yaklaşması önemli olmakla birlikte, bu süreçte bütün Avrupa'da sağ kanat siyasetin yükselmesi ve göçmenleri hedef alan politikaların öne çıkması hem göçmenleri hem de göç politikalarıyla ilgilenen siyasileri etkilemiştir.

Almanya'nın mültecileri karşılama kararının arkasında insani nedenler olsa da bunun somut ekonomik faydaları da vardır. Almanya'nın yaşlanan bir nüfusu ve vasıflı teknik işçi sıkıntısı vardır (Witte ve Beck, 2019). Düşük işsizlik sayıları, genç Almanları ticaret işlerini sürdürmek istemekten ittiği için, ülke kalifiye işçilere ihtiyaç duymaktadır.

Berlin Deneysel Entegrasyon ve Göç Araştırmaları Enstitüsünün eski yöneticisi Wolfgang Kaschuba'ya göre Almanya'nın ekonomik refahını korumak için her yıl yaklaşık yarım milyon göçmene ihtiyacı vardır. Almanya Federal İstatistik Dairesi, Almanya nüfusunun 2060 yılına kadar gelişimiyle ilgili raporda Almanya'nın 2013 yılında yaklaşık 49 milyon olan 20-64 yaş aralığındaki çalışan nüfusunun 2020 itibarıyla düşmeye başlayacağı ve 2060 yılına gelindiğinde 38 milyona kadar gerileyebileceği tahmin edilmektedir. Özetle 2013 yılında toplam nüfus içinde %61 olan 20-64 yaş grubundakilerin oranının 2060 yılında %51'e gerileyeceği öngörülmektedir (Federal Statistical Office, 2019). Raporda açıklanan sonuçlar,

Almanya'nın 2060 yılına kadar hem mevcut nüfusunu hem de iş gücünü kaybedeceğini göstermektedir. Dolayısıyla Almanya önümüzdeki yıllarda yine ciddi bir iş gücüne ihtiyaç duyacaktır. Almanya nüfusunun azalması, Alman ekonomisinin çok büyük zararlar göreceği anlamına gelmektedir. Sonuç olarak önümüzdeki yıllarda Almanya ekonomisinin başka ülkelerden gelen uzman işçilere, uzman yetişmiş elemanlara yani kalifiye bir iş gücüne ihtiyacı olduğu açıktır.

Almanya, ekonomisinin büyümesini şiddetle tehdit eden vasıflı işçi eksikliğinden muzdarip olduğu için göçmen işçilere bağımlı olmakla birlikte bu kişilerin çok azına vatandaşlık vereceği tahmin edilmektedir. Kısa süre önce yayımlanan bir araştırmaya göre, uzun vadede her yıl AB dışından gelen yaklaşık 146.000 göçmenin Alman iş gücü piyasasına entegre edilmesi gerekecektir. Avrupa Ekonomik Araştırmalar Merkezi tarafından yayınlanan bir rapora göre Almanya'nın çalışmayan yaşlılara destek sağlamaya devam edebilmesi için yılda 200.000'den fazla vasıflı veya yarı vasıflı kişinin net göçüne sahip olması gerekecektir. 2012 yılında Almanya'da yaşayan 6,6 milyon yabancının kalan yaşam döngüleri boyunca 147,9 milyar avroya ulaşması beklenen 22 milyar avroluk bir fazla ürettiği düşünülürse bunun önemli bir ekonomik kazançla sonuçlanması beklenmektedir. Almanya'nın eski Ekonomi Bakanı Sigmar Gabriel'in "Bize gelenleri hızlı bir şekilde eğitip işe koymayı başararsak ülkemizin ekonomik geleceği için en büyük sorunlarımızdan birini çözeceğiz." ifadesi (Reuters, 2015) ve yine benzer şekilde eski Çalışma Bakanı Andrea Nahles'in, "Bundan da yararlanacağız." ifadeleri Alman hükümetinin söz konusu krize olan bakış açısını ortaya koymaktadır (Ulrich, 2015).

Alman hükümeti, tüm sığınmacılara kapıları açmak bir yana standart Dublin Prosedürü'nü de yalnızca Suriyeliler için Ağustos'tan Ekim 2015'e kadar geçici olarak durdurmuştur. Hükümet, eş zamanlı olarak Eylül 2015'te Avusturya ve Balkan rotasından gelen akışları durdurmak için sınır kontrolleri de başlatmıştır. Almanya'nın iltica politikaları mülteciler için hiçbir zaman sınırsız bir karşılamaya dönüşmemiştir, sadece diğer Avrupa ülkelerinden daha açıktır.

Almanya'nın göçmen politikası mülteci hakları bağlamında değerlendirildiğinde kabul şartlarının çok zorlu olduğu görülmektedir. İş hayatında yeni olanak sağlanmaması sebebiyle ekonomik ihtiyaç durumunda yeni politikalar üretmeleri de oldukça zordur. Genel olarak sadece AB ülkelerinden gelen ekonomik göçmenlere güvendiği için diğer

ülke sığınmacılarına göre politika üretmeyen Almanya için bu durumun ileride büyük sorunlara yol açacağı değerlendirilmektedir. Almanya’da süresiz ikamet izni almanın veya Alman vatandaşı olmanın bir hayli zor olduğu bilinmektedir (Ripperger ve Demir, 2012)

3.2.2. Türkiye örneği üzerinden gelişmekte olan ülkelerde mülteci sorunu ve sosyal hizmet

Türkiye, sahip olduğu jeopolitik konumu ve medeniyetlerin kesişim noktasında bulunmasından dolayı tarihin her döneminde göçlere şahit olmuş, göçle iç içe bir ilişki sürdürmüştür. Bu minvalde Osmanlı döneminde, devletin göçü bizzat organize eden bir yapıya sahip olduğu, bilhassa fethedilen toprakları kalıcı hâle getirmek için göç kurumunu kullandığı bilinmektedir. Osmanlı Devleti’nin geri çekilişi sırasında ise bunun tam tersi bir süreç yaşanmış ve Balkanlar ve Kafkasya’dan yüz binlerce insan Anadolu coğrafyasına göç etmiştir (Goularas ve Sunata, 2015, s. 15).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin göçle ilişkisine bakıldığında her dönemin getirdiği koşullara bağlı olarak farklı karakterler izlediği görülmektedir. Tıpkı 1920’lerde olduğu gibi bir dönem göç alan bir ülke konumundayken 1960’larda olduğu gibi bir başka dönemde ağırlıklı olarak göç veren bir ülke konumunda olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, özellikle son 30 yılda transit ülke olma karakterinin de biraz daha öne çıktığı görülmektedir (Soytürk, 2012, s. 2314).

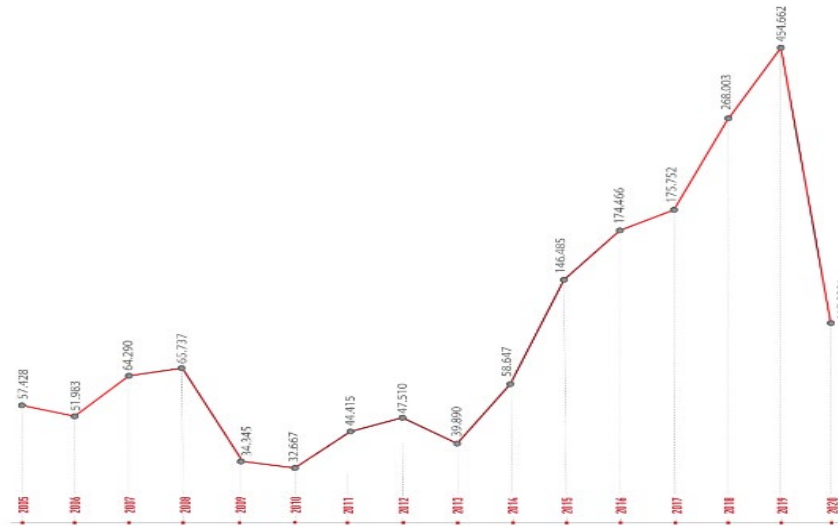
Osmanlı sonrasında Türkiye’nin kendi soydaşlarını kabulü ve onların farklı illere iskânı bir kenarda tutulacak olursa dış ülkelere ve farklı ırklardan göçmenlerle tanışması bölgedeki siyasi sorunlarla bağlantılı olarak gelişmiştir. Bu anlamda en büyük mülteci krizi 1979 İran Devrimi sonrası yaklaşık 1 milyon kişinin sığınma talebinde bulunmasıyla yaşanmıştır. Türkiye’nin 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi’ndeki çekincesi nedeniyle mülteci statüsünde kabul edilmeyenlerin büyük bölümü Türkiye’ye turist vizesi ile girerek Avrupa ülkelerine geçmiştir. Kaos yıllarında Türkiye’ye geçmiş olan 50.000 sığınmacı İran-Irak Savaşı’nın sona ermesinin ardından geri dönerken 1990-1991 yıllarında yaşanan Körfez Savaşı sırasında gelen 60.000 kişi de savaş sonrasında ülkelere geri dönmüştür. Üçüncü dalga olanların çoğunluğunu Iraklı Kürtlerin oluşturduğu, Arap ve Türkmenlerin de dâhil olduğu 600.000’e yakın kişi Türkiye’ye iltica etmek isteyince Türkiye onları bir tampon bölgede tutmuştur. Bunların dışında Somali, Afganistan,

Bangladeş, Filistin, Pakistan vd. bazı ülkelerden kitlesel olmayan sığınma hareketleri olmuştur (Kartal ve Başçı, 2014, ss. 281-282).

Türkiye’ye yönelik en büyük g hareketlerinden biri 1991 yılındaki Körfez Savaşı sonrası meydana gelmiştir. Bu dönemde on binlerce Iraklı göçmen Türkiye’ye sığınmış, sınıra yakın bölgelerde kurulan çadır merkezlerinde barınmışlardır. Bu tarihten sonra bahsi geçen bölgeden g azalmışsa da tam olarak kesilmemiş ve sürekli devam etmiştir (Ertan ve Ertan: 2017, s. 14).

2000’li yıllarda Asya ve Afrika’nın yoksul ülkelerinden Avrupa’ya geçişler konusunda transit konumunu koruyan Türkiye, 2010 yılında yaşanan Arap Baharı sonrasında iç savaş ve kargaşadan kaçan insanların en yakın sığınadı olmuştur. Bu anlamda hem yasal hem de yasal olmayan yollarla Türkiye’ye girişler artmaya başlamıştır (Goularas ve Sunata, 2015, s. 14).

Son yıllarda düzensiz göçmenlerin uyruklarına bakıldığında Afganlar açık ara nde görünürken savaşın 10. yılında Suriye’den geçebilen düzensiz göçmenler ikinci sırayı izlemekte ve ardından diğerk evre ülkelerden gelenler görülmektedir (G İdaresi Başkanlığı, t.y.-a).

Grafik 2.2. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (t.y.)

Yasal prosedürlerin oluşumunu da etkileyen bu tarihsel koşullar, Türkiye’ye sığınan kitlenin yoğunluğuna göre farklı kurumları içine alacak geniş bir yasal ve pratik durum ortaya çıkarmıştır. 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre

Sözleşmesi'nin imzalanmasından uzun yıllar sonra, yeni göç ve mülteci krizlerinin yoğunlaşmaya başladığı dönemde, 1994 yılında kabul edilen İltica Yönetmeliği ve 2005'te kabul edilen İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı önemli hukuki adımlar olmuştur. 2006 yılında değişen 2510 sayılı İskân Kanunu, 4104 sayılı Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Kanun, 1998'de değişen 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, 2003'te ikinci kez değişikliğe uğrayan 403 sayılı Vatandaşlık Kanunları, Türkiye'deki hukuki altyapının önemli aşamaları olmuştur.

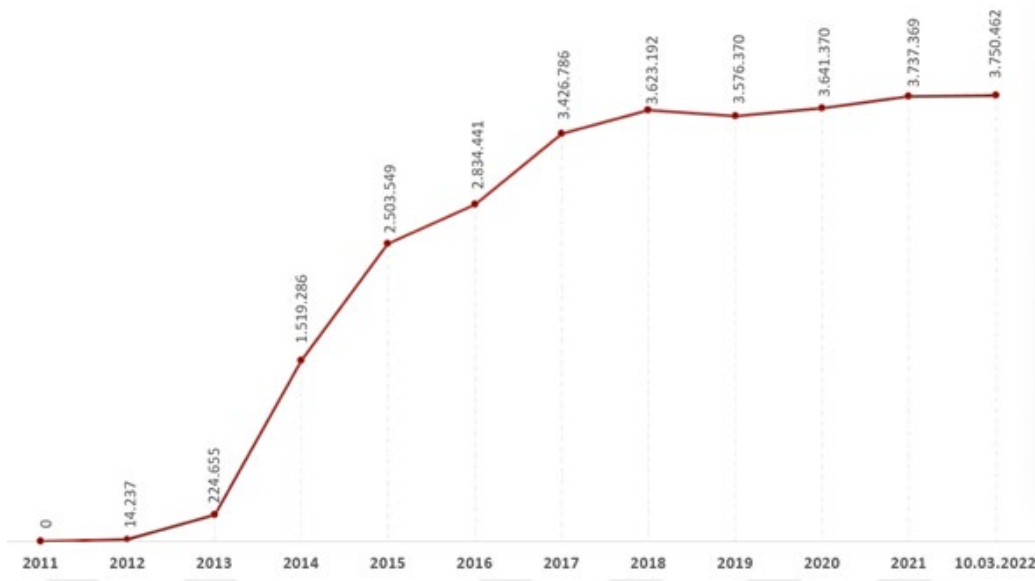
Türkiye'nin sığınmacı ve mültecileri doğrudan ilgilendiren düzenlemelerine ilave olarak zaman içinde doğan ihtiyaçlardan dolayı diğer kanunlarda da Türk vatandaşı olmayanları ilgilendiren düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin Türk Ceza Kanunu, İş Kanunu ve Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Uruklu Öğrencilere İlişkin Kanun'da bu yönde düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte yönetmelik, genelge, yönerge, tebliğ ve Bakanlar Kurulu kararları gibi ikincil düzenlemeler de yapılmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir:

- Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik,
- Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği,
- Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uruklu Personel İstihdamı Hakkında Yönetmelik,
- Türkiye'de Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelik,
- Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Uruklu Öğrencilere İlişkin Yönetmelik,
- Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği,
- Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği,
- Kabul, Barınma ve Geri Gönderme Merkezleri ile İlgili Yönetmelik,
- Geçici Koruma Yönetmeliği,

- 25/09/1968 tarihli ve 6/10733 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 31 Ocak 1967 Tarihli Protokol,
- Geri Kabul Antlaşmasıyla İlgili Başbakanlık Genelgesi,
- Sınır Kapılarında Verilen Vizelerle İlgili Bakanlar Kurulu Kararı (Demirhan ve Aslan, 2015, ss. 23-38).

Türkiye’ye sığınmış olan göçmenlere ilişkin olarak yapılan en önemli düzenlemelerden biri kuşkusuz 2013’te kabul edilen ve bu alanı bütüncül bir biçimde insan hakları temelinde düzenleyen, “Göç İdaresi”, “Göç Politikaları Kurulu” gibi idari yapıların oluşumuna zemin hazırlayan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’dur. Toplam 126 maddelik kanun, beş kısım ve alt bölümlerden oluşmaktadır. Birinci kısımda yasanın amacı, kapsamı hakkında bilgi verilirken ikinci kısımda yabancıların Türkiye’deki ikamet izinleri ile sınır dışı edilmeleri konuları düzenlenmektedir. Kanunun üçüncü kısmında uluslararası koruma başlığı altında mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma, bu kişilerin başvurusu, değerlendirilmesi, mülteci veya geçici sığınma statüsü verilmesi vb. konular yer almaktadır. Dördüncü kısım yabancılar ve uluslararası ortak hükümlere yer verirken beşinci ve son kısımda ise göç idaresi, göç politikaları kurulu gibi yapıların kuruluş ve görevleri ile merkez, taşra ve yurt dışı teşkilatları hakkında bilgi verilmektedir (YUKK, 2013).

Tüm bu yasal düzenlemeler bağlamında Türkiye’yi güçlü bir mevzuata kavuşturma konusunda teşvik edici unsurlardan biri kuşkusuz Suriye iç savaşının yol açtığı yoğun sığınmacı akını olmuştur. Bu anlamda Türkiye’nin göç ve mültecilik konusundaki tarihsel süreci içinde Suriye kökenliler büyük bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Dolayısıyla 2010 yılından sonraki tüm yasal düzenlemeler ile sosyal hizmet uygulamalarında Suriyeli sığınmacılar faktörü ciddi bir belirleyici unsur olmuştur. Geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı 2011 yılında olayların başlamasından itibaren hızla artış kaydederken özellikle olayların çok arttığı 2013’ten itibaren her yıl yüz binlerle ifade edilecek şekilde yükselmiştir. Göçmen sayısının bu denli hızlı artmasında Türkiye’nin birçok anlamda hazırlıksız yakalanmış olması ve gelenlerin şehirlere kontrolsüz dağıtılması da ayrıca dikkat çekilmesi gereken bir husustur.

Grafik 2.3. Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (t.y.)

Kamu hizmetlerinden ve sosyal hizmetlerden yararlanacak kesimlerin belirlenebilmesi açısından incelenmesi gereken en önemli hususlardan biri, Türkiye’de bulunan Suriyelilerin yaş ve cinsiyet dağılımlarıdır. Bu anlamda yaklaşık 2,5 milyon Suriyeli sığınmacının 29 yaşının altında olması, kamu ve sosyal hizmetler bakımından yoğunlaşılması gereken kesimin genç ve çocuk kategorisindeki insanlar olduğunu göstermektedir. Suriyeli sığınmacıların kadın ve erkek nüfusuna bakıldığında ise ciddi bir fark olmamakla beraber genç nüfusta erkekler yoğunlaşırken yaşlı nüfusta ise kadın ağırlıklı bir profil görülmektedir (Shaherhwasli ve diğ. 2021, s. 10).

Tablo 2.1. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	2.018.191	1.732.271	3.750.462
0-4	257.652	240.426	498.078
5-9	296.208	278.514	574.722
10-14	229.495	215.868	445.363
15-18	141.213	121.857	263.070
19-24	273.889	206.731	480.620
25-29	233.218	166.599	399.817
30-34	167.034	122.842	289.876
35-39	130.208	100.211	230.419
40-44	88.322	74.692	163.014
45-49	61.118	59.521	120.639
50-54	46.131	45.160	91.291
55-59	36.362	36.604	72.966
60-64	23.556	24.542	48.098
65-69	15.439	16.658	32.097
70-74	9.402	10.364	19.766
75-79	4.520	5.502	10.022
80-84	2.456	3.308	5.764
85-89	1.170	1.695	2.865
90 ve üstü	798	1.177	1.975

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (t.y.)

Geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin büyük bölümü İstanbul'da yaşarken sonrasında sınır illeri Hatay, Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa, Adana ve Mersin gelmektedir. Marmara Bölgesi'nde Bursa'nın sağlamış olduğu istihdam olanaklarından dolayı 180.000'e yakın Suriyeliyi misafir ettiği görülmektedir. İzmir'in ise gerek Avrupa'ya deniz yolundan kaçmak isteyenler için ideal bir şehir olması gerekse turizm ve tarım sektörlerinde sağladığı imkânlardan dolayı tercih edildiği görülmektedir

Afet ve Acil Durum Müdürlüğünün (AFAD) düzenli olarak yayınladığı "Geçici Barınma Merkezleri" raporları baz alındığında Türkiye'de bulunan 3,5 milyondan fazla Suriyelinin yalnızca 174.256 kişinin bu barınma merkezlerinde yaşadığı görülmektedir. Iraklıların sayısı ise 4.709 kişidir (AFAD, 2018).

Türkiye'deki yabancılara yönelik bir diğer uygulama da şartlı mülteci statüsü verilmesidir. Bu statü, Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden

dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye verilmektedir. Bu kişiler üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalabilmektedir. Ülkedeki kamu hizmetleri ve sosyal hizmetlerden yararlanma anlamında mülteci statüsünü taşıyanlardan bir farkları bulunmamaktadır (Asylum Information Database, 2021).

Türkiye’de bulunan yabancılar için bir diğer koruma statüsü ikincil korumadır. Bu statü, mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye verilmektedir. Bu koruma türündeki bir sığınmacı, kamu hizmetlerinden ve sosyal hizmetlerin tümünden yararlanma konusunda diğer yabancılar göre daha sınırlı haklara sahiptir (Göç İdaresi Başkanlığı, t.y.-b).

Türkiye’deki bir diğer koruma türü de uluslararası koruma denilen uygulamadır. Bu uygulamada, devletler kendi yurttaşlarını koruma yükümlülüklerini yerine getiremediği durumlarda, başka ülkelere sığınma talebinde bulunanların güvenliğe ulaşmaları, tehlikeli yerlere gönderilmemeleri ve temel insan haklarından yararlanabilmeleri sağlanır. Ancak bu geçici bir korumadır ve çözüm, ulusal korumanın yeniden tesis edilmesi yahut sunulmasıdır. Bunun için üç seçenek söz konusudur: gönüllü geri dönüş, yerel entegrasyon yahut üçüncü bir ülkeye yerleştirme. Bu durumdaki bir sığınmacının statüsü uluslararası kurumlarca takip edildiği için ev sahibi ülke olarak Türkiye’nin sunacağı kamusal ve sosyal hizmetler bağlamındaki yükümlülükleri bu kurumlarla iş birliği aracılığı ile yürütülmektedir (UNHCR, t.y.-b).

Türkiye’de geçici olarak sağlanan koruma türlerinden yararlanan veya sığınma başvurusunu Türkiye’de yapmış olan sığınmacıların bir süre sonra Avustralya, Kanada ve ABD gibi mülteci kabul eden ülkelere yerleştirilme süreçleri BM tarafından takip

edilmektedir. Gönüllü geri dönüş veya yerel entegrasyon sağlanamadığında kişilerin üçüncü ülkeye yerleştirilmesi tek uygun yöntem olarak görülmektedir. Bu noktada unutulmaması gereken ise üçüncü ülkeye yerleştirmenin bir hak olmadığıdır. Bu bağlamda Türkiye’den düzenli mülteci kabul eden ülkelerin sayısının oldukça az olduğu da belirtilmelidir. Bundan dolayı söz konusu kişiler için BMMYK’dan mülteci statüsü almış olmak, üçüncü bir ülkeye yerleştirilmenin kesinliği anlamına gelmemektedir (UNHCR, t.y.-b).

Öncelikle yabancıların başvuracağı merkezler, Türkiye’ye yasal ya da yasal olmayan yollardan giriş yapmalarına göre herhangi bir değişkenlik göstermemektedir; ancak uluslararası koruma başvurusunda bulunulması sonrasında Türk makamların belirleyeceği bir ilde (uydu kent) ikamet etmeleri gerekmektedir (Mülteci-Der 2015). Daha öncesinde BMMYK uluslararası koruma için başvuruları alan ve değerlendiren bir makam iken, 10 Eylül 2018 tarihinden itibaren bu tür işlemleri sonlandırmış ve bu işlemlerin tümünü Göç İdaresi Başkanlığı ile İl Göç İdaresi Müdürlükleri üzerinden takip etmeye başlamıştır. Bununla beraber koruma ve danışmanlık faaliyetlerini hâlen devam ettirmektedir (UNHCR, t.y.-c).

Türkiye’deki sığınmacılar ve mülteciler, T.C. İçişleri Bakanlığının belirlediği şehirlerde serbest ikamet etmektedir. Bu kişiler ikamet edecekleri şehri kendileri belirleyemese de bir kolaylık olarak akrabalık ilişkisi (anne, baba, kardeş, eş, çocuk, büyük anne, büyük baba) ve sağlık sebebiyle şehir değiştirmek mümkün olabilmektedir. Başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişi veya kişiler -yasal temsilcisi veya avukatı- uluslararası koruma başvuru sürecinde yargı giderleri ya da avukat temini gibi konularda 1136 sayılı Avukatlık Kanunu ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na göre adli yardımdan faydalanabilmektedir (Mülteci-Der, 2015).

Bir kişinin kendi devleti tarafından korunması bireysel bir hak olduğu gibi devletin de onu koruması bir yükümlülüktür. Kişi, vatandaşı olduğu devlette ırkı, dini, tabiiyeti ve belirli bir gruba aidiyeti ve/veya siyasal düşüncesi sebebi ile zulüm korkusu taşıdığı için tabiiyeti olduğu devletin korumasından yararlanmıyor ve yararlanmak istemiyorsa kendisinin uluslararası hukuktan doğan bazı hakları bulunmakta ve kişiye uluslararası koruma sağlanabilmektedir. Bu minvalde Türkiye’de uluslararası koruma; mülteci,

şartlı mülteci ve ikincil koruma statüleri doğrudan doğruya kamu otoritesi tarafından garanti edilmektedir (YUKK, 2013).

Uluslararası koruma başvuruları, kayıt tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Genel Müdürlükçe sonuçlandırılmalıdır. (Mülteci Hakları Merkezi, 2017). Kararın bu süre içerisinde verilememesi hâlinde başvuru sahipleri bilgilendirilmektedir. Değerlendirme neticesinde kendisine uluslararası herhangi bir koruma statüsü tanınanlara 99 ile başlayan yabancı kimlik numarası verilerek kişisel bilgilerinin ve ikamet ilinin belirtildiği *Uluslararası Koruma Statü Sahibi Kimlik Belgesi* düzenlenmektedir. Mülteci statüsü verilenler için üç yıl süreli düzenlenen bu belge, şartlı mülteci ve ikincil koruma sahipleri için ise bir yıl süreli düzenlenmektedir. Bu süreler gerektiğinde uzatılabilmektedir (YUKK, 2013).

Geçici koruma için kişilerin bulundukları illerde bulunan İl Göç İdaresi Müdürlüğüne giderek başvuruda bulunması gerekmektedir. Geçici koruma başvurusunda bulunanlar uluslararası koruma başvurularında bulunanlar gibi bireysel mülakata alınmamaktadır. Kayıt işlemlerinin ardından 99 ile başlayan ikamet ilini ve kimlik bilgilerini içeren Geçici Koruma Kimlik Belgesi verilmektedir (Mülteci Hakları Merkezi, 2017).

Bu hususta Türkiye Devleti başından itibaren Suriyelilerin kalıcı olmayacakları kurgusuyla hareket ettiği için hem uyum politikası hem de milyonlarca kişinin insani ihtiyaçlarını göz önünde bulunduracak sosyal hizmet uygulamaları konusunda sonradan önlemler almak zorunda kalmıştır. Geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusu konusunda uygulanacak sosyal politikalar ve entegrasyon siyasetinin orta ve uzun vadeli maliyetleri ile ilgili çalışmalar kısa sürede yapılırken tüm seçeneklerin hesap edilmesi ve bu yönde politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda Türk toplumu uyum hususunda direnç göstermiyorken ve hazırken devletin kapsamlı bir uyum politikası geliştirmesi yerinde olacaktır (Erdoğan, 2019).

Göç Politikası Enstitüsünden Ahmet İçduygu (2015), diğer birçok bilim insanı gibi, Türkiye'nin açık kapı sığınma sürecini “cömert” olarak nitelendirse de bu cömertliğin sistemli ve uzun vadeli sosyal politikalarla desteklenmesi gerektiğine kuşku yoktur. Ona göre bu politika, 1920'lerde kurulduktan kısa bir süre sonra Türkiye Cumhuriyeti'ne hâkim olan akrabalık iltica uygulamalarıyla şekillenen bir ulus inşa etmenine dayanmaktadır. En basit ifadeyle akrabalık politikaları bölgedeki belirli etnik gruplar için uygun politikalar oluşturmayı hedefliyordu. Ancak bazılarını destekleyen

ve diğerlerini tercih etmeyen göçmenlik politikaları, 2013 senesinde kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle engellenmiştir. Suriyeli mülteci sorunu siyasi, ekonomik, güvenlik, hukuki ve toplumsal boyutlarının yanı sıra insani yönüyle değerlendirildiğinde Türkiye'nin açık kapı politikası ve mültecilere her koşulda yardım etmeyi sürdüreceği taahhüdü takdire şayandır (Kap, 2014, s. 35).

Bu nedenle 2014 yılından bu yana Suriyeliler gerek kamu hizmetlerinden gerekse sosyal hizmet uygulamalarından faydalanma konusunda Türkiye Devleti tarafından sağlanan makul sayıda hakka sahip olmuştur. Ancak tek yanlı olarak yapılan bu haklardan faydalanmalarının önündeki en ciddi engellerden birinin iletişim eksikliği olduğunu belirtmek gerekir. Zira dil sorununa bağlı olarak sağlıklı iletişim kurulamaması ve araçlar nedeniyle birçok Suriyeli, kendilerine tanınan haklardan faydalanamamıştır; benzeri hizmetler hakkında bilgi yetersizliği olduğu saha araştırmalarıyla da doğrulanmıştır. Bununla beraber bir başka ciddi sorun, verilen kimlik kartlarının değiştirilmesinde ya da ilk ikamet kayıtlarının yapıldığı şehir dışındaki yerlerde bu hizmetlerden faydalanmada bürokratik zorluklarla karşılaşmaları olmuştur (Aslan, 2018).

Geçici koruma hakkından yararlanan Suriyeli nüfus Türkiye'nin her yerinde yaşamaktadır. Başlangıçta Suriye sınırına yakın güneydoğuda yoğunlaşan Suriye vatandaşları, şimdi Türkiye'nin 81 ilinin tamamına yayılmış durumdadır. En fazla sayıda kayıtlı Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan il İstanbul'dur. Türkiye'deki Suriye vatandaşlarının %90'ından fazlası barınma merkezleri dışında yaşadığı için bu denli büyük bir nüfusun kontrol edilmesi ve kayıt altına alınması en önemli meseledir. Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre Mart 2022 itibarıyla Türkiye'de kayıtları alınarak kendilerine geçici koruma kimlik belgesi verilenlerin sayısı 3,7 milyonu geçmiştir (Göç İdaresi Başkanlığı, t.y.-c).

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere yönelik hizmetler için Türkiye'nin yaptığı harcama uluslararası fonlar, bağışlar ve yardımların kısmi katkısıyla 40 milyar ABD dolarını aşmış durumdadır (Reuters, 2019). Yani Suriye krizinin maliyeti yüksektir ve Türkiye'nin açık kapı politikası beklentilerin üzerindedir. Örneğin 2010 yılından bu yana mülteci akını sebebiyle BMMYK tarafından finanse edilen Türkiye operasyonel bütçesi, 2010 yılında 17,7 milyon dolara, 2015 yılında 320,16 milyon dolara

yükselmiştir ve bunun 291,8 milyon doları, geçici koruma altındaki Suriye vatandaşlarına destek sağlamak için planlanan faaliyetlere ayrılmıştır (UNHCR, 2015, s. 5).

2015 yılında Türkiye için öngörülen finansman ihtiyacı 624 milyon doların üzerindeydi ve bunun %20'si BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), BM Habitat, BMMYK ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) gibi çatı kuruluşlar tarafından finanse edilmiştir (Reliefweb, 2015, s. 88).

Çatışmadan kaçmak zorunda kalan Suriyeliler, savaşın ilk aşamalarında Türk hükümetinden ve kamuoyundan yoğun bir destek görseler de çatışmalar uzadıkça destek azalmıştır. German Marshall Fund (GMF) tarafından yapılan bir ankette, Türk katılımcıların %81'i "Suriyeli göçmenlerin iyi entegre olduğunu düşünmediklerini" bildirmiştir (GMF, 2015, s. 12).

Kötüleşen kamu hizmetleri, yaşam maliyetlerinin artması ve artan işsizlik konusundaki yoğun eski algılar, kızgınlığın nedenleri olarak anlaşılmıştır. Entegrasyon konusunda zikredilen olumsuz faktörlere karşın sosyal ilişkiler özelinde uyum için Suriyeliler açısından Almanya'ya kıyasla din faktörü belli açılardan kolaylaştırıcı bir rol oynamıştır. Kendileri ile aynı dinî inancı paylaşan bir ülkede yaşıyor olmaları, dinlerini özgürce yaşayabilmeleri ve ev sahibi toplumun da belirli düzeyde ılımlı yaklaşımı sayesinde oldukça önemli çıktılar kaydedilmesine imkân vermiştir. Benzer kültürel ve inanç eğilimleri taşıyan insanlara karşı Türkiye toplumunun yardımsever yaklaşımı, kamu otoritesinin üzerindeki sosyal hizmet yükünü de hafifleten bir rol oynamıştır (Aslan, 2018).

Ocak 2016'da geçici koruma altındaki Suriye vatandaşlarıyla ilgili iki önemli değişiklik açıklanmıştır. Bunlardan ilki, Türkiye'nin üçüncü ülkelerden hava veya deniz yoluyla gelen Suriyeliler için vize şartı getirmesi ve ikincisi, Türkiye'de altı aydan fazla yaşayan Suriyeliler için çalışma izni yönetmeliğidir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2016). Bu politika değişiklikleri, Türkiye ile AB arasında Ekim 2015'te kararlaştırılan AB-Türkiye Ortak Eylem Planı'nın doğrudan bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. Bu plana göre, daha iyi sınır kontrolleri ve Türkiye'den Avrupa'ya yasa dışı göçle ilgili daha etkili bürokratik kısıtlamalar karşılığında AB fonlarının ve teknik yardımın Türkiye'ye transferi ve AB'ye katılım prosedürlerinin hızlandırılması öngörülmüştür.

Sosyal hizmet uygulamaları yönünden Türkiye Devleti, özellikle Suriyeli öğrenciler konusunda 2016 yılında oldukça köklü ve uzun vadeli adımlar atmıştır. Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu Projesi, Millî Eğitim Bakanlığı denetiminde AB tarafından finanse edilerek Türkiye'nin 26 ilinde hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda, öğrencilere 2016 yılında 2 milyon Türkçe dil eğitim kitabı ile 3 milyondan fazla Türkçe dil eğitim seti dağıtılmıştır. Sosyal uyum açısından misafir öğrencilerin Türk eğitim sistemine entegrasyonu ve eğitim hizmetlerinden daha iyi yararlanması için sonuncusu Nisan 2019'da gerçekleştirilen birçok seviye tespit sınavı yapılmış ve öğrenciler dil seviyelerine göre sınıflara yerleştirilmiştir (Shaherhwasli, 2021, s. 12).

Geçici koruma altındaki Suriye vatandaşlarının Türkiye'deki sağlık sisteminden yararlanmaları konusunda da önemli düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda her ilde devlet hastaneleri ve ilçe sağlık merkezlerinde birinci basamak sağlık hizmeti verilmesi ve psikososyal destek kapsamında danışmanlık hizmeti verilmesi sağlandı. Danışanlara hastane ve polikliniklerde tercüme desteği sağlanan projede, hastanelerdeki işlemler sosyal çalışmacılar ve saha çalışanları tarafından takip edilmiştir. “Suriyeli Göçmenlere Evde Sağlık Bakımı ve Sosyal Hizmet Sunumu” kapsamında ise Suriyeli hasta, yaşlı ve engelli bireylere evde bakım sağlayacak en az 350 Suriyeli evde sağlık bakımı destek elemanının eğitilmesi ve proje süresince 200 kişinin istihdam edilmesi amaçlanmış ve hayata geçirilmiştir. Sosyal çalışmacılar, saha çalışanları, psikologlar, tercümanlar, beslenme uzmanları ve sağlık eğitmenleri tarafından doktor ve hemşirelerle ortak çalışmalar yapılarak yararlanıcılara yönelik farkındalık artırıcı eğitim programları da proje çalışmaları arasında yer almıştır (Sığınmacılarla ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, t.y.).

Türkiye'de sayıları diğer ülkelerle karşılaştırılmayacak ölçüde artan geçici koruma altındaki Suriyeliler için sadece toplumsal destek ve kamu fonlarının ötesinde kendi ayakları üzerine kalkmalarını sağlayacak kolaylıklar önemli rol oynamıştır. Bu kapsamda Türkiye, uluslararası koruma veya geçici koruma altındaki yabancılar için resmî iş gücü piyasasına erişimi genişletme adımları atmış ve bu sayede sadece Suriyeliler tarafından kurulan şirket sayısı 7.000'i aşmıştır (Building Markets, 2018, s. 5). Diğer yeni politikalar, eğitim için şartlı nakit transferi yoluyla eğitime fon sağlanması ve Suriyeliler için bir çalışma izni programıdır. Ancak bu yaygın olmayan bir politika olmasının yanında engellerle kuşatılmış durumdadır. Uluslararası koruma

veya geçici koruma altındaki yabancıları kayıtlı oldukları illerde çalışmayla sınırlamakta ve bunlar genellikle daha büyük iş gücü piyasalarının olduğu yerde bulunmamaktadır.

Türkiye'nin geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik eğitim politikasına eleştiriler de vardır. Örneğin Türkiye'de psikolojik danışmanlık hizmetleri devlet okullarında mevcuttur ancak bu tesisler ciddi travmalara maruz kalan Suriyeli çocukları desteklemek için donanımlı görünmemektedir. Ayrıca Suriyeli çalışanların menşe ülkeleri dışında ekonomik geçimlerini sağlamaya çalışmaları noktasında psikolojik dayanıklılığı dikkate alan çalışmalar eksiktir. Söz konusu Suriye vatandaşlarına yönelik psikolojik danışmanlık hizmetlerinde bu nokta, ekonomik uyumu desteklemesi ve bunun ardılı sorunların ortadan kaldırılması ya da çözüme konu edilmesi için oldukça önemli bir yer tutmaktadır (Kavi ve Karakale, 2018).

3.2.3. Suriyeli mülteciler ve uluslararası sosyal hizmet

Sosyal hizmet mesleğinin başlangıcından bu yana mültecilerle ilişkisi hep güçlü olmuştur. Bu anlamda 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş nedeniyle yaşanan kitlesel göç hareketi, sosyal hizmet uzmanları için sürpriz olmayan sonuçlar yaratmış olsa da birçok meydan okumayı beraberinde getirmiştir. Sayısal olarak başa çıkılması zor bir kitle olarak ülke değiştiren mültecilere sosyal hizmet vermek birçok profesyoneli dahi zorlamıştır. Mülteci akınının büyüklüğü ve kültürel farklılıklar hem göç edenleri hem de göç alan yerlerde yaşayanları etkilediği için çeşitli sosyal ve ekonomik sorunlara yol açmıştır. Sosyal hizmet uzmanları için hem bir görev zorunluluğu hem de insan hakkı olarak başa çıkılması zor bir süreç başlamıştır (Çoban, 2018, ss. 80-87).

Uluslararası sosyal hizmetin faaliyet alanı içine giren Suriyeli sığınmacı ve mülteciler meselesi, sadece tekil olarak mültecilerin değil, aynı zamanda onların geçtiği ya da yaşamaya karar kıldığı ülkelerde sebebiyet verdiği sorunları da göz önüne almak zorunda kalmıştır. Uluslararası sosyal hizmet yeryüzündeki bütün insanların yaşam kalitesinin artırılmasını düşündüğünden herhangi bir ülke veya topluluğa özel bir anlam ve önem yüklemeksizin insanı ve onun haklarını odak noktası olarak almaya çalışmaktadır (Akimoto, t.y., ss. 1-4).

Suriyeli sığınmacı ve mülteciler meselesi sınır aşan özelliği itibarıyla sosyal hizmet uygulamaları bakımından sadece ulusal devletlerin tekil olarak ilgilendiği bir konu olmaktan çıkmış ve Serender'in (2004) işaret ettiği gibi küresel ölçekte faaliyet gösteren birtakım kuruluşların varlığını işin içine katmayı gerektiren büyük bir insani operasyona dönüştürmüştür. Bu bağlamda UNICEF, BMMYK, Uluslararası Af Örgütü, Sınır Tanımayan Doktorlar vb. uluslararası kuruluşlar sürece dâhil olmuştur.

Bunun en iyi örneklerinden biri olan BMMYK, Suriyeli sığınmacıların yoğun olduğu bölgelerde sosyal hizmet merkezleri kurarak kadın ve çocuklar başta olmak üzere danışmanlık ve koruma konularında hizmet sunmaktadır (UNHCR, 2017). Benzer şekilde birçok uluslararası ve ulusal kuruluş, Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak bulunduğu bölge ve kentlerde sosyal hizmet birimleri oluşturmuştur (UNHCR, t.y.).

Suriyeli sığınmacı ve mülteciler meselesi, Batılı ülkelerin mültecilere ilişkin yerleşik birçok kural ve görüşün tartışılmasını beraberinde getirmiştir. Suriye'den gelen mültecilere insani ve sosyal hizmet kalitesini olduğu kadar artık ev sahibi toplumların böylesi bir mülteci dalgasını kabulü konusundaki tartışmalar, birçok geleneksel hizmet uygulamasında esnemelere neden olmuştur. Bu durum, Gabiam'ın (2016) işaret ettiği gibi, mülteci kampları yerine Batı'nın büyük şehirlerinde yaşamaya başlayan mülteciler için hak temelli yaklaşımın önemi arttırmış, farklı kültürlerle karşı yeni bir insancılık geliştirilmesi tartışmalarını beraberinde getirmiştir.

Bu bakımdan, mültecilerin haklarını tanımlayan 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nin uluslararası sosyal hizmet uygulamalarında belirleyici kriterlerden biri olarak öne çıktığı söylenebilir. Sözleşmede belirtildiği üzere "ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan" herkes bu haklardan yararlanma hakkı elde ederken bunun bir Avrupalı veya Orta Doğulu olması fark etmeyecektir (Convention Relating to the Status of Refugees, 1951).

1951 tarihli sözleşme, sığınmacı ve mültecilerin dinî özgürlüğü, temel eğitim, sosyal yardım ve iâşe, vergi oranları ve işçi ücretleri gibi konularda vatandaşlara sağlanandan daha az olmayacak şekilde haklarını düzenlerken onların yaşam haklarını düşman taraflara karşı da garanti altına almaktadır. 33. maddede geri gönderilmeme hakkı kapsamında Suriyeli mülteciler, sığınmış oldukları herhangi bir ülkeden kesinlikle geri

döndürülemeyeceği gibi, kendi istekleri dışında üçüncü bir ülkeye transferleri de kesinlikle söz konusu değildir. Önceki bölümlerde işaret edildiği gibi, kendi ülkesini gönüllü olarak terk etmiş bir “göçmen” ile maruz kaldığı bir insan hakkı ihlali nedeniyle zorunlu olarak ülkesini terk eden “mülteci” ve “sığınmacıyı” farklı görmek ve sosyal hizmet uygulamalarını buna göre düzenlemek önemlidir (Potocky ve Naseh, 2019, s. 7).

Suriyeli sığınmacı ve mültecilere yönelik uluslararası sosyal hizmet uygulamalarında ortaya çıkan önemli tartışmalardan biri de sosyal adalet ve kültürel farklılıkla ilgili başlıklardır. Sosyal hizmet mesleği, bir yanıyla hem etik kuralların bir parçası olarak sosyal adaletle (Davis ve Mizrahi, 2008, s. 203) hem de ülkelerin kültürleriyle bağlantılı (Taylor, 1999, s. 310) olduğundan, Suriyelilere yönelik sosyal hizmet, dünya çapında sosyal adaleti teşvik etmekle ilgilenen uluslararası hareketin bir parçası hâline gelmiştir.

Ibrahim’in (2016) işaret ettiği gibi, çoğalan mülteci akınları, ülkeleri var olan birçok yerleşik kuralı gözden geçirmeye iterek ahlaki, hukuki ve sosyolojik olarak önemli dönüşümlere sebep olduğundan Suriyeliler konusundaki tartışmalar da önemli siyasi ve yasal dönüşümleri tetiklemiştir.

Birçok ülkede Suriyeli sığınmacı ve mültecilerin varlığından kaynaklı yabancı düşmanlığı artış göstermeye başlarken sadece siyasilerin ve aydınların değil, sosyal hizmet uzmanlarının da hem mültecilere hem de ev sahibi topluma karşı sağduyulu çözümler üretme sorumluluğu artmıştır. Knox’un (2020) işaret ettiği gibi birçok ülke için güvenini sarsacak olumsuz tutumları önlemek öncelik hâlini alırken gelen misafir toplulukların kültürlerini ve geleneklerini öğrenmek, bu konuda fark yaratacak bir açılımı kolaylaştırmıştır. Ev sahibi toplumların evrensel insani ilkeler çerçevesinde uyuma alıştırılması yanında, mültecilerin de kendi kültürlerine karşı hoşgörülü bir sosyal hizmet uzmanıyla muhatap olmaları, aradaki engelleri kaldıracak siyasete hizmet etmiştir (Smaajlovic ve Murphy, 2020, s. 5).

Suriyeliler, kendi ülkelerinde yaşadıkları endişe, panik, geçmişteki kötü hatıralar ve depresyon gibi nedenlerle zaten zorlu bir sürecin içinden çıkıp geldiğinden ev sahibi toplumlarda görececekleri muamele onların entegrasyon veya düşmanlaşma süreçlerini doğrudan etkilemiştir. Amerikan Sosyal Hizmet Kurumunun (NSW, 2004) farklı tecrübelerle dayalı olarak hazırladığı metinlerde görüldüğü üzere; kendini izole etme,

sinirlenme, saldırganlık, geleceğe dair plan yapamama ve hatta kültürel değerlerini yaşatamama endişesi gibi psikolojik sorunlar, mülteci ve sığınmacıların ev sahibi toplumlarla ilişkilerinde temel değişkenler hâline gelmektedir. Bu anlamda Knox'un (2020) isabetli biçimde belirttiği gibi, ev sahibi toplumla Suriyeli mülteciler arasındaki güvensizliği besleyen en önemli sıkıntıların başında, misafir toplulukların kendilerini dışlanmış hissettikleri durum gelmektedir.

Diğer mültecilik tecrübelerinde gözlemlenen travma sonrası stres bozukluğu, ailelerin dağılması, ülkesini ve sahip olduğu birçok şeyi kaybetme, sosyal statüsünü yitirme ve ulaştığı ülkedeki belirsizliklerin yol açtığı psikolojik sorunlar (Lacroix, 2006) Suriyeli mülteciler için fazlasıyla mevcuttur. Sosyal hizmet uzmanlarının yol gösterici çabaları bu yönüyle Suriyeli sığınmacı ve mültecilerin ev sahibi toplumlarla entegrasyonunda belirgin bir fark yaratmaktadır (Drolet ve diğ., 2017, s. 4).

Yabancı düşmanlığından kaynaklı siyasi tartışmalar bir yana, sosyal hizmet uygulamalarının sağlam bir şekilde yerleşik bulunduğu ülkelerde mülteci ve sığınmacıların yerleştirme hizmetlerinden psikososyal desteğe; kadın, çocuk ve yaşlılar için aile danışmanlık hizmetlerinden savunuculuk ve hukuki desteğe kadar geniş yelpazede Suriyeli mültecileri gözeten uygulamalar bulunmaktadır. Suriyeli mülteciler için yapılan uygulamalar kapsamında, mülteci veya sığınmacıların eğitim imkânlarından yararlandırılması, insani koşullarda barınma temini, kırılğan toplumsal kesimlerin güçlendirilmesi, danışmanlık ve destek gibi geniş bir sosyal hizmet alanı uygulanmaktadır (Al-Qdah ve Lacroix, 2016, s. 4).

Gelecek bölümdeki saha çalışması, detayları ile birlikte sunulacak olan bu sosyal hizmet uygulamalarının Almanya'daki Suriyeli mülteciler ve Türkiye'deki geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler, uzmanlar ve yöneticiler bakımından nasıl yorumlandığı konusundaki yanıtlar, kurallar ile uygulamalar arasındaki farkı ortaya koyacaktır.

4. SAHA ÇALIŞMASI

4.1. Yöntem

Önceki bölümlerde araştırma konusu ile ilgili mevcut akademik literatür çerçevesinde teorik altyapı ortaya konulmuş ve Almanya ile Türkiye üzerinden göç ve mültecilik ile ilgili veriler ve sosyal hizmet uygulamaları tartışılmıştır. Bundan sonraki bölümlerde sahadaki durumu anlamaya yönelik nitel çalışmaya geçilecektir. Bu çerçevede nitel araştırma modelinin gerekliliği ve bu çerçevede saha çalışmasına dair veriler ortaya konulacak, görüşmelerin detayları aktarılacak ve bölümün sonunda sahada var olan durum anlaşılmış olacaktır.

4.2. Araştırma Modeli

Mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının oldukça derin bir geçmişi olduğu düşünüldüğünde (Danış, 2007) bu araştırmaya başlangıç noktası olarak bugüne kadar uygulanmış yöntemlerin gözden geçirilmesinin önemli olduğu açıktır. Bu çerçevede, sadece geçen yüzyılda iki büyük savaş (Açar ve Duyan, 2003) ve onlarca iç savaş yaşamış olan dünyada, özellikle Batılı ülkelerde ortaya çıkan büyük mülteci sorunları dikkat çekmiştir. Bu mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamaları sürecinde ortaya çıkan birçok yöntem ve teori söz konusu olmuştur. Nitekim bu araştırmanın önceki bölümlerinde bunlar ortaya konulmuş ve hak temelli teorik yaklaşım benimsenmiştir.

Mülteciler söz konusu olduğunda literatürün özellikle üzerinde durduğu konulardan biri öznelere yönelik hassasiyetler olmuştur. Bu araştırmada yöntem belirlerken söz konusu hassasiyetin temel belirleyici unsurunun öznelere olduğu belirtilmelidir. Zira yaşadığı ülkeyi zorunlu olarak terk etmiş ve bizzat ailelerinin parçalanma sürecinde birçok travmatik süreci yaşamış olan bu hassas gruplarla çalışmak her şeyden önce onların dünyalarını anlamaktan geçmektedir (Sue ve Rasheed, 2016; Papadopoulos, 2003; Lacroix, 2006). Bu araştırma sonunda ulaşmak istenilen asıl sorunsal olan, sosyal hizmet uygulamaları bağlamında mültecilerin ihtiyaçlarının ne olduğu ve bunların karşılanmasında sosyal hizmet uygulamalarının ülkelere göre nasıl değişiklik gösterdiğini anlamak bu yönüyle önemlidir.

Mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarında mülteciler bu hizmetin bir muhatabı, hizmeti sunan uzmanlar ve STK'lar da diğer muhataplarıdır. Bu bağlamda, bir ülkenin mültecilere yönelik sosyal hizmetlerinde mültecilerin bu hizmetler

konusunda ne düşündüğünü ve tatmin edici bir hizmet alıp almadıklarını bizzat kendilerinden duymak gerekmektedir. Bu öznel veriler tek başına doğruları öğrenmeye yetmeyeceği için, bizzat sosyal hizmet veren uzman kuruluşların diğer muhatap taraf olarak bu konuda sunacakları veriler, araştırmanın doğruya ulaşmasında önemli bir rol oynayacaktır. Dolayısıyla bilimsel doğruya ulaşma sürecinde tüm bu verileri elde etmeye olanak sağlayacak en uygun yöntemin görüşmelere dayanan saha çalışması olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal bilimlerde insan davranışlarını esnek ve bütüncül bir yaklaşımla inceleyerek araştırmaya dâhil olan bireylerin görüşlerini ve deneyimlerini olduğu gibi aktarmaya yarayan en önemli yöntem, kuşkusuz nitel araştırma olarak öne çıkmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 37). Nitel araştırmalar, çalışılan alana dair katılımcıların bakış açılarıyla birlikte var olan durumu ortaya koyma bakımından oldukça uygun bir yöntem olarak görünmektedir (Kümbetoğlu, 2005). Bu araştırmanın temel omurgasını bire bir görüşmelere dayalı saha çalışması oluşturacaktır.

4.3. Özneler

Nitel saha çalışması çerçevesinde altı farklı özne grubuyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu gruplar sırasıyla şunlardır:

- Türkiye’de yaşayan geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler,
- Almanya’da yaşayan Suriyeli mülteciler,
- Türkiye’de geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerle çalışan sosyal hizmet uzmanları,
- Almanya’da Suriyeli mültecilerle çalışan sosyal hizmet uzmanları,
- Türkiye’de geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerle çalışan sivil toplum örgütü temsilcileri,
- Almanya’da Suriyeli mültecilerle çalışan sivil toplum örgütü temsilcileri.

Bu altı grup katılımcı ile gerçekleştirilen görüşmelerde örnekler seçilirken mümkün olan en geniş çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Bu çeşitlilik, bir yandan tez konusunun ana sorunsalını çözümlemeye yönelik farklı açıları görmeye yardımcı olurken diğer yandan farklı olguları bir arada değerlendirme imkânı verecektir. Örneğin ülkenin yerleşik kültür ve yasalarına uyum konusunda mültecilerin kendi

durumlarını ortaya koyan öznel görüşleri ile sosyal hizmet uzmanlarının bakış açılarını yansıtan daha nesnel görüşleri aynı metinde buluşturmak farklı yönleri ortaya çıkarmak konusunda oldukça önem arz etmektedir. Görüşülen kişilerin isteği ve güvenlik gerekçeleri nedeniyle sadece isimleri zikredilmiş olup aile kimliklerine dair diğer detaylar verilmemiştir.

Bu bağlamda yapılan görüşmelerdeki grup detayları şöyledir:

Türkiye’de yaşayan geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler

İsmail (İ.A.)

Savaş öncesinde Şam kentinde yaşayan 49 yaşındaki İsmail, eğitim fakültesi Fransızca öğretmenliği mezunu. Kendisi ve ailesi ile birlikte çatışmalardan kaçarak 2016 yılında yasal yollardan Türkiye’ye giriş yapmış. 2019 yılından bu yana İstanbul’da yaşıyor. Evli ve üç çocuğu bulunan İsmail, yarı zamanlı işler yaparak ve tercümanlıkla geçiniyor.

Nebile (N.B.)

34 yaşında evli ve iki çocuk annesi Nebile, Suriye’nin Halep kenti sakinlerinden. 2013 yılında eşi ve iki çocuğu ile Türkiye’ye yasal yollardan girmiş. Hâlen İstanbul’da yaşıyor ve ev hanımı.

Leyla (L.H.)

51 yaşındaki Leyla, dört çocuk annesi dul bir kadın. 2014 yılında Türkiye’ye kaçak yollarla Irak üzerinden girmiş. Kocasını Suriye’deki savaşta kaybetmiş ve sekiz yıldır Kilis şehrinde yaşıyor.

Nesibe (N.S.)

Aslen Suriye’nin Humus kenti sakinlerinden olan 32 yaşındaki Nesibe evli ve iki çocuk sahibi bir anne. 2017 yılında eşi ve çocukları ile birlikte yasal yollarla Türkiye’ye giriş yapmış. Hâlen Hatay’ın Reyhanlı ilçesine yaşıyor.

Ahmet (A.H.)

Suriye’nin Halep kenti sakinlerinden olan 29 yaşındaki Ahmet, 2012 yılında tedavi amacıyla Türkiye’ye giriş yapmış ve o tarihten bu yana Gaziantep’te yaşıyor. Bekâr olan Ahmet, tatlı işi yapan bir iş yerinde çalışıyor.

Vahit (V.A.)

Savaş öncesinde ülkesinde Halep kenti sakinlerinden olan Vahit, eşini ve çocuklarını savaş sırasında kaybettikten sonra İdlib üzerinden Türkiye'ye yasal yollarla giriş yapmış. Hâlen Gaziantep'te bir oto tamir atölyesinde çalışıyor.

Bilal (B.E.)

Halep şehrinden gelen Bilal, 2015 yılında anne, babası ve üç kardeşiyle birlikte yasal yollarla Türkiye'ye giriş yapmış. Hâlen Kilis'te bir işletmede işçi olarak çalışıyor.

Gazi (G.Q.)

Ülkesinde iken Suriye'nin Lazkiye kentinde yaşayan Gazi, 37 yaşında ve İstanbul'da ikamet ediyor. Eşi ve iki çocuğu ile birlikte 2013 yılında kaçak yollarla Türkiye'ye giriş yapmış. Bir süre Hatay'da ikamet ettikten sonra İstanbul'a yerleşmiş.

Habib (H.B.)

Kendisi ülkesinde iken Hama kentinde yaşayan Habib, 38 yaşında bir inşaat mühendisi. Yeni evli olan Habib, 2016 yılında yasal yollarla Türkiye'ye giriş yapmış. Hâlen İstanbul'da yaşıyor.

Emine (E.A.M.)

Şam kenti sakinlerinden olan 55 yaşındaki Emine, uzun yıllar önce eşini kaybettiği için çocukları ile Şam kırsalında yaşamış. Savaş patlak verdiğinde bir çocuğu ve torunları ile birlikte yasal yollarla Türkiye'ye giriş yaparak İstanbul'a yerleşmiş.

Almanya'da yaşayan Suriyeli mülteciler

Ayşe (A.A.)

32 yaşında evli ve bir çocuk annesi olan Ayşe, Suriye'nin Şam şehrinde yaşıyormuş. 2013 yılında yasal yollarla önce Türkiye'ye gelmiş ve birkaç yıl ikamet ettikten sonra yasa dışı yollarla 2016 yılında Almanya'ya ulaşmış. Hâlen Berlin'de yaşıyor.

Abdullah (A.B.)

41 yaşındaki Abdullah, savaş öncesinde Suriye'nin Halep kentinde yaşıyormuş. Eşi ve iki çocuğu ile birlikte yasal yollarla 2015 yılında önce Türkiye'ye, sonrasında yasa dışı yollarla Almanya'ya ulaşmış. Hâlen Aachen'da yaşıyor.

Muhammet (M1)

Suriye’de iken Lazkiye kentinde yaşayan Muhammet, 2013 yılında tamamen yasa dışı yollarla önce Türkiye, ardından da Almanya’ya gitmiş. 26 yaşındaki Muhammet, bekâr ve hâlen inşaat işlerinde çalışıyor, Aachen’da yaşıyor.

Mustafa (M2)

50 yaşındaki evli ve beş çocuk babası Mustafa, kendi ülkesindeyken Şam’da ikamet ediyormuş. Şam Üniversitesi Topografya Enstitüsü mezunu olan Mustafa, 2013 yılında yasal yollarla önce Türkiye’ye gelmiş, ardından 2016 yılında yine yasal yollarla Almanya’ya göç etmiş. Hâlen Münih kentinde yaşıyor.

Diba (D.)

Suriye’nin Hama şehrinden olan Diba, 45 yaşında evli ve üç çocuk annesi bir kadın. Eşi ve çocukları ile birlikte 2014 yılında Türkiye’ye gelmiş. İki yıl ikamet ettikten sonra önce eşi, sonra 2017 yılında kendisi Almanya’ya yasal yollarla iltica etmiş. Hâlen Münih kentinde yaşıyor.

Hasib (H.)

23 yaşındaki Hasib, aslen Suriye’nin Halep kentinden. 2016 yılında yasa dışı yollarla önce Türkiye’ye, ardından Almanya’ya yerleşmiş. Hâlen Köln’de yaşayan Hasib hem çalışıp hem de okuyor.

Belkız (B.K.)

Suriye’nin Şam kentinde ikamet ediyormuş. Ailesi ile birlikte 2013 yılında Türkiye’ye gelen Belkız, üç sene Türkiye’de yaşadıktan sonra, kardeşleri ile birlikte 2015 yılında kaçak yollarla önce Yunanistan’a, sonra Makedonya ve Sırbistan üzerinden yürüyerek Avusturya’ya, oradan da Almanya’ya gitmiş. 22 yaşındaki Belkız, ailesi ile birlikte hâlen Berlin’de yaşıyor.

Türkiye’de geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerle çalışan sosyal hizmet uzmanları

Ömer (Ö.K.)

2015 yılından bu yana mültecilere yönelik çalışmalar yapan bir dernekte, sosyal yardım ve sosyal hizmet görevlisi olarak çalışıyor.

Orhan (O.K.)

İstanbul Fatih merkezli büyük bir yardım kuruluşunda Suriye ve Iraklı mültecilere yönelik olarak yedi yıldır sosyal hizmet uzmanı olarak çalışıyor.

Mahmut (M.K.)

Çeşitli STK'larda görev yaptıktan sonra son iki yıldır Aile Bakanlığına bağlı olarak İstanbul'daki bir sosyal hizmet merkezinde çalışıyor.

Almanya'da Suriyeli mültecilerle çalışan sosyal hizmet uzmanları

Julia (J.M.)

Julia, 2015'ten bu yana Suriyeli mültecilerle ilgilenen bir dernekte sosyal hizmet uzmanı olarak çalışıyor. Kendisi sosyal hizmetler alanında lisans eğitimi aldığı için hükümet fonları kullanarak mülteci ailelere danışmanlık hizmeti veriyor.

Ebrar (E.A.)

1980'den bu yana mültecilere eğitim ve danışmanlık hizmeti sağlayan Ebrar, 2015 yılından sonra Suriyeli mültecilerin ağırlıkta olduğu mülteci grupları ile çalışıyor.

Ceren (C.A.)

Almanya'daki büyük bir yardım derneğinde çalışıyor. 2016 yılından bu yana mülteciler için hizmet ve danışmanlık veren bir uzman.

Türkiye'de geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerle çalışan sivil toplum örgütü temsilcileri

Dr. Mervan (M.H.)

Savaşın hemen ardından geçici koruma altındaki Suriyeliler için sağlık yardımları ve rehabilitasyon çalışmaları yapan bir yardım derneğinin başkanı olan Dr. Mervan, 2011 yılından bu yana Suriyeli ailelerle çalışıyor. Merkezi İstanbul'da olan dernek, hem Türkiye içindekilere hem de Suriye tarafında olanlara yardım ediyor.

Av. Cemal (C.K.)

Türkiye'de mülteci odaklı bir derneğin başkanlığını yürüten Av. Cemal, 2013 yılında resmi kuruluştan itibaren Türkiye'ye gelen tüm mültecilere hizmet veriyor. Derneğin merkezi İstanbul olmakla birlikte, farklı illerdeki geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerle de ilgileniyor.

Almanya’da Suriyeli mültecilerle çalışan sivil toplum örgütü temsilcileri

Hilal (H.K.)

Almanya’daki Suriyeli mülteciler için çalışan bir Alman yardım derneği yetkilisi Hilal, 2015 yılından bu yana yoğun olarak Suriyeli mültecilere danışmanlık yapıyor.

Musa (M.A.)

Almanya’nın Aachen şehrindeki bir cami derneği başkanı olan Musa, dernek adına altı yıldır binlerce Suriyeli mülteciyle ilgileniyor.

4.4. Araştırma Mekânları

Bire bir görüşmelerin yapıldığı yerler

İstanbul

Gaziantep

Kilis

Hatay

Berlin

Köln

Münih

Aachen

4.5. Görüşme Süreci ve Anlatılar

Bire bir görüşmeler iki farklı ülkenin sekiz farklı kentinde yapıldığı için mekânsal ve zamansal olarak iyi planlanması gereken bir süreçtir. Planlama yapılırken Suriyeli sığınmacı ve mültecilerin yoğun olarak bulundukları iller seçilmiş ve bu illerde konuyla ilgili çalışma yapan sosyal hizmet uzmanları ile STK’lar tespit edilmiştir. Bu kurum ve kişiler üzerinden mültecilere ulaşılmış ve yarı yapılandırılmış sorulara yanıt vermeleri konusunda yerel kurumların aracılığı ile çalışma yapılmıştır. Bu süreçte konuşmayı kabul edenlerin en az beş katı büyüklükte mülteci ve sığınmacı kitlesi ile görüşülerek ikna edilmeye çalışılmıştır.

Saha çalışması ve görüşmelerin zamansal planı şu şekilde gerçekleşmiştir:

Soruların oluşturulması: 05-15 Aralık 2021

Görüşülecek katılımcıların tespiti: 06-20 Aralık 2021

Randevulu görüşmeler yapılması: 10 Ocak 2022-05 Mart 2022

Verilerin aktarımı ve çözümlenmesi: 15 Şubat-20 Mart 2022

4.6. Derinlemesine Görüşme Sonuçları

4.6.1. Almanya

4.6.1.1. Sığınmacı ve mültecilerin ülkelerini terk etme ve sığınma süreçleri ile ilgili görüşleri

Almanya’da mülakat yapılan yedi Suriye vatandaşının tümüne, yarı yapılandırılmış sorular sorulmuş ve bizzat kendi anlatılarına dayalı olarak onları mülteci durumuna düşüren süreç ve yaşadıkları ülkeden Almanya’ya uzanan tecrübeleri kayıt altına alınmıştır. Bu yapılırken görüşülen kişinin içinde bulunduğu koşullara bağlı olarak öznel verilerin genelleştirilme riski göz önünde bulundurularak diğer mültecilerin anlatılarıyla karşılaştırmalı olarak kendilerine çapraz sorular sorulmuştur. Görüşmelerin en önemli rolü, kişisel tecrübeler bizzat yaşayanlardan dinleneceği için sosyal hizmet uygulamaları bakımından içinde bulundukları sosyal ve psikolojik durumu daha net olarak ortaya koymasıdır.

Yaşadıkları sancılı süreçlerin etkisinde verecekleri yanıtlardaki abartılı noktalar veya bilinçli olarak söylemekten kaçınacakları hususlar, mümkün olduğunca ilave sorularla aşılmaya çalışılmıştır. Soruların yarı yapılandırılmış olması, Suriyeli bir mültecinin anlatısı ile başka bir mültecinin anlatısı arasında karşılaştırma fırsatı vereceğinden yaşadıkları benzer süreçler konusundaki farklı gözlemleri tespit etme imkânı olacaktır. Kendileri ile mülakat yapılan Suriyelilerin birbirleri ile tanışık olmamaları, aynı konu ya da süreci benzer şekilde ağız birliği yaparak yanıtlama riskini ortadan kaldırmaktadır.

Görüşme yapılan mültecilerin kimler olacağı konusunda tercih yapılırken Almanya’da yaşayan Suriyeliler arasından mümkün olan en geniş çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla birbiriyle tanışık olmayan kişiler, farklı şehirlerden, farklı cinsiyet ve yaş gruplarından seçilmiştir. Bu bağlamda, Almanya’nın dört farklı şehrinde yaşayan Suriyeli mülteciler seçilmiştir. Kendileriyle görüşülen Suriyeli

mültecilerin en genci 22, en yaşlısı 50 yaşında olmak üzere farklı yaş aralıklarında olması sağlanmıştır. Cinsiyet konusunda ise üç kadın, dört erkek ile mülakat yapılmıştır.

Almanya’da yaşayan Suriyeli mültecilerin eğitimleri konusunda mümkün olan en geniş çeşitliliği sağlamak için çaba gösterilmiş ve üçü ilkokul, ikisi lise, ikisi de üniversite düzeyinde eğitim almış kişiler seçilmiştir. Medeni durum bakımından üçü bekâr, dördü evlidir.

Almanya’da yaşayan Suriyeli mültecilerin cevapları, her birinin yaşadığı acı tecrübenin farklı yönlerini ortaya koymaktadır. Her biri ayrı bir öyküye sahip olsa da yaşanan acıların ortak olması özellikle Almanya’da yaşayan mülteciler arasında bir duygudaşlığın oluşmasına büyük katkıda bulunmuştur. Sunulacak sosyal hizmetin niteliğini belirleme açısından bu hayat öyküleri ve geçmişle kurdukları bağlar büyük önem taşımaktadır. Bunlardan biri olan 32 yaşındaki evli ve bir çocuk annesi A.A. ülkesini terk etmeden önce durumunun çok iyi olduğunu anlatırken Almanya’da güvende yaşasa bile geçmişe ve ülkesindeki eski yaşamına duyduğu özlemi gizlememektedir:

Bir yandan çalışıp bir yandan medresede öğretmenlik yapıyordum. Ülkemizde savaş başladığında henüz bizim yaşadığımız yere ulaşmamıştı ama bir yıl içinde yaşamımızı bir daha geri gelmeyecek şekilde değiştirdi. Her şeyimizi kaybettik; evimizi, işimizi ve sevdiklerimizi. Ülkemden resmî bir şekilde önce Türkiye’ye çıktım. Bizimle beraber çok insan vardı, kaç kişi olduğumuzu hatırlamıyorum. Resmî bir süreçle girmiş olsak bile sınırın öbür tarafında haftalarca süren yolculuk ve beklemeler biraz zor geçti. En fazla dil ve resmî prosedürler bizi yordu diyebilirim.

Savaş öncesi ülkesindeki koşullarından memnun olan 41 yaşındaki bir diğer mülteci A.B. geçmişte bir baskı rejiminin altında yaşasalar dahi bugünkü duruma göre çok daha iyi olduğunu söylemektedir:

Ülkemi terk etmeden önce durumum çok iyiydi. Hiçbir sıkıntımız yoktu. Yaşadığımız bölgelerde ve şehirlerde savaş başlayınca ülkeyi terk etmek zorunda kaldık. Ülkemden ayrıldıktan sonra ilk olarak Lübnan’a gittim. Orada bir süre yaşadıktan sonra yasal yollardan Türkiye’ye geçtim. Orada yaklaşık 2-3 yıl kaldım. Sonra da Almanya’ya kaçak olarak yolculuk ettim. Yolculuk esnasında bizimle beraber çok insan vardı ve hepimiz aynı yoldan aynı şekilde ülkemizi terk etmiştik. Yolculuğun tüm zorluğuna rağmen Almanya’ya ulaşma hedefi bizi ayakta tuttu.

Almanya’daki mültecilerden 50 yaşında, evli ve beş çocuk babası M2, topografya enstitüsü mezunu bir mühendis. Savaştan önce iyi bir kazanca, ev ve araba dâhil birçok maddi imkâna sahipmiş. Mülteci olma sürecinin tüm

tehlikelerine rağmen kendi ülkesindeki güvenliğin nasıl yok olduğunu şu sözlerle anlatmakta:

Savaş başladığında ülkemde kalma konusunda kararlıydım. Çünkü sahip olduğum düzeni değiştirmek çok zor görünüyordu. Birkaç aya çatışmaların durabileceği umudumuz vardı. Ama oturduğum bina saldırıya uğradığında kararımız değişti. Saldırı sırasında biz binada değildik, o sayede kurtulduk ama içeride bulunanların hepsi ölmüştü. Ailemle birlikte önce Türkiye'ye göç ettim. İki büyük oğlum 2015 yılında Almanya'ya gitti; ben, eşim ve iki çocuğum Türkiye'de kaldık. Bir süre sonra, bizi de buraya aldılar.

Almanya'daki Suriyeli mültecilerin neredeyse tümüne yakını bir şekilde Türkiye'ye gelmiş ve bir süre burada ikamet etmiş görünmektedir. Görüşme yapılan mültecilerin tümünün geçmişinde birkaç yıllık bir Türkiye konaklaması bulunmaktadır. Bunların hikâyelerinde ortaklaştığı bir diğer nokta da Türkiye'de koşulların Almanya'ya göre daha zorlu olduğuna inanmalarıdır. Bunlardan biri olan 22 yaşındaki B.K. genç yaşındaki yolculuğunu çok iyi hatırlatmaktadır:

Babam ve annemle birlikte otobüsle Türkiye'ye gittik. Diğer iki kardeşim ise kaçakçılarla Türkiye'ye geldi. Hepimiz Türkiye için iltica başvurusunda bulunduk. Akabinde başvurularımız kabul edildi ve kimliklerimiz verildi. 2015 yılına kadar yaklaşık üç sene Türkiye'de yaşadık. Kardeşlerim ve ben daha sonra 2015 yılında kaçak yollarla Almanya'ya gittik. Türkiye'den yürüyerek önce Yunanistan'a, sonra Makedonya ve Sırbistan'a gittik. Daha sonra Macaristan, Avusturya ve son olarak da Almanya'ya geldik. Ailem bizden iki yıl sonra Almanya'ya geldi. Yolculuk çok yorucu ve yıpratıcıydı. Ama Türkiye'den daha iyi koşullarda olduğumuz için buna değdi diyebilirim.

Yaşanan öykülerden anlaşıldığı kadarıyla her bir deneyim mültecilere farklı bir tecrübe kazandırmış görünmektedir. Almanya'ya kaçak yollarla zorlu bir yolculuk sonrasında ulaşmış kişilerden biri olan 26 yaşındaki M1, hayatında her şeyin değiştiğini şöyle anlatmaktadır:

Almanya'ya geldiğimizde bir kampta oturmak zorunda kaldık. Hayata karşı hiçbir direncimiz yoktu. Kamp küçük ve insan sayısı fazlaydı. Tuvalet sayısı azdı ve 100 kişiden oluşan erkek, kadın ve çocuk grubu için bu problemli. Olumlu yönüye artık biz emniyetli bir yerdeydik. Sosyal yardımlar sayesinde yiyip içebiliyorduk. Değişen en önemli şey ise Doğulu bir ülkeden Batılı bir ülkeye geliş bizim için çok fark etmişti. Yeni bir hayat inşa etmemiz gerekiyordu. Dil, yeni bir hayat, kanunlar derken her şey değişti. Artık burada yeni bir çevrem var.

Almanya'daki Suriyeli mültecilerin göç boyunca yaşadıkları tecrübe onların güçlenmesini sağlayan bir rol oynamış görünmektedir. Görüşülenlerin tümü Almanya'da bulunmaktan hoşnut olduğunu belirtmektedir. Her biri yolculuk sırasında ciddi tehlikeler atlatmış ve zorluklara katlanmış olsa da vardıkları noktada amaçlarına ulaşmış olmanın verdiği huzuru açıkça ifade etmektedir.

Almanya'ya varışlarındaki süreç hemen hepsi için benzer unsurları içermektedir ve neredeyse tümünün asıl amacı bir Avrupa ülkesine gitmek olduğu için yolculuklarının

Türkiye veya diğer ülke duraklarında hukuki anlamda hemen hiçbir adım atmamışlardır. Almanya'ya vardıklarında genellikle ilk iş iltica başvurusu yapmak olmuştur. Bunlardan biri olan 45 yaşındaki D. yaşadığı tecrübeyi şöyle anlatmaktadır:

Maddi olarak tüm varlığımı yolda bitirdiğim için ilk vardığımızda tükenmiş hâldeydik. Almanya'ya ilk ulaştığımda polis merkezine gidip başvuruda bulunduk. Polis beni ve yanımdakileri alarak yatabileceğimiz bir yere götürdü. Almanya'ya vardığımızda devletin sosyal kurumlarına da başvuruda bulundum. İsim, adres ve tüm bilgileri tescil ettiler. Uzun sorgular boyunca nereden geldiğimi, niye geldiğimi vb. sordular. Sonra beni ailemle birlikte mültecilerin toplandığı bir yere götürdüler. Burada diğer ülkelerden kişilerle kalıyorduk. Birbirimizle anlaşıyorlardık.

Almanya'ya vardığı ilk zamanlardaki muamele ile ilgili olarak hatırladıklarını anlatan 23 yaşındaki H. ise bekâr olması nedeniyle barınma konusunda çok sıkıntılı bir süreç yaşadığını söylemektedir:

Kendi ülkemden plansız bir şekilde çıktığım için ilk geldiğim günler zorlu geçti. Yeni insanlar, yeni kanunlar, yeni yaşam derken birçok konuda zorluk çektim. Önce ikameti alabilmek için mahkemeye gidiyorduk. Kalacak yer bulmak çok zordu. Bir kampta yaşadım ilk başlarda, bir odada 11 kişi kalıyorduk. Her biri farklı bir ülkeden kişilerdi ve bir türlü anlaşıyorlardık. Ancak her şey iyiydi.

Almanya'ya ilk varış sonrasında muhatap oldukları kamu görevlilerinin davranışı konusunda genellikle sığınmacıların ilk izlenimleri olumlu olmuş. 32 yaşındaki A.A. Almanya'daki kamu görevlilerinin muamelesi ile ilgili olarak kişiden kişiye değişen tutumlar olduğunu söylemekle birlikte genel olarak kurallar çerçevesinde saygın bir davranış olduğunu ifade etmektedir:

Muhatap olduğumuz görevliler yerine göre değişkenlik göstermiş, bazıları iyi davranmış, bazıları bizi umursamamıştı. İlk başlarda insanları düzene sokmak için biraz sert davrandırlarsa da sonra samimiyet gösterdiler. Muhatap olduğumuz kamu görevlileri bize çok iyi davrandılar, hiçbir yanlışlarını görmedik. Savaş nedeniyle kaçtığımız için bizi anlayışlı karşıladılar. İlk geldiğimizde bizi bir kampa koymuşlardı. Yataklar azdı, kamp küçüktü ve tuvalet sayısı azdı. Ancak buradaki görevliler dahi bizi teselli etmeye çalışıyorlardı. Memurlar bize hep yardımcı oldu, danışmanlık çok iyiydi.

Almanya'daki Suriyeli sığınmacıların ilk başvuru sonrasında sistemli bir şekilde yönlendirildikleri ve prosedürler konusunda sürekli bilgilendirildikleri anlaşılmaktadır. Mültecilik başvurusu sürecinde işlemlerin düzenli olduğunu söyleyen M2, kalabalık olmakla birlikte tüm mültecilerin seri bir şekilde kayıt altına alındığını belirtmektedir:

Sığınma başvurusu sırasında çok zorluk çekmedik, işlemlerimiz hızlı bir şekilde çözüldü. Sığınma başvuru sürecinde bizden bazı konularda bilgi istediler ve kanıt istediler. Ülkemiz hakkında neler yaşadığımızı, neden ayrıldığımızı vb. şahsi sorular sordular. İltica talebinde bulunduktan sonra bir kâğıt verdiler. Bu kâğıt mahkeme randevusu alana dek bizim resmî evrakımız oldu. Ardından tıbbi işlemlerden geçtik, aşı vb. İltica talebinde bulunmak çok kolaydı. Hâkim bize sorular yöneltti: nasıl geldiniz, kiminle geldiniz, ülkedeyken durumun nasıldı gibisinden. Evraklarımızı aldılar ve beni mülteci olarak kayda geçirdiler.

Sosyal hizmet uygulamaları yönünden Suriyeli mültecilerin Almanya'daki deneyimleri oldukça olumlu anlatılarla doludur. Görüşülen mültecilerin hemen tümü, kendileriyle ilgilenen bir ya da birkaç uzman olduğunu söylerken her aşamada danışacakları birini kolaylıkla bulduklarını belirtmiştir. Bunlardan biri olan 45 yaşındaki D. kendi şahsi tecrübesini şöyle anlatmaktadır:

Bulduğumuz kamp bölgelerinde bize yardımcı olan bazı sosyal hizmet uzmanları vardı. Bunların kimi yerli, kimi yabancı asıllıydı. Her zaman destek oldular bize ve her türlü sorularımızı cevapladılar. İhtiyaç duyduğumuz her alanda bize yardımcı oldular. Daha sonra kendimiz ayrı eve çıktıktan sonra bir yerden destek almadık. Gittiğimiz yerlerdeki insanlar yardımcı oluyorlardı sadece.

Bu uzmanların mültecilere yönelik yaklaşımı farklı tecrübeleri ifade etse de genel olarak verilen kamu hizmetinden memnun olunduğu anlaşılmaktadır. 23 yaşındaki H. bu konuda farklı karakterlerdeki sosyal hizmet görevlileri ile tecrübesini şöyle anlatmaktadır:

Görüştüğümüz görevliler kişiye göre değişiyordu. Kimi iyiydi, kimi kötü. Genel olarak bize karşı tutumları güzeldi. İlk geldiğimizde bizi toplanma yerine götürdüler ve bize bazı muayeneler yaptılar. Ardından bizi başka bir yerleşkeye götürdüler. Ancak işlemler çok kolay ve hızlıydı. Kalabalık mülteci sayısı yüzünden çok fazla baskı olduğu için bizi dinlemeye pek vakit bulamıyorlardı. Ama davranışları gayet yumuşaktı. Bana bakacak ve danışabileceğim bir kişi vardı. Bana karşı saygılı ve anlayışlıydılar.

Almanya'daki Suriyeli mültecilerin deneyimleri ile ilgili olarak dikkat çeken hususlardan biri de kendileri ile ilgili yapılan işlemlerin hemen her aşamasında süreç konusunda bilgilendirilmiş olmalarıdır. Yani herhangi bir mülteci, kendisi ile ilgili işlemleri bilerek hangi aşamasında neyle karşılaşacağını anlayarak ilerlemiştir. 22 yaşındaki B.K. kendi tecrübesini şöyle ifade etmektedir:

Geldiğimiz bu ülkede haklarımız konusunda hep bilgi verdiler. Hangi evrakları imzalamamız gerektiğini ve nedenini anlattılar. Bizimle ilgilenen tercümanlar daima vardı. Benim bu ülkede sahip olduğum haklar olduğundan bahsettiler.

Mülteci başvuruları sürecinde yaşanan uzun prosedür ve işlemler Suriyeli sığınmacılarda büyük bir bıkkınlık oluşturmuş olmakla birlikte kabul edildikten sonraki tecrübeler daha kolay bir sürecin yaşandığını göstermektedir. 32 yaşındaki A.A. başvuru öncesindeki uzun soru ve sorgu süreçlerinin zorluğu sonrasında yaşadığı tecrübeyi şöyle anlatmaktadır:

Sığınma başvurusu almadan önce çok uğraştım, birçok görüşme yaptılar. Bu süreçte çok fazla soru sordular. Bunlar bittikten sonra yaklaşık üç sene içinde ikametim elimize ulaştı. Sığınma başvurusu aldıktan sonra dil öğrenmek için bir kursa gidip hemen sonra iş başvurusunda bulundum. İşe başladıktan sonra annem, babam, kardeşlerim ve ben Berlin'de bir daireye yerleştirildik. Dairenin kirası ve faturaları belediye tarafından karşılandı. Almanca dil kursuna gitmemiz zorunluydu.

İlk başvuruların sona ermesi ve kabul işlemlerinden sonra Suriyeli mültecilerin Almanya deneyimleri ekonomik kaygıların giderilmesine odaklanmaktadır. Kendileri ile görüşülen her Suriyeli mülteci benzer bir tecrübe yaşamış görünmektedir. Bunlardan biri olan 41 yaşındaki A.B. iltica başvurusunun kabul edilmesinden hemen sonra iş arayışına girdiğini hatırlatarak süreci şöyle söylemektedir:

Kabul sonrası bir süre daha kampta yaşamaya devam etmiştik. Bir süre sonra ayrı eve çıktık. Bu süreçte işe başladığım için dışarıda geçim sorununum olmadı, diyebilirim. Bu arada devlet kurumlarından da yardım alamadım. Ancak aldığım maaş ailemi geçindirmeye ve çocukları okutmaya yetiyordu.

Suriyeli mültecilerin Almanya'daki tecrübelerinde hangi aşamada sosyal hizmet uzmanları veya danışmanlardan destek alma fırsatı bulduğu sorusu önemli hâle gelmektedir. Kendileri ile görüşülen mülteciler, genel olarak belirli bir aşamaya kadar uzmanların ve danışmanların kendilerine eşlik ettiğini ama kabul sürecinden sonra hayatın normalleşmesinin ardından bunun sona erdiğini belirtmişlerdir. 26 yaşındaki M1, oturma izni alana kadar sosyal hizmet görevlileri bulunduğunu ama sonrasında muhatap bulamadığını belirtmektedir:

Oturma izni aldıktan sonra bizimle muhatap olan herhangi biri olmadı. Bu ülkede kalış izni çıktıktan sonra kendi başımın çaresine bakmaya devam ettim, diyebilirim. Hiç kimse benimle konuşmadı bile. Hatta ben hâkime gidip durumumu anlattım ve para vermeme rağmen hiç faydalanamadım. Buna karşın istediğimiz zaman STK'lere gidebiliyorduk. Orada her zaman bir çalışan bize yardımcı oluyordu, sorularımızı cevaplıyordu.

İltica başvurusunun kabul edilmesi sonrasında Suriyeli mülteciler için en önemli sınav alanı, içinde yaşayacakları Alman toplumuna uyum sürecinin nasıl geçeceği sorusu üzerine yoğunlaşmaktadır. Neredeyse tamamı ilk defa bulundukları Almanya'da yeni bir yaşam kurmanın maddi zorluklarına ilave olarak tamamen farklı kültüre ait bir toplumla uyum içinde yaşamının getirdiği zorluklarla baş etmek durumunda kalacaktır. 45 yaşındaki D.'nin tecrübeleri bu konuda benzer süreçleri yaşayan tüm mültecilerin karşılaştığı zorluklar konusunda fikir verecek mahiyette kabul edilebilir:

Almanya hakkında daha öncesinde hiçbir bilgim yoktu. Bu nedenle gerek ülke gerekse toplum olarak bizim varlığımız konusunda ne düşündüklerine dair fikrim yoktu. Ama yaşamaya başlayınca gördüm ki, genel anlamda bir arada yaşama kültürü konusunda uygun bir ortam var. Almanya'da yaşadığım yerde benim gibi mültecilerin sayısı çok fazla. İkamet ettiğimiz bölgedeki vatandaşların bize karşı davranışları samimiydi. Kuşkusuz yaşadığımız yerin yerel halkı arasında iyi insanlar da var kötü insanlar da ama genel olarak bize iyi davranıyorlar.

Bu adaptasyon sürecinde ev sahibi toplumla kriz ve sorun alanlarını minimuma indirmek, Suriyeli mülteciler için diğer bir mücadele alanı olmuştur. Yaşanan yabancı karşıtlığı veya saldırılar, onların geleceğe yönelik kaygılarını tetiklediği için toplum

içinde görünürlüğü mümkün olduğu kadar azaltmak zorunda kaldıklarını söylemektedirler. Bu aşamada kolluk kuvvetlerinin sağladığı güvenceler, yabancılar için bir yere kadar rahatlık sağlamış olsa da son yıllarda saldırılardaki artışlar bu güvencelerin sınırlı kaldığını göstermiştir. Görüşme yapılan Suriyeli mülteciler bu konuda kendilerine yardımcı olan birçok Alman ile muhatap olduğunu söylese de sorun çıkaran kesimlerin varlığını da ifade etmektedir. Suriyeli mültecilerden 50 yaşındaki M2, bulunduğu ilçedeki durumu ve Alman yetkililerin tavrını şöyle belirtmektedir:

Ev bulma konusunda ve kira konusunda bize yardımcı olan bazı şahıslar olmuştu. Ev sahibi toplumuyla bir sıkıntı olmaması için sosyal hizmet uzmanlarına ihtiyaç duymadım. Ama çocuklarımın devam ettiği okulda bazı öğrencilerin dışlayıcı davranışları tüm ailede gerginlik oluşturdu. Okul idaresi ile görüşmemiz sonrasında Alman öğrencilerin ailelerine çocukları konusunda uyarı gönderilmiş. Bu olay dışında çevremizdeki bazı iş yeri sahiplerinin bizlere karşı düşmanca bakışlarına şahitlik ettiysek de herhangi bir fiili saldırı yaşamadık.

Suriyeli bir mültecinin başvurusunun kabul edilmesi sonrasında Alman hükümetinin sağladığı ekonomik ve sosyal kolaylıklar birçok mülteci ailesi için hayatı kolaylaştıran bir rol oynamıştır. 45 yaşındaki evli D. sürecin başından itibaren yaşadığı tecrübeyi anlatırken ekonomik katkıların önemini şöyle anlatmaktadır:

Almanya'ya ilk geldiğimde yemem içmem onlara aitti ve bana haftada 30 avro kadar para veriyorlardı. Başvurumuz kabul edilip başka bir bölgeye nakledildiğimizde aylık olarak ödenen para 375 avro kadar yükseldi. Bu maaş dışında yeme ve içme gibi temel ihtiyaç maddelerimiz de onlara ait olduğu gibi, oturduğumuz meskenimin kira bedelini onlar ödedi. Başlarda böyle nakdi bir yardım almak bizim hayatımızı olumlu etkiledi. Dil öğrenip ülkeyi tanıdıktan sonra yavaş yavaş çalışmaya başladık.

Kendileri ile görüşülen Suriyeli mültecilerin tamamı herhangi bir sosyal yardım almadan geçinebildiğini söylemektedir. 23 yaşındaki H. dil öğrenip meslek kursunu tamamlamasından hemen sonra işe başladığını söyleyerek artık sosyal desteğe ihtiyacı olmadığını belirtmektedir:

Geldiğimde 19 yaşındaydım. Burada önce dil kursunu bitirip sonra makine kullanma kursuna gittim. Şimdi üç yıldır çalışıyorum ve herhangi bir yardım almıyorum. Her ülkede ekonomik sıkıntılar var tabii ki burada geçinmek kolay değil ama dil engelini aştıktan sonra burada belli bir çevre de edindiğim için iş bulmam zor olmuyor.

22 yaşındaki B.K. benzer şekilde dil öğrenimini ve meslek kursunu tamamladıktan sonra işe başlamasıyla hayatının düzene girdiğini söylemektedir:

Almanya'da hem çalışıp hem okuyorum ve hayatıma güzel bir şekilde devam ediyorum. Ben dil eğitimimi bitirdikten sonra şu an çocuk yetiştirme işinde çalışıyorum. Ben eğitmeni olarak çalışıyorum yani. Çalıştığım yerde herhangi bir ayrımcılık yaşamıyorum. Çalıştığım anaokulunda Suriyeli ailelerin çocukları da bulunuyor. Okul yönetimi, onlarla ilgili her konuda bana danışıyor. Böylece pedagojik olarak büyük katkılarımla oluyorum.

Almanya’da kendilerine iş bulan Suriyeli mültecilere yönelik davranış ve uygulamalarda herhangi bir ayrımcılık olmadığı gibi, alınan ücretlerde dahi tam eşitlik olduğu vurgulanmaktadır. Görüşme yapılan Suriyeli mültecilerden 32 yaşındaki A.A. çalışma hayatına dair tecrübelerini şöyle anlatmaktadır:

Kesinlikle yerel işçilerle aynı maaşı aldığımı düşünüyorum. Hatta ne kadar fazla çalışsam o kadar fazla maaş alıyorum. Bu durum günden güne değişiyor. Ve tabii ki yerel işçilerle aynı muameleyi görüyoruz. Alınan sosyal yardımlarda dahi Alman vatandaşları ile aynı miktarı alıyoruz. Çalışma ve emek söz konusu olduğunda burada nereden geldiğinizin bir önemi yok. Sıradan bir Alman işçi ile eşit haklara sahipsiniz.

Çalışma hayatındaki “eşit işe eşit ücret” anlayışının Almanya’daki kamu hizmetlerinden yararlanma konusunda da benzer bir uygulama olduğu anlaşılmaktadır. Kendileri ile görüşülen mültecilerin hiçbiri, herhangi bir devlet hizmetinden yararlanırken ayrımcılık yaşadığını söylememiştir. Buna karşın mülteci kimliği taşıyanlar ile Alman vatandaşlığı alanlar arasında bir farklılaşma olduğu da anlaşılmaktadır. 41 yaşında olan ve mülteci kimliği taşıyan A.B. devlet dairelerine işi düştüğünde yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır:

Almanca biliyorsanız genel olarak çok sıkıntı çekmiyorsunuz. Burada bazı Alman arkadaşlarım olduğu için yardımcı oluyorlar bana. Hiç ırkçılık falan yok. Irkçılık bulursun ama çok fazla değil. Bulduğum bölgede ırkçılık ve zorlu işlemler yok. Resmî işlemlerde her daim bir problem yaşıyoruz. Hatta doktora gittiğimizde bize bir evrak doldurtuyorlar. Çok fazla işlem yapıyoruz. Buradakiler hep evrak, yazı işiyle muhatap oluyorlar. Altı yıldır burada olduğum için biraz tecrübe kazandım. Bazı işleri kendim yapabiliyorum. Mesela sürüş belgesini kendim uğraşarak aldım. Ancak bazen danışmanlık yapan kurumlara gitmek zorunda kalabiliyorum.

26 yaşındaki M1, benzer tecrübelerini anlatırken yaşadığı bölgedeki kamu hizmetlerinden ve sosyal hizmetlerden yararlanma konusunda tam bir eşitlik olduğunu söylemektedir:

Okul, hastane, yurt gibi yerel halkın yararlandığı sağlık imkânlarından yerel halkın yaralandığı şeylerden biz de yararlanabiliyoruz. Yaşadığım bölgedeki belediye ve hastanelerinden yerel halkın yararlandığı gibi yararlanabiliyoruz. Sen diğer vatandaşlar gibisin, aranızda fark yoktur. Alman topraklarında yaşayan herkes gibiyim. Buradaki kanun herkes için geçerli. Hastanelerde, okullarda vb. dil öğrenirken durumum herkesin durumu gibiydi. Hastaneye gittiğimde, doktorla görüştüğümde ve yolda yürürken hiçbir ayrımcılık görmedim.

Yaşadıkları zorlu göç yolculuğuna rağmen Almanya’ya varmış olmaktan hemen tüm mülteciler hoşnut görünmektedir. Kendilerine yönelttiğimiz “Size bir tercih imkânı verilseydi yine de bu ülkede yaşamayı tercih eder miydiniz?” sorusuna hemen tümü, benzer yanıtları vermiştir. 50 yaşındaki M2, bu soruya şöyle yanıt vermektedir:

Yine bir tercih yapmak zorunda olsaydım Almanya’da yaşamak isterdim. Eğer ülkemdeki savaş bitmeyecek olursa ben bu ülkede kalmaya devam etmeyi seçerim. Kimse sana ülkene dön falan demez. İkametin var ve bir şahsiyete sahipsin. İstersen ülkene

dönebilirsin ama benim Alman vatandaşlığım olmadığı için Suriye'ye dönemem. Ayrıca çocuklarım buraya adapte oldular. Dönmemiz çok zor.

Almanya'da kalma konusundaki motivasyonları farklı olmakla birlikte Suriyeli mültecilerin ortaklaştığı noktalardan biri bu ülkedeki yaşamlarından memnun oldukları ve her şeyin daha iyiye gittiğini düşünmeleridir. 45 yaşındaki D. Almanya'da yaşıyor olmanın kendi hayatını olumlu etkilediğini ve daha iyileştirdiğini açıklamıştır:

Bu ülkede yaşamak hayatımın daha iyiye gitmesini sağlıyor, özellikle çocuklarımın geleceği için. Eğitim imkânları ve iş olanakları daha fazla olduğundan maddi olarak sıkıntı çekmiyoruz. Kadınlar açısından kimi düzenlemeler Suriye toplumunun gelenekleriyle bağdaşmıyor olsa da birçok aile durumdan memnun diyebilirim. Ben ve ailem özgürlük içerisinde yaşıyoruz ve gelecekle ilgili kaygılarımız yok.

Kendilerine sağlanan tüm kolaylık ve maddi avantajlara rağmen Alman toplumu ve ülkesine alışma konusunda oldukça zorlandıkları da anlaşılan Suriyeli mültecilerin kültürel değişim konusunda oldukça ihtiyatlı olduğu görülmektedir. 41 yaşındaki A.B., beş yıldan fazla süredir Almanya'da yaşamasına rağmen kültürel uyumla ilgili olarak hâlâ zorlandığı söyleyenlerden birisidir:

Aileyle ilgili sorunlar ve onların nasıl parçalandığı meselesi şu an yaşadığımız en önemli konulardan biri. Burada geçinebilmek için erkek ve kadın çalışmalı çünkü hayat oldukça pahalı. Suriye'deyken aileme tek başıma bakabiliyordum. Harcamalar, araba alma, eşya alma vb. çok kolayken Almanya'da bu daha zor. Burada kadın ve erkeğin maaşı birlikte harcanmalı çünkü mültecilerden büyük bir kitle kirada yaşamlarını sürdürüyorlar. Erkek ev kirasını ödeyecekse kadın da yeme içme masraflarını ödeyecek bir iş bulursa geçim olabiliyor. Bu konuda kadın bu durumdan çok memnun değil. Arap ülkelerinde kadın evde oturur ve evle ilgilenirdi. Bu konuya yönelik bir odak yoktu. Burada çocuklara bakma ve çocuk getirmek ve bunlara bakmak biraz ehemmiyet istiyor. Babamın Suriye'de 10 çocuğu var, benimse burada sadece iki çocuğum olabilir.

4.6.1.2. Sosyal hizmet profesyonellerinin mültecilerin/sığınmacıların geldikleri ülkelerdeki sorunları ile ilgili görüşleri

Almanya'da yaşayan Suriyeli mültecilerin anlatmış oldukları kendi hayatlarına dair öyküler, sosyal hizmetler bağlamında çok önemli bilgileri içermekle birlikte, bir yanıyla onların öznel düşüncelerini yansıtmaktadır. Bu tecrübelerden nesnel doğruları ortaya koyabilmek adına Suriyeli mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamaları yapan profesyonel kişilerle görüşmek kaçınılmazdır. Bu görüşme, bir yandan mültecilerin yaşadıklarını teyit faydası sağlarken öbür taraftan sahadaki durumu anlama bakımından büyük bir katkı sunacaktır.

Bu çerçevede Almanya'da sosyal hizmet sunan üç kişi ile görüşülmüştür. Kendileri ile yarı yapılandırılmış sorular üzerinden uzun bire bir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Julia (J.M.) 2015'ten bu yana Suriyeli mültecilerle ilgilenen yerel bir derneğin üyesidir. Kendisi sosyal hizmet alanında lisans eğitimi aldığı için hükümet fonları

kullanarak mülteci ailelere kamu kurumlarında yol göstermekten evrak doldurmaya, ev bulup mobilya almaya kadar uzanan çok geniş bir yelpazede destek olmaktadır.

Görüşme yapılan diğer bir uzman Ebrar (E.A.), 1980’den bu yana mültecilere eğitim ve danışmanlık hizmeti veren biri. 2015 yılından bu yana Suriyeli mültecilerin ağırlıkta olduğu mülteci grupları ile birlikte çalışmaktadır.

Ceren (C.A.), Almanya’da 2016 yılından itibaren mülteciler için hizmet veren bir kurumda danışmanlık sunan uzman olarak çalışmaktadır.

Almanya’daki sosyal hizmet uzmanları hem bizzat mültecilerin evlerinde hem de çevrim içi olarak hizmet verdiklerini belirtiyor. Bu hizmetlerin en önemli hedefi bir yandan mültecilerin temel haklarının güven altında bulunduğu bir yaşama kavuşması, öbür taraftan ise içinde bulundukları Alman toplumuna sistematik bir şekilde uyum sağlamalarıdır.

Bu hizmetleri yaparken mümkün olduğunda farklı birey ve grupların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çalışmalar yapan uzmanlar olduğu gibi, sadece belirli bir yaş grubuna hizmet veren uzmanlar da var. Ceren de bu uzmanlardan biri. Suriyeli mültecilere yönelik danışmanlık ve yol göstericilik hizmeti sunarken belirli bir yaş grubunda ihtisaslaştığını söylemektedir:

Ben danışan grubu olarak sadece yetişkinlere hizmet veriyorum. Ama bizim kurumda çocuk ve genç yaştakiler ile kadın gruplarına danışmanlık yapan uzmanlarımız da var. Her bir arkadaşımızın yoğunlaştığı ve derinleştiği bir grup bulunuyor.

Kendileri ile görüşülen sosyal hizmet uygulayıcılarının her biri farklı şehirlerdeki mülteci grupları ile ilgilendiğinden her birinin koşulları farklılaşabilmektedir. Ama bu coğrafi farklılaşma hizmet standardı konusunda bir farklılaşmaya neden olmamış. Merkezî hükümet tarafından belirlenmiş hizmet standartları her eyalette ufak bazı değişikliklerle uygulanmaktadır.

Gönüllü ya da yarı gönüllü olarak bu hizmetleri sunan Alman sosyal hizmet uzmanları, mesleklerini icra ederken kamu kuruluşları ile yakın iş birliği hâlinde çalışmak durumundadır. Julia yerel yönetimlerle iş birliğinin kaçınılmaz olduğuna işaret etmektedir:

Mülteci aileler ile ilgili tüm kayıtlar ve resmî prosedürler kamu kurumlarından takip edildiği için mesleğimizi icra ederken o kurumlarla irtibat hâlinde ve karşılıklı danışarak yürütmemiz zorunludur. Çeşitli belediye ve özel kuruluşlar arasındaki uzun yıllara dayanan iş birliğine dayalı olarak Aachen kentinde gerektiğinde başvurabileceğimiz bir entegrasyon ağı da bulunmaktadır.

Alman yardım derneği ise bu konuda çok daha geniş bir ilişki ağına ve yetkilere sahip görünmektedir. Bu konuda Ceren şunları söylemektedir:

Mültecilere yönelik sosyal hizmet sunarken birçok farklı kurumla iş birliği yapıyoruz. Bunlar arasında elbette ki kamu kurumları, iş arama kurumu, yabancılar dairesi, sosyal yardım ofisi, yabancı dil kursları, farklı STK'ler, tüketici merkezi ve doktorlar bulunmaktadır.

Almanya'daki Suriyeli mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarında sunulan hizmetin niteliğine göre diğer mültecilerden destek talebi konusunda oldukça farklılaşan uygulamalar bulunmaktadır. Julia, "ihtiyaç duyulması hâlinde özellikle dil ve tercüme konularında destek talep ettiklerini söylerken, Alman yardım derneğinden Ceren farklı bir uygulama yaptıklarını anlatmaktadır:

Kişisel verilerin korunması yasaları kapsamında bir mülteci ile ilgili mesele onun özel hayatına dair bilgiler içerdiği için, bunun ihlali anlamına gelebilecek hiçbir uygulama yapmıyoruz. Bu nedenle başka mültecilerden destek almıyoruz.

Bir mültecinin bu kurumlardan sosyal hizmet talep edebilmek adına kendilerine nasıl ulaştığı konusunda yine farklılaşan kanallar bulunmaktadır. Julia, bulundukları şehirde zaten birçok mülteci tanıdıkları için bunun zor olmadığını belirtmektedir:

2015 yılında beri onlara destek oluyoruz. Dolayısıyla biz doğrudan kendimiz irtibat kuruyor ve yardımcı oluyoruz. Bizim bölgemiz dışından tanımadığımız mülteciler tarafından başvuru yapanlar olsa da faaliyet alanı olarak belirli bir coğrafi alana hizmet verdiğimiz için onları farklı yerel kuruluşlara yönlendiriyoruz.

Buna karşın Ebrar, yıllardır mültecilerle ilgilenmenin getirdiği deneyim sebebiyle birçok yoldan kendilerine ulaşıldığını belirtirken Alman yardım derneğinden Ceren, mültecilere ulaşma yöntemlerini şöyle özetlemektedir:

Mültecilere ulaşma yöntemleri vakıalara göre değişkenlik göstermektedir. Ama çoğunlukla kurumumuzun kayıtlarındaki mültecilerden bana yönlendiriliyor. Bunun dışında farklı STK'ler aracılığıyla tarafıma geliyorlar. Diğer kurumlardan farklı olarak ayrıca mülteciler, gazetede kurumumuz adına verilen ilanlar ve internet sitemiz vasıtasıyla bize ulaşıyorlar.

Almanya'daki Suriyeli mültecilerin sosyal hizmet uygulamaları konusunda karşılaştıkları güçlüklerin ne olduğu yönündeki sorulara uzmanların verdiği cevaplar değişkenlik göstermektedir. Julia karşılaştıkları en önemli sorun alanı olarak prosedürel konular olduğunu söylemektedir:

Gerek sosyal yardımlar gerekse sosyal hizmet konusunda ve vereceğimiz hizmete istinaden resmî makamlarca doldurmamız istenen birçok evrak oluyor, bunlar bizi yoruyor. Onun haricinde mülteciler konusunda iletişimde problem yaşayabiliyoruz. Hiç dil bilmeyenler olduğunda işimiz uzadıkça uzuyor.

Ebrar, Suriyeli mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulama sürecinde karşılaştıkları sorunları sayarken geniş bir liste sunmaktadır:

Mültecilerin nerede kalınacağına dair belirsizlik, yeni ülkedeki süreçlerin algılanması konusunda yaşadıkları zorluklar, yeni topluma uyum, dil edinimi gibi konular bizi oldukça zorlamaktadır. Ama bundan daha önemlisi, çoğunlukla yalnız seyahat eden genç mülteciler olduğu için strese bağlı ruhsal bozukluklar bizim başa çıkmak zorunda olduğumuz önemli tehdit alanlarını oluşturuyor.

Ceren ise daha değişik bir boyuta işaret ederek mültecilerin sahip olduğu bazı yanlış yargıları yıkmamanın daha zor olduğunu ifade etmektedir:

Elbette her sosyal hizmet uzmanı gibi bizim de öncelikli sorunumuz dil problemi. Çoğu zaman geniş çapta hizmet ve danışmanlık verilmesi gereken problemlerle bize geliyorlar. Mülteciler için her şey çok önemli. Bize gelmeden önce resmî olarak bu alanda çalışmayan insanlar tarafından danışmanlık aldıklarında, orada alınan yanlış danışmanlığı toplamak bizim için zor oluyor.

Almanya'daki sosyal hizmet uzmanlarının anlatımına göre mültecilerin en fazla talep ettiği hizmet alanları veya başka bir ifade ile mültecilerin ihtiyaç duyduğu alanlar konusunda liste fazla değişmemektedir. Bu konuda Julia, en çok ihtiyaç duyulan konuların iş bulma ve uyum konularında olduğunu belirtmektedir:

Geçim güvenliği, sosyal yardım ve iş arama kurumu ile ilgili problemler en çok ihtiyaç duydukları alanlardır. Bunun dışında Almanca öğrenebilecekleri bir dil kursu bulmak. Bu saydığım problemleri kamu ve özel kurumlar tam anlamıyla karşılamaktadır. Ancak ev bulma konusu ne yazık ki büyük bir problem. Bunun sebebi ise birçok bölgede ev sayısının düşük olması ve bazı kiraya verenlerin dairelerini mültecilere vermek istememeleri. Mültecilerin aileleri ile birlikte bir araya getirilme istekleri ise yine ihtiyaç duyulan ve çözülmesi zor problemlerden biridir çünkü aile birleşme talebi için gerekli olan evraklar mültecilerin elinde olmuyor. Ülkeye göre değişkenlik göstermekte ancak aile birleşmesi için vize başvuru süresi bazen yıllar sürüyor.

Almanya'daki sosyal politikaların mültecilerin ihtiyaçlarını kapsayacak şekilde yeterli olup olmadığı konusunda sosyal hizmet uzmanlarının tümü benzer düşünceleri belirtmiştir. Bunlardan biri olan Ceren şunları anlatmaktadır:

Almanya'nın mülteciler için çok şey yaptığını düşünüyorum, tüm mülteciler çok iyi barındırılıyor ve yeterli paraya ve sosyal yardıma sahipler. Diğer ülkeler ile karşılaştırdığımda yeterli olduğunu düşünüyorum. Ancak iş mülakatları, meslek edinme konularında geliştirmeye ihtiyacımız var. Bunun dışında küçük teknik birtakım düzenlemeler yapılması gerekiyor. Örneğin çoğu mültecinin bilgisayarı ve/veya yazıcısı yok, dolayısıyla bir iş için gerekli olan mülakat belgelerini hazırlamakta zorluk çekiyorlar.

Sosyal hizmet uzmanları, Suriyeli mültecilerin Alman toplumuna uyum süreci ile ilgili yaşanan sorunların da farkında. Bu konuda onların omzuna da büyük bir yük binse de onların elinde olmayan büyük ölçekli sorunlar nedeniyle entegrasyon süreci sancılı geçmektedir. Ebrar'a göre mültecilerin belirlenen bölgelere yerleşmesi sonucunda gettolaşma yaşanması, uyumu geciktiren bir rol oynamaktadır:

Mültecilerin belirlenen aynı bölgelerde yaşamamaları yani gettolaşmanın önüne geçilmesi iyi olurdu. Çünkü Suriyeli mültecilerin bir arada olması, çevrelerindeki Alman toplumuna uyumlarını sürekli geciktirmektedir. Oysa her iki taraf, yani ev sahibi toplum ve yeni gelenler, birbirlerini tanımalı, birbirleriyle iletişim kurmalı, sadece yüzeysel

olarak algılamamalı, ortak, barışçıl bir topluma nasıl katkı sağlayabileceklerini düşünmeli ve buna göre hareket etmelidir. Bu konuda dil önemli bir etken olmayı sürdürüyor. Nereden geldiklerine bağlı olarak kültürel farklılıklar ve dinî inanç da önemli bir uyum sorunudur. Müslüman olmayan bir ülkeye alışmaları çok da kolay değil onlar için. Menşe ülkelerinde edindikleri meslekleri çoğu zaman burada hemen kabul edilmiyor veya uzun süre sonra denklik alınabiliyor. Bir diğer önemli uyum sorunu ülkedeki kural ve kanunların mülteciler tarafından anlaşılmıyor olması. Özellikle kadın ve çocuk hakları meselesi en fazla tartışma konusu olan unsurdur.

En fazla tartışılan konulardan biri, Suriyeli mültecilerin Alman iş gücü piyasasına katılımı ve bu konuda yaşadıkları zorluklar konusudur. Sosyal hizmet uzmanlarının üzerine birleştiği konulardan biri dil ve teknik beceri ile ilgili hususlardır. Julia, Alman ekonomisinin teknik ihtiyaçlarına işaret ederek şunları söylemektedir:

Alman iş piyasasının mültecilere ihtiyacı var. Örneğin hizmet verdiğim bir Suriyeli şu an Aachen'ın Aseag otobüs şirketinde şoför oldu. Ama iş gücüne katılımda yetersiz dil seviyesi, koşullu öğrenme isteği, eylemde tembellik ve zaman kaybı en fazla karşılaştığımız sorunlardır. Alman ekonomisinin ihtiyacı olan ara teknik elemanlar konusunda Suriyeli mültecilerin eğitim ve meslek durumları uygun değil, çoğu mültecinin okul diploması bile yok.

İş piyasası ile ilgili bu sorunların aşılması konusunda çözüm önerileri de getiren uzmanlar, Alman hükümetinin genel olarak kamu adına yapılması gereken düzenlemeleri yaptığını ama mültecilerin rızasına dayanan diğer süreçlerin iyi yönetilmesi gerektiğini söylüyorlar. Ceren, şunları söylemektedir:

Ülkeye girerken yasal veya yasa dışı yol ne olursa olsun, kişinin hangi becerilere veya okul ve mesleki becerilere sahip olduğu ile iş tecrübesine sahip olduğu ve hangi dilleri konuştuğunun hem yazılı hem de sözlü olarak belirlenmesi gerekir. Eksiklikler de tespit edilmelidir. Örneğin yabancı dil eğitimi, meslek eğitimi çalışmaya başladıktan sonra da verilmeli. Entegrasyon kurslarında sadece dil eğitimi değil, aynı zamanda farklı şirket veya kurumlarda staj programları düzenlenmelidir. Böylece kursta öğrendiklerini somut olarak kullanma şansı elde etmiş olurlar mesleğe başlamadan önce. Özellikle mülteciler için el sanatları ve sağlık alanlarında ileri eğitim teklifleri sunulmalıdır.

4.6.1.3. STK temsilcilerinin mültecilerin/sığınmacıların geldikleri ülkelerdeki sorunları ile ilgili görüşleri

Almanya'da yaşayan Suriyeli mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarında bu ülkedeki kamu kuruluşlarının hayati rolü yanında STK'lar da ciddi bir tamamlayıcı rol oynamaktadır. Mültecileri, insani bakımdan rakamdan ibaret görmeyen, bilakis duyguları ve beklentileri olan bir insan topluluğu olarak muhatap alan sivil toplum anlayışı birçok hizmetin görülmesinden kamu sektöründen daha içten bir yapıya sahiptir.

Almanya'da yapılan mülakatlar çerçevesinde tezin içeriğine uygun iki önemli kurumun Suriyeli sığınmacı ve mülteciler için yaptığı sosyal hizmet uygulamalarına yer verilecektir. Öncelikle Suriyeli mültecilerle yapılan görüşmeler sonrasında sosyal

hizmet uzmanları ile yapılan mülakatlar bu ülkedeki uygulamalara dair önemli bir veri sunarken, STK'ların bakış açısını yansıtmak da kaçınılmaz bir boşluğu dolduracaktır.

Bu kurumlardan biri Almanya'daki Suriyeli mültecilerle yoğun çalışan Alman yardım kuruluşu, diğeri bulunduğu Aachen şehrinde binlerce Suriyeli mülteciyle ilgilenen bir camii derneği olacaktır. Alman yardım kuruluşundan Hilal mülakat talebini kabul ederken Cami Derneği'nden Musa tüm soruları içtenlikle yanıtladı.

2015 yılından bu yana Suriyeli mültecilerin yoğun olduğu bir grupla ilgilendiklerini söyleyen Hilal, dernek olarak yaptıklarını şöyle özetlemektedir:

Şu anda 250'den fazla mülteciye burada bakım sağlıyoruz. Çoğu 2015 yılında Suriye'den geldi. Bir spor salonuna yerleştirildiler ve derneğimiz tarafından bakıldılar. Varıştan hemen sonra mültecilerin en önemli ihtiyaçlarının öncelikle karşılanması gerekiyordu. Hepsinin hastaneye götürülmesi gerekiyordu ve orada ilk muayene yapıldı. Günlük "helal", alışveriş kıyafet vb. şeyler organize edilmek zorundaydı. Mültecilere bakan vaftiz ebeveynleri (gönüllüler) bulundu. Almanca kursları açıldı. Bu süre zarfında ailelerin taşınabileceği daireler düzenlendi. Bu süreçte psikolojik sorunları olanlarla ilgilenildi ve mülteci çalışmalarında birçok gönüllü destek verdi.

Musa ise mültecilerle ilgilenme süreçlerini şöyle özetlemektedir:

Bahar 2015 tarihinde başlayan ilk büyük göç esnasında gelen mültecilerin otobüs dolusu olarak kentimize getirilmesi ile camii derneğimizin çevresinde yüzlerce insanı buluverdik. Herkesin bir beklentisi ve talebi olunca Aachen Belediyesi ile çalışmalarımız o zaman başladı.

STK'lar olarak Suriyeli mültecilerin değişen talepleri ile muhatap olduklarını söyleyen Hilal, yaptıkları işin yarısını sosyal yardımların diğer yarısını da sosyal hizmet kalemlerinin oluşturduğunu ifade etmektedir:

Yetişkinler için göç danışma merkezi ve bir mülteci danışmanı ile yakın bir şekilde çalışıyorum. Mülteciler bize gelebilir ve onlara her konuda tavsiyelerde bulunuruz. Bu konuda kendi tecrübe birikimimiz ve uzmanlık seviyemiz yeterli olmaz ise örneğin travma sürecindeki çocuk yaşta bir mültecinin durumu için kamu kurumlarından destek alıyor veya yönlendirmeler yapıyoruz.

Mültecilerin çok farklı yaş gruplarından oluşması, sunulacak sosyal hizmetin doğasını da etkileyeceği için bu konuda STK'ların özel bir hassasiyet göstermesi gerekmektedir. Musa hem bir dernek başkanı hem de bir din görevlisi olarak kendi tecrübelerini şöyle aktarmaktadır:

Sizi aynı zamanda dinî bir kimlik olarak gördüğü için Suriyeli mültecilerin her yaş grubu kapınızı çalabiliyor. Bu nedenle onların her biri için danışman rolü oynayabiliyoruz. Kendi kapasitemizin üzerinde karşılaştığımız sorunlar için farklı kurumlardan destek istiyoruz. Farklı yaş grupları için gerektiğinde mültecilerin ilgisini çekecek projeler geliştiriyoruz. Değişik yayımlar ve broşürler yayınlamak bunlardan biri. Her zaman sizi bulamayabilirler ama bu tür bilgilendirici broşürlere kolayca ulaşabiliyorlar.

STK'ların kapasiteleri genellikle bulundukları şehir ya da bölge ile sınırlı kaldığından Almanya'daki STK'lar da bulundukları bölgede yaşayan Suriyeli mültecilere hizmet sunmaktadır. Bunun bir istisnası olarak Hilal, Alman yardım derneğinin ülke çapında sahip olduğu geniş etkileşim ağı sayesinde farklı illerdeki Suriyeli mültecilere de online danışmanlık hizmeti verdiklerini ve yönlendirmelerde bulunduklarını söylemektedir.

Almanya'daki STK'lar hizmetlerini sunarken farklı kurumlarla iş birliği yapmak zorunda kalmaktadır. Buna işarette Musa şunları anlatmaktadır:

Özellikle yaşadığımız şehrin belediyesi ile çok yakın çalışıyoruz. Mültecilerin ihtiyaçlarını belirlediğimiz ve buna göre hizmetlerimizi geliştirdiğimiz düzenli toplantılar yapıyoruz. Özellikle belediye gibi kurumların kültürler arası açılımları bu iş için önemlidir. Bunun için seminerler düzenleyerek hem mültecileri hem de kente hizmet sunan belediye çalışanlarını eğitiyoruz.

STK'lar olarak ihtiyaç içindeki mülteci gruplarına hizmet verirken, başka bir mülteci grubunun desteğini alıp almadıkları yönündeki sorumuza cevap veren Hilal, çok önemli bir detaya dikkat çekmiştir:

Böyle bir çapraz iş birliği çok zordur. Mülteciler, yolculukları sırasında veya daha sonra yaşadıkları bazı hassas konuları başka mültecilerin yanında konuşmaktan çekinebiliyorlar. Veri koruma konusu da dikkate alınmalıdır tabi. Bu nedenle tercümanlık için bile olsa diğer mültecilerle iş birliğine pek sıcak bakmıyoruz.

Mültecilerin STK'lar ile muhatap olma süreçlerinde nasıl bir iletişim kurdukları sorusuna yanıt veren Musa ise kamu kuruluşlarını adres göstermektedir:

Belediye yönetimi çok sık aralıklarla mültecileri bize gönderiyor. Bazen bize tanıdık vasıtasıyla veya kurumumuzu tanıyan başka şahıslar tarafından da geliyorlar. Bir mülteciye yaptığımız bir sosyal yardım veya sosyal hizmet, bir süre sonra kulaktan kulağa yayılarak diğer mültecilerin de size başvurmasını getirebiliyor.

Yukarıdaki bölümlerde ifade edildiği gibi, mültecilere yönelik sunulan hizmetlerde STK'ların karşılaştığı en önemli sorunların başında dil meselesi gelmektedir. Alman yardım derneğinden Hilal şunları söylemiştir:

Mültecilerin çoğu Almanca ile ilgili zorluklar yaşıyor. Bu bizlerin de hizmet kalitesini elbette etkiliyor. Kültür ve gelenek çatışması bir diğer sorun alanıdır. Birlikte olmak her zaman kolay değildir. Mültecilerin çoğu kültürlerini kendi ülkelerinden buraya getiriyor ve değiştirmeye direnir.

Almanya'daki STK temsilcileri ülkelerindeki sosyal politikaların mültecilerin ihtiyaçlarını kapsayacak şekilde yeterli olduğunu düşünmektedir. Ancak kısa süre içinde çok büyük sayıda mültecinin ihtiyaçlarını karşılamak yine de sıkıntı oluşturmaktadır. Mültecilerin en önemli sorunları barınma ve oturma hakkı olduğu için STK'lar konaklama meselesinin en ciddi ihtiyaç kalemi olduğuna işaret etmiştir.

Mültecilerin Alman toplumuna entegrasyonu konusunda STK temsilcileri benzer görüşler dile getirmişlerdir. Musa, bir dernek başkanı ve aynı zamanda imam olarak şunlara değinmektedir:

Önce dil sonra kültür meselesi en önemli iki konudur. Ev sahibi Alman toplumu ile mültecilerin bir arada yaşaması şu anda çok zor hâle geldi. Birçok Alman, mültecilerin her şeyi bedavaya aldığını düşünüyor. Almanlar tarafından ödenen vergilerin Suriyeli mültecilere harcandığı yanlışlığı var. Ayrımcılık günlük hayatın her yerinde karşımıza çıkmaya başladı. Mültecilere yönelik siyasi dil de şu anda keskinleşiyor.

Sorunların aşılması konusunda STK olarak getirdikleri öneriler aslında sosyal hizmet uzmanları tarafından çok bilinmeyen hususlar içermese bile toplumun diğer kesimlerinden gelen tavsiyelerle benzerlik taşıması bakımından önemlidir. Alman yardım derneğinden Hilal, sorunların çözümü konusunda kendi yaptıklarını ve önerilerini şöyle sıralamaktadır:

Vatandaşların buluşma yerinde farklı milletlerden, dillerden ve kültürlerden insanların burada buluşabileceği teklifler oluşturduk. Çocuklara ve gençlere yönelik tekliflerin geliştirilmesi önemlidir. Bu bize çocuklar ve gençler aracılığıyla yetişkinlere ulaşma fırsatı veriyor. Biz herkese açık bir kurumuz, herkes önce buraya gelebilir ve endişelerini iletebilir. Daha sonra o kişiye nasıl yardım edebileceğimize bakarız. Bir güven temeli oluşturulmalı ve mültecilere siyasi olarak da katılabilecekleri gösterilmelidir. Birlikte politikacılarla temasa geçmeyi başarabilmeliler.

4.6.2. Türkiye

4.6.2.1. Suriyeli göçmenlerin ülkelerini terk etme ve sığınma süreçleri ile ilgili görüşleri

Türkiye’de kendileriyle görüşme yapılan geçici koruma altındaki Suriyelilerin, yarı yapılandırılmış ortak sorular sorularak öyküleri, kendi ağızlarından detaylı bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kendi öykülerini doğrudan kendi ağızlarından dinlemek, yaşadıkları süreci anlama, içinde bulundukları durumun sosyal ve psikolojik boyutlarını görme imkânı verecektir. Dolayısıyla onların tecrübeleri kendilerinin ihtiyacı olan sosyal hizmet pratikleri konusunda da ipuçları sunacaktır.

Bu yapılırken onların duygu durumları ve yaşadıkları üzerinden uzun bir süre geçmiş olmasının getireceği zamansal dezavantajların göz önüne alınması da kaçınılmazdır. Geçmişte ve şu an yaşadıkları süreçlerin etkisiyle sorulara verecekleri yanıtlardaki abartı veya örtbas etme eğilimleri mümkün olduğunca ilave sorularla gerçek olan duruma yaklaştırılmıştır. Soruların yarı yapılandırılmış olması, bir Suriyelinin öyküsü ile diğeri arasında mukayese imkânı verdiğinden aynı ya da benzer olaylar hakkındaki farklı anlatılar daha iyi ortaya konulmuştur. Yine benzer şekilde kendileri ile görüşülen

Suriye vatandaşlarının birbirleri ile tanışık olmamaları, aynı konu ya da süreci benzer şekilde ağız birliği yaparak yanıtlama riskini ortadan kaldırmıştır.

Mülakat konusunda seçim yaparken Türkiye’de yaşayan Suriyeliler arasından mümkün olan en geniş çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Bunun için farklı illerden birbirleriyle tanışık olma ihtimalleri hiç bulunmayan insanlar seçilmiş, bunların cinsiyet ve yaş aralığının farklı olmasına dikkat edilmiştir. Bu bağlamda dört farklı ilde, 10 farklı ilçede yaşayan Suriye vatandaşları seçilmiştir. Kendileriyle görüşülen Suriyeliler içinde en genci 22, en yaşlısı 55 yaşında olmak üzere farklı yaş aralıkları olması sağlanmıştır. Cinsiyet konusunda ise dört kadın ve altı erkek ile mülakat yapılmıştır. Türkiye’de yaşayan Suriye vatandaşlarının büyük bölümünün kadın ve çocuklardan oluştuğu düşünülünce sosyal hizmet uygulamaları bakımından kadınların söyleyeceği öykülerin daha fazla detay barındırması sürpriz olmayacaktır.

Türkiye’nin farklı illerinde kendileriyle görüşülen Suriye vatandaşlarının eğitimleri konusunda mümkün olan en geniş çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Bu anlamda görüşülen Suriye vatandaşlarının üçü ilkokul, dördü lise, üçü de lisans mezunudur. Bunların biri öğretmen, biri mühendis biri de hemşiredir; tüccar, öğrenci ve ev hanımı kategorilerinden de birer kişi ile görüşülmüştür. Diğer dört kişi ise işsiz durumdadır.

Kendileri ile görüşülen Suriye vatandaşlarının medeni durumu konusunda oran biraz evliler lehine ağır basmış görünmektedir. Toplumsal yapı olarak erken yaşta evlenme geleneğinin yanı sıra, gurbette olmanın getirdiği yeni koşullarla mücadele konusunda Suriye insanı evlenmeyi önemli bir çözüm eşiği olarak gördüğünden Türkiye’de hangi koşul altında yaşadıklarından bağımsız olarak evlilik kurumu önemini korumaktadır. Medeni durum olarak kendileriyle görüşülenlerin yedisi evli, ikisi bekâr, biri de nişanlıdır.

Türkiye’de yaşayan Suriye vatandaşlarının verdikleri yanıtlar, her ne kadar her birinin yaşadığı acı tecrübenin farklı yönlerini ortaya koyuyor olsa da Suriye’deki savaşa ilişkin hepsinin ortak olduğu tek bir nokta varsa o da savaş öncesindeki yaşamlarının çok daha iyi olduğu yönündedir. Yani Türkiye’de içinde bulundukları koşullar ve kendilerine sağlanan hizmetlerin düzeyinden bağımsız olarak hemen hepsi savaş öncesi yaşamlarından özlemle bahsetmektedir. Bu onların ekonomik anlamda Suriye’de çok daha iyi bir yaşam seviyesine sahip olduğu anlamına gelmese de en

azından kendi yaşam havzalarında bulunuyor olmanın getirdiği rahatlık ve güven hissinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

49 yaşındaki Fransızca öğretmeni İ.A. Türkiye'ye gelmeden önce Suriye'deki yaşamının ekonomik anlamda çok büyük avantaja sahip olmasa bile önemli bir nitelik farkı olduğunu söylemektedir:

Şam'da memur maaşıyla geçinmeye çalışan sıradan bir yaşamım vardı. Evden işe, işten eve gidip gelirdim ama buradakine kıyasla hayatım çok daha huzurluydu. Kendimi güvende hissetmenin verdiği o hissi çok özleyorum. Şu an hemşire olarak part time işler yapıyorum. Çok şükür şu an geçinsem bile eskiden kendi ülkemde daha iyiydi.

Halep kentinden 34 yaşında evli ve iki çocuk annesi N.B. gibi çoğu kişi, Türkiye'de her ne koşulda olurlarsa olsunlar kendi ülkeleri söz konusu olduğunda benzer düşünceler belirtmektedir:

Savaş patlak verdiğinde Halep'te yeni evlenmiştim. Yuvamı kurup kendi evimizde çocuklarımızı büyütmeye hayallerim vardı. Ama kentin bombalanmaya başlaması sebebiyle terk edip Türkiye tarafına geçtik. Çok şükür şimdi hayattayız ama savaş olmadan önceki o günler çok daha güzeldi. Şu an enkaz hâlinde olan çevremi ve birçoğu belki de hayatta olmayan komşularımızı çok özleyorum.

Kendileri ile görüşülen Suriye vatandaşlarının bir bölümü bu şekilde savaş öncesi hayatlarına özlemlerini ifade etse de yaşadıkları ülkeyi terk ederken başlarından geçen sıkıntılı süreç, unutmaya çalıştıkları hatıralarla dolu. Dört çocuğu ile 10 yıl önce dul kalan 51 yaşındaki L.H. bunlardan biri. Türkiye'ye gelişini anlatırken zorlu sürecin ortalama bir Suriyeli göçmen için ne kadar yorucu ve travmatik olabileceğini ortaya koymaktadır:

Savaş çıktığında eşimin siyasi görüşleri nedeniyle yaşadığımız yeri terk etmek zorunda kaldık. Çocukları alıp önce Lübnan'a gittim. Tabii durumlar burada da kötü olduğu için, bir sene boyunca iş yapamadığımızdan elimizdeki tüm birikimi burada bitirdik. Lübnan'daki siyasi ve ekonomik baskılar nedeniyle durumların kötüleşmesi nedeniyle Türkiye'ye geçme kararı aldık. O sıralarda böyle bir seçenek işe yaramayınca vize almanın kolay olduğu Irak'a geçip oradan Türkiye'ye kaçak olarak girdik. Kaçak yolculuğumuz bir hafta sürdü. Zor bir tecrübeydi ve hiç kimse için bunu dilemem. Dağlık alanlardan geçerken dört gün boyunca dinlenip yürüyorduk. Çevremizde ıssız dağlar, silahlı insanlar ve zaman zaman duyduğumuz ateş sesleri rahatsız ediciydi. Yolda, ülkemizde kaçıttığımız ölümle defalarca yüzleşmek zorunda kaldık. Türkiye tarafına geçtikten sonra üç gün gözetiminde kaldık. İşlemler ve soruşturma bittikten sonra geçici sığınma merkezinde bir süre ikamet edip sonra Kilis'e yerleştirildik.

32 yaşında evli ve iki çocuk annesi N.S. yaşadığı Humus kentinde savaşın patlak vermesinden sonraki çalkantılı ayları anlatırken kendisini ve ailesini mülteci olmaya sürükleyen sürecin ne kadar ağır bedeller getirdiğini tüm kırılmalılığı ile hatırlamaktadır:

Savaş başladıktan sonra bir süre ne yapacağımızı bilemedik. Daha güvenli olur diye işimizi ve evimizi bırakıp yaşadığımız Humus kentinden kalkıp başkent Şam'a gittik.

Ama bu kez hem eşim hem ben işsiz olduğumuzdan savaş koşullarında hiçbir iş bulamadık. Akrabalarımızın durumu da iyi değildi. Bir süre sonra bu durum çocuklarımı, beni ve eşimi olumsuz etkilemeye başladı. Çok geçmeden eşim psikolojik olarak bunalıma girdi. Aile düzenimiz giderek bozulunca çocuklarım okuldan ayrıldılar. Çok geçmeden önce İdlib'e, oradan da Türkiye'ye gitmeye karar verdik. Yolculuğumuz iki aydan fazla sürdü. Şam'dan İdlib'e giden araçlara yüklü para ödemenin yanı sıra kontrol noktalarında saatlerce sorgulandık, kötü muamele gördük. Ailemin ruh hâli tümüyle darmadağın oldu. İdlib'de bir aydan biraz fazla kaldıktan sonra eşimin ve çocuklarımın tedavisi için Türkiye tarafına geçiş iznimiz çıktı. Çok şükür beş yıldır Türkiye'deyiz.

Şu an 29 yaşında olan A.H. gerek savaş öncesindeki durumunu gerekse mülteci olma sürecini anlatırken yaşadıklarını şöyle ifade etmektedir:

Savaş çıktığında lise son sınıfım yeni bitmişti ve mühendis olmak için üniversiteye hazırlanma planlarım vardı. Ben bunların hayalini kurarken önümde iki seçenek belirmişti. Yaşadığım kentteki savaştan gruplardan birine katılmak ya da askerlik yaşım yaklaştığı için resmî askerlik hizmetine gidip kendi halkıma karşı savaşmak. Ailem ve ben ne yapacağımızı bilmiyorduk. Sonunda ülkeyi terk etme fikri en iyi yol olarak görüldü. Ben ve iki erkek kardeşim önce sınır bölgesindeki mülteci kamplarından birine yerleştik. Orada kardeşlerim çadır okullarda eğitimlerine devam ederken ben de basit işler bulup çalışmaya başladım. Üç yıl sonra tedavi amacıyla Türkiye'ye getirildim ve bir daha geri dönmedim. Kardeşlerim Suriye tarafında kaldı, ben burada çalışıp onlara para gönderiyorum.

Türkiye'de yaşayan Suriye vatandaşları içinde tüm yaşamı alt üst olanların oranını rakamlara dökmek mümkün görünmese bile kimi anlatılar gerçekten bir daha geri dönülemeyecek yıkımlar olduğunu göstermektedir. 40 yaşındaki lise mezunu V.A. bunlardan biridir.

Savaş öncesinde Halep'in kenar mahallelerinden birinde evimizin yan tarafında oto tamir atölyemiz vardı. Bir ağabeyim ve amca çocuklarımla iyi kötü düzenimizi kurmuştuk. O gün bir iş için Halep merkeze gitmiştim. Bölgeye yönelik bombalı saldırıda, bizim dükkânın bulunduğu cadde ve tüm evler yerle bir oldu. Ailemi, işimi ve sevdiğim her şeyi bir anda kaybettim. Enkazı dahi kaldıramadık. Bölgeyi terk edip önce İdlib'e, oradan Türkiye'ye sığındım. Bir süre psikolojik tedavi gördükten sonra Gaziantep'te oto tamir işi buldum. Artık Suriye'ye geri dönmem için hiçbir sebepim yok.

Her birinin yaşadığı sıkıntı, aslında aynı sorunun yol açtığı acıların farklı boyutlarını ortaya koymaktadır. Ama başka bir yönüyle Türkiye'deki Suriye vatandaşlarının hemen tümünün savaş öncesi kendi ülkesindeki koşulları özlediği rahatlıkla söylenebilir. İçinde bulundukları ruh hâlini anlama açısından geçmiş tecrübelerin dinlenmesi bir şekilde yol gösterici olsa da unutmaya çalıştıkları birtakım sıkıntıların tekrar hatırlatılması onların yaşamına ilave bir kolaylık getirmemektedir.

Savaş öncesi yaşamları ve onları mülteci olmaya zorlayan koşulların gelişimi her ne kadar benzer acıları çağrıştırmakla birlikte Türkiye'ye geliş hikâyelerindeki ana dinamiklerden biri kuşkusuz güvenlik arayışıdır. Bu yönüyle birçoğu Türkiye'ye kaçak yollarla gelmiş olsa da yolda yaşadıkları tüm sıkıntılara rağmen geldikten sonra

belirli bir güven hissi hepsinin ortak duygusu olmuştur. Burada hem can güvenliği hem de gıda güvenliği kavramlarını birlikte düşünmek önemlidir.

Bu anlamda 22 yaşındaki B.E.'nin tecrübesi kendisinin ve ailesinin yaşadıklarını anlama bakımından önemli ipuçları vermektedir:

Bundan 7-8 yıl önce ortaokulu bitirmiş liseye gidecektim. Ama yaşadığımız bölgeler muhaliflerin kontrolünde olduğundan kuşatma altındaydı ve artık gıda ve diğer zorunlu ihtiyaçlarımızı karşılayamayacak duruma gelmiştik. Ailem Halep'te daha fazla duramayacağını anlayınca göç etmeye karar verdi. Böylece benim okul hayatım biterken başka ailelerle birlikte 50 kişiyi bulan bir kalabalıkla Türkiye sınırına gittik. Bir ay sınırdaki bekledik. Burada bize dağıtılan gıda yardımları ile hayatta kalmış olsak da günlerce tam olarak doyduğumu hatırlamıyorum. Sonrasında izin çıkınca ailelerle birlikte Kilis tarafına geçtik. Şimdi bir atölyede çalışıyorum. Babam ve annem çalışmadığı için onlara ve üç kardeşime ben bakıyorum.

Türkiye'ye yolculuk konusunda hemen her birinin ayrı bir yol hikâyesi bulunmakta. Bunlardan biri, Lazkiye kentinden 37 yaşındaki G.Q.'nin eşi ve iki çocuğuyla birlikte yaşadıklarıdır. Savaşın korkunç yüzünden kaçmaya çalışırken hayatında hiç aklına gelmeyecek farklı korkunç sahneler yaşadığını anlatmaktadır:

2014 yılıydı. Yaşadığımız yerde hayati tehlike artınca Türkiye'ye geçmeye karar verdik. Ben, eşim, iki çocuğum ve birkaç komşu aile bunun için tam sekiz defa girişimde bulunduk ve her seferince sınırdaki jandarmalar bizi yakaladı. Sonrasında başka bir yol deneyip iki gün ormanlık ve dağlık alanda yanımızda yeterli yemek ve su olmaksızın yürüyerek nehir kıyısına geldik. Burada bizi kayığa benzer bir şeye bindirip nehirden geçirdiler. Aynı anda üç kişiden fazla kişi binemediği için, beni ve çocuklarımı çekmeye başladıklarında bir ara biz Türkiye tarafına geçtiğimizde kargaşa oldu ve silah sesleri duyulunca geçişler durdu. Eşim Suriye tarafında kaldığında ben ve iki küçük çocuğum bu tarafta paniklemeye başladık. Saatlerce bekleyip silah seslerinin dinmesi sonrasında sabaha karşı yeniden geçiş başladı. Sekiz saat sonra ailem yeniden bir araya geldi ama ben o sırada yaşadığım korku, panik ve umutsuzluğu anlatamam. Sonra bizim grubu aldılar ve bir traktöre bindik. Bir süre gittikten sonra jandarma durdurup kimlik kontrolü yaptı. Hepimizin kaçak olduğunu anlasa da bu kez Türkiye topraklarında olduğumuz için bizi alıp sığınma merkezine götürdü.

Yolculuk sırasında yaşanan kötü tecrübeler birçok Suriye vatandaşı için Türkiye'ye geldikten sonra aylarca peşini bırakmayan kâbuslar olarak devam etmiştir. Bunlardan bazıları Türkiye'ye gelmeden önce gördükleri işkence ve tacizlerin etkisini yıllarca zihinlerinden çıkaramamıştır. 38 yaşındaki inşaat mühendisi H.B.'nin anlattıkları bu durumdaki insanların terapi ihtiyacının boyutlarını da anlamak açısından önemlidir:

İdlib'den asıl memleketim olan Hama kırsalına giderken Özgür Suriye Ordusuna mensup olduğum suçlaması ile 2015 yılında Hama girişindeki kontrol noktasında tutuklandım. Hama'daki askerî güvenlik biriminde sorgu sürecinde, üç gün boyunca her akşam saat 06.00'dan sabaha kadar uyumama müsaade edilmeden farklı kişilerce sorgulandım. Sorgu sürecinde çeşitli hakaretlere, aşağılanmalara ve şiddete maruz kaldım. Sorgu süreci bitince üzerimdeki bütün kıyafetleri çıkarıp karanlık ve soğuk bir hücreye atıldım. Birkaç hafta boyunca kötü muamele ve aç bırakma sonucunda en az 20 kilo verdim. Burada tutulduğum sırada kız ya da erkek olsun diğer tutukluların uğradıkları işkencelerine şahit oldum. Birkaç ay sonra serbest kaldım ve ilk iş olarak Ekim 2016 tarihinde Türkiye'ye

sığındım. Birkaç yıl kendime geledim. Hapiste iken yaşadıklarım gözümün önüne geldiğinden hâlâ kâbuslarla uykudan uyanıyorum.

Türkiye’de yaşayan Suriye vatandaşlarının normal bir yaşam sürerken birdenbire tüm düzenlerini değiştirip başka bir ülkede yaşamak mecburiyetinde kalmaları kuşkusuz hayatlarındaki en önemli dönüm noktasıdır. Bu köklü değişiklik onların yaşamını tümüyle farklı bir eksene oturttuğu için başlı başına bir alışma ve tedavi gerektirmiştir. Nitekim ileri yaşlarında zorluğu yaşamış olan 55 yaşındaki E.A.M.’nin sakin bir yaşamdan mülteciliğe uzanan öyküsü bunu özetler niteliktedir:

Suriye’deyken güzel bir şekilde işimi genişletmeyi hayal ediyordum ve buna inancım öylesine güçlüydü ki her şeyin öyle gideceğinden emindim. Ama olmadı. Türkiye’ye geldiğimde her şeye sıfırdan başlamak zorunda kaldım. Sanki ben hiç okumamışım, hiç yorulmamışım gibi. Sanki hayatımda hiçbir şey yapmamışım gibi oldu. Yeni bir dil öğrenmeye çalışmak benim yaşımda çok zordu. Burada elimdeki para iki yılda bitince öz geçmişimi sunmaya çalışırken çok sıkıntı yaşadım. Yaşımdan dolayı gücümde güvenemediği için birçok iş yeri bana iş vermekten kaçınıyor. Dolayısıyla mültecilik tecrübesi bana çok ağır geldi.

Gelişleri ve yolda yaşadıkları ile ilgili olarak Suriye vatandaşlarının değişen öyküleri, Türkiye’ye girdikten sonra yaşadıkları, kayıt ve kabul sürecinde neredeyse standart bir hâl almaktadır. Bu açıdan Suriye krizinin başlarında Türkiye’ye gelen Suriye vatandaşlarının statüsü ile ilgili belirsizlikler, aradan zaman geçtikçe giderilmiş ve her biri ile ilgili standart işlemler yerli yerine oturmuştur. Bu süreci yaşayanlardan biri olan 49 yaşındaki İ.A. Türkiye’ye girişinden sonra yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır:

Türkiye’ye girdikten sonra sınırdaki görevlilerin yönlendirmesiyle ilk olarak Hatay’daki Göç İdaresine gittik. Bizden bilgilerimizi, fotoğrafımızı ve parmak izlerimizi alıp bir belge vererek bununla kimlik alacağımızı söylediler. Sınır bölgesindeki yetkililer, bana 98 ile başlayan ve Türkiye’ye giriş için gerekli olduğunu söyledikleri bu belgenin ardından ailemle birlikte diğer Suriyelilerin de bulunduğu otobüslere bindirip İstanbul’a götürdüler. Bu Türkiye’de yaşamış olduğum ilk tecrübeydi. Yanımızda çocuklar olduğu için olsa gerek görevlilerin bize karşı tutumları hep yumuşak ve iyi oldu. Bir süre 98 ile başlayan bir kimlik kullandık. Ta ki internette 99 ile başlayan yeni kimlik çıkarılması gerektiği söylendi. Ben de bunu internetten hemen yaptım ama kimliği çıkardığım ilk başvuru iline dönüp yolculuk için izin almam gerektiğini bilmiyordum. İstanbul’da iki yıl boyunca kaldıktan sonra ilk kimliği çıkarttığım yere dönmem gerekiyordu. Tekrardan ailemle birlikte ilk geldiğimiz yere dönmek zorunda kaldık. Kira sözleşmesini, faturaları, iş yeri belgelerini ve çocukların burada okuduğuna dair bilgileri de yanımıza ispat mahiyetinde aldık. Eski yere döndük. İstanbul’da mülteci ikametleri durdurulduğu için normalde başka bir şehre taşınmamız gerekiyordu. Ama bunu yapmadılar çünkü iki yıldır düzenimizi İstanbul’da kurduğumuzu anladılar. Tekrardan İstanbul’a döndük ve Beyazıt Göç İdaresine gittik. Orada tercüman dâhil tüm görevliler bize yardımcı oldu ve her şeyi izah ettiler. Hakkımızda araştırma yapılacağı söylendi. 10 gün sonra yeniden gittik ve görevli hanım çok yardımseverdi, bizimle iyi ilgilendi. Nihayet ben ve çocuklarım, yeni kimliğimizi 2018 yılında teslim aldık. 2016’dan beri Türkiye’deyim.

Bu tür prosedür ve işlemler her ne kadar yorucu görünse bile Türkiye’deki Suriye vatandaşları için uygulanan süreçler birçok hukuki ve kişisel sorunların ya oluşmasını önlemiş ya da var olanların çözümünde kalıcı çözümleri kolaylaştırmıştır. Daha önce

tümüyle kaçak konumunda bulunan yüz binlerce insan, verilen hukuki belgeler ve kimlikler sayesinde “geçici koruma” altına alınmış ve hukuki bir statüye kavuşmuştur. Sadece Türkiye Devleti açısından sınırlı kalmayan bu hukuki statü, Suriye vatandaşlarının eğitimden hastane hizmetlerine kadar birçok alanda kayıt ve güvence altına alınmasını sağlamıştır.

Hak temelli sosyal hizmet mantığı içinde düşünüldüğünde Türkiye’deki Suriye vatandaşlarına verilen hukuki statü ve kimlik belgeleri, onların hukuki statüleri bir yana salt insan olmalarından kaynaklı temel haklarının gözetilmesi konusunda önemli bir eşiğin aşılmasını sağlamıştır. Sadece hizmet alımında değil, onların hukuki bir kişilik olarak haklarının takip edilmesi noktasında devletin ve uluslararası kurumların sorumluluklarını garanti altına alan bir aşamadır. Hak temelli sosyal hizmet bağlamında Suriye vatandaşlarının birçok hakkının garanti altına alınması, sosyal hizmetlerin geniş doğası düşünüldüğünde diğer pratiklerin de garanti altına alındığı anlamına gelmiyor kuşkusuz. Örneğin böyle bir kimlik kartına sahip olmakla birtakım sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı elde etmiş olmaları, Suriye vatandaşlarının tümünün bunlara eriştiği anlamına gelmemekte. 34 yaşında iki çocuk annesi N.B.’nin tecrübesi bunu gösteren önemli bir örnek olabilir:

Türkiye’ye geldiğimiz ilk günlerde çok zorluklar çektik. Dil konusu olsun, iletişim olsun, yerleştiğimiz evin kirası olsun birçok sorun yaşadık. Başımıza çok şey geldi ama en zorlu anlar, çocuğum hastalandığı zamandı. Dil bilmediğimiz için derdimizi anlatacak biri de yoktu. Hastaneye gidecektik ama orada neyle karşılaşacağımızı bilmiyorduk; paramız olmadığı için bizi geri çevirirlerse ya da ücretini ödeyemeyince bizi polise şikâyet ederlerse ne yapardık? 13 yaşındaki kızım epilepsi hastası olduğu için ilaçlarının da yeniden başlaması gerekiyordu. Bizlerin yararlanabileceği sağlık hizmetleri ve alabileceğimiz ilaçlar konusunda bilgimiz olmadığı için bir hafta vakit kaybettik.

Suriye vatandaşlarının büyük bölümü, Türkiye’ye geldikten sonra kendileriyle muhatap olan görevlilerin davranışlarından memnun olduğunu anlatmaktadır. Bu da en azından ilk muhatap olma ve karşılama konusunda yaşanan sıkıntılı süreçlerin istisnai olduğunu göstermektedir. Dört çocuk annesi L.H. Türkiye’ye girdikten sonraki çalkantılı ilk günleri anlatırken kamu görevlilerinden gördüğü muameleye dair olumlu düşüncelerini belirtmektedir.

Ülkeye ilk girdiğimizde muhatap olduğumuz görevliler bizi hoşgörülü bir şekilde karşıladılar ve oturma izni çıkartmamıza yardımcı oldular. Kamu görevlisi kişilerle dil konusunda biraz sıkıntı çektik, başka da bir sıkıntımız olmadı.

Kimi Suriye vatandaşları da uzun prosedür ve beklemlerin yıpratıcı sonuçlarını hatırlamaktadır. Bunlardan biri 32 yaşında iki çocuk annesi N.S. gördüğü muamele konusunda hissettiklerini şöyle anlatmaktadır:

En zorlandığım işlerden biri kimlik çıkarma sürecinde yaşadıklarım oldu. Kimlik almak için uzun bir sıra ve bitmek bilmeyen süreler beklemem gerekiyordu. Nüfus kaydı falan getirmem gerekti. Suriye’den resmî belgelerimiz olmadan çıkmak zorunda kaldığımız için, bu evraklar konusunda çok para ve zaman harcadık. Nasıl tarif edeceğimi bilemiyorum ancak bazen kendini seviyesiz bir insan gibi görüyorsun sanki. Bazı insanların muamelesi sizde sanki bu ülkeden bir şey alacakmışsın hissi uyandırıyor. Sanki haddin ve hakkın olmayan bir şey istiyormuşsun gibi davranıldığı duygularına kapılıyorsunuz. Hatta sizin savaştan canınızı kurtarmak için kaçtığınızı görmezden geliyorlarmış gibi bir düşünceye kapılabiliyorsunuz. Bazı devlet dairelerindeki personelin bize karşı davranışlarında herhangi bir tolerans yoktu.

Suriye vatandaşlarının Türkiye’ye girdikten sonraki resmî işlemleri dışında herhangi bir sosyal hizmet uzmanı ile muhatap olup olmadıkları yönündeki sorunun yanıtı genellikle olumsuz olmuştur. Bu da geçici koruma altındakilere yönelik sosyal hizmet pratikleri konusunda Türkiye’deki Suriyelilerin olması gereken hizmetlere erişimine dair sıkıntılı bir süreç olduğunu ima etmektedir. Devletin bu konuda geniş kapsamlı politikaları bir yana, kısa bir süre içinde yüz binlerce Suriye vatandaşının Türkiye’ye girmiş olmasından kaynaklı yoğunluk nedeniyle bunun beklenen bir sonuç olması yadırganmayacaktır. Bu bağlamda Suriye vatandaşları açısından sosyal hizmet uzmanlarına ulaşım yoksunluğu sıklıkla dile getirilmiş olması var olan sorunların anlaşılması bakımından teyit edici bir yanıt olmuştur denilebilir. Suriye’de iken görmüş olduğu kötü muamele sebebiyle Türkiye’ye geldiğinde psikolojik terapiye ve sosyal hizmet uzmanlarının özel ilgisine muhtaç olan 38 yaşındaki H.B. şunları anlatmaktadır:

Türkiye’ye girdiğimde ruhsal durumum hiç iyi değildi. Türk yetkililer bunu fark ettikleri için uzman olduğunu söyledikleri bir Suriyeli kişi benimle ilgilendi. Ama bana karşı davranışları hiç hoş değildi. Benimle ilgilenmek yerine beni sorgular gibi bir hâli vardı. Birkaç seans benimle ilgilendikten sonra çok faydalı olmadığını fark ettim. Sonrasında sevdiğim insanların varlığı beni yeniden hayata bağladı.

Yaşanan tüm sıkıntılı sürece rağmen yine de Türkiye’de kendileri ile ilgilenen kişilerin mesleki nitelikleri Suriye vatandaşları açısından uygulama sırasında önemli farklar yaratmış görünmektedir. 29 yaşındaki A.H. sınırı geçip Türkiye’de ilk yerleştiği ildeki muamele ile ilgili olarak şunları söylemektedir:

Çevremden ve arkadaşlarımdan duyduğum ve karşılaştırma mahiyetinde, genel olarak Türk yetkililerin uygulamalarının oldukça iyi olduğunu herkesten duyuyordum. Bazılarının davranışları kötüydü ama genel olarak iyi diyebilirim. Bazı evrakların işlemi duraksadı ve gereksiz yere olduğunu düşündüğüm bir sürü vakit kaybı yaşadığımız da oldu. Ama sonuçta işlerimizin büyük bölümü halloldu. Bize danışmanlık yapan birileri yoktu. Bu en büyük sıkıntımız oldu. Bir devlet kurumuna gittiğimizde tercüman bulmak

da sorundu. Görevliler bize bir şeyler anlatsa da genellikle burada Suriyelilerin ikametleri ile ilgilenen bazı kuruluş ya da şahısların yol göstermesi daha aydınlatıcı oluyordu. Tabii bunun bedeli de oldukça masraflı olmuştu ancak her şey yolunda gitti.

Türkiye'ye giren Suriye vatandaşları kamusal hizmetler konusunda kayıt ve vatandaşlıkla ilgili tüm resmî işlemleri yapacak muhataplar bulma hususunda kayda değer bir aksaklık yaşamasa da sosyal hizmet uygulamaları bağlamında sorunlar yaşamaktadır; en azından Suriyelilerin ifadelerine göre, bu konuda önemli bir eksiklik olduğunu söylemek mümkündür. Bunun büyük oranda, çok farklı sorunlara sahip, başa çıkılması güç bir kalabalık kitle ile ilgili olduğu söylenebilir. Buna karşın hak temelli yaklaşımın ruhuna uygun olarak Suriye vatandaşlarının Türkiye'de bulunmalarından kaynaklı ne gibi haklara sahip oldukları ve bu konularda bilgi sahibi olup olmadıkları konusunda ciddi bir bilgilendirme sorunu olduğu da anlaşılmaktadır. Kendileriyle görüşülen Suriye vatandaşlarından 40 yaşındaki V.A. "Türkiye'de ne gibi haklarınız olduğu konusunda bilgilendirildiniz mi?" sorusuna verdiği cevapta kendi durumunu anlatırken bu önemli gerçeği dillendirmektedir:

Türkiye'de ne gibi haklarımız olduğu konusunda hiç kimseden bilgi almadık. Ülkeye girdiğimizden itibaren kamu görevlileri bizlere uymamız gereken kurallara dair sık sık uyarılar yapmış ve özellikle insanlara karşı ahlak ve davranış konusunda nelere dikkat edilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Ancak burada bulunmanın bize sağladığı haklar konusunda bir şey söylenmedi. Öğrendiklerimiz genellikle bizden önce gelmiş olan diğer Suriye vatandaşlarının söyledikleri ile sınırlıydı.

Hakları konusunda bilgi sahibi olmasalar da birçok Suriye vatandaşı Türkiye'ye geliş sürecinde resmî prosedürlerin halledilmesinden sonra işlerin hızla normalleşmeye başladığını söylemiştir. Bu anlamda yasal statü kazanarak "geçici koruma" statüsü almak doğrudan birçok hakkın uygulanmasını kolaylaştırmıştır. 22 yaşındaki B.E. ilk başvurunun ardından gelen değişimi ve birtakım haklara sahip olma sürecini şöyle anlatmaktadır:

Aslında yedi ay boyunca önemli sıkıntılar yaşadık. Göç İdaresi işlemlerimizin tamamlanması ve kimlik kartlarımızı aldıktan sonra birden değişim başladı. Örneğin abimin eşinin ameliyat olması gerekiyordu ama bir türlü yaptıramıyorduk. Yasal statümüz belli olduktan sonra, hastanelerden yararlanma hakkımız başlayınca onu devletin imkânları ile ameliyat ettirebildik. Dahası kimlik kartlarımızı ve oturma iznimizi aldıktan sonra çocukları okula verebildik.

37 yaşındaki, G.Q. kabul ve ülkede kalış izniniz çıktıktan sonra "Herhangi bir danışman, psikolog veya bir sosyal hizmet uzmanı ile muhatap oldunuz mu?" yönündeki soruya yanıt verirken aslında görüşme gerçekleştirilen tüm Suriye vatandaşlarıyla aynı cevabı vermektedir:

Kabul izni aldıktan sonra bize yardımcı olan herhangi bir danışman olmadı. İlk geldiğimiz günlerde Türkiye toplumunu hiç tanıımıyorduk. Onlarla uyum sağlayana kadar oldukça zorlandık. Bu konularda keşke bazı uzmanlar bize yardımcı olsaydı. Bunun yanında çevremde eşini veya sevdiği birini yitirmiş çok sayıda kadın vardı. O sıralarda onlara danışmanlık yaparak tavsiyelerde bulunacak uzmanlar bulunsaydı çok daha iyi olurdu diye düşünüyorum. Çünkü bu arkadaşlarımız aylarca hayata küsmüş bir şekilde kendi içlerine kapanarak yaşadılar. Onların hâli sadece kendi çocuklarını değil, yerleştikleri mahallelerdeki komşuları ile ilişkilerini de olumsuz etkiledi. İnsanlar bu Suriyeli kadınların içinde bulunduğu psikolojik sorunları kendilerine karşı bir soğukluk ve hatta düşmanlık gibi anladı. Oysa durum zannettiklerinden çok farklıydı.

Sosyal hizmet uzmanlarının veya psikolojik desteğin olmaması veya çok sınırlı olması, geçici koruma altındaki Suriyeliler için bireysel ve ailevi mağduriyetler anlamında büyük bir sorun alanı olmakla birlikte, Türk toplumunu ilgilendiren yönü itibarıyla da birtakım olumsuz sonuçlar doğurma potansiyeli taşımaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, sadece geçici koruma altındaki Suriyelilerin rehabilitasyon veya adaptasyon süreçlerini kolaylaştırma rolü oynamakla kalmayacak, onlara ev sahipliği yapan Türk toplumunun mevcut duruma adaptasyonunu da kolaylaştıracaktır. Bunun önündeki en önemli engel ise nicelik olarak kısa bir süre içinde çok sayıda Suriyeli insanın Türkiye'ye girmiş olmasının getirdiği yoğunluk ve ikincisi de onların toplumsal özellikleri konusunda uzmanlaşmış dil bilen danışmanların eksikliği olmuştur. Türk toplumunun hassasiyetleri ve içinden geçtiği sürece dair bilgi sahibi olmayan Suriye vatandaşları için 2017'den itibaren yaşanan yabancılaşıma ve giderek dozu artan dışlanma, büyük oranda bu tanımama unsuruna dayalı görünmektedir. 38 yaşındaki H.B. kendi kişisel öyküsü üzerinden bu durumu şöyle anlatmaktadır:

Şu anda bulunduğumuz bölge ve ülke hakkında daha öncesinden hiçbir bilgimiz yoktu. Bunun sıkıntısını çok çektim. Beş yıl önce yaşadığım bir olay beni çok etkiledi. Bir markete gitmiş ve birkaç şey almıştım. Türkçe bilmediğim için kendimi anlatma adına marketteki görevli ile İngilizce konuştum. Bana nereli olduğumu Türkçe olarak sordu. Suriyeli olduğumu söyleyince çok hakaret içeren bir tavır takındı. Kovid süreci vardı ve bana sanki virüsmüşüm gibi davrandı ve uzaklaştırmaya çalıştı. İngilizce konuştuktan sonra başka bir ülkeden olduğumu söyleseydim daha sempatik karşılanırdım sanırım. Bu yanlış anlama ve yanlış tutumların sebebi birbirini tanımamaktı. Hem bana hem Türkiye insanına aramızdaki ilişkileri inşa edecek danışmanlar olması çok yararlı olurdu.

Türkiye'nin savaş içindeki bir ülkeye komşu olması, sınırın öbür yanında birikmiş yüz binlerce insanın acil durumundan kaynaklı insani sorumluluğu öne çıkardığı için, yeterli bir sosyal planlama yapılması gecikmiştir. Hayati tehlike altındaki insanları bir an önce güvenli bölgelere ulaştırma seçeneği ile kaliteli sosyal hizmet hazırlıkları yapma seçeneği arasındaki tercihte Türkiye'nin fazla bir şansı olmamıştır. Bu nedenle Almanya örneğinde görüleceği gibi, uzmanların yabancı ülke vatandaşlarını kendi ülkesine belirli aşamalardan sonra kabul sistemi Türkiye için geçerli olmamıştır. Nitekim "Ev sahibi toplumla yaşadığınız sorunları çözmenizde yardımcı olacak sosyal

hizmet uzmanları oldu mu?” yönündeki soruya 55 yaşındaki E.A.M.’nin verdiği cevap, bu konuda Türkiye’de geçici koruma altındakilere yönelik sosyal hizmet uygulamaları alanında daha yapılması gereken çok şey olduğunu göstermektedir:

İhtiyaçlarımı ve sıkıntılarımı kendim çözmeye çalıştım ve kimseye ihtiyacım olmadı. İçinde yaşadığımız Türk toplumuyla aramızda yanlış anlamalar hep oldu. Bunlar kimi zaman bizi farklı mahalleye taşınmaya dahi zorladı. Böyle zamanlarda muhatabımız hep polis güçleri oldu. Herhangi bir sosyal uzmanla muhatap olmadık. Bir keresinde Göç İdaresinden uzman bazı kişiler bizimle görüşüp birtakım öneriler vermişti ama bunlar da çoğu Suriye vatandaşının başından itibaren bildiği çok genel geçer bilgiler oldu. Hangi sorunlarımızda kiminle konuşacağımızı bilmiyoruz.

Sosyal hizmet uygulamaları konusunda yaşadıkları dezavantaja karşın kendileriyle görüşülen Suriye vatandaşlarının neredeyse tümü, sosyal yardımlar konusunda daha iyi bir durumda olduklarını söylüyorlar. Bu anlamda Türkiye’de gerek kamu kuruluşlarının gerekse özel vakıf ve derneklerin yaptığı yardımlar ekonomik anlamda ciddi bir katkı sağlamış. 51 yaşında dört çocuk annesi L.H. bu konuda yaşadığı tecrübeyi anlatırken farklı kurumlarla irtibatını şöyle ifade etmektedir:

İlk başlarda Kızılay’dan yardım alıyorduk. Bu yardımlar bir süre sonra durduruldu. Bu arada değişik işler bulup çalıştım. Ama bu işler düzenli olmadığı için her zaman yardıma ihtiyacımız oldu. Bulunduğumuz yerdeki belediye de gıda yardımı yaptığı için bir şekilde idare ediyorduk. Çok zor zamanlarımız olduğunda sağ olsun kimi zaman komşularımızdan gelen yardımlar da bizim ayakta kalmamızda faydalı oldu.

Türkiye gerek ekonomik gerekse toplumsal anlamda kendini hazırlamadan kısa bir süre içinde yüz binlerce Suriye vatandaşını kabul etme sorumluluğu ile yüzleşmek durumunda kalmıştır. Bu nedenle acil bir durum olarak canlarını kurtardığı yüz binlerce Suriye vatandaşının hayatta kalma mücadeleleri, bir süre sonra insani bir sorumluluk olmaktan çıkarak ülke ekonomisini etkileyen makro düzenlemeleri gerekli kılmaktadır. Bu nedenle hayatlarını borçlu oldukları Türkiye’nin açık kapı politikası, bir süre sonra aynı Suriyeliler için şikâyet konusu olan sıkıntılara da kapı aralayacaktır.

Türkiye’ye geldikten sonraki yaşamlarında Suriye vatandaşlarının büyük çoğunluğu, ekonomik anlamda ayakta durabilmek için çalışmak zorunda kalacak ve onların çalışma hayatındaki durumları önemli bir şikâyet konusuna dönüşecektir. Bu bir yanıyla Türkiye iş piyasası bakımından ciddi bir konu olmanın yanı sıra, Türk akranlarına göre daha olumsuz koşullarda çalıştığını söyleyen Suriyeliler açısından da ciddi bir toplumsal meseleye işaret etmektedir. Kendileri ile görüşülen Suriyelilerin tamamına yakını bir şekilde çalıştığını söylemekte ve aldığı paranın geçimi için yeterli olmadığını düşünmektedir. 29 yaşındaki A.H. geçici koruma altında bulunan on binlerce Suriyeliden biri olarak çalışma tecrübesini şöyle özetlemektedir:

Olumlu ve olumsuz koşullar var. Olumlu olan durum şu ki bizim çalışmamız konusunda resmî kurumlar herhangi bir zorluk çıkarmıyor. İş bulan çalışsın anlayışı ile bizlerin önünü açan bir politika uygulanıyor. Ama bu ülkenin resmî vatandaşları olmadığımız için çalışma hayatında sıkıntılarımız çok fazla. Bunların başında elbette düşük maaş geliyor. Uzun vakitler çalışıyoruz ama buna karşın ne izinler ne de ücret konusunda eşit muamele görüyoruz. Resmî çalışma izni olmadığından maaş çok düşük olduğu hâlde çalışmak zorundayız. Evin kirasını, faturaları ve yeme içmemi sağlaman gerekiyor. Ben sabahtan akşama kadar ev kiram, yeme içme bedelim ve Suriye tarafında kalan aileme para gönderebilmek için çalışmak durumundayım. Ayın başı geldiğinde borçlu çıkıyorum ve paramın olmadığını görüyorum. Beni dışarı atarlar diye bir korkum var. Nihayetinde resmî çalışma iznim olmadığından başka yerde işe giremeyebilirim. Kendimi ve ailemi bu konuda güvende hissetmiyorum.

Türkiye ekonomisinin bu kadar büyük bir işsiz insan topluluğunu sindirmesi kolay olmadığından, buldukları her meşru işi yapmaları konusunda esnek bir tavır takınıldığı anlaşılmaktadır. Ancak Türkiye'nin sığınmacıların ekonomik sıkıntılarını çözmek için ürettiği bu esnek çalışma politikası, bireysel anlamda Suriyelileri ayakta tutsa bile mutlu etmeye yetmemektedir. Nitekim çalışma hayatındaki uygulamalardan şikâyet eden 40 yaşındaki V.A. da pek çok Suriyeli gibi, aynı iş yerinde çalışıp benzer işi yaptığı hâlde diğer çalışanlarla eşit ücret almadığını, ancak bu konuda şikâyetle bulunma gibi bir şansının da olmadığını söylemiştir:

Esasen benim resmî çalışma iznim yok. Bu durum beni hakları olmayan birine dönüştürüyor. İş sahibi ile oturup pazarlık yapma şansımız da bulunmuyor. Çalıştığım iş yerinde Türklerin yılda 15 gün tatili var ama ben Suriyeli olarak böyle bir hakka sahip değilim. Aynı iş yerinde çalışıp aynı işi yaptığımız hâlde daha az ücret alıyorum. Çok zorunlu hâllerde dahi izin almamız mümkün değil. Biraz sesimiz çıksa işten atılmakla tehdit edilebiliyoruz. Bu sebeple susup duruyoruz. Benim durumumda bulunan çok arkadaşım var.

Çalışma hayatında yaşanan sıkıntıların ekonomik kökenli olması geçici koruma altındaki Suriyelilerin geçiminde en önemli sorun olarak öne çıkarken kamu hizmetlerinden yararlanma konusunda herhangi bir ayrımcı uygulama görüp görmedikleri tartışması da dikkat çekicidir. Birçok geçici koruma kapsamındaki Suriyeli ayrımcılıktan kaynaklanmasa bile kamu kurumlarında kendileri ile ilgili işlemlerin uzun sürmesinden dert yanmaktadır. 32 yaşında iki çocuk annesi N.S. özellikle ikamet ve kimlik işleri ile ilgili konulardaki uzamalardan dolayı sıkıntı yaşadığını belirterek bu konuda kendilerine yol gösterecek danışmanların olması halinde çok daha kolay olacağını söylemektedir:

Kanunları bilmiyoruz. Bu nedenle çoğu zaman resmî işlemler konusunda zorluk çekiyoruz. Kimi zaman görevli memurun bize sert muamele etmesi ile de karşılaştığımız oluyor. Bazen bizi üç aya kadar erteleyebiliyor. Oturma izinlerini yenileme zamanı geldiğinde “ya bu sefer uzatılmazsa” kaygılarımız artıyor. Burada geçici koruma altında bulunmamızdan kaynaklı haklarımızı ve neler yapmamız gerektiğini çoğu zaman tam olarak bilmiyoruz. Birbirimizden duyduğumuz ya da yaşadığımız tecrübelerle hareket

ediyoruz. Kendi dilimizde her konuyu danışabileceğimiz bir merci olsa sadece bizim için değil, bizimle ilgilenen Türk memurlar için de kolaylık olur.

Resmî işlemler ve sosyal hizmetlerden yararlanma konusunda birçok Suriyeli benzer tecrübelerini anlatsa da kamu hizmetlerinden yararlanma konusunda farklı uygulamalar olduğu anlaşılmaktadır. 22 yaşındaki B.E. okul ve hastane gibi kamu hizmetlerinden tam anlamıyla yararlandığını belirtmektedir:

Yaşadığım yerdeki sağlık ocağından ihtiyacım olduğu her seferinde yararlandım. Bu konuda herhangi bir zorlukla karşılaşmadım. Hukuki anlamda Türk vatandaşlarından farklı olsam bile hizmetlerden yararlanma konusunda şu ana kadar bir farklılık görmedim. Birçok Suriyeli komşum var, onlar da ne hastane ne de okul konusunda bir sıkıntı çekiyor.

Buna karşın 37 yaşındaki G.Q. yaşadığı yerde, özellikle çocuklarının okulu konusunda büyük sıkıntı çektiğini söylemektedir:

Kızım yedi yaşında ama kimliği başka ilde kayıtlı olduğu için ben onu İstanbul'da herhangi bir okula kaydettiremedim. Prosedür kısa bir resmî yazışma ile halledilebilecek iken biz iki defa Hatay'a gidip durum belgelerimizi gösterip İstanbul ikametimizle ilgili sorunları halletmeye çalıştık. Bu arada kızım okula gidemediği için bir yıl kaybetti.

Yaşadıkları süreç boyunca tüm bunları aşmalarına yardımcı olacak bir sosyal hizmet uzmanı veya danışman bulup bulamadıkları yönündeki sorulara da farklı cevaplar geliyor. Kimi bu konuda kendini şanslı görürken kimileri ise hiçbir destek alamamaktan dert yanmaktadır. Bu konuda sorun yaşayanlardan biri 38 yaşındaki H.B. kendi ülkesinden Türkiye'ye sorunlu bir şekilde gelişi ardından burada da birçok zorlukla karşı karşıya kaldığını belirterek sorunların büyümesini önleyecek bir sosyal hizmet uzmanı ile muhatap olmadığını söylemiştir. Savaş mağduru olarak Türkiye'ye ilk girişinden itibaren belirli bir uzmanla muhatap olması durumunda işlerin daha kolay çözülebileceğini düşünmektedir.

Bu konuda konuşulan başka Suriyelilerin ifadeleri, uygulamaların farklılaştığını göstermektedir. Bu farklılaşmada kadın ve çocukların pozitif olarak ayrıştığı anlaşılmaktadır. Örneğin 49 yaşındaki İ.A. Türkiye'ye gelişlerinden itibaren kendilerine yol gösteren birilerinin hep olduğunu belirterek ismi sosyal hizmet uzmanı olmasa bile kendileri ile ilgilenen muhataplar bulunduğunu kaydetmektedir:

Ben ve çocuklarım Türkiye'deki serüvenimizin her aşamasında bize yardımcı olan kamu ve özel kurum yetkilileri bulmakta zorlanmadık. Göç İdaresine işimiz düştüğünde dahi yoğun sıra beklememiz dışında sıkıntımız yoktu. Evrak eksikliği veya ikamet sorunları konusunda bize her şeyi izah eden görevliler yardımcı oldu. İçimizde yaşadığımız savaş yorgunluğu ve yeni hayatın getirdiği sıkıntıları kimsenin çözmesini beklemiyorum. Bunu aşmak büyük oranda bizim elimizde diye düşünüyorum.

Hukuki haklar ve sosyal hizmetlerden yararlanma konusundaki farklı tecrübeleri Suriyelilerin savaş sonrası ülkelerine dönüşleri ile ilgili kararları üzerinde de büyük

etki uyandırmışa benzemektedir. Kendileri ile görüşülen geçici koruma altındaki Suriye vatandaşları, Türkiye’de bulundukları tüm süreci göz önüne aldıklarında geri dönme ve burada kalma arasında farklı gruplara bölünmüş görünmektedir. Bu bölünmede, Türkiye’de kazandığı hukuki ve sosyal haklar önemli rol oynamaktadır. Savaşın bitmesi hâlinde ülkelerine dönüp dönmeyecekleri sorusuna kimi burada yaşamaya alıştığı için dönmeyeceği cevabını verirken kimi de hemen döneceği cevabını vermektedir. Ülkesine geri dönmeyi düşünmeyenlerden 51 yaşındaki L.H. bunun gerekçelerini şöyle anlatmaktadır:

Ben sekiz yıldır buradayım. Bir şeyleri inşa ettim ve temel attım. Ülkeme döndüğümde aynı şeyleri yaşayacağım ve her şeye sıfırdan başlayacağım. Benzer adaptasyon zorluklarını tekrar göze alacak bir yaşta değilim. Zaten orada hiçbir şeyim kalmadı. Bu nedenle savaş bitse dahi geri dönmeyi düşünmüyorum.

Türkiye’de yaşamaya alışmış olmakla birlikte kendi ülkesinde savaşın bitmesi hâlinde dönmekten kaçınmayacağını söyleyen 32 yaşındaki N.S.’nin gerekçeleri de oldukça dikkat çekicidir:

Bu ülkede yaşamaya adapte olsak da gelecekte korkuyorum. Yaşım ilerledikçe bu ülkede nasıl ayakta kalacağımız konusunda güvencemiz yok. Bu ülkede bulunmak bize çok şey öğretti, güçlendirdi ve hayata farklı bir şekilde bakmayı öğretti. Ama bizden çok şeyleri de alıp götürdü. Burada bulunmanın hayatımıza kattığı büyük kazanımlar olmuyor. Sadece hayatta kalmaya çalışıyoruz, ilerleme yok, gelişme yok; sıradan bir şekilde devam ediyoruz. Bunun sürmesini istemem. Savaş bittiğinde güvenli ortam sağlanırsa hemen dönerim.

4.6.2.2. Sosyal hizmet profesyonellerinin geçici koruma altındaki Suriyelilerin geldikleri ülkelerdeki sorunları ile ilgili görüşleri

Türkiye’deki geçici koruma altındaki Suriyelilerin kendilerine yönelik sosyal hizmet uygulamaları konusunda farklılaşan anlatıları bu konuda muhatap kitlenin tatmin edici bir hizmet almadığını düşündürmektedir. Geçici koruma altındakilere yönelik sosyal hizmet uygulamaları konusunun diğer muhatabı olan sosyal hizmet profesyonellerinin söyleyecekleri, bu konuda Türkiye’deki durumu görme bakımından büyük katkı sağlayacaktır. Bu konuda üç kurumdan üç farklı uzman ile görüşülmüştür.

Bunlardan biri 2015 yılından bu yana mültecilere yönelik çalışmalar yapan bir dernekte çalışan uzmanlardan Ömer.

Mültecilere yönelik sosyal hizmet veren kurumlardan birinde geçici koruma altındakilere yönelik yedi yıldır sosyal hizmet uzmanı olarak çalışan Orhan, Türkiye’deki Suriyeli ailelerle ilgilenmekte; sosyal yardımlar ve hizmet çeşitliliği konusunda çalışmaktadır.

Kendisi ile mülakat yaptığımız bir diğer sosyal hizmet uzmanı Mahmut, değişik STK’larda görev aldıktan sonra son iki yıldır Aile Bakanlığına bağlı olarak İstanbul’daki sosyal hizmet merkezinde çalışmaktadır. Aile Bakanlığı, aslında geçici koruma altındakilere yönelik sosyal desteklerin yanı sıra, sosyal hizmetlerin sunulduğu en önemli kurumlardan biri olma özelliğini korumaktadır. Bakanlık, sosyal destek yani maddi yardım çalışması dışında danışmanlık, rehberlik hizmetleri ve geçici koruma altındakilere yönelik sosyal uyum projeleri ile ilgili geniş kapsamlı çalışmalar yapıyor.

Kuşkusuz sosyal hizmet uygulamalarında olsun ya da sosyal yardımlarda olsun, hangi kesime nasıl bir hizmet sunulacağı konusu önemlidir. Bu açıdan “Geçici koruma altındakilere yönelik sunduğunuz hizmetlerde çocuk, genç, yaşlı, engelli, vb. özel bireyler/gruplar için farklı hizmetler sunuyor musunuz?” şeklindeki soruya uzmanların farklılaşan yanıtları olmuştur. Aile Bakanlığında Mahmut sosyal yardımların öncelendiği hedef kitlenin aileler olduğunu, buna karşın sosyal hizmet uygulamalarında çocuk ve kadınların öncelendiğini söylemektedir:

Genel olarak 18 yaş altı çocuklara ve kadınlara yönelik projeler yürütülüyor. Bu çalışmalar arasında sosyal uyum, iş istihdamı, erken yaşta evliliğe engelleme gibi Suriyeli mültecileri doğrudan ilgilendiren sorun alanları öncelik taşıyor. Bu hassas gruplara yönelik çalışmalara ilave olarak, genel olarak tüm Suriyeli kitlesini amaçlayan sosyal uyum projeleri yürütülüyor.

Türkiye’deki Geçici koruma altındaki Suriyelilerin hemen tüm illere dağılmış vaziyette yaşadığı düşünüldüğünde bulundukları yerlerde çok farklı koşullarda ve çok farklı ihtiyaç alanlarına dayalı çözümler üretilmesi gerektiğine kuşku yoktur. Bu açıdan mültecilere yönelik sosyal hizmet çalışmalarının iller bazında yaygınlığını anlamak için uzmanlara yöneltilen “Sunulan hizmetler sadece kendi şehrinizde bulunanlara mı yönelik, yoksa farklı şehirleri de kapsıyor mu?” şeklindeki sorunun yanıtı kurumların kapasitesi ile sınırlı görünmektedir. Orhan, İstanbul ağırlıklı yardımlardan bahsetmektedir:

Yaptığımız yardımlar genelde Türkiye’nin birçok ilindeki mültecileri hedeflemektedir. Fakat İstanbul merkezli bir kuruluş olmanın getirdiği avantajla ağırlıklı olarak bu şehirdeki mültecilerin katıldığı projeler yapmaktayız.

Aile Bakanlığında Mahmut ise tüm illerde yapılması olduğu için hemen her ildeki mülteciye ulaşma avantajına sahip bulunmaktadır:

Yapılan çalışmalar sadece bir şehre özel olmuyor, Türkiye genelinde bütün illeri kapsıyor. Ama ben çalışma alanı olarak İstanbul Bayrampaşa’da görev yapıyorum. Bu ilçedeki mülteci aileleri ziyaret ederek onlara hem sosyal yardım yapıyor hem de sosyal

hizmet konusunda ihtiyaç duydukları alanları tespit etmeye çalışıyoruz. Genellikle talepler ekonomik oluyor tabii ki.

Mültecilere yönelik sosyal hizmet ve sosyal yardım konusunda çalışan kurumların sınırlı kapasiteleri olsa da ekonomik ve coğrafi bu kısıtlamaları aşma konusunda her birinin partner kurumlarla iş birliği yapması açığı kısmen kapatmaktadır. Bu konuda kurumlar profesyonel farklı kuruluşlarla iş birliğine açık olduğunu kaydetmektedir. Ömer kendi tecrübelerini şöyle anlatmaktadır:

Hem yurt içinde hem de dışında partner kurumlarla çalıştığımız için Türkiye içindeki Suriyeli sığınmacı ve mültecilere yönelik kimi çalışmalarımızda da yerel Türk veya Suriyeli kurumlarla iş birliği yapıyoruz. Özellikle çocuk eğitimi ve rehabilitasyon konusunda Suriyelilerin kurduğu kuruluşların önemli faydası oluyor. Onların dilini ve kültürünü iyi bilen kişilerle çalışmak bizim işimizi kolaylaştırıyor. Özellikle ailelere ulaşma ve onların sosyal ihtiyaçlarını anlama konusunda Suriyeli bir partner kurum çok hayati rol oynuyor.

Sosyal hizmet uzmanı Orhan, mültecilere sosyal hizmet sağlama konusunda kendi kapasitelerini aşan durumlarla ilgili olarak ihtisaslaşmış STK'lar ile iş birliğini tercih ettiklerini belirtmektedir:

Sosyal yardım yaparken veya sosyal hizmetlere dair bir uygulama gerçekleştirirken o yardımın zorunlu olduğuna inandığımız hâlde, yapma konusunda ehliyetimizin bulunmadığı durumlarda ihtisas sahibi kuruluşlardan destek almaya çalışıyoruz. Şayet vereceğimiz destek tıbbi yönü ağır basan bir destek ise mutlaka bir tıp derneği veya kurumuyla iş birliği yapıyoruz. Bir eğitim veya psikolojik destek konusuyla ilgili ise bu konuda uzmanlaşmış dernek ya da kurumlarla iş birliğini önceliyoruz. Yakın temasta olduğumuz onlarca eğitimci ve psikolog bulunduğu için örneğin Suriyeli mülteci bir çocuğun sorunu ile ilgili olarak bu uzman arkadaşlarımızdan gönüllü destek alıyoruz.

Bu iş birliği konusunda Suriyelilerin kendi kurdukları STK'lar da önemli rol oynamaktadır. Türkiye'deki geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere ulaşma, onların kendi toplulukları içindeki ilişkilerin doğasına uygun eşit çözümler bulma çabalarında, Suriyeli gönüllüler ve dernekler büyük bir açığı kapatmaktadır. Suriyeli gönüllüler ve profesyonellerle çalışma konusunda özel sektör ile kamu kurumları benzer tecrübelere sahiptir.

Ömer, yapılacak yardımın niteliğini belirleme konusunda Suriyeli gönüllülerle çalışmanın önemini şöyle ifade etmektedir:

Ülkemizdeki Suriyeli mültecilere yönelik üreteceğimiz çözümlerde, kendileri de mülteci olan topluluğun diğer üyelerinden destek alıyoruz. Bu destekler sayesinde birçok detayı alma imkânımız oluyor. En basit bir tercümanlık hizmetinden tutun, en karmaşık sosyal sorunlara kadar birçok konuda Suriyeli mültecilerin bizzat kendileri önemli katkı sunmaktadır. Örneğin birçok ailenin çocuklarını okula göndermesi konusunda ikna etmek için yine bizzat Suriyeli kanaat önderlerinin katkıları olmasa durum farklı olurdu.

Aile Bakanlığından Mahmut, Suriyeli gönüllüler ve kurumlarla iş birliği konusunda kamu kurumlarının da esnek olduğunu belirtmektedir:

Özellikle pandemi döneminde kurulan ortak gruplarla hem kamu kurumları hem STK'lar ortak birçok çalışma yürütmüştü. Suriyeli mültecilere yönelik de bu çalışmalar oldu. Genellikle kamuda tek başına çalışma olsa da özel gruplara yönelik sivil toplum kuruluşları ile zaman zaman birlikte çalışmalar yaptığımızda oluyor. Aile Bakanlığında daha önce BM bünyesinde istihdam edilen tercümanlar oluyordu. Tercümanlar olduğu zaman hiçbir sorun yaşamıyorduk, her türlü iletişim kurabiliyorduk. Ancak son zamanlarda tercüman sayısında azalma olduğu için mecbur olarak mültecilerden destek istiyoruz. Dil konusunda değil sadece. Destek istediğimiz durum aynı zamanda bazı konularda verilen bilgilerin tespit edilmesi için, teyit edilebilmesi için. Danıştığımız, güvendiğimiz gruplar oluyor; onlar ile iletişime geçiyoruz.

Mültecilere yönelik sosyal hizmet ve sosyal yardım konusunda muhatapların birbirini nasıl bulduğu konusunda benzer deneyimler bulunmakta. Ömer bu deneyimi kendi müracaatçıları üzerinden şöyle özetlemektedir:

Genelde bireysel olarak onlar bize ulaşıyorlar. Bazen bir ildeki veya bölgede iş birliği hâlinde olduğumuz yerel bir kuruma ulaşıyorlar. O kurum bizden talepte bulunabiliyor. Bir diğer durum ise genelde mülteciler sosyal medya üzerinden ya da kartopu olarak bizi buluyor. Biz bir kişiye yardımcı olduğumuzda o kendi akrabasından birine söylüyor, diğeri başka bir akrabasına, yakınına, tanıdığına veya komşusuna söylüyor. Genelde böyle oluyor.

Mültecilere yönelik sosyal hizmet ve sosyal yardım alanında çalışan kuruluş temsilcileri, “Hizmet uygulamaları sırasında ne gibi zorluklarla karşılaşıyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlarında bazı ortak noktalara dikkat çekmektedirler. Orhan iki hususu öne çıkarmaktadır:

Yaşadığımız sorunlar genellikle Suriyeli sığınmacı ve mültecilerin dil sorunlarından ve kendilerini doğru anlatamamalarından kaynaklanıyor. Çoğu zaman kaliteli bir tercüman bu sorunu büyük oranda çözüme kavuştursa da bunları bulmak zor oluyor. Bu sorunu hallettiğimizde ikinci önemli sorunumuz mülteci ailelerde kriterleri belirlemede bazen güçlük çekebiliyoruz. Özellikle sağlık alanlarında nasıl bir ihtiyaç analizi yapılması gerektiğini belirlemede zorlanıyoruz. Statü sorunları nedeniyle hangi sağlık hizmetinden yararlanabilecekleri konusunda da karmaşa olabiliyor.

Aile Bakanlığı çalışanı Mahmut, kendilerinin en fazla karşılaştığı talebin genelde ekonomik destek konularında olduğu için, zorluğu bu konuda yaşadıklarını belirtmektedir.

Ekonomik taleplerin dışında birde kamuda özellikle prosedür gerektiren işlemler var bununla alakalı destekler talep edildiği oluyor. Kimlik çıkartma süreci, kimlik yenileme süreci, bu faturaların alınma süreci, okul kaydı, iş başvurusu gibi kayıtlar oluyor. Danışmanlık gerektiren hususlarda, genel olarak sorulan soruların hepsine tam yanıt veriyoruz.

Türkiye’deki sosyal politikaların geçici koruma altındakilerin ihtiyaçlarını kapsayacak şekilde yeterli olup olmadığı konusunda işin içindeki uzmanlar farklı düşünmektedir. Ömer, mültecilere sosyal yardım ve sosyal hizmet konusunda siyasi ve hukuki herhangi bir engel olmadığını söylerken Sosyal Hizmet Uzmanı Orhan, bu konudaki çekincelerini belirtmektedir:

Türkiye’de mültecilerle ilgili sosyal politikaların yeterli düzeyde olduğunu düşünmüyorum. Çünkü varsa bile Türkiye’nin sosyal politikası sadece düşük sayıdaki mülteci rakamlarına göredir. Türkiye’ye gelen mülteci rakamı milyonları geçtiği için, daha doğrusu milyonlara ulaştığı için politika burada işleyişini yitirdi. O yüzden Türkiye’nin var olan, mültecilerle ilgili var olan politikalarını yeterli düzeyde görmüyorum açıkçası.

Mahmut ise Suriyelilerle ilgili olarak yaşanan sürecin Türkiye’de geçici koruma kapsamındakilere yönelik sosyal politikaların gelişimine çok büyük katkısı olduğunu, dolayısıyla hâlihazırda yaşanan bazı sorunlara rağmen gidişatın iyi olduğunu düşünmektedir:

Başından itibaren Türkiye, uyguladığı insancıl politika sebebiyle Suriyeli mülteci ve sığınmacılara karşı insani yardımı önemsemiştir. Ama sayının ve yoğunluğun fazla olması nedeni ile ihtiyaçları tam anlamıyla karşılanamaz hâle gelince, yeni ihtiyaçlara göre zaman geçtikçe birçok politika üretildi. Bu politikalar birçok kamu kurumu ve STK ile uygulanmaya başlandı. Bence şu an yeterli değil ama gidişatın iyi yönde olduğunu düşünüyorum. İlerleyen dönemlerde daha iyi bir yapıya sahip olacağını düşünüyorum.

Sosyal yardım ve sosyal hizmet alanlarında çalışan profesyonellerin, geçici koruma altındakilerin ev sahibi toplumla uyumu konusundaki görüşleri de oldukça zengin bir bakış açısı barındırmaktadır. Ömer, uyum konusunda her iki toplumun sağduyulu kesimlerinin daha baskın görüşü oluşturduğunu söyleyerek oldukça olumlu tablo çizerken Orhan, bazı zorluklar olduğunu düşünenler arasında yer almaktadır:

Türkiye’de mülteci ve sığınmacıların toplumsal uyumundaki en büyük sorun kültürel farklılığın olması. Çünkü Arap coğrafyasından mülteciler burada özellikle kültür şokuna maruz kalıyorlar. Her ne kadar aynı coğrafyada bulunsalar bile Türk ve Arap toplumları birçok konuda ayrışıyor. Bu nedenle Suriyeli ortalama bir mülteci için alışkanlıklarını değiştirmek ne kadar zorlu ise ona ev sahipliği yapan Türk toplumu için de bu kadar kalabalık bir azınlık grubunu hazmetmek kolay değildir. Bununla birlikte Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıları uyumlaştırma deneyimi -bir ölçüde ve bazı açılardan- Avrupa ülkelerine göre daha kolay olmaktadır. Şaşırtıcı ve ironik biçimde bunun da nedeni, Suriye ve Türk halkları arasındaki kültürel ve dinî benzerliklerle bağlantılı olmasıdır. Nitekim, bu benzerliklerin çok yoğun olduğu Türkiye’nin sınır bölgelerinde iki toplum arasındaki uyum çok daha kolay olmuştur.

Mahmut ise uyum konusundaki en önemli sorun olarak Suriye’de süregelen iç savaşın beklenenden uzun sürmesini göstermektedir:

Sürecin uzaması sonucu ülkemizde geçici koruma altına alınan barınma merkezlerindeki ve Türkiye’nin farklı illerindeki Suriyelilerin Türk toplumuna sosyal uyumunun sağlanması gerekliliği doğmuştur. Bu gerekliliğin sonucu olarak Suriyeli geçici koruma belgesi sahibi kişilere okul öncesi de dâhil olmak üzere, okul çağındaki tüm çocuklar için eğitim hizmetleri, Türk vatandaşlarına verilen standartta sağlık hizmetleri sunulmuş, barınma merkezlerinde yabancılar için ibadethaneler oluşturulmuş, ihtiyaçlarını sağlayabilmeleri için marketler kurulmuştur. Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli yabancılar için yetişkin eğitim merkezleri de mevcut olup bir mesleği olmayanlara yeterli beceri kazandırılarak meslek sahibi olmalarına yardımcı olunmaktadır. Tüm bu yapılan sosyal katkılar, süre uzadıkça maliyetli bir hâle bürünmüş ve uyum süreci olumsuz etkilenmiştir.

Suriyelilerle ilgili yaşanan sosyal sorunlara dair çözüm konusunda sosyal hizmet veren profesyonellerin çözüm önerileri de geniş bir yelpaze sunmaktadır. Ömer geri dönüş konusundaki çalışmaların önemine işaret ederek geçici koruma altındakilerin mevcut sorunlarının çözümünde, geleceğe yönelik vizyon politikalarına dikkat çekmektedir:

Hâlihazırda ülkemizdeki Suriyeli sığınmacıların yaşadığı ekonomik ve sosyal sorunların kalıcı olarak çözümü birkaç neslin geçmesini gerektirecek köklü çalışmalara bağlıdır. Bu kadar uzun vadeli bir çözüm planı, şu an yaşanan uyum ve gerilim konularında pratik sonuçlar getirmiyor. Yakın vadeli en iyi çözüm, kuşkusuz acil ihtiyaçlara yönelik ekonomik desteklerin ve sosyal hizmetlerin mükemmel hâle getirilmesidir. Ama kalıcı bir çözüme geldiğimizde yapılacaklar listesi değişecektir. Bu anlamda Suriyeli sığınmacı ve mülteciler için ülkelerine dönüş vizyonunu canlı tutacak sosyal politikalar uygulanmalıdır. Suriyeli mültecileri ve Türkiye toplumunu mutlu edecek en uygun seçenek, bu insanların kendi topraklarına güvenli bir şekilde ulaşmalarını sağlayacak teşvik politikaları olacaktır. Suriye'deki savaş biter bitmez güvenli geri dönüşler konusunda mültecilerin psikolojik anlamda hazırlanması önemlidir.

Mahmut ise şu ana kadar yapılan çalışmalardan elde edilen pozitif çıktıları ortaya koyarak hem sosyal politika olarak hem de siyasi olarak mültecilerle ilgili köklü düzenlemeler yapılması gerektiğine işaret etmektedir:

Aile Bakanlığı birkaç yıl önce 17 Ekim'i Yoksullukla Mücadele Günü olarak ilan edip 17 Ekim tarihinde sürekli bir komisyon kurdu. Bu komisyonu kurarken çeşitli kamu kurumlarından ve STK'lerden uzmanlara yer vererek sorunlara çözüm önerileri geliştirecek bir çalışma grubu oluşturmuştu. Benzer bir şeyi mültecilere yönelik oluşturmamız gerektiğini düşünüyorum. İkinci önerim ise ülkemizde bu kadar mülteci varken mülteciler ile çalışan tek kamu kurumu Göç İdaresi ve bu sistemin oluşmasında politika üretiminde maalesef biraz zorlanıyor. Göç veya mülteci üzerine bir bakanlık kurulup bunun daha sistemli bir şekilde yürütülmesinin iyi bir çözüm olacağını düşünüyorum.

4.6.2.3. STK temsilcilerinin göçmenlerin geldikleri ülkelerdeki sorunlarına dair görüşleri

Mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarında hayati bir rol oynayan kamu kurumları yanı sıra STK'lar da alandaki farklı boşlukları doldurmaktadır. Hatta kimi durumlarda sivil toplumun çok daha işlevsel olduğu söylenebilir. Geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler için farklı alanlarda faaliyet gösteren STK'ların Türkiye'deki varlığı, bu alanda zengin bir çeşitlilik sunmaktadır.

Bu tez çalışması çerçevesinde iki önemli kurumun geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler için yaptığı sosyal hizmet uygulamalarını ortaya koymak, bu anlamda Türkiye örneğini tüm çerçevesi ile tamamlamaya yardımcı olacaktır.

Savaşın hemen ardından geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler için sağlık yardımları ve rehabilitasyon çalışmaları yapan Suriyeli bir yardım derneğinin başkanı olan Dr. Mervan, 2011 yılından bu yana geçici koruma altındaki Suriyeli aileler ile çalışmalar

yapmaktadır. Dernek merkezi İstanbul'da olmakla birlikte hem Türkiye içindekilere hem de Suriye tarafında olanlara yardım etmektedir.

Suriyelilere yönelik çalışmalar yapan önemli bir dernek ve derneğin başkanlığını yürüten Av. Cemal, 2013 yılında resmî kuruluştan itibaren Türkiye'ye gelen tüm mültecilere hizmet veriyor. Dernek merkezi İstanbul olmakla birlikte farklı illerdeki Suriyeli sığınmacılarla da ilgilenmektedir.

Farklı alanlarında çalışan STK'lar, Türkiye'deki Suriyelilerin sorunlarının çözümünde kamu kurumlarının en önemli yardımcıları konumundadır. Bu anlamda yaptıkları çalışmaları anlatırken Dr. Mervan, hem yardım hem de sosyal hizmet alanında şu desteklerin altını çizmektedir:

İçinde bulundukları ekonomik yoksunluğu göz önüne alınca Suriyeli mültecilere, gıda yardımlarından kıyafet yardımlarına, kışlık yardımdan sağlık yardımlarına kadar geniş bir sosyal yardım skalamız bulunuyor. Suriyeli sığınmacıların kalabalık olarak yaşadığı illerde şu an çoğunun uyumlu alakalı problemleri var. Sosyal hizmet anlamında dernek olarak bu uyum konusunda sıkıntılarını çözmeye çalışıyoruz. Bu çerçevede özellikle Türkçe eğitimini yaygınlaştırmaya çalışıyoruz. Kimi zaman gruplar hâlinde Suriyeli ailelere eğitimler vererek yardımcı oluyoruz. Türkiye içindeki Suriyeliler de zaman geçtikçe hem toplumla uyum sağlıyorlar hem de ihtiyaçları azalıyor.

Av. Cemal ise derneklerinin mültecilere sosyal yardımlardan daha ziyade, onların en fazla ihtiyacı olan hukuki konularda hizmeti öne çıkardıklarına işaret ederek şunları vurgulamaktadır:

Derneğimizin faaliyet konusuna geldiğimizde, hak temelli bir dernek olduğumuz için, daha çok hukuki alanlarda hizmet veriyoruz. Bununla birlikte sosyal hizmet olarak da özellikle farkındalık oluşturma anlamında hizmetlerimiz var. Örneğin her yıl mülteci çocukların eğitim durumlarına ilişkin yapmış olduğumuz farkındalık çalışmaları ve şenlikler var. Çocukların oyun hakkı, eğitim hakkı, temel çocuk haklarının uygulanmasına ilişkin yapmış olduğumuz farkındalıklar var. Yine belirli periyotlarla aileleri ziyaret ediyoruz, onların durumlarını değerlendirme şansı oluyor. Bunun dışında sosyal hizmet kalitesinin artması noktasında mülteci kadınların iş hayatına katılımı, istihdamı veya hangi haklara sahip olduklarına ilişkin hizmet veriyoruz.

Türkiye'de geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere yönelik faaliyet gösteren STK'lar, daha zayıf ve dezavantajlı grupları öncelemektedir. Bu kurumlar çalışmalarında özellikle yetim, engelli, dul ve hastalara hizmet ve yardım götürmektedir. Nitekim Dr. Mervan da kendi ihtisasına uygun olarak hasta ve dezavantajlı geçici koruma altındakilerin öncelenmesi gerektiğini belirtmektedir:

En başta yetim ve engellisi olan aileleri önceliyoruz, sonrasında hastası olan varsa onlara elimizden geldiği kadar el uzatmaya çalışıyoruz. Bu yardımların sadece tıbbi destek olmadığını, genel rehabilitasyon ve hatta savaş yaralarını sarmaya yönelik psikolojik destek çalışmaları olduğunu belirtmem lazım. Birçok aile bize en sevdiklerini veya tüm hayat birikimlerini kaybetmiş olmanın çöküntüsü içinde geliyor. Bu insanlara tıbbi anlamda desteğin en önemli boyutunu ruhsal tedavi oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra

onları yeniden hayata bağlayacak sosyal hizmet uygulamaları gerçekleştiriyoruz. Benzer travmadaki aileleri farklı etkinliklerde buluşturup birbirleri ile tanışma ve birbirine tutunma çalışmaları yapıyoruz.

Hak merkezli bir dernek olarak kendilerinin sosyal hizmet veya sosyal yardım anlamındaki çalışmalarının da hukuki alanla sınırlı olduğunu belirten Av. Cemal, kendileri açısından en önemli sosyal hizmet kaleminin mültecilere hak bilincini kazandırmak olduğunu söylemektedir:

Sosyal farkındalık çalışmalarımızda ve sosyal hizmeti sunduğumuz noktalarda daha çok çocuk ve kadınlara yönelik işlem yapmaya çalışıyoruz. Çünkü en büyük, yani daha çok dokunduğumuz kişiler savaş mağduru veya göç mağduru olduğunu düşündüğümüzde en çok etkilenenler çocuklar ve kadınlar oluyor. Bu anlamda da faaliyetlerimizin çoğunda çocuklara ve kadınlara öncülük etmeye çalışıyoruz. İşte onların eğitim hakları ile çocukların eğitim haklarını gözetiyoruz. Göçte tek başına yolculuk yapmış olabiliyorlar, yanlarında çocukları oluyor. Hak merkezli olarak da Türkiye’de veya uluslararası alanda Suriyeli mültecilerin sahip olduğu mevcut hakların kendilerine ulaştırılmasını sağlıyoruz. Türkiye’deki ikamet izinleri ile ilgili, koruma statüleri ile ilgili bir aksaklık olursa onlarla ilgili çalışmalarımız var. Örnek vermem gerekirse geri gönderilme ifadesi kullanılanlara karşı, işte Suriye kamplarına ziyaretler gerçekleştirip orada geri dönmenin mümkün olup olmadığına bakıyoruz. Yine Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin ekonomik durumları, koşulların vb. olarak incelemelerimiz var.

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere yönelik sosyal hizmet uygulamaları konusunda coğrafi sınırların çok geniş olduğu düşünüldüğünde, bu alanda çalışan STK’ların faaliyet alanlarının da sadece belirli illerle sınırlı kalmadığı, çalışmaların Suriyeli nüfusun bulunduğu tüm illere yayıldığı görülmektedir. Ancak bu durum bir yönüyle bazı dezavantajlar oluşturmaktadır; zira belirli bir coğrafi alanda yaşayan mülteci gruplarına ulaşmak ve sosyal hizmet sunmak, geniş alanlarda küçük gruplar hâlinde yaşayan mültecilere ulaşmaktan çok daha kolaydır. Neticede bu durum sunulan hizmetin kalitesini de etkilemektedir.

Dr. Mervan kendilerinin İstanbul, Gaziantep, Urfa ve Kilis illerinde yoğun olarak çalıştığını belirtirken Av. Cemal, hak temelli mücadelenin coğrafi sınırlarının daha geniş olduğunun altını çizerek geniş bir alana işaret etmektedir:

İstanbul merkezli bir derneğiz ama mültecilerin yoğun olarak yaşadığı veya göç yollarının üzerinde olan bölgelerde çalışmalarımızı gerçekleştiriyoruz. Bize yapılan hukuki başvurular da Türkiye’nin her yerinden gelebiliyor. Suriyelilerle ilgili yaşanmış olan hak ihlalleri Türkiye’nin her yerinde olabilir. Hakeza sadece Türkiye değil, dünya üzerinde herhangi bir hak ihlali varsa bununla ilgili çalışmalar yapıyoruz. Dünya üzerindeki mülteci kamplarına ziyaretler gerçekleştiriyoruz, Avrupa’daki kamplarla ilgili de yurt dışı seyahatlerimiz oluyor.

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere yönelik sunulan hizmetlerin icrası sırasında her bir STK kendi imkânlarını harekete geçiriyor gibi görünse de aslında gerek kamu gerekse özel kurumlarla farkı uzmanlık alanlarında iş birliği yapılmasının kaçınılmaz

olduğunu belirtmek gerekir. Dr. Mervan, kendi dernekleri ile ilgili iş birliği süreçlerinden bahsederken şunları söylemektedir:

Farklı kurumlarla iş birliği, elimizdeki projelere göre değişiyor. Örneğin Milli Eğitim Bakanlığı ile bir memorandum imzaladık. Buna göre, Suriyeli mülteciler arasında seçtiğimiz kriterlere uygun kişilere önce Türkçe eğitim, ardından Arapça bilen yardımcı personel ihtiyacını karşılamak için temel sağlık eğitimi verildikten sonra hemşirelik belgesi verilecekti. Bunları ortaklaşa yürütüyoruz. Bu anlamda özel kurumlar ya da devletin kurumları bizim çalışmalarımıza daha anlam katıyor.

Bu tür iş birliği imkânlarının hak temelli yaklaşım çerçevesinde hukuki haklar için de yapıldığını belirten Av. Cemal, kendi dernek tecrübelerini şu şekilde sıralamaktadır:

Türkiye içinde veya Suriye tarafında mülteci kampı ziyaretlerini gerçekleştiriyorsak oradaki protokolleri yerine getirmek üzere irtibatla bulunduğumuz kamu kurumları ve STK'larla zorunlu iş birliğimiz oluyor. Yine düzenlediğimiz bazı projeler kapsamında STK'ların ve kamunun desteği alıyoruz. Suriyeli mültecilere yönelik hukuki birtakım uygulamalar konusunda İçişleri Bakanlığı ile de yıl içinde birkaç defa çalışmamız oluyor.

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere verilen desteklerde, sadece kamu ve özel kurumların potansiyelini katmak, var olan imkânlar düşünülünce yine de sınırlı kalabilmektedir. Bu kaynaklara ilave olarak mevcut mülteci potansiyelini kullanma konusunda STK'lar oldukça başarılı görünmektedir. Yani mültecilere yönelik birtakım sosyal hizmetlerin görülmesinde bizzat yine geçici koruma altındakiler arasından seçilmiş, belli kriterlere sahip kişilerin kullanılması önemlidir. Başta dil ve tercüme desteği gibi basit istihdam alanlarından meslek ve ihtisas sahibi profesyonellerin ilgili projelerde istihdam edilmesine kadar geniş bir fırsat alanı bulunmaktadır. Dr. Mervan, Suriyeliler arasında sahip oldukları iletişim ağı sayesinde dernek olarak bu konuda oldukça şanslı olduklarını belirttikten sonra, geçici koruma altındakilerin gönüllü faaliyetlerde çalıştırılmasının tedavi edici yönüne işaret etmektedir:

Hizmetlerimizde gönüllü olarak sığınmacılardan faydalanmaya çalışıyoruz. Onlar çalışırken de adaptasyonda kazanmakla kalmıyor, hayata yeniden tutunarak Türkiye'de hiçbir işe yaramadan yaşıyor olmanın psikolojisinden kurtuluyorlar. Hayatları anlam kazanıyor ve bu şekilde hizmet ederek rahatlıyorlar.

Av. Cemal, dernek olarak hem gönüllü hem de profesyonel anlamda Suriyelilerden yararlandıklarını belirterek Suriyelilerin yapılan çalışmalara sağladığı pozitif katkıyı şu şekilde anlatmaktadır:

Çalışma izni ile derneğimizde çalışan arkadaşlarımız olduğu gibi, gönüllü olarak çalışan Suriyeli hukukçular dahi var. Suriye'de iken hukuk okumuş ve ülkemize geldikten sonra bunu mülteci hukuku okuyarak pekiştirmiş arkadaşımız var. Bu anlamda hem içeride hem de dışarıda mültecilerden kendi toplumunu ve dilini bilen kişilerden destek alıyoruz. Dil engelini aşmamızı sağladıkları bir diğer alan yabancı dilde hazırladığımız raporlar veya bilgilendirme notlarıdır. Suriyeli gönüllü bir hukukçunun yaptığı çeviriler bizim mülteci kitlesine ulaşmamızda hayati rol oynamaktadır.

Suriyeliler gerek sosyal yardım gerekse sosyal hizmet alanında faaliyet gösteren STK'lara nasıl ulaşıyor sorusu, bu hizmetlerin kolaylıkla yürütülmesi konusunda önem taşımaktadır. Birçok dernek, bilinirlik sıkıntısı yaşamış olsa da mülteciler arasındaki hızlı etkileşim ve haberdar etme mekanizmaları, hemen her derneğin yoğunluğunu artıran bir sonuç yaratmıştır.

Bu durum bir mülteci ailesinin birden fazla kurum ve dernekten destek alması ihtimalini barındırdığı için aynı alanda çalışan kurumlar arasında yardım tekrarlarını önlemek üzere bir iletişim ağı geliştirilmesi zorunlu olmuştur. Nitekim Dr. Mervan, kendilerine herhangi bir taleple gelen mülteci bir ailenin daha önce benzer bir talebi başka kurumlara yapıp yapmadığını ve cevap alıp almadığını mevcut iletişim mekanizmaları sayesinde teyit edebildiklerini kaydetmektedir:

Bize gelen talepler bazen mültecilerin birbirlerini haberdar etmesi sonucu gerçekleşirken bazen kurumlardan bize gelen yönlendirmeler olabiliyor. Bizim kurumların kapısı bireysel başvurulara açık olduğu için bizzat duyup gelen ile kurumsal referansla gelenler olabiliyor.

Hukuk alanında hizmet sunan bir derneğin başkanı olan Av. Cemal ise kendilerine yukarıdaki yöntemlerle gelenler olduğu gibi çevrim içi başvuruların önemine işaret etmektedir:

Derneğimizin şu anda gerek bilinirliğinin artması ve kamuoyunda ciddi hukuki bir güce sahip olması nedeniyle mülteciler herhangi bir hak ihlaline uğradıklarında web sitemizdeki başvuru formu ile bize kolaylıkla ulaşabilmektedir.

Mültecilere yönelik sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamalarında birçok güçlük yaşanmaktadır. Bu güçlükler bizzat geçici koruma altındakilerin bireysel ihtiyaçları bağlamında karşılanması zor gereksinimlerinden kaynaklanabildiği gibi kurumların politikalarından kaynaklı prosedürel zorluklar olabilmektedir. Dr. Mervan, en fazla karşılaştıkları zorluğun maddi talepler olduğunu belirtmektedir:

Suriyeli mülteciler en fazla insani yardım veya nakdi yardım konusunda taleplerle geliyor. Bu tür talepler STK olarak bizim üzerimizde önemli bir yük oluşturmaktadır. Ancak bundan daha önemli olan, sağlıkta devletin karşılamadığı bazı cihazlar ve ilaçlar var. Bunları devlet karşılamadığı için insanlara çok maliyetli gelen bu durum bizim için de önemli bir sorun. Üstelik bir seferlik değil de sürekli kullanılması gereken bir ilaç ise bu durum mülteci ailesi için aşılması zor bir travmaya dönüşmektedir.

Hukuki konularda hizmet sunan dernek ise genellikle yargısal süreçlerle ilgili ciddi problemler yaşıyor. Derneğin başkanı Av. Cemal, bunu güvenlik eksenli bakış açısına bağlamaktadır:

Yargının verdiği bazı kötü kararlar olabiliyor. Ve idarenin almış olduğu kararlara dava açma yoluna gitme gibi uzun prosedürleri takip etme gibi zorluklar yaşıyoruz. İkinci

problem bağış ve projelerin kabulü noktasında odaklanıyor. Mültecilere iâşe yardımı falan yapmadığımız için insanlara yapmış olduğumuz hukuki ve sosyal hizmet kalemlerini doğru aktaramıyoruz. Aktardığımızda dahi bağış yapma hususunda çekimser kalıyorlar. Bir diğerk zorluğumuz, mesela biz bir Suriyeli mültecinin davası üzerinde çalışma yapıyor isek toplum tarafından Suriye hayranı olmak gibi ırkçı bir suçlamaya maruz kalabiliyoruz. Bireysel olarak yönetim kurulu üyelerimiz, çalışanlarımız ve gönüllülerimiz bir gruba mensubiyetle suçlanabiliyor.

Bu zorluklar kuşkusuz STK'ların üreteceğı sosyal hizmetin kalitesine doğrudan yansımaktadır. Bu yönüyle geçici koruma altındakilerin talepleri her ne kadar en fazla ekonomik destek ve sosyal yardım alanlarında yoğunlaşmış olsa da toplumsal etiketlemeler sebebiyle bu konularda dahi giderek daralan bir alan söz konusudur. Dr. Mervan geçici koruma altındaki Suriyelilerin savaş öncesi kendi ülkelerinde iken sahip olduğukültürel kodlar nedeniyle Türkiye'de önemli bir uyum sorunu yaşadığına işaret ederek bu iki olumsuz unsurun birleşmesinin kötü senaryo olduğunu belirtmektedir:

Bir yanda Türkiye'de giderek artan Suriyeli mülteci karşıtlığı, öbür yanda savaşın uzamasından kaynaklanan insani ihtiyaçların daha fazla artması durumu kötüleştirmektedir. Bu insanların temel insani ihtiyaçlarının yanı sıra sosyal hizmetlere ulaşmaları giderek zorlaşmaktadır. Bu durum Suriyeli mülteci topluluğı içinde, Türkiye toplumuna karşı bir kırgınlık ve belki de düşmanlık hissini tetikleyebilir.

Av. Cemal ise karşılaşılan güçlüklerle ilgili farklı bir boyuta işaret etmektedir:

Hak temelli bir dernek olarak tabii ki bize gelen başvuruların çoğı hak savunması ile ilgili. Hukuki bir hak ihlaline uğramış kişiler, örneğın ikamet ve yasal kalışlarıyla ilgili yaşadıkları sıkıntılarda bize başvuruyorlar. Biz de bunu tüm dava sürecini sonuna takip ederek ilerletmeye çalışıyoruz. Kimi zaman telefonla destek istiyorlar. Telefonda vermiş olduğumuz hukuki desteklerle onları yönlendirebiliyoruz. Karşılaştığımız zorluk ise toplumdan veya muhalefetten gelen baskılar nedeniyle idarenin uygulamalarını değıştirme kararlarıdır. Bir mültecinin mağduriyetini önledikten sonra bir daha başka mültecilerin aynı hak ihlalleri ile karşılaşmasının önüne geçmeyi arzuluyoruz.

Yaşanan tüm olumlu ilerlemelere rağmen Türkiye'de mültecilere yönelik sosyal politika ve hizmetlerin nitelik ve nicelik yönünden yeterli olmadığı konusunda birçok STK benzer fikirlere sahiptir. Bu anlamda son yıllardaki yasal düzenlemelere rağmen hâlen büyük sıkıntılar olduğunu söyleyen Suriyeli yardım derneğı başkanı Dr. Mervan, sosyal politikalar konusunda yasal altyapıdan ziyade uygulamaların sorunlu olduğunu söylemektedir:

Bence maddi yeterlikten ziyade ulaşım ya da iletişim problemi var. Çoğı hizmetlerin hedefinde sığınmacı ve mültecilerin hayatını daha iyi hâle getirme kaygısı var ama sığınmacıların bundan haberleri yok. Ya da kulaktan kulağı duyarak haberleri olsa bile nasıl ulaşacaklarını bilmiyorlar. Bu konuda sıkıntılar olduğunu düşünüyorum.

Av. Cemal, Türkiye'de mültecilere yönelik sosyal politikaların yasal anlamda insani olduğunu ama günlük siyasal gelişmelerin bu yasal uygulamaları etkilediğini ifade etmektedir:

Sosyal politikalar açısından mültecilerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde olduğunu düşünmüyorum. Sebebi şu; evet, güzel olan bir şey var diğer birçok ülkelere göre. Mülteci kabul eden ülkelere kıyasla bakış açımızın insani olduğunu söyleyebilirim. Resmî kayıtlara göre 5 milyona yakın mültecinin olduğu söyleniyor ülkemizde ama birçoğu hâlen ırkçı söylemlerle karşı karşıya kalıyor ve mağdur oluyorlar. Birçoğunun sağlık ve eğitim dışında birçok temel haktan yararlanamadığını görüyorum. Çalışma hakları da kısıtlı şekillerde kendilerine veriyor. Bunu idare ile görüştüğümüzde bunun bir kamusal sıkıntı olduğu anlatılıyor bize. Mevcut hakları uluslararası alanda kendilerine verilmiş olan hakların tanınması durumunda toplum nezdinde tepki oluşturacağı düşüncesindeler. O yüzden ben sosyal politikaların bu anlamda eksik olduğunu düşünüyorum.

Mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının sorun alanlarından biri kuşkusuz geçici koruma altındakilerin yaşadıkları topluma adaptasyonu ile ilgili tartışmalardır. Bu konuyla ilgili çalışan sivil toplum temsilcilerinin görüşleri farklı açılara işaret etmektedir. Suriyeli yardım derneği başkanı Dr. Mervan, dil ve yasal haklar vurgusu yapmaktadır:

Kanaatimce toplumsal adaptasyon konusunda en önemli sıkıntı bence Türkçe. İkincisi buradaki hukuki düzenlemeler ve bunlara uyma ile ilgili başlıklardır. Bu ikinci sorunu aşmak için Göç İdaresi, başta Suriyeliler olmak üzere tüm yabancılara hukuki eğitimler vermeye başladı. Sekiz saatlik bir eğitimi öngören bu dersler, bazı temel noktaları verse de yabancı kökenli kişilerin Türk hukuk sistemini ve uyulması gereken şartları anlamasında bence yeterli olmuyor.

Başkanı Av. Cemal ise farklı bir sosyolojik gerçekliğe işaret ederek geçici koruma altındaki Suriyelilerdeki geçicilik düşüncesini öne çıkarmaktadır:

En büyük problem Türkiye'deki mültecilerin tamamına yakının Suriyeli olduğunu düşündüğümüzde geçicilik problemidir. Ne kadar geçici olacaklarını bilmedikleri bir sürecin içerisinde, 11 yıl bitti hâlâ geçiciler ve ne kadar daha geçici olacaklarını bilmiyorlar. En büyük gerginlik ve toplumsal adaptasyonu olumsuz etkileyen unsur budur bence. Yani ileriye dönük gelecek hayalleri kuramadıkları ve bu toplum içinde daha ne kadar kalacaklarını bilemedikleri için uyum öncelikli gündemleri olmuyor. Yine eğitim konusundan Suriyeli mülteci çocukların eğitime ulaşması hâlâ eksik. Dolayısıyla çocukların Türkçe dilini öğrenmelerinin ana kaynağı olan eğitime ulaşmaları önemli. Dolayısıyla dil bariyeri sebebiyle de adaptasyonun önünde önemli eksikler olduğunu söyleyebilirim. Yine yanlış yerleşme politikalarımızın olduğunu, dolayısıyla da bazı şehirlerde, mahallelerde gettolaşma düzeyine geldiklerini, dolayısıyla insanların kendi kendilerine yaşadıkları coğrafyalar olduğunu, dolayısıyla Türk toplumuyla adaptasyon anlamında kaynaşamadıklarını da söyleyebilirim.

Suriyelilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarını etkileyen unsurlardan biri olan çalışma hayatına katılım ve kendi geçimlerini temin etme konusunda bazı kolaylıkların sağlanması, sorunların çözümünde kilit rol oynayacaktır. STK temsilcileri, bu yönde esnek bir uygulamanın toplum üzerindeki maddi yükü hafifletici etkisini kabul etmekle birlikte, emek sömürüsü tehlikesine de dikkat çekmektedir. Av. Cemal, mevcut yasal düzenlemelerin bazı açık kapılar bıraktığını işaret ederek, daha insani düzenlemeler yapılabileceğini söylemektedir:

Suriyelilerin hukuki anlamda çalışma izinleri, 10 Türk'ün çalıştırıldığı yerde 11. olarak Suriyelinin çalıştırılabileceği yönünde. İdare onda bir kuralına çok özen göstermese de

genelde işverenler çalışma iznine başvurmanın zorluğu dikkate alındığında sigortasız çalıştırmayı tercih ediyorlar. Dolayısıyla da gerçek haklarını almamalarına neden oluyorlar. Herhangi bir iş güvenceleri de olmuyor. Yani pandemi sürecinde ilk işten çıkarılanlar onlardı mesela. Bizim görüştüğümüz birçok mülteci esasında Türk halkının düşündüğünün tam tersine Türkiye toplumuna yararlı olmaya çalışıyor. Çalışıp kendi işlerini yapıp çocuklarının rızıklarını kendileri eve götürüp kimseye muhtaç olmadan yaşamak istiyor.

Türkiye'deki düzenlemelerin geçici koruma altındakilerin birtakım insani ihtiyaçlarını karşılamasını zorlaştırdığını söyleyen Dr. Mervan ise mevcut toplumsal psikoloji nedeniyle özellikle Geçici koruma altındaki Suriyelilerin mağdur edilmesine müsait açıklar olduğuna işaret etmektedir:

Ülkemizde ikamet edip yaşadıkları halde, bu insanların çalışma izni alması imkânsıza yakın. Bir iş yeri talepte bulunsa kat kat sigorta primi ödemesi gerekiyor. Bu yasal çalışma konusunda önemli bir caydırıcılık oluşturuyor. Bunun yanı sıra, çalıştıkları iş yerinde ciddi bir güvenceleri bulunmuyor. Örneğin bir işveren, iş yerinde çalışan Suriyeli işçiyi uyduruk bir gerekçeyle şikâyet etse hemen deport işlemi yapılabilir. Yani yabancı bir insanın kendi hakkını araması şu an Türkiye de o kadar kolay değil maalesef. Bu nedenle Suriyeliler deport edilmekten korktukları için bazen kendi haklarından bile vazgeçiyorlar.

Çözüm konusunda kuşkusuz geniş bir tartışma alanı bulunuyor. Geçici koruma altındakilerin Türkiye'deki sorunlarının aşılması noktasında en temel başlangıç noktası aslında mülteciliği doğuran sebeplerin ortadan kaldırılmasıdır. Bu genel bir bakış açısına göre savaşın sonlandırılması ve insanların kendi evlerinde, ülkelerinde yaşamalarına izin vermesi en önemli çözümdür.

Buna karşın savaşın ne zaman biteceği veya bittiğinde insanların hemen dönüp dönemeyeceği konusunda takvimin belirsiz olması, bunu yapmaya engel oluşturmaktadır. Bu gerçeğe işaret eden Av. Cemal, insanlar kendi yurtlarına dönene kadar iki toplumun birlikte yaşamak zorunda olacağını ifade etmektedir:

Dolayısıyla bizim birlikte yaşamak anlamında, uyum anlamında çalışmalar yapmamız lazım. İdarenin burada yapması gereken şey, Suriyelilerin sadece zararlı olması, deyim yerindeyse asalak gibi yaşadığına ilişkin ifadelerin tersine Türkiye toplumu için ne kadar yararlı olabileceğine ilişkin fikirler anlatılmalı. İş gücüne katılımları, harcamalarının değeri vb. yararlı şeyler konuşulmalı, raporlanmalı. Aksi görüşlerin önüne geçilmeli. Yine siyasi malzeme olarak kullanılmaması gerektiğini söyleyebilirim. Çocukların eğitime bir an önce katılımlarının sağlanmalarının gerektiğini söyleyebilirim. Kadınların, çocukların eğitimiyle ilgili, çocuklarına destek olması açısından da desteklenmesi gerektiğini söyleyebilirim. Hukuki anlamda daha insani bakış açısı, mağduriyet dikkate alınarak onların kendi ülkelerini terk etmelerinin sebebi araştırılarak bazı hak ihlallerinin önüne geçilebileceğini söyleyebilirim.

4.7. Verilerin Analizi ve Alt Temalar

Yüz yüze görüşmelere dayalı saha çalışması, Almanya ve Türkiye'deki Suriyelilere yönelik sosyal hizmet uygulamaları konusunda karşılaştırmalı bir analiz imkânını vermiştir. Bu iki ülkedeki Suriyeli mülteci ya da geçici koruma kapsamındakiler,

önceki bölümlerde yapılan mülakatlar, sonrasında sosyal hizmet profesyonellerinin ifadeleri ve mültecilerle ilgilenen sivil toplum yöneticilerinin açıklamaları, bu iki ülke arasında analiz yapılmasını kolaylaştırmıştır. Dolayısıyla çalışmanın başından itibaren ortaya konulan veriler, tezin ana temasını oluşturan “iki farklı ülkedeki farklılaşan veya aynılaşan sosyal hizmet uygulamaları üzerinden en uygun modelin hangisi olduğu” konusundaki sorunsalın ortaya çıkmasında kısmen aydınlatıcı olmuştur.

Şimdiki aşamada, bu ana sorunsala hizmet edecek şekilde altı alt tema üzerinden mülteci tecrübeleri ortaya konularak bölüm sonunda daha net bir sonuç elde edilmiş olacaktır.

Bu aşamada, Suriyeli bir mültecinin bu iki ülkeye girişinden sonra karşılaştığı muamele ve yapılan uygulamalar, kabul sonrası yaşananlar, uyumu süreçleri, sosyal yardımlar konusundaki politikalar ve kamu hizmetlerinden yararlanma kapasitesi gibi kriterler çerçevesinde bir analiz yapılabilir.

Bu bölümde Suriyelilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının analizleri ortaya konularak hak temelli yaklaşım ışığında ne gibi farklar ya da benzerlikler olduğunu görülecektir. Farklı yasal altyapıları bulunan tümüyle farklı iki ülkenin analizinin yapılmasındaki zorluk nedeniyle ortak birtakım başlıklar belirlenmesi kaçınılmaz görünmektedir. Bu çerçevede iki ülke analizini altı adet alt tema çerçevesinde irdelenmek isabetli olacaktır.

Bu temalar, mültecilerin ülkeye ilk adım atmasından itibaren sosyal hizmet uygulamaları bakımından önemli görülen şu başlıkları içermektedir:

- Tema 1: Mülteci kabul merkezleri
- Tema 2: Kabul sonrası uygulamalar
- Tema 3: Uyum süreçleri
- Tema 4: Yardımlar ve ekonomik durum
- Tema 5: Çalışma hayatı
- Tema 6: Kamu hizmetlerinden yararlanma

4.7.1. Mülteci kabul merkezleri

Gerek Türkiye gerekse Almanya'daki Suriyelilerle yapılan mülakatlar, bu iki ülkeden birine adım attıklarında karşılaştıkları muamele ve işlemlerin benzer olduğunu göstermektedir. Her iki ülkenin mülteci yasaları farklılık göstermekle birlikte, iltica talebiyle gelen Suriye vatandaşlarına yönelik uygulamaların büyük bir benzerlik göstermesi, ortak uluslararası bir teamülün uygulandığını hissettirmektedir. Bu uygulama genellikle daha anlayışlı ve sorun çözmeye yönelik bir davranışı getirmiştir. Hak temelli yaklaşım açısından bakıldığında her iki ülkedeki uygulamanın da gelen Suriye vatandaşlarına karşı temel insan haklarını gözetten bir tutum sergilediğini göstermektedir. İlk kabul merkezlerinde görülen bu hassasiyetin ilerleyen aşamalarda ne oranda devam ettiği tartışması bir yana, her iki ülkenin ilk kabul aşamasında uluslararası teamüllere uygun prosedürler uygulaması önemlidir.

Savaş mağduru insanlara karşı belirli bir hoşgörü hissedilmesi doğal olmakla birlikte, artan sığınmacı ve mülteci sayılarına rağmen “hak” prensibinin korunması, her iki devlet için de bunun sistematik bir uygulama olduğunu hissettirmektedir.

Türkiye’de yaşayanlardan 22 yaşındaki B.E. sınır bölgesinde aylarca süren bekleyiş sonrasında tamamen bitmiş bir hâlde geldikleri Türkiye’ye girdiklerinde yaşadıklarına dair şunları söylemektedir:

50 kişiyi bulan bir kalabalıkla izin çıkınca ailelerle birlikte Kilis tarafına geçmiştik. Buradaki kabul merkezinde birkaç gün tutularak kampa yerleştirilmiştik. İşlemler çok yavaştı ama bunun sebebi görevlilerin çok kalabalık bir toplulukla ilgilenmesiydi. Keyfi bir geciktirme olmadı. Oraya ulaştığımız için çok mutluyduk.

37 yaşındaki G.Q., Lazkiye kentinden gelerek yasa dışı yoldan giriş yaptığı hâlde Türkiye’de ilk kabul merkezinde gördüğü muamele karşısında oldukça şaşırmış görünmektedir. Kalabalık bir grupla birlikte Türkiye’ye girdiklerini belirten G.Q. eşi ve iki çocuğuyla yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır:

... Türkiye’ye girişimizden sonra jandarma durdurup kimlik kontrolü yaptı. Hepimizin kaçak olduğunu anladıktan sonra bizi alıp sığınma merkezine götürdü. Burada günlerce bekletildik ve sorgulandık. Ama bu arada günlük yemeğimiz ve her türlü ihtiyacımız karşılanıyordu. İşlemler tamamlandıktan sonra kibar bir şekilde gidebileceğimiz söylenerek bırakıldık.

Mülteci kabul merkezleri konusunda benzer tecrübesini paylaşan 49 yaşındaki İ.A. yasal yollarla Türkiye’ye girişinden sonra yaşadıklarını anlatırken kendisine yönelik muameleden ne kadar memnun olduğunu söylemektedir:

Türkiye'ye girdikten sonra sınırdaki görevlilerin yönlendirmesiyle ilk olarak Hatay'daki Göç İdaresine gittik. Bizden bilgilerimizi, fotoğrafımızı ve parmak izlerimizi alıp bir belge vererek bununla kimlik alacağımızı söylediler. Gerek Hatay'daki ilk kabul merkezinde gerekse ikamet yerimiz olan İstanbul'da tercüman dâhil tüm görevliler bize yardımcı oldu ve her şeyi izah ettiler.

Türkiye'deki ilk kabul merkezlerinde Suriye vatandaşlarına yönelik muamele konusunda illere göre farklılık olmadığı da anlaşılmaktadır. Bu da ilk kabul aşamasında yasal prosedürler uygulanırken insani yaklaşımın da ilden ile değişmediğini, bir devlet politikası olarak görüldüğünü hissettirmektedir. Dört çocuk annesi L.H. Türkiye'ye farklı bir ilden girdikten sonraki tecrübesini anlatırken ilk kabul merkezindeki kamu görevlilerinden gördüğü muameleye dair olumlu düşüncelerini belirtmektedir:

... Türkiye tarafına geçtikten sonra üç gün gözaltında kaldık. İşlemler ve soruşturma bittikten sonra geçici sığınma merkezinde bir süre ikamet edip sonra Kilis'e yerleştirildik. Sığınma merkezinde bize yönelik muamele çok iyiydi. Misafirperver görevliler vardı.

Almanya'daki mülteciler için de benzer bir tecrübe yaşandığı anlaşılmaktadır. 32 yaşındaki A.A. Almanya'daki kabul merkezlerinde görevli insanların muamelesi ile ilgili olarak kişiden kişiye değişen kimi karakter farklılıkları istisna tutulduğunda genel olarak kurallar çerçevesinde saygın bir davranış olduğunu söylemektedir:

... Muhatap olduğumuz kamu görevlileri bize çok iyi davrandılar, hiçbir yanlışlarını görmedik. Savaş nedeniyle kaçtığımız için bizi anlayışlı karşıladılar. İlk geldiğimizde bizi bir kampa koymuşlardı. Yataklar azdı, kamp küçüktü ve tuvalet sayısı azdı. Ancak buradaki görevliler dahi bizi teselli etmeye çalışıyorlardı. Memurlar bize hep yardımcı oldu, danışmanlık çok iyiydi.

23 yaşındaki H. ilk kabul merkezindeki ve hemen ardından farklı kurumdaki tecrübesini şöyle anlatmaktadır:

Görüştiğimiz görevliler kişiye göre değişiyordu. Kimi iyiydi, kimi kötü. Genel olarak bize karşı tutumları güzeldi. İlk geldiğimizde bizi toplanma yerine götürdüler ve bize bazı muayeneler yaptılar. Ardından bizi başka bir yerleşkeye götürdüler. Ancak işlemler çok kolay ve hızlıydı... Bu merkezlerde davranışları gayet yumuşaktı. Benimle birlikte birçok kişiyle ilgilenen ve danışabileceğim bir kişi vardı. Bana karşı saygılı ve anlayışlıydılar.

22 yaşındaki B.K. ise Almanya'ya gelişinden itibaren kendisinin ilk karşılama merkezinden geçici kamplara kadar hemen her aşamada bilgilendirildiğini, bunun da kendisini güvende hissetmesini sağladığını anlatmaktadır:

Geldiğimiz bu ülkede haklarımız konusunda hep bilgi verdiler. Hangi evrakları imzalamamız gerektiğini ve nedenini anlattılar. Bizimle ilgilenen tercümanlar daima vardı. Benim bu ülkede sahip olduğum haklar olduğundan bahsettiler. Her aşamada bir belirsizliğe değil, sonucu ilan edilmiş prosedürlere imza attım.

Türkiye ve Almanya'daki mültecilerin anlatıları, ilk kabul merkezlerinde yaşadıkları tecrübenin benzer olduğunu göstermektedir. Bu benzerlik olumlu anlamda her iki ülke

görevlilerinin de Suriye vatandaşlarına hak temelli yaklaşımın ruhuna uygun biçimde yaklaştığını göstermiştir. Bunun önemli nedenlerinden biri savaş mağduru insanlara karşı belirli bir empati ile yaklaşılması olduğu kadar, yerleşik prosedürler olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıda da işaret edildiği gibi, her iki ülkenin sığınmacı ve mülteci yasalarında farklılık olmakla birlikte kendi ülkelerine sığınmış insanlara karşı ilk muamele büyük oranda benzeşmektedir.

4.7.2. Kabul sonrası uygulamalar

Mültecilerin ilk kabulü ve prosedürleri konusunda Almanya ile Türkiye arasındaki benzerliğe karşın kabul sonrası süreçlerde farklılaşmalar gözlenmektedir. Ülkeye misafir edilen Suriye vatandaşlarının statüsü konusunda iki ülkenin farklı yasal uygulamaları olduğu için kabul sonrası süreçler birbirinden ayrılmaktadır.

Almanya söz konusu olduğunda bu ülkeye varan Suriye vatandaşlarının neredeyse tamamına yakını mülteci statüsü alarak Almanya'nın taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan yasal birtakım güvencelere ve haklara kavuşmaktadır. Türkiye ise yukarıdaki bölümlerde ifade edildiği gibi, Suriye vatandaşları için geçici koruma statüsü vererek yasal anlamda Almanya'ya göre daha sınırlı bir çerçevede haklar ve güvenceler sunmaktadır.

Her iki ülkedeki Suriye vatandaşlarının yaşamış olduğu “kabul sonrası” tecrübeler de bu genel farkı ortaya koyacak şekilde biçimlenmektedir. 22 yaşındaki B.E. Türkiye'ye girişinden sonraki ilk başvurunun ardından gelen değişimi ve birtakım haklara sahip olma sürecini şöyle anlatmaktadır:

... Yedi ay boyunca önemli sıkıntılar yaşadık. Göç İdaresi işlemlerimizin tamamlanması ve kimlik kartlarımızı aldıktan sonra birden değişim başladı. Örneğin ağabeyimin eşinin ameliyat olması gerekiyordu ama bir türlü yaptıramıyorduk. Yasal statümüz belli olduktan sonra, hastanelerden yararlanma hakkımız başlayınca onu devletin imkânları ile ameliyat ettirebildik. Kimlik kartlarımızı ve oturma iznimizi aldıktan sonra çocukları okula verebildik...

Türkiye’de, bu yönüyle devlet bürokrasisinin Suriyelilere karşı uygulayacağı hak ve imkânlar bakımından kabul öncesi ve sonrası arasında yasal anlamda ciddi bir fark oluşmaktadır. Bu yasal değişim, hak temelli yaklaşıma uygun olarak Türkiye’den geçici koruma talep eden Suriyeliler açısından birçok hakkı elde etme açısından dikkat çekicidir. Buna karşın söz konusu yasal eşik aşıldığında sosyal ve ekonomik anlamda ortalama bir Suriyeli için köklü bir değişiklik meydana gelmese de bu durumun onların

birçok hizmete erişimini kolaylaştırdığı inkâr edilemez bir gerçektir. Nitekim “kaçak” durumdan “yasal” duruma geçen geçici koruma kapsamındaki Suriyeli için iş bulma ve diğer sosyoekonomik haklara erişim kolaylaşmaktadır. Bu olumlu yöndeki değişim, Almanya’da mülteci statüsündeki bir Suriyelinin sahip olduğuna benzer fırsatlara imkân vermektedir. Bu anlamda 29 yaşındaki A.H. sınırı geçip Türkiye’de ilk yerleştiği zamanki durumu ile geçici koruma aldıktan sonraki durumunu mukayese ederken şunları anlatmaktadır:

... Başlardaki uzun ve yorucu prosedürlere rağmen sonuçta işlerimizin büyük bölümü halloldu. Bir devlet kurumuna gittiğimizde çekingen ve tecrübesiz olduğumuzdan her şey sorun oluyordu. Geçici koruma çerçevesinde kabul aldıktan ve kimliklerimiz verildikten sonra bu ülkede yasal birtakım haklara sahip bireyler olarak muhatap alındık. Devletin bize sağladığı ekonomik bir kolaylık olmadı ama iyi kötü iş bulma ve kendi kazancımızı sağlama imkânımız arttı. Bazı STK’ların ücretsiz dil kursuna devam ettik...

Türkiye’dekinden biraz farklı olarak Almanya’da yaşayan Suriyeli mülteciler, kabul süreçlerinden sonra “mülteci” kimliği taşımalarından kaynaklı birtakım avantajlara doğrudan sahip olmaktadır. 32 yaşındaki A.A. başvuru öncesi ve sonrasındaki farkı anlatırken, Alman Devleti ile uluslararası kuruluşların yardımlarına dikkat çekmektedir:

... Sığınma başvurusu almadan önce çok uğraştım, birçok görüşme yaptılar... Sığınma başvurusu aldıktan sonra dil öğrenmek için bir kursa gidip, hemen sonra iş başvurusunda bulundum. İşe başladıktan sonra annem, babam, kardeşlerim ve ben Berlin’de bir daireye yerleştirildik. Dairenin kirası ve faturaları belediye tarafından karşılandı. Almanca dil kursuna gitmemiz zorunluydu...

İlk başvuruların sona ermesi ve kabul işlemlerinden sonra Suriyeli mültecilerin Almanya deneyimleri, her ne kadar yasal statü olarak farklı olsa bile Türkiye’deki ortalama bir geçici koruma kapsamındaki Suriyelinin sahip olduğu haklara yakın sosyoekonomik hak ve imkânlarla sahip olmaktadır. 41 yaşındaki A.B. Almanya’da iltica başvurusunun kabul edilmesinden hemen sonra, hükümet yardımlarının kendisine yetmediğini bu nedenle iş arayışına girdiğini hatırlatarak süreci şöyle anlatmaktadır:

... Kabul sonrası bir süre daha kampta yaşamaya devam etmiştik. Kampta iken her şeyimiz ev sahibi ülke tarafından karşılanıyordu. Bir süre sonra ayrı eve çıktık. Bu süreçte işe başladığım için dışarıda geçim sorunun olmadığı diyebilirim. Ama bu kez devlet kurumlarından yardım alamadım...

Türkiye ve Almanya’da Suriyelilerin yaşadığı kabul sonrası tecrübeler, önemli bir detayı ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir. Şöyle ki Almanya, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi’ne taraf bir ülke olarak mülteci statüsü verdiği Suriye vatandaşlarını birtakım haklardan yararlandırırken

Türkiye, aynı sözleşmeye dayanarak mülteci statüsü tanımadığı hâlde Suriyeliler için Almanya'dakine yakın haklar ve imkânlar vermektedir.

Burada her iki ülkedeki fark özellikle hükümet yardımlarının ve BM gibi uluslararası kuruluşlardan gelen yardımlarla ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Almanya'daki Suriyeli mülteciler bu sığırta sahip olmalarından kaynaklanan birtakım uluslararası güvencelere ve ekonomik desteğe kavuşurken (Edwards, 2010), Türkiye'de geçici koruma statüsündeki Suriyeli sığınmacılar ise bunların bir bölümünden yararlanma imkânı bulamamaktadır. Buna karşın hak temelli yaklaşım perspektifinden değerlendirildiğinde sığınma başvurusu kabul edildikten sonra 6458 sayılı kanuna tabi Suriyeli bir sığınmacının Türkiye'de geçici koruma kapsamındaki hakları ve özgürlük alanı, neredeyse Almanya'daki Suriyeli bir mülteciiden daha az değildir (Shaherhawasli, 2021).

4.7.3. Uyum süreçleri

Gerek Türkiye gerekse Almanya'da farklı statülerle bile olsa yaşama ve ikamet hakkı elde etmiş olan Suriye vatandaşlarıyla ilgili en önemli tartışma konularından biri, ev sahibi toplumla uyum konusudur.

Zannedilenin aksine, Müslüman inancı paylaşımlarından dolayı Türkiye ve Suriye toplumlarının kolay uyum sağlayacağı savı, yaşanan süreç ve geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin ifadeleri göz önüne alındığında tümüyle doğrulanamamaktadır. Tersine, Suriye'de süregelen savaşın beklenenden uzun sürmesi sonucu, Türkiye'de geçici koruma altına alınan gerek barınma merkezlerindeki gerekse farklı illerdeki Suriyelilerin Türk toplumuna sosyal uyumu, giderek kronikleşen bir sorun hâline dönüşmüştür.

Kültürel yakınlık, başlangıçta, yüksek düzeyde sosyal kabul görmek için önemli bir faktör olsa da sürenin uzaması, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısının artması ve Türkiye'deki siyasi ve ekonomik koşulların değişmesi, iki taraf arasındaki algıların ve ilişkilerin değişimini tetiklemiştir. Başlardaki olumlu havanın aksine her iki taraf da diğerrinden rahatsız olmaya ve biri, diğerrine karşı daha kapalı toplumlar olmaya doğru ilerlemiştir. Kültürel benzerlik avantajı, diğerr günlük gelişmelerin etkisiyle uyumu teşvik etmedeki başarı şansını kaybetmeye başlamıştır (Erdoğan, 2019).

Benzer bir durum Almanya için farklı şekilde gelişmiştir. Almanya toplumu ile Suriye vatandaşları arasındaki sorun, krizin uzamasından bağımsız olarak tümüyle inanç, kültür ve yaşam tarzından kaynaklı sorunlar olarak belirmiştir. Dolayısıyla Suriyeli mültecilerin ve sosyal hizmet uygulayıcılarının ifadelerine göre Alman toplumu göçlerin başından itibaren Suriyeli akışına mesafeli bir tutum sergilemiştir.

Türkiye’de yaşayan geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler açısından komşu bir ülkede bulunmanın getirdiği coğrafi avantajlar vardır, ancak uyum konusunda kültürel ve dinî unsurların ne derece etkili olduğu tartışması hâlen sürmektedir. 37 yaşındaki, G.Q. kendi yaşadığı uyum tecrübesinin hem kolay hem de zorlu yanlarını belirtirken önemli bir detaya işaret etmektedir:

... İlk geldiğimiz günlerde Türkiye toplumunu hiç tanı mıyorduk. Onlarla uyum sağ layana kadar oldukça zorlandık. Bu konularda keşke bazı uzmanlar bize yardımcı olsaydı.... Suriyelilerin birkaç hane hâlinde yaşadığı semtlerde bize karşı muamele daha olumlu iken, kalabalık hâlde yerleştiğimiz mahallelerdeki komşularla ilişkilerimiz olumsuzdu...

Sosyal hizmet uygulayıcısı Orhan, zorlukları ve karşılıklı tahammülsüzlüğü kabul etmekle birlikte, iki toplum arasındaki uyumun Almanya ya da başka bir ülke ile karşılaştırıldığında çok daha iyi durumda olduğunu söylemektedir:

Türkiye’de mülteci ve sığınmacıların toplumsal uyumundaki en büyük sorun kültürel farklılığın olması. Çünkü Arap coğrafyasından, mülteciler burada özellikle kültür şokuna maruz kalıyorlar. Her ne kadar aynı coğrafyada bulunsalar bile Türk ve Arap toplumları birçok konuda ayrışıyor. Bu nedenle Suriyeli ortalama bir mülteci için alışkanlıklarını değiştirmek ne kadar zorlu ise, ona ev sahipliği yapan Türk toplumu için de bu kadar kalabalık bir azınlık grubunu hazmetmek kolay değildir. Bununla birlikte Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıları uyumlaştırma deneyimi -bir ölçüde ve bazı açılardan- Avrupa ülkelerine göre daha kolay olmaktadır... Bunun da nedeni, Suriye ve Türk halkları arasındaki kültürel ve dinî benzerliklerle bağlantılı olmasıdır. Bu benzerliklerin çok yoğun olduğu Türkiye’nin sınır bölgelerinde iki toplum arasındaki uyum çok daha kolay olmuştur.

Mahmut ise uyum konusunda diğer önemli bir sorun alanı olarak görünen “süre” meselesine dikkat çekmektedir:

Sürecin uzaması sonucu ülkemizde geçici koruma altına alınan, barınma merkezlerindeki ve Türkiye’nin farklı illerindeki Suriyelilerin Türk toplumuna sosyal uyumunun sağlanması gerekliliği doğmuştu... Bu istenilen seviyede olmadığı gibi, süre uzadıkça devletin yaptığı sosyal katkılar, Türkiye vatandaşları arasında abartılı söylentileri besleyerek maliyetli bir hâle büründü...

Suriyeli yardım derneği Dr. Mervan, dil ve yasal haklar vurgusu yapmaktadır:

...Kanaatimce toplumsal adaptasyon konusunda en önemli sıkıntı bence dil engeli idi... İnsanlar birbirlerini anlayabilseydi bugün yaşadığımız birçok hazımsızlık ve yanlış anlama olmayabilirdi. Uyumda en önemli unsurlardan biri Suriyeli sığınmacıların burada kendi ülkelerindeki yaşam tarzını sürdürme meselesinden kaynaklandı. Türkiye’deki kimi çevreler ise bunu kullanıp kendi ideolojileri için fırsat olarak kullanmak istedi...

Almanya'daki Suriyeli mülteciler açısından durum Türkiye'dekinden biraz daha karmaşık görünmektedir. Alman hükümeti ile Alman toplumu arasında ortaya çıkan tezat, mültecilerin uyum sürecini önemli ölçüde etkilemiştir. Şöyle ki; Alman hükümeti istihdam politikaları gereği Suriyeli mülteciler için süreci kolaylaştırıp kapıları açma yanlısı bir tutum takınırken, Alman toplumu ise bu denli kalabalık bir kitleyi hazmetmeye istekli görünmemiştir. Bu durum Suriyeli mültecilerin büyük bir ikilem yaşamasında etkili olmuştur. Resmî hoşgörü ve kabullenmeye karşın sivil bir reddedilme süreci söz konusudur. 45 yaşındaki D.'nin tecrübeleri bu konuda benzer süreçleri yaşayan tüm mültecilerin karşılaştığı zorluklar konusunda fikir verecek mahiyette kabul edilebilir:

... Almanya'da yaşamaya başlayınca gördüm ki genel anlamda bir arada yaşama kültürü konusunda uygun bir ortam olduğunu söyleyebilirim. Almanya'da yaşadığım yerde benim gibi mültecilerin sayısı çok fazla... Ama yaşadığımız yerin yerel halkı arasında iyi insanlar da var kötü insanlar da...

Almanya'da yaşayan Suriyeli mültecilerden 50 yaşındaki M2, yaşadığı yerde kendisinin Alman toplumuyla mümkün olduğu kadar uyumlu olduğunu ama çocuklarının gittiği okulda durumun farklı olduğunu anlatmaktadır:

... Ev sahibi toplumda bir sıkıntı olmadiğı için sosyal hizmet uzmanlarına ihtiyaç duymadım. Ama çocuklarımın devam ettiğı okulda bazı öğrencilerin dışlayıcı davranışları tüm ailede gerginlik oluşturdu. Okul idaresi ile görüşmemiz sonrasında Alman öğrencilerin ailelerine çocukları konusunda uyarı gönderilmiş. Bu olay dışında çevremizdeki bazı işyeri sahiplerinin bizlere karşı düşmanca bakışlarına şahitlik ettiysek de herhangi bir fiili saldırı yaşamadık...

Almanya'da sosyal hizmet uzmanı olarak çalışan Ebrar, Türkiye'dekine benzer bir soruna işaret ederek uyum sorununun farklı bir yönünü vurgulamaktadır. Ebrar'a göre, Almanya'da da uyum konusunda en önemli sorun alanlarından biri, Suriyelilerin hep bir arada yaşaması ve Alman toplumu ile iletişime geçme konusunda çekingen tavırlarıdır. Bu gettolaşma, çevredeki Alman toplumu ile giderek soğuyan bir ilişki süreci yaratmaktadır:

...Suriyeli mültecilerin bir arada olması, çevrelerindeki Alman toplumuna uyumlarını sürekli geciktirmektedir. Oysa her iki taraf, yani ev sahibi toplum ve yeni gelenler, birbirlerini tanımalı, birbirleriyle iletişim kurmalı, sadece yüzeysel olarak algılamamalı, ortak, barışçıl bir topluma nasıl katkı sağlayabileceklerini düşünmeli ve buna göre hareket etmelidir. Bu konuda dil önemli bir etken olmayı sürdürüyor. Nereden geldiklerine bağlı olarak, kültürel farklılıklar ve dinî inanç da önemli bir uyum sorunudur. Müslüman olmayan bir ülkeye alışmaları çok da kolay değil onlar için... Bir diğer önemli uyum sorunu ülkedeki kural ve kanunların mülteciler tarafından anlaşılmıyor olması. Özellikle kadın ve çocuk hakları meselesi en fazla tartışma konusu olan unsurdur.

Kültürel farklılaşma ve birbirinin farklılıklarına tahammül konusu Almanya'da da canlı tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Suriyeli sığınmacıların gelişi, bu

tartışmaları yeniden alevlendirmiştir. Alman yardım derneğinden Hilal'in tespitleri şöyledir:

Mültecilerin çoğu Almanca ile ilgili zorluklar yaşıyor... Kültür ve gelenek çatışması bir diğer sorun alanıdır. Birlikte olmak her zaman kolay değildir. Mültecilerin çoğu kültürlerini kendi ülkelerinden buraya getiriyor ve değiştirmeye direnmiyor.

Almanya'da yıllardır Aachen şehrinde Suriyeli mültecilerle ilgilenen ve hükümetle iş birliği hâlinde sosyal hizmet çalışmalarına katılan Musa, Türkiye'dekine benzer söylenti mekanizmalarının Almanya'daki Suriyeli mültecilerin topluma uyum sürecini nasıl etkilediğini anlatmaktadır:

... Önce dil, sonra kültür meselesi en önemli iki konudur. Ev sahibi Alman toplumu ile mültecilerin bir arada yaşaması şu anda çok zor hâle geldi. Birçok Alman, mültecilerin her şeyi bedavaya aldığını düşünüyor. Almanlar tarafından ödenen vergilerin Suriyeli mültecilere harcandığı yanlışlığı var. Ayrımcılık günlük hayatın her yerinde karşımıza çıkmaya başladı. Mültecilere yönelik siyasi dil de şu anda keskinleşiyor.

Suriyelilerin Türkiye ve Almanya'daki uyum süreçleri farklı dinamiklerle işliyor olsa da tahammülsüzlük ve içe kapanmanın arttığı her iki ülkede de gözlenmektedir. Bu durum Suriyeli mültecilerle ev sahibi toplumlar arasında alınan güvenlik önlemleriyle şimdilik tahammül sınırlarında ve belirli bir düzeyde tutuluyor olsa da aşırı sağ grupların söylem ve eylemleri her iki ülkedeki uyum süreçlerini ve iç huzuru önemli ölçüde etkileme potansiyelini sürdürmektedir (Shaherhawasli, 2021, s. 18).

Uyum süreçlerini baltalayan en önemli açmazların başında ayrımcı uygulamalar gelmektedir. Bir mültecinin ev sahibi topluma karşı besleyeceği yakınlık ya da mesafeli tutum, büyük oranda bu ayrımcılığa uğradığı hissi ile yakından bağlantılı gelişecektir. Dolayısıyla farklı etnik ve dinî yapıdaki mültecilerle sosyal hizmet uygulamalarındaki temel kaide durumundaki bu çok kültürlü ve ayrımcılık karşıtı yaklaşım, uyum sürecinin önemli bir bileşeni hâline gelmektedir (Merja ve Turtiainen, 2021).

Ev sahibi toplum ile kendilerine güvenli bir sığınak arayan mülteciler arasında sağlıklı bir ilişkinin inşa edilmesi noktasında uyum politikalarının ırkçılık karşıtı bir düzlemde hassasiyetle yürütülmesi önemlidir (Masocha, 2013, s. 103).

4.7.4. Yardımlar ve ekonomik durum

Yaşadığı ülkeyi terk ederek farklı bir ülkede kendine yaşam kurmaya çalışan mülteciler için kuşkusuz en önemli meydan okuma ekonomik zorluklardır. Bu açıdan, hayata tutunma sürecinde mültecilere yönelik yardımların sosyal hizmetlerle iç içe

geçmiş bir doğası olması doğaldır. Zira birçok örnekte sosyal yardımlar ile sosyal hizmet uygulamaları eş güdüm hâlinde yürütülmektedir.

Mültecilerin yeni geldikleri ülkedeki ekonomik durumlarını belirleyen birçok değişken bulunduğu (Papadopoulos, 2003) için ülkenin ve mültecinin tekil özelliklerine göre çözüm mekanizmaları da değişmektedir. Almanya gibi kimi ülkeler için mültecilerin varlığı istihdam fırsatı olarak görüldüğünde bu durum mülteciler açısından da bir avantaja dönüşebilmektedir. Buna karşın kalkınmakta olan ülkelerdeki bir mülteci için ekonomik durumunu yaşanabilir düzeyde tutmak kolay olmayacağından yardımlara muhtaçlık düzeyi artacaktır.

Türkiye’de yaşayan 51 yaşında dört çocuk annesi L.H. yardımlar konusunda kendi yaşadığı tecrübeyi anlatırken farklı kurumlarla muhatap olduğuna işaret etmektedir:

... İlk başlarda Kızılay’dan yardım alıyorduk. Bu yardımlar bir süre sonra durduruldu. Bu arada değişik işler bulup çalıştım. Ama bu işler düzenli olmadığı için her zaman yardıma ihtiyacımız oldu. Bulduğumuz yerdeki belediye de gıda yardımı yaptığı için bir şekilde idare ediyorduk. Çok zor zamanlarımız olduğunda sağ olsun kimi zaman komşularımızdan gelen yardımlar da bizim ayakta kalmamızda faydalı oldu.

Türkiye’de yaşayan Suriyeliler için kamu yardımlarının yanı sıra STK’lardan gelen cömert yardımlar önemli bir ayırt edici faktör olarak göze çarpmaktadır. Yüz binlerce mülteci bu tür yardımlarla hayata tutunmayı başarmış görünmektedir. Suriyeli yardım derneğinden Dr. Mervan, yardımlar konusunda her mültecinin şanslı olmadığını da hatırlatarak konuyu farklı bir açıdan değerlendirmektedir:

...savaşın uzamasından kaynaklanan insani ihtiyaçların daha fazla artması durumu kötüleştirmektedir. Bu insanların temel insani ihtiyaçlarının yanı sıra, sosyal hizmetlere ulaşmaları giderek zorlaşmaktadır. Bu durum Suriyeli mülteci topluluğu içinde, Türkiye toplumuna karşı bir kırgınlık ve belki de düşmanlık hissini tetikleyebilir... Bu konuda Türkiye’deki STK’ların yardımları iki toplum arasındaki duvarları kaldıran bir iyimserlik havası yaratmıştır...”

Türkiye’deki STK’larda genel olarak geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere yardımlar konusunda yerleşik bir alışkanlık oluşmuş görünse de savaşın ve dolayısıyla kalışların uzaması, herkese belirli bir yorgunluk getirmiştir. Bu yardım yorgunluğu, neredeyse 10 yılı aşkın bir süredir geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere maddi yardımda bulunan Türkiyeli STK’ların aldığı fonların azalmasında da önemli rol oynamıştır. Bu gerçeğe işaret eden mültecilerle ilgili çalışma yapan derneğin başkanı Av. Cemal, savaş uzadıkça yardımların azaldığına dikkat çekmektedir:

... Hukuk alanında çalışan bir dernek olmamıza rağmen bize gelen taleplerin önemli bir bölümünü maddi yardım talepleri oluşturmaktadır. Ama savaş uzadıkça, savaşın mağduru olan Suriyeli sığınmacılara yönelik yardımlar azalıyor. Bunun en önemli nedeni, Türkiye

kamuoyunda sorunun insani boyutlarından daha ziyade artık siyasi boyutlarının öne çıkması ve yardım yapma konusunda isteksizliktir...

Almanya’da yaşayan 45 yaşında ve evli olan D. bu ülkeye gelmesinden itibaren kendilerine yönelik yardımların hiç kesilmediğini belirterek çalışma hayatına katılana kadar hükümet fonlarından kendilerine desteğin sürdüğünü kaydetmektedir:

... Almanya’ya ilk geldiğimde haftada 30€ kadar para veriyorlardı. Başvurumuz kabul edilip başka bir bölgeye nakledildiğimizde, aylık olarak ödenen para 375€ kadar yükseldi. Bu maaş dışında yeme ve içme gibi temel ihtiyaç maddelerimiz de onlara ait olduğu gibi, oturduğumuz meskenimin kira bedelini onlar ödedi. Başlarda böyle nakdi bir yardım almak bizim hayatımızı olumlu etkiledi. Dil öğrenip ülkeyi tanıdıktan sonra yavaş yavaş çalışmaya başladık...

Suriyelilere yönelik yardımlar konusunda Almanya ile Türkiye’ye dair bir analiz yapmak gerekirse, Türkiye’deki fonlar içinde STK’ların oranının Almanya’dakinden biraz daha yüksek olabileceğine dair önemli ipuçları bulunmaktadır. Suriyeli mülteciler, Almanya’daki statüleri nedeniyle yeterince kamu desteği ve uluslararası destek aldıkları için burada STK’lara bu anlamda daha az sorumluluk düşmektedir, dolayısıyla bu durum STK’ların aldıkları fonların da az olmasına sebep olmaktadır. Kaldı ki Türkiye’deki geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere yönelik uluslararası fonların çok sınırlı olması, bu grup için külfetin önemli bir bölümünü Türkiye Devleti’nin ve STK’ların omuzuna yüklemektedir (Karabulut, 2018).

Sosyal hizmetlerde hak temelli yaklaşım söz konusu olduğunda, her iki ülkedeki Suriyelilerin insan onuruna yaraşır bir standartta yaşama imkânı elde etmeleri önemlidir. Bunun mültecilerin topluma uyumuna katkısı olduğu kadar, onların haklarının istismar edilmesini önleme konusunda da kaçınılmaz bir rolü olacaktır (İbrahim, 2016).

4.7.5. Çalışma hayatı

Suriyelilerin bulundukları ülkelerdeki çalışma hayatını katılımları konusu, genel olarak uyum süreçleriyle bağlantılı karmaşık konulardan birini oluşturmaktadır. İki farklı istihdam politikasına sahip olan Almanya ve Türkiye örnekleri bu açıdan farklı sonuçlar yaramaktadır.

Suriyelilerin Türkiye’de çalışma hayatına etkileri, ucuz iş gücü bağlamında tartışılmakla birlikte hak temelli yaklaşım göz önüne alındığında önemli bir hak sorunsalı çerçevesinde de konuşulmayı hak ettiğine kuşku yoktur. Türkiye özelinde

Suriyelilerin çalışma hayatına katılımı ekonomik haklar ve sosyal haklar bağlamında birçok boyutları gündeme getirmiştir (Kocadaş, 2018, s. 13).

Türkiye’de geçici koruma altındakilerden biri olan 55 yaşındaki E.A.M. ülkesinde beyaz yakalı bir iş statüsünden, mülteci bir işçi olmaya uzanan öyküsünde önemli bir tecrübeye işaret etmektedir:

... Türkiye’ye geldiğimde her şeye sıfırdan başlamak zorunda kaldım. Sanki ben hiç okumamışım, hiç yorulmamışım gibi. Sanki hayatımda hiçbir şey yapmamışım gibi oldu. Yeni bir dil öğrenmeye çalışmak benim yaşımda çok zordu. Burada elimdeki para iki yılda bitince öz geçmişimi sunmaya çalışırken çok sıkıntı yaşadım... İlerlemiş yaşıma rağmen çalışmak istesem de şu an ne mesleğimi yapabilecek dil becerim var ne de beni hak ettiğim ücretle istihdam edecek bir Türk iş yeri...

Türkiye’nin geçici koruma altındaki Suriyeliler özelinde uyguladığı istihdam politikası genellikle birçok ailenin geçimi için önemli bir çıkış noktası oluşturmuş. Bununla birlikte, bunu bir fırsat olarak kullanan yatırımcılar için Suriyeli birini çalıştırmak ciddi bir maliyet tasarrufu olarak görülmektedir. 29 yaşındaki A.H. İstanbul’da yaşayan ve geçici koruma altında bulunan on binlerce Suriyeliden biri olarak çalışma tecrübesini şöyle özetlemektedir:

... Olumlu olan durum şu ki, bizim çalışmamız konusunda resmî kurumlar herhangi bir zorluk çıkarmıyor. İş bulan çalışsın anlayışı ile bizlerin önünü açan bir politika uygulanıyor. Ama bu ülkenin resmî vatandaşları olmadığımız için çalışma hayatında sıkıntılarımız çok fazla. Bunların başında elbette düşük maaş geliyor. Uzun vakitler çalışıyoruz ama buna karşın ne izinler ne de ücret konusunda eşit muamele görüyoruz... Beni dışarı atarlar diye bir korkum var. Nihayetinde resmî çalışma iznim olmadığından başka yerde işe giremeyebilirim. Kendimi ve ailemi bu konuda güvende hissetmiyorum...

Hak temelli yaklaşım göz önüne alındığında birçok Suriyeli için Türkiye’deki istihdama katılım kendi haklarından ödün vermek anlamına gelse de fazla bir seçenekleri olmadığını söyleyenlerin sayısı çok fazladır. 40 yaşındaki V.A. aynı iş yerinde çalışıp benzer işi yaptığı hâlde eşit ücret almadığını ve bu konuda fazla bir şanslarının da bulunmadığını söyleyenler arasında yer almaktadır:

... Esasen benim resmî çalışma iznim yok. Bu durum beni hukuku olmayan birine dönüştürüyor. İş sahibi ile oturup pazarlık yapma şansımız da bulunmuyor. Çalıştığım iş yerinde Türklerin yılda 15 gün tatili var ama ben Suriyeli olarak böyle bir hakka sahip değilim. Aynı iş yerinde çalışıp aynı işi yaptığımız hâlde daha az bir ücret alıyorum. Çok zorunlu hâllerde dahi izin almamız mümkün değil. Biraz sesimiz çıksa işten atılmakla tehdit edilebiliyoruz. Bu sebeple susup duruyorsun. Benim durumumda bulunan çok arkadaşım var...

Yıllardır Türkiye’deki sığınmacılarla ilgili çalışma yapan derneğin başkanı Av. Cemal, Türkiye’deki Suriyeli istihdamı konusunda mevcut yasal düzenlemelerin bazı açık kapılar bıraktığını söylerken bunların düzeltilmesi konusunda yapılabilecek çok şey olduğunu belirtmektedir:

... Suriyelilerin hukuki anlamda çalışma izinleri, 10 Türk'ün çalıştırıldığı yerde 11. olarak bir Suriyelinin çalıştırılabileceği yönünde. İdare onda bir kuralına çok özen göstermese de genelde işverenler çalışma iznine başvurmanın zorluğu dikkate alındığında sigortasız çalıştırmayı tercih ediyorlar. Dolayısıyla da gerçek haklarını almamalarına neden alıyorlar. Herhangi bir iş güvenceleri de olmuyor. Yani pandemi sürecinde ilk işten çıkarılanlar onlardı mesela...

Suriyeli yardım derneğinin başkanı Dr. Mervan ise, mevcut yasal düzenlemeler göz önüne alındığında geçici koruma kapsamındaki Suriyeli birisinin resmî çalışma izni ile çalışmasının neredeyse imkânsıza yakın olduğunu belirterek, bu durumun bazı açık kapılar bıraktığının altını çizmektedir:

Ülkemizde ikamet edip yaşadıkları hâlde, bu insanların çalışma izni alması imkânsıza yakın. Bir iş yeri talepte bulunsa kat kat sigorta primi ödemesi gerekiyor. Bu yasal çalışma konusunda önemli bir caydırıcılık oluşturuyor. Bunun yanı sıra, çalıştıkları iş yerinde bir güvenceleri bulunmuyor. Örneğin bir iş yerinde işveren, Suriyeli işçiye uyduruk bir gerekçeyle şikâyet etse hemen deport işlemi yapılabilir...

Türkiye'deki çalışma koşullarının ağırlığı ve sıkıntıları ile karşılaştırıldığında Almanya'daki Suriyeli mültecilerin durumu daha olumlu bir görüntü sergilemektedir. Yapılan işin doğasından kaynaklanan zorluklar bir yana, Almanya'daki çalışma koşulları Türkiye ile mukayese edildiğinde çalışma yasalarının uygulanması bağlamında daha hakkaniyetli görünmektedir. Almanya'da ikamet eden 23 yaşındaki H. dil öğrenip meslek kursunu tamamlamasından hemen sonra işe başladığını söyleyip, ücret konusunda sıkıntı yaşamadığını belirtmektedir:

... Geldiğimde 19 yaşındaydım. Burada önce dil kursunu bitirip sonra makine kullanma kursuna gittim. Şimdi üç yıldır çalışıyorum ve herhangi bir yardım almıyorum. Her ülkede ekonomik sıkıntılar var tabii ki burada geçinmek kolay değil ama dil engelini aştıktan sonra burada belli bir çevre de edindiğim için iş bulmam zor olmuyor.

22 yaşındaki B.K. benzer şekilde dil öğrenimini ve meslek kursunu tamamladıktan sonra işe başlamasıyla hayatının düzene girdiğini söylemektedir:

Almanya'da hem çalışıp hem okuyorum ve hayatıma güzel bir şekilde devam ediyorum. Ben dil eğitimimi bitirdikten sonra şu an çocuk yetiştirme işinde çalışıyorum... Çalıştığım yerde herhangi bir ayrımcılık yaşamıyorum. Çalıştığım anaokulunda Suriyeli ailelerin çocukları da bulunuyor. Okul yönetimi, onlarla ilgili her konuda bana danışıyor. Böylece pedagojik olarak büyük katkılarım oluyor.

Suriyeli mültecilerin yerel işçilerle eşit işe eşit ücret prensibine uygun muamele görüp görmediği tartışmaları her iki ülkede de en önemli istihdam sorunsallarından biridir. Almanya örneği düşünülünce mültecilerin neredeyse tamamına yakını çalışma hayatında yerel bir Alman ile eşit bir muamele gördüğünü söylüyor. 32 yaşındaki A.A. bunlardan biri olarak yaşadığı tecrübeyi şöyle anlatmaktadır:

... Kesinlikle yerel işçilerle aynı maaşı aldığımı düşünüyorum. Hatta ne kadar fazla çalışırsam o kadar fazla maaş alıyorum. Bu durum günden güne değişiyor. Ve tabii ki yerel işçilerle aynı muameleyi görüyoruz. Alınan sosyal yardımlarda dahi Alman

vatandaşları ile aynı miktarı alıyoruz. Çalışma ve emek söz konusu olduğunda burada nereden geldiğinizin bir önemi yok. Sıradan bir Alman işçi ile eşit haklara sahipsiniz...

Hak temelli yaklaşıma uygun olan bu uygulama konusunda Almanya'nın sistematik bir politikası olduğuna işaret eden Julia, Alman ekonomisinin teknik ihtiyaçları göz önüne alındığında bu eşitliğin kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır:

Alman iş piyasasının mültecilere ihtiyacı var. Alman ekonomisinin ihtiyacı olan ara teknik elemanlar konusunda Suriyeli mültecilerin eğitim ve meslek durumları uygun değil ve çoğu mültecinin okul diploması bile yok. Bu nedenle onların istihdamını teşvik konusunda tam bir eşitlikçi anlayış uygulanmaktadır.

Çalışmak zorunda kalan mülteci ve sığınmacıların temel insan hakları konusunda yaşadığı ihlallerle mücadelede gerektiğinde hükümete, bürokratik ve kültürel normlara ve kurallara meydan okumak çoğu zaman sivil aktörlere düşebilir (Cordoba, 2020, s. 9). Çalışma hayatında uğranılan haksızlıklara dair geliştirilecek inisiyatifler hak temelli yaklaşım çerçevesinde sendikalardan sosyal hizmet uzmanlarına ve insan hakları aktivistlerine kadar geniş yelpazede grupların ilgi alanına girmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında Almanya ile Türkiye ayrışması bir kez daha kendini göstermektedir. Almanya'da çalışan mültecilerin maruz kaldığı ayrımcı uygulamaları şikâyet ve takip etme noktasında işleyen bir sistem varken, Türkiye'de henüz bu zenginlikte bir uygulama bulunmamaktadır.

4.7.6. Kamu hizmetlerinden yararlanma

Suriyelilerin bulundukları ülkelerdeki kamu hizmetlerinden yararlanma oranları ile ilgili olarak mültecilerin ve sosyal hizmet uzmanlarının işaret ettiği hususların benzerlik göstermesi, Almanya ve Türkiye'nin bu konuda birbirine yakın seviyelerde olduğunu göstermektedir. Kamu hizmetleri denilince ilk akla gelen eğitim ve sağlık konularında her iki ülkede de neredeyse birbirine yakın standartta yararlandırma söz konusudur. Buna ilave olarak herhangi bir devlet kurumuna işinin düşmesi hâlinde mülteci ve sığınmacıların maruz kaldığı muamele biçimi, yine kamu hizmetlerinden yararlanma bağlamında önemli işaretlerden biri olarak kabul edilebilir.

Türkiye'de yaşayan 22 yaşındaki B.E. okul ve hastane gibi kamu hizmetlerinden tam anlamıyla yararlandığını belirtenler arasında yer almaktadır:

... Yaşadığım yerdeki sağlık ocağından ihtiyacım olduğu her seferinde yararlandım. Bu konuda herhangi bir zorlukla karşılaşmadım. Hukuki anlamda Türk vatandaşlarından farklı olsam bile hizmetlerden yararlanma konusunda şu ana kadar bir farklılık görmedim. Birçok Suriyeli komşum var, onlar da ne hastane ne de okul konusunda bir sıkıntı çekiyor.

Kamu hizmetlerinden yararlanma sürecinde yaşanan gecikmeler veya devlet kurumlarında uzayan işlemler birçok kişinin ortak şikâyeti olsa da sonunda işlerin büyük oranda hallolması memnuniyetle karşılanmaktadır. 49 yaşındaki İ.A. Türkiye’de kamu kurumlarında gördüğü muameleden memnun olan biri olarak kendileri ile ilgilenen muhataplar bulunduğunu belirtmektedir:

... Ben ve çocuklarım Türkiye’deki serüvenimizin her aşamasında bize yardımcı olan kamu ve özel kurum yetkilileri bulmakta zorlanmadık. Göç İdaresine işimiz düştüğünde dahi yoğun sıra beklememiz dışında sıkıntımız yoktu. Evrak eksikliği veya ikamet sorunları konusunda bize her şeyi izah eden görevliler yardımcı oldu...

Av. Cemal, Türkiye’deki kamu kurumlarının kendilerine çizilen yasal sınırlar çerçevesinde geçici koruma altındaki Suriyelilere hizmet sunma konusunda sorun olmadığını ama bütüncül bir hak temelli yaklaşımdan da uzak olduğunu söylemektedir:

... evet, mülteci kabul eden başka ülkelere kıyasla bakış açımızın insani olduğunu söyleyebilirim. Ama... birçoğunun sağlık ve eğitim dışında birçok temel haklardan yararlanmadığını görüyorum. Çalışma hakları da kısıtlı şekillerde kendilerine veriyor. Bunu idare ile görüştüğümüzde bunun bir kamusal sıkıntı olduğu anlatılıyor bize. Mevcut hakları uluslararası alanda kendilerine verilmiş olan hakların tanınması durumunda toplum nezdinde tepki oluşturacağı düşüncesindeler...

Kamu kurumları söz konusu olduğunda Almanya’daki durum Türkiye ile büyük benzerlik göstermektedir. Şöyle ki Suriyeli mültecileri uluslararası hukuk tarafından belirlenmiş haklarından yararlandırma konusunda devlet kurumları oldukça hassas bir tutum takınmaktadır. Almanya’da yaşayan 41 yaşındaki A.B. devlet dairelerine işi düştüğünde yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır:

Almanca biliyorsanız genel olarak çok sıkıntı çekmiyorsunuz... Irkçılık bulursun ama çok fazla değil. Bulduğum bölgede ırkçılık ve zorlu işlemler yok. Resmî işlemlerde her daim bir problem yaşıyoruz. Hatta doktora gittiğimizde bize bir evrak doldurtuyorlar. Çok fazla işlem yapıyoruz. Buradakiler hep evrak, yazı işiyle muhatap oluyorlar.

26 yaşındaki M1, benzer tecrübelerini anlatırken, yaşadığı bölgedeki kamu hizmetlerinden ve sosyal hizmetlerden yararlanma konusunda tam bir eşitlik olduğunu söylemektedir:

Okul, hastane, yurt gibi yerel halkın yararlandığı sağlık imkânlarından yerel halkın yaralandığı şeylerden biz de yararlanabiliyoruz. Yaşadığım bölgedeki belediye ve hastanelerinden yerel halkın yararlandığı gibi yararlanabiliyoruz. Sen diğer vatandaşlar gibisin, aranızda fark yoktur...

Çok kültürlü anlayışının bir parçası olarak, kamunun oynayacağı olumlu rol, ev sahibi toplum ile mülteci topluluk arasında köprü vazifesi göreceğinden (Sue, Rasheed ve Rasheed, 2016, s. 366) toplumsal iç barışın önemli unsurlarından biri hâline gelebilir.

Kendi topraklarında yaşayan Suriyeli mülteci ve sığınmacıları kamu hizmetlerinden yararlanılma konusunda Türkiye ve Almanya'nın politikalarının büyük oranda benzerlik taşıdığı anlaşılmaktadır. Burada en dikkat çeken hizmetler, eğitim ve sağık kurumlarında verilen kamu hizmetleridir. Kendileri ile görüşülen mültecilerin tümü ne eğitim ne de sağık imkânlarından yararlanma konusunda bir sıkıntı yaşamıştır. Bu durum, hak temelli yaklaşım göz önüne alındığında temel insani haklar noktasında her iki ülkenin de önemli bir hassasiyet taşıdığını göstermektedir.

5. TARTIŞMA, SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bir nefeslik fırsat sundular, haydi kaçın diye.
Koyup bir bota gönderdiler denizin en dibine.
Ufacıktı bedenler, şişerek, nefessiz kalarak vurdular
sahile,
Balinalar kadar konu olmadılar bile.

[Esat Başkavak, “Vatan ve Ayrılık” *Mülteci Şiirler*, (ed. Halid Develioğlu),
İstanbul, 2016, s. 60.]

5.1. Tartışma

Tezin ana sorunsalı, mülteci öyküleri üzerinden iki farklı ülkedeki iki farklı karakterde şekillenen uygulamaların sosyal hizmet çeşitliliği açısından ne gibi sonuçlar doğurduğunu anlayıp sosyal hizmet uygulamalarında hangi modelin daha iyi olduğu konusunda bir öneri getirmektir.

Bunun yapılabilmesi için sosyal hizmet alanlarından biri olan mültecilik konusunda, Almanya ve Türkiye gibi büyük sayıda Suriyeli barındıran iki ülkedeki uygulamalar seçilmiş ve saha çalışmasına dayalı görüşmeler yapılmıştır. Bu yönüyle Suriyeli sığınmacı ve mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarında, “var olan” üzerinden “olması gerekene” ulaşılması ve sonrasında bir model olarak “hak temelli yaklaşımın” sunduğu imkânlar konusu, önemli bir tartışma başlığıdır.

Bu ana tartışma konusunun belirlenmesinden sonra, tezin hazırlanma sürecinde de tartışılması gereken birçok alt başlık ortaya çıkmıştır. Örneğin bu tartışmanın ana öznesi olan ve Suriye vatandaşlarını kabul eden iki ülkedeki sosyal hizmet uygulamalarına dair pratikler konusunda “Mülteci deneyimleri ne oranda veri sağlamaktadır?” sorusu da önemlidir. Sue, Rasheed ve Rasheed’in (2016) işaret ettiği gibi, yaşadıkları travmatik süreçler nedeniyle büyük bir duygu yükü altında bulunan mültecilerin anlatılarındaki öznellik riski göz önüne alındığında, sadece sosyal hizmet uygulamalarından yararlananların göreceli tatmin düzeyleri üzerinden bir sonuca varmanın riskleri olacağı açıktır. Bu riskleri en aza indirmek amacıyla her iki ülkede Suriyelilere yönelik sosyal hizmet sunan profesyoneller ve sivil toplum temsilcilerinin sağladığı katkılar, tartışmanın sıhhatini doğrudan etkilemiştir.

Her iki ülkenin Suriyelileri kabul aşamasındaki süreçleri, kabul sonrası prosedürleri ve toplumsal uyum tecrübeleri, sosyal hizmet perspektifinden bakıldığında olumlu ve

olumsuz birçok unsuru barındırmaktadır. Bu bağlamda bir diğer tartışma konusu da iki farklı ülkedeki iki farklı karakterde şekillenen uygulamaların sosyal hizmet çeşitliliği açısından bir fark yaratıp yaratmadığıdır. Bu soruya cevap bulabilmek için her iki ülkede farklılaşan veya aynılaşan sosyal hizmet uygulamaları tespit edilmiş ve bu durum bu konuda ortak bir model önerisi getirme imkânını kolaylaştırmıştır. Öneriler kısmında da vurgulandığı üzere, her iki ülke için en iyi yaklaşımın hak temelli anlayış olduğu çok açık bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Mülteci gibi hassas bir grupta çalışmanın getirdiği dezavantajlar tartışmanın önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Papadopoulos'un (2003) isabetli biçimde betimlediği biçimiyle bir insanın yaşadığı ülkeyi ve evini mecburi sebeplerle bırakıp başka bir ülkede yaşamaya mahkûm olması, şüphesiz birçok psikolojik ve toplumsal sorun yaratmaktadır. Tüm bu sorunlara ev ve iş bulma, güvenlik arayışı, eğitim ve kültürel değerlerini yaşatma gibi kaygılar da eklendiğinde, mülteciler açısından sağlıklı bir ruh hâlinde bahsetmek pek mümkün olamamaktadır. Böylesine sorunlu bir toplulukla sosyal hizmet bağlamında ilgilenilmesi de birçok zorluğu beraberinde getirmektedir. Bu durumda da sosyal hizmet uygulamalarının başarı düzeyini ölçümlemek her zaman istenilen sonucu vermeyebilmektedir.

Tezdeki veriler ışığında bir diğer tartışma konusu da şudur: Somut bir topluluğu ifade ediyor gibi görünmekle birlikte, “Suriyeli mülteciler” tabiri birçok açıdan homojen olmayan bir topluluğu kastetmektedir. Her şeyden önce Suriye toplumu kendi içinde farklı etnik ve dinî gruplara ayrılan bir yapıya sahiptir. Buna ilave olarak bu grupların göç sürecinde birbirinden farklı tecrübeler yaşamış olması da bu ülke vatandaşlarını ortak bir küme içinde toplamayı pek mümkün kılmamaktadır. Ancak bu insanların mültecilik ortak başlığı altında toplanmış olmaları, diğer alt farklılıkları görmeyi zorlaştırmaktadır.

Buna bağlı olarak tez çalışmasında ortaya çıkan bir diğer tartışma konusu, farklı arka plana sahip mülteci gruplarının sanki ortak bir kültür ailesinin üyeleri imiş gibi benzer bir sosyal hizmet anlayışı ile muhatap alınmalarıdır, bu durum görünüşte fazla fark edilmeyen sorunlar yaşanmasını önleyememiştir. Zira Hristiyanlar ve Müslümanlar arasında derin farklar olduğu gibi, Alevi veya Sünni bir Suriyeli ile Kürt, Türkmen ve Arap Suriyeliler arasında da birbirine zıt anlayışlar bulunmaktadır. Bu farklı grupların “Suriyeli mülteci” genellemesi altında bir arada yaşamaya zorlanması, ev sahibi

lkelerde ilk anda fark edilmeyen toplum içi gerilimlere neden olmuştur. Bu anlamda Merja ve Turtiainen'in (2021) işaret ettiği çok kültürlü yaklaşımın önemi biraz daha ortaya çıkmaktadır.

Türkiye ve Almanya örneklerini anlamak üzere yapılan görüşmeler, her ne kadar sosyal hizmetlerin farklı uygulamalarını görme ve analiz etme imkânı vermiş olsa da karşılaştırılması çok da doğru bir sonuç vermeyecek mukayeseler olabilmektedir. şöyle ki Almanya gibi mltecilikle ilgili yasal altyapısı oturmuş bir ülke ile Türkiye gibi bu konudaki yasal sorunlarını hâlen çözmeye çalışan bir lkeledeki uygulamalar ister istemez aynı olmayacaktır; dolayısıyla bu konuda iki ülkenin mukayesesi yanıltıcı olabilecektir.

Gerek uzman potansiyeli gerekse kendisine yapılan sığınmacı müracaatlarının sayısı bakımından Türkiye'ye göre daha avantajlı bir konumda görünen Almanya'daki birtakım sosyal hizmet uygulamalarının daha başarılı olması, bu tartişmanın en önemli açmazlarından birini oluşturmaktadır. Zira bu, eşit koşullardaki iki ülkenin karşılaştırması olmayacağı için bu tartişmanın bir yönü hep eksik kalacaktır.

Bununla birlikte, "iade edilmeme" hakkından "ailelerin birleştirilmesi" hakkına kadar sığınmacı ve mültecilerin vardıkları lkeledeki temel yasal hakları konusunda iki ülke arasında şaşırtıcı biçimde benzerlik olması, en azından bu alanlarda yapılan analizlerin doğru sonuçlar vereceğini göstermiştir.

Hak temelli yaklaşım açısından tartişmanın bir diğer boyutunu da ayrımcı uygulamaların yaygınlığı konusu oluşturmaktadır. Bu noktada travmatik süreçler yaşadıklarını anlatan Suriyelilerin ifadeleri bir yana, maruz kaldıkları "ayrımcılığın" o anki görevlinin bireysel bir davranışı olup olmadığını tespit etmek de çoğu zaman mümkün olamamaktadır. Cordoba'nın (2020) zerinde durduğu savunuculuk uygulamalarını da gerektirebilecek olan aksaklıkların sosyal hizmet uygulayıcıları tarafından ne oranda giderilebileceği konusu da ayrıca tartişılmalıdır. Bu bağlamda belirtmek gerekir ki, Almanya ve Türkiye'nin mülteci yasaları ve koşulları farklılık göstermekle birlikte, iltica talebiyle gelen Suriye vatandaşlarına yönelik uygulamaların büyük oranda benzerlik göstermesi, imzalanmış ortak uluslararası sözleşmelerden kaynaklanmaktadır.

Bununla birlikte, ülkeye misafir edilen Suriye vatandaşlarının statüsü konusunda Almanya ile Türkiye arasında farklılıklar söz konusu olduğu için kabul sonrası

süreçlerin birbirinden ayrıştığı noktaları tümüyle mukayese etmek zordur. Almanya’ya ulaşan Suriye vatandaşlarının kazandığı mülteci statüsüne karşın Türkiye’deki Suriye vatandaşlarının geçici koruma statüsü, birbiriyle mukayeseyi zorlaştırmaktadır.

Bu aşamada tüm yasal statü farklılıklarına rağmen Türkiye’deki Suriye vatandaşları ile Almanya’dakilerin yerleşim hakları, güvenlik, kamu hizmetlerinden yararlanma, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerden yararlanma gibi birçok konuda eşite yakın olmasının sebebi, bir diğer tartışma konusudur. Haklar konusundaki bu tartışmanın içeriği, kuşkusuz her iki ülkedeki uygulamaların da uluslararası hukukun ruhuna uygun bir noktada buluşmuş olmasıyla bağlantılıdır.

Tez çalışması çerçevesinde tartışmaya açılması gereken bir diğer husus, Suriyelilerin yeni toplumsal çevreye ve yeni ülke yasalarına uyum sağlama süreçlerinde ev sahibi toplumdaki aktörlerin rolüne dair unsurlardır. Masocha’nın (2013) üzerinde durduğu bu ilişkinin kurulması kolay değildir; zira farklı bir tezin konusu olacak kadar geniş olan bu husus, bir toplumun çok kültürlü ve ayrımcılık karşıtı anlayışı ne derece sindirdiği tartışmalarını da beraberinde getirecek bir içerik taşımaktadır. Ayrıca sadece Suriyelilere yönelik uygulamaların bu konuda tek başına belirleyici olmayacağı da bir gerçektir.

Bu anlamda Almanya ve Türkiye’nin “uyum” ve “kültürel adaptasyon” gibi süreçleri iyi yönetip yönetmedikleri daha derin çalışmaları gerektirse de yasal ve sosyolojik olarak şu ana kadar ne tür etkin politikalar geliştirdikleri ayrıca ele alınmalıdır. Bu tez açısından tartışılması gereken bir diğer husus, Müslümanlık ortak paydasının adaptasyon ve uyum süreçlerindeki rolüne dairdir. Her iki ülke açısından da düşünüldüğünde Suriyelilerin Türk ve Alman toplumlarına uyumunda inanç ve kültürel benzerliklerin ne oranda etkili olduğu ayrıca mukayese edilmelidir. Ancak bu tez çerçevesinde söylenebilecek en genel yargı, dinî ve kültürel benzerliklerin Türkiye ve Suriye toplumları arasında uyumu kolaylaştırırken Alman toplumu ile zorlaştırdığı yönündeki kanaatin büyük oranda doğrulanmadığıdır.

Çalışmanın hazırlanma sürecinde sıklıkla gündeme gelen ama doğrudan konusu olmadığı için sınırlı oranda değinilen bir diğer husus, Suriyelilere yönelik “ayrımcı” ve “ayrıcalıklı” uygulamalar konusunun yaygınlığı meselesidir. Bu konudaki tartışmaların bir yanında Türkiye ve Almanya’da yaşayan Suriyeliler arasında kendilerine karşı ayrımcı tavır ve uygulamaların arttığı hissi dururken öbür yanında ev

sahibi toplumlarda kendilerine kıyasla Suriyelilere birtakım ayrıcalıklar verildiği düşüncesi durmaktadır.

İki ülke analizindeki bir diğer tartışma konusu, kuşkusuz, Suriyelilerin çalışma hayatındaki durumlarına ilişkin mukayeselerin ne derece sağlıklı olduğuyla ilgilidir. Sanayileşmiş bir ülke olarak Almanya için mültecilerin varlığı istihdam fırsatı olarak görüldüğünden bu durum, mülteciler açısından da bir avantaja dönüşmüşken Türkiye gibi kalkınmakta olan bir ülkede mültecilerin varlığı, o ülkedeki işsizliği artıran bir unsura dönüşmektedir. Bu aşamada ekonomik haklar bağlamında iki ülkenin mukayese edilmesinin sağlıklı bir sonuç vermeyeceği açıktır.

Benzer bir tartışma, Suriyelilere yönelik yardımlar konusunda da yaşanmaktadır. Almanya'daki Suriyeli mülteciler, statüleri gereği uluslararası destek konusunda Türkiye'deki geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere oranla daha avantajlı oldukları için iki ülkedeki ekonomik anlayış farkını karşılaştırmak doğru sonuçlar vermeyecektir.

Tartışmanın bir diğer boyutunu, iki ülke arasında istihdam konusundaki bariz farka karşın Suriyelilerin kamu hizmetlerinden yararlanmaları noktasında Almanya ve Türkiye'nin neredeyse birbirine yakın seviyelerde olması gerçeği oluşturmaktadır. Kamu hizmetleri denilince ilk akla gelen eğitim ve sağlık hizmetlerinde her iki ülkenin de mültecilere karşı benzer bir seviyede olması, önemli bir anlayış ve politika farkına işaret etmektedir.

İki ülkede mültecilerle ilgili yasal çerçeve farklı olmasına rağmen temel insani ihtiyaçlar ve haklar konusunda ciddi bir fark olmaması, bu çalışmaya başlamadan önceki kanaatlerimizi tümüyle değiştirmiştir. Dolayısıyla bu aşamada belirtilmesi gereken konu, Almanya ve Türkiye örneklerinden yola çıkarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki sosyal hizmet uygulamalarının değişkenliğine dair daha fazla çalışma yapılması gerektiğidir. Zira tek başına Almanya ve Türkiye mukayesesi, diğer ülkelerdeki uygulamalara dair bazı genel veriler sunsa bile gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin her birine dair yeni araştırmaların yapılması gerektiğini de göstermiştir.

Bu çalışma, Suriyelilerin deneyimleri üzerinden iki ülkede geçerli olan yasal prosedürlerin uygulanma düzeylerini mukayese imkânı vermesi bakımından da tartışmalara yeni bir boyut katabilir. Her ne kadar Almanya ve Türkiye'nin mülteciler konusundaki yasal altyapıları farklı olsa da temel haklar konusunda her iki ülkenin de

uluslararası sözleşmelere bağlı olması, birçok konuda benzerlik oluşması sonucunu getirmiştir. Bu konuda 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi, her iki ülke için de temel referans olması bakımından önemlidir.

5.2. Sonuçlar

Sosyal hizmetleri, savunmasız ve yoksunluk içerisinde yaşayan insanların gereksinimlerinin karşılanması ve sonraki aşamada kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeye gelene kadar güçlendirilmeleri için yapılan çalışmalar olarak düşündüğümüzde, mültecilerin sosyal hizmet mesleğinin en önemli çalışma alanlarından biri olduğu muhakkaktır. Bir insanın evini ve yaşadığı ülkeyi mecburi sebeplerle bırakıp başka bir ülkede yaşamaya âdeta mahkûm olmasının şüphesiz birçok sonuçları olmaktadır. Yeni bir hayat umuduyla yola çıkan mülteciler, göç esnasında ve ulaştıkları ülkelerde sıkıntılı süreçleri kısa bir zaman dilimde deneyimlemek durumunda kalmaktadır.

- İlk müracaat aşamasında hak temelli yaklaşım her iki ülkede de sağlıklı bir şekilde uygulanmasına karşın, sonraki aşamalarda ve özellikle uyum süreçlerinde farklılaşmalar görülmektedir. Ülkeye misafir edilen Suriyelilerin statüsü konusunda Almanya ile Türkiye arasında farklı yasal uygulamalar olduğu için kabul sonrası süreçler de birbirinden ayrılmaktadır. Şöyle ki Almanya'ya ulaşan Suriye vatandaşlarının neredeyse tamamı mülteci statüsü alarak bu ülkenin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan yasal haklara kavuşmaktadır. Türkiye ise Suriye vatandaşlarına geçici koruma statüsü vererek yasal anlamda Almanya'ya göre daha sınırlı bir çerçeve sunmaktadır.
- Yapılan çalışmalarda mültecilerin bulundukları ülkelerde sosyal ve psikolojik sorunlar yaşadığı ortaya çıkmıştır. Gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde, iş bulma sorununun -zorluk seviyeleri farklı olmakla birlikte- her iki ülkedeki mülteciler için temel bir sorun olduğu tespit edilmiştir.
- Mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamaları, spesifik ihtiyaç analizlerinden barındırma hizmetlerine, psikososyal desteklerden hukuki savunuculuk faaliyetlerine kadar geniş bir alanı oluşturmaktadır.

- Mültecilerin ilk müracaatından itibaren Almanya ve Türkiye arasında yapılan analizler, her aşamada farklılaşan ve benzeşen sonuçlar ortaya koymuştur.
- Türkiye’de geçici koruma kapsamında olan Suriyeliler Almanya’da olduğu gibi hukuki bir mülteci tanımına sahip olmasalar da Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilere sunulan sosyal hizmetlerin kapsam bakımından Almanya ile benzeştiği görülmüştür.
- Yapılan görüşmeler, her iki ülkedeki Suriyelilerin ilk başvuru süreçlerinde, neredeyse tümüyle aynı prosedürel uygulamalardan geçtiğini ortaya koymuştur. Bu da “hak temelli” yaklaşım açısından bakıldığında her iki ülkenin de Suriyeli sığınmacılara karşı ilk müracaat aşamasında uluslararası normlara uygun davrandığını ve müracaatçıların haklarını gözettiğini göstermiştir.
- Sosyal hizmet uygulamaları bakımından Almanya ile Türkiye arasında ilk müracaat aşamasında, danışmanlık ve uzman desteği alma gibi hususlarda ufak birtakım yaklaşım farkları olduğu anlaşılmaktadır. Sınırdan girip ilk müracaatını yapan bir Suriyelinin sonraki aşamada bir sosyal hizmet uzmanı veya bu misyonu görececek bir görevli ile muhatap olma oranı Almanya’da çok daha yüksektir.
- Almanya’nın gerek uzman potansiyeli açısından gerekse kendisine yapılan koruma müracaatlarının sayısı bakımından Türkiye’ye göre daha avantajlı bir konumda olduğu görülmektedir.
- Türkiye’deki uygulayıcılar, çok farklı yollarla çok sayıda Suriyelinin ülkeye giriş yapması nedeniyle ilk müracaat aşamasında bazı hizmetlerin aksadığını kabul etmektedir. Bununla beraber, ayrımcı uygulamaların önlenmesi konusunda hak temelli yaklaşımı vaz geçilmez bir unsur olarak gören sosyal hizmet uygulayıcılarının yasal prosedürler konusunda her iki ülkede de benzer reflekslerle hareket ettiği gözlemlenmiştir.
- Türkiye ve Almanya’daki Suriyelilerin anlatıları, ilk kabul merkezlerinde yaşadıkları tecrübenin benzer olduğunu ve her iki ülke görevlilerinin de Suriye vatandaşlarına hak temelli yaklaşım ruhuna uygun muamele ettiğini göstermiştir. Burada, savaş mağduru insanlara karşı duyulan empati

duygusundan kaynaklı insani gerekçeler dışında, uluslararası yerleşik normlara uyma zorunluluğu gibi rasyonel gerekçeler de etkili olmaktadır.

- Hak temelli yaklaşım bakımından bir değerlendirme yapıldığında görülmektedir ki, sığınma başvurusu kabul edildikten sonra 6458 sayılı kanuna tabi Suriyeli bir mültecinin Türkiye’de geçici koruma kapsamındaki kişisel hakları ve özgürlük alanı, temel insan hakları sözleşmelerinden doğan haklarını kullanma ehliyeti, Almanya’daki bir Suriyeli mülteciden daha az değildir.
- Kamu yükümlülükleri anlamında iki ülke arasında neredeyse birbirine yakın görünen reel durumun kabul sonrası uyum politikaları konusunda ayrıştığı gözlenmektedir. Bu aşamada en zorlu süreç kuşkusuz ev sahibi toplumla yaşanan uyum çabalarında kendini göstermektedir.
- Suriyeliler kendi ülkelerine güvenle geri dönme imkânları olmadığından içinde bulundukları bu yeni toplumda tutunabilmek adına, bir anlamda yeni bir toplumsal sözleşmenin pazarlığını yapmak zorunda kalmıştır. Bu bağlamda sosyal hizmet uygulamaları açısından mültecilerin travmatik geçmişi, yeni yaşamlarında hep itici bir unsur olmaktadır.
- Ev sahibi topluluk açısından toplumsal uyum süreçlerinin en önemli sorunsalı, misafir topluluğa karşı kendi ayrıcalıklarının korunduğuna dair beklentisidir. Buna karşın, meseleye Suriyeli bir mülteci perspektifinden bakıldığında süreç, kendi değerlerini ve kültürünü muhafaza ederken bulunduğu ülkenin değerlerini ve kültürünü anlama ve benimseme çabası olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Bu aşamada, Müslümanlık ortak paydasının Türkiye ve Suriye toplumları arasında uyumu kolaylaştırırken Alman toplumu ile zorlaştırdığı yönündeki kanaatler, büyük oranda doğrulanmamıştır. Tersine, Suriye’deki savaşın tahmin edilenden uzun sürmesi nedeniyle Türkiye’de gerek barınma merkezlerinde gerekse farklı illerde yaşayan Suriyelilerin Türk toplumuna sosyal uyumu, giderek kronikleşen bir sorun hâline dönüşmüştür.
- Türkiye ve Suriye toplumları arasında İslam inancından kaynaklanan kültürel yakınlık, başlangıçta yüksek düzeyde sosyal kabul görmek için önemli bir faktör olsa da misafirlik süresinin uzaması, geçici koruma kapsamındaki

Suriyelilerin sayısının artması ve Türkiye’deki siyasi ve ekonomik koşulların değişmesi, Suriyeliler konusundaki algının ve ilişkilerin değişimini getirmiştir. Kültürel benzerlik avantajı, diğer günlük gelişmelerin etkisiyle uyumu teşvik etmedeki başarı şansını kaybetmeye başlamıştır.

- Alman toplumunun büyük bölümü Suriyeli sığınmacı akışına mesafeli bir tutum sergilemiş olsa da “mültecilik” statüsü ve ikamet hakkı ile birlikte bir arada yaşama aşamasında dışlayıcı yaklaşım giderek zayıflamıştır. Bu çalışma kapsamında görüşülen Suriyeliler, yaşadıkları Alman toplumunda kendilerini ikinci sınıf hissettirecek hiçbir muamele görmediklerini söylerken, sosyal hizmet uzmanları bunun büyük oranda yerleşik yasalardan kaynaklanan mecburi bir kabullenme olduğuna işaret etmektedir.
- Tüm bu karmaşık toplumsal biçimlenişte Suriyelilerin Türkiye ve Almanya’daki uyum süreçleri farklı dinamiklerle işliyor olsa da tahammülsüzlük ve içe kapanmanın gün geçtikçe arttığı, her iki ülkede de gözlenmiştir. Suriyelilerle ev sahibi toplumlar arasında oluşan bu yarı kriz durumu, kamu gücünün teşvik ettiği toplumsal tahammül sınırları dâhilinde belirli bir düzeyde tutulsa da aşırı grupların söylem ve eylemleri her iki ülkedeki uyum süreçlerini ve iç huzuru önemli ölçüde etkileme potansiyeline sahiptir.
- Toplumlar arasında giderek büyüdüğü gözlenen bu gerilimi besleyen ve uyum süreçlerini baltalayan açmazlardan biri de “ayrımcı” ve “ayrıcalıklı” uygulamalar konusudur. Türkiye ve Almanya’da yaşayan Suriyeliler arasında kendilerine karşı ayrımcı tutum ve uygulamaların arttığı hissi güçlenirken ev sahibi toplumlarda ise Suriyelilere birtakım ayrıcalıklar verildiği kanaati gelişmiştir.
- Ülkelerini terk ederek farklı bir ülkede kendilerine yeni bir yaşam kurmak zorunda kalan mülteciler için kuşkusuz en önemli meydan okuma ekonomik zorluklardır. Bu noktada Almanya gibi bazı gelişmiş ülkeler, mültecilerin varlığını istihdam fırsatı olarak gördüğünden bu durum, mülteciler açısından bir avantaja dönüşebilmektedir. Buna karşın Türkiye gibi kalkınmakta olan ülkelerdeki mültecilerin varlığı, işsizlik sebeplerinden biri olarak yorumlandığından ciddi tepkilere yol açabilmektedir.

- Hak temelli yaklaşım gereği Almanya ve Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin insan onuruna yaraşır bir standartta yaşama imkânı elde etmeleri inkâr edilemez bir zorunluluktur. Bu noktada mültecilere maddi destek konusu -her ne kadar ev sahibi toplumda öfkeye sebep olup entegrasyonu olumsuz etkilese de- Suriyeliler açısından uyum sürecinin en önemli itici motorlarından biridir. Zira tekil düzeyde mülteciler için hayat kurtarıcı bir rol oynayan bu fonlar, onların ev sahibi topluma uyumuna da katkı sağlamaktadır. Bu çalışma kapsamında görüşülenlerin hemen hepsi, ev sahibi toplumdan bir şekilde iyilik gördüğünü ve bu iyiliğin düşüncelerini olumlu yönde etkilediğini, bir arada yaşama isteklerini artırdığını söylemiştir.
- Almanya ile Türkiye ayrışması en belirgin olarak Suriyelilerin iş hayatına katılımlarında görülmektedir. Almanya’da çalışan Suriyeli mültecilerin maruz kaldığı ayrımcı uygulamaları şikâyet ve takip noktasında işleyen bir sistem varken Türkiye’de henüz bu zenginlikte bir uygulama bulunmaması en temel farklardan biridir. Almanya ve Türkiye’yi bu alanda ayırtıran bir diğer konu, çalışan Suriyelilerin aldıkları ücretlerin hakkaniyeti ile ilgilidir. Hak temelli yaklaşıma uygun bir istihdam politikasından bahsedildiğinde Almanya’nın açık ara daha iyi bir uygulama ortaya koyduğu, Türkiye’nin uygulamalarının ise biraz da kendi ekonomik koşullarından kaynaklı gerçeklerle istismara açık birçok nokta barındırdığı görülmektedir.
- İstihdam konusundaki bariz farka karşın, Suriyelilerin kamu hizmetlerinden yararlanma oranlarında Almanya ve Türkiye’nin birbirine yakın seviyelerde olduğu, hatta Türkiye’nin kimi açılardan önde olduğu gözlenmiştir. Kamu hizmetleri denilince ilk akla gelen eğitim ve sağlık konularında her iki ülkede de neredeyse birbirine yakın standartta yararlandırma söz konusudur. Özellikle sağlık konusunda geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türkiye’de yararlanabildikleri kamu hizmetleri, Almanya’dakilere göre biraz daha iyidir. Türkiye’de görüşülen Suriyelilerin tümü, sağlık hizmetlerinden yararlanma konusunda hoşnutluklarını dile getirirken, Almanya’daki mültecilerin bir kısmı hastane prosedürlerinin uzunluğu ve hizmet kalemlerinin azlığından şikâyet etmektedir.

- Herhangi bir devlet kurumuna işi düşen bir mültecinin maruz kaldığı muamele, yine kamu hizmetlerinden yararlanma bağlamında her iki ülkede birbirine yakın bir seviyeye işaret etmektedir. Görüşülen Suriyelilerin tümü Türkiye ve Almanya'daki kamu hizmetlerinden yararlanma konusunda memnuniyetini dile getirirken, bu tatmin seviyesi ev sahibi ülkeye olan güveni de doğrudan beslemektedir.
- İki ülkede mültecilerle ilgili yasal çerçeve farklı olmasına rağmen temel insani ihtiyaçların karşılanması ve haklar konusunda ciddi bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Mülteci ve sığınmacı kabulünde iki ülke sistemleri göz önüne alındığında, ilk kabul sürecinden ev sahibi ülkede çalışma hakkına kadar birçok uygulama benzerlik göstermektedir.

5.3. Öneriler

Bu çalışmanın amaçlarından biri, sosyal hizmet alanlarından biri olan mültecilik konusunda, Almanya gibi gelişmiş ve Türkiye gibi gelişmekte olan iki farklı ülkedeki uygulamalar üzerinden mevcut durumu anlayıp hizmet kalitesinin artırılması için yeni öneriler getirmek olduğundan, görüşme sonuçları bu amaca uygun olarak yol gösterici olmuştur. Bu bağlamda;

- Her iki ülkedeki uygulamalar ve sonuçları dikkate alındığında, sosyal hizmetlerden faydalanma açısından en uygulanabilir örneğin “hak temelli yaklaşım” olduğu görülmüştür. Dolayısıyla gerek Almanya’da gerekse Türkiye’de Suriyeli mülteci ve geçici koruma kapsamındakilerin sosyal hizmetlerden yararlanmasında bu yaklaşım derinleştirilmelidir.
- Almanya ve Türkiye’de önemli bir toplumsal gerilim konusu hâline gelen Suriyeliler meselesinde, özellikle uyum süreçlerinde karşılıklı anlayışa dayalı uygulanabilir araçlar oluşturulması gerekmektedir.
- Günlük sosyal ve ekonomik dönüşümlerden fazlasıyla etkilenen “yabancı düşmanlığı” olgusunu törpülemek için sosyal hizmetleri “insan hakları” temelinde önceleyen bir yaklaşım sergilenmelidir.

- Farklı bir etnik ve dinî arka plandan gelen grupların insani sorunlarına çözüm üretme sürecinde, çok kültürlü ve ayrımcılık karşıtı bir felsefe benimsemiş olan kamu ve sivil aktörlerin etkinliği artırılmalıdır.
- Bu süreçte Suriyelilere düşen en önemli sorumluluklarından biri, hatta en önemlisi, Almanca ve Türkçe öğrenmek dâhil, ev sahibi topluma uyum sağlamalarını engelleyen tüm sınırlamaları kaldırmak ve ev sahibi toplumun da birtakım haklara ve ayrıcalıklara sahip olduğunu idrak etmektir.
- Sosyal yardımların yanı sıra uyum konusunda sosyal hizmet mesleğini icra edenlerin en önemli rollerden biri, mültecilerle onları anlayacak, onların kültürel dünyalarına girecek çalışmalar yürütmektir. Bu nedenle Alman ve Türk makamları, Suriyelilerle aynı etnik kökene sahip sosyal hizmet uygulayıcılarını istihdam etmeyi öncelemelidir. Bu amaçla daha fazla Suriyeli uzman yetiştirilmesi, uyum sorununun çözümünde önemli bir eşik olacaktır.
- Türkiye’de özellikle geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin kabul sonrası süreçlerinde hizmet veren danışman kadrosunun artırılması, birçok sorunun aşılmasına katkı sağlayacaktır.
- Yapılan çalışmada tespit edilen önemli sorunlardan biri de iletişim ve bilgi eksikliğidir. Almanya’da mültecilerin kendileriyle ilgili yürütülen sürecin her aşamasında bilgilendirilmesi ve bunun yazılı olarak kendi dillerinde yapılması taraflara büyük bir kolaylık sağlamaktadır. Benzer uygulamanın Türkiye’de de etkin hâle getirilmesi önemlidir.
- Suriyelilerin çalışma hayatında karşılaştığı hak ihlallerinin giderilmesi, oluşabilecek farklı sorunların önüne geçilmesinde kritik bir rol oynayacaktır.
- Mültecilerin çalışma hakları düzenlenirken, ev sahibi toplumu ikna edecek mekanizmaların da ihmal edilmemesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, H., ve Duyan, G. Ç. (2003). Dünyada sosyal hizmet mesleğinin ortaya çıkışı ve gelişimi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14(1), 1-19.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/tsh/issue/48446/613679>
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (08.10.2018). *Geçici barınma merkezleri raporu*.
https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/2374/files/08_10_2018_Suriye_GBM_Bilgi_Notu_.pdf
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (t.y.). *Kuruluşlarımız*. <https://www.aile.gov.tr/hatay/kuruluslarimiz/>
- Akimoto, T. (t.y.). *What is international social work? Its contribution to social work in a global society*.
https://www.ash-berlin.eu/100-Jahre-ASH/symposium/doc/3_5_akimoto.pdf
- Al-Qdah, T. A. K., ve Lacroix, M. (2017). Syrian refugees in Jordan: Social workers use a Participatory Rapid Appraisal (PRA) methodology for needs assessment, human rights and community development. *International Social Work*, 60(2), 614-627. <https://doi.org/10.1177/0020872816673889>
- Aslan, G. G. (2018). *Sığınmacılara yönelik sosyal hizmet uygulamalarında yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri: İstanbul'daki Suriyeli sığınmacılar* (Tez no. 525768) [Doktora tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Aslan, M. Ş. (2015). *Hak temelli sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları ve değerlendirmesi: Çekmeköy belediyesi modeli* (Tez no. 522340) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Asylum Information Database. (2020). *Content of international protection: Turkey*.
https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2021/05/AIDA-TR_2020update.pdf
- Atatanır, H. ve Karataş, K. (2020). Hak temelli yaklaşım bağlamında sivil toplum örgütlerinin sosyal yardımları: Ankara ve İstanbul örnekleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(48). <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.585737>
- Aurora University.(2019, Ocak 8). *The Difference Between Micro, Macro and Mezzo Social Work*. <https://online.aurora.edu/types-of-social-work/>
- Aydın, D. (2020). Dünyada sosyal hizmetin ortaya çıkışı, gelişimi ve uluslararası sosyal hizmet. R. Çelik (Ed.), *Sosyal Hizmet Tarihi El Kitabı* içinde (9-28). Grafiker Yayınları.
- Bahar, O., ve Bingöl, F. K. (2010). Türkiye’de iç göç hareketlerinin istihdam ve işgücü piyasalarına etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler*

- Fakültesi Dergisi*, 15(2), 43-61.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/sduibfd/issue/20827/223020>
- Banko, L., Nowak, K. ve Gatrell, P. (2022). What is refugee history, now? *Journal of Global History*, 17(1).
- Banks, S., ve Williams, R. (2005). Accounting for ethical difficulties in social welfare work: Issues, problems and dilemmas. *British Journal of Social Work*, 35(7), 1005-1022. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch199>
- Barkın, E. (2014). 1951 Tarihli mülteciliğin önlenmesi sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 72(1). 331-360. <https://dergipark.org.tr/en/pub/abd/issue/33815/374463>
- Battisti, M., Peri, G., ve Romiti, A. (2016). *Dynamic effects of Co-Ethnic networks on immigrants' economic success (Report no. w22389)*. National Bureau of Economic Research.
https://www.nber.org/system/files/working_papers/w22389/w22389.pdf
- Beyer, G. (1981). Political Refugee: 35 Years Later. *International Migration Review*, 15(1). <https://doi.org/10.1177/0197918381015001-205>
- Bisin, A., Patacchini, E., Verdier, T., ve Zenou, Y. (2011). Ethnic identity and labour market outcomes of immigrants in Europe. *Economic Policy*, 26(65), 57-92. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0327.2010.00258.x>
- Bramwell, A. (Ed.) (2021). *Refugees at the age of total war*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781003211709>
- Brenzel, H., ve Kosyakova, Y. (2019). *Geflüchtete auf dem Deutschen arbeitsmarkt: Längere asylverfahren verzögern integration und spracherwerb (Report no. 6/2019)*. Institut für Arbeitsmarkt und Berufsforschung.
<https://doku.iab.de/kurzber/2019/kb0619.pdf>
- Brücker, H., Croisier, J., Kosyakova, Y., Kröger, H., Pietrantuono, G., Rother, N., ve Schupp, J. (2019). Geflüchtete machen fortschritte bei sprache und beschäftigung. *DIW-Wochenbericht*, 86(4), 55-70.
https://doi.org/10.18723/diw_wb:2019-4-1
- Brücker, H., Jaschke, P., ve Kosyakova, Y. (2019). *Integrating refugees and asylum seekers into the German economy and society: Empirical evidence and policy objectives*. Transatlantic Council on Migration.
https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/TCM_2019_Germany-FINAL.pdf
- Chang-Muy, F., ve Congress, E. P. (2016). *Social work with immigrants and refugees: Legal issues, clinical skills, and advocacy*. Springer Publishing Company.
<https://doi.org/10.1080/08841231003708747>
- Convention Relating to the Status of Refugees, Temmuz 28, 1951
<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-relating-status-refugees>

- Cordoba, S. (2020). *Scope of social work practice refugees and people seeking asylum*. Australian Association of Social Workers. <https://www.aasw.asn.au/document/item/8529>
- Cornwall, A. ve Nyamu-Musembi, C. (2004). Putting the 'rights-based approach' to development into perspective. *Third World Quarterly*, 25(8), 1415-1437. <https://doi.org/10.1080/0143659042000308447>
- Council on Social Work Education. (t.y.). *What is social work?* <https://www.cswe.org/Students/Discover-Social-Work/What-is-social-work>
- Cox, D. R. ve Manohar P. (2013). *International social work : Issues, strategies, and programs*. SAGE Publications. <https://dx.doi.org/10.4135/9781544308685>
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2016). *Geçici koruma sağlanan yabancıların çalışma izinlerine dair uygulama rehberi*. <https://www.csgeb.gov.tr/media/47594/gecici-koruma-saglanan-yabancilarin-calisma-izinlerine-dair-uygulama-rehberi.pdf> (Erişim tarihi: 20 Mart 2022).
- Çevlik, A. M. (2018). *Zorunlu göç ve mülteci politikaları*. Sosyal Hizmet Kongresi 2018: Mültecilerle Sosyal Hizmet, Aydın.
- Çoban, A. İ., Özden, S. A., ve Pak, M. D. (2018). Sosyal hizmet ve sosyal gelişim için global ajanda: Felsefesi, gelişimi, kapsamı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(2), 292-306. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsh/issue/39687/470006>
- Çoban, R. (2017). Sosyal adalet, eşitlik ve sosyal hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), 252-260. <https://dergipark.org.tr/en/pub/gumussagbil/issue/32215/369787>
- Dağ, A. E. (2009). Ortadoğu'da göç hareketleri. Ü. Özkan (Ed.), *Mültecilik: Sorunlar, tanıklıklar ve çözüm yolları içinde* (101-110). <https://ihh.org.tr/public/publish/0/35/multecilik-sorunlar-tanikliklar-ve-cozum-oneri.pdf>
- Damm, A. P. (2009). Ethnic enclaves and immigrant labor market outcomes: Quasi-experimental evidence. *Journal of Labor Economics*. 27(2), 281-314. <https://doi.org/10.1086/599336>
- Danış, D. (2004). Yeni göç hareketleri ve Türkiye. *Birikim Dergisi*, S. 184-185, 216-224.
- Danış, M. Z. (2007). Sosyal hizmet mesleği ve disiplininde sosyal politikanın yeri ve önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 51-64. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsh/issue/48442/613653>
- De Tapia, S. (2003). *New patterns of irregular migration to Europe. (Report no. 12-13/2002)*. Council of Europe. https://www.coe.int/t/dg3/migration/archives/Documentation/Migration%20management/5300-0_New_patterns_of_irregular_migration_in_Europe_en.pdf

- Demirhan, Y., ve Aslan, S. (2015). Türkiye'nin sınır ötesi göç politikaları ve yönetimi. *Birey ve Toplum Dergisi*, 5(1), 23-62. <https://doi.org/10.20493/bt.78101>
- Drolet, J., Enns, R., Kreitzer, L., Shankar, J. ve McLaughlin A. (2017). Supporting the resettlement of a Syrian family in Canada: The social work resettlement practice experience of Social Justice Matters. *International Social Work*, 61(5), 627-633. <https://doi.org/10.1177/0020872817725143>
- Edwards, A. (2010). *Human security and the rights of refugees: Transcending territorial and disciplinary borders*. Routledge.
- Erdoğan, M. M. (2019). *Suriyeliler barometresi-2019: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi*. United Nations High Commissioner for Refugees. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf>
- Erdoğan, M. M. (2019). *Türkiye'deki Suriyeli mülteciler*. Konrad Adenauer Stiftung. <https://www.kas.de/documents/283907/7339115/T%C3%BCrkiye%27deki+Surrieliler.pdf/aca9d37-7035-f37c-4982-c4b18f9b9c8e?version=1.0&t=1571303334464>
- Erdoğan, Z. (2021). Alman sığınma sisteminde açık kapıdan entegrasyon siyasetine geçiş ve tolerans politikası. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(Özel Sayı), 65-86. <https://doi.org/10.53487/ataunisobil.889011>
- Ergül, E. (2015). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku'nda sınır dışı etme geri gönderme ve geri verme*. Yargı Yayınevi.
- Ergüven, N. S., ve Özturanlı, B. (2013). Uluslararası mülteci hukuku ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4), 1007-1062. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001733
- Ertan, K. A., ve Ertan, B. (2017). Türkiye'nin göç politikası. *İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar*, 1(2), 7-39. <https://dergipark.org.tr/en/pub/conress/issue/35835/401581>
- Estes, R. J. (2009). *United states-based conceptualization of international social work education*. https://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1185&context=spp_papers adresinden alındı.
- Federal Office for Migration and Refugees. (2017). *Das Bundesamt in Zahlen 2016*. <https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Statistik/BundesamtinZahlen/bundesamt-in-zahlen-2016.html?nn=284738>
- Federal Office for Migration and Refugees. (2019a). <https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Statistik/BundesamtinZahlen/bundesamt-in-zahlen-2016.html?nn=284738>
- Federal Office for Migration and Refugees. (2019b). *Asylum and refugee protection: Subsidiary protection*.

<https://www.bamf.de/EN/Themen/AsylFluechtlingsschutz/AblaufAsylverfahrens/Schutzformen/SubisidiaerSchutz/subisidiaerschutz-node.html>

Federal Office for Migration and Refugees. (2021a). *Current figures (08/2021) – Asylum and refugee protection.*

<https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Statistik/AsylinZahlen/aktuelle-zahlen-august2021.html;jsessionid=4F18382556C9434A76A03A1199D35FFA.interne.t271?nn=284722> adresinden alındı.

Federal Office for Migration and Refugees. (2021b). *The stages of the German asylum procedure: an overview of the individual procedural steps and the legal basis.* https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/EN/AsylFluechtlingsschutz/Asylverfahren/das-deutsche-asylverfahren.pdf?__blob=publicationFile&v=11

Federal Statistical Office (Destatis). (2019). *A changing population assumptions and results of the 14th coordinated population projection.*

https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/Population-Projection/Publications/Downloads-Population-Projection/germany-population-2060-5124206199004.pdf?__blob=publicationFile

Finn, J. L., ve Jacobson, M. (2003). Just practice: Steps toward a new social work paradigm. *Journal of social work education*, 39(1), 57-58.

<https://doi.org/10.1080/10437797.2003.10779119>

Gabiam, N. (2016). Humanitarianism, development, and security in the 21st century: Lessons from the Syrian refugee crisis. *International Journal of Middle East Studies*, 48(2), 382-386. <https://doi.org/10.1017/S0020743816000131>

Garthwait, C. (2012). *Dictionary of social work.* University of Montana School of Social Work.

Gatrell, P. (2008). Refugees and forced migrants during the first world war. *Historical Studies in Ethnicity, Migration and Diaspora*, 26(1-2), 82-110.

<https://doi.org/10.1080/02619280802442613>

Gedik, M. (2020). Sosyal hizmetlerde “Hak Temelli” yaklaşım. *Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), 28-57.

<https://openaccess.izu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12436/1653?show=full>

Genç, Y. ve Barış, İ. (2015). Sosyal hizmetlerin yeniden yapılandırılmasında yerinden yönetimin işlevselliği. *International Journal of Social Science*, 0(32), 95-117.

<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2745>

Gençler, A. (2004). Avrupa Birliği’nin göç politikası. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0(49), 173-197. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iusskd/issue/897/10022>

Goularas, G. B., ve Sunata, U. (2015). Türk dış politikasında göç ve mülteci rejimi. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 12-40. <https://doi.org/10.17572/mj2015.1.1240>

- Güllüpinar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-85. <https://dergipark.org.tr/en/pub/yalovasosbil/issue/21788/615741>
- Gürtzgen, N., Kubis, A., ve Rebien, M. (2017). *Geflüchtete kommen mehr und mehr am Arbeitsmarkt an (Report no. 14/2017)*. Institute for Employment Research. <https://doku.iab.de/kurzber/2017/kb1417.pdf>
- Hainmueller, J., Hangartner, D., ve Lawrence, D. (2016). When lives are put on hold: Lengthy asylum processes decrease employment among refugees. *Science advances*, 2(8), 1-7. <https://doi.org/10.1126/sciadv.1600432>
- Hatton, T., ve Moloney, J. (2017). Applications for asylum in the developed world: Modelling asylum claims by origin and destination. Marie McAuliffe ve Khalid Koser (Ed.), *A Long Way To Go Irregular Migration Patterns, Processes, Drivers And Decision-Making* içinde (227-254). <https://www.jstor.org/stable/j.ctt20krxxh>
- Healy, L. M. (2008). Exploring the history of social work as a human rights profession. *International Social Work*, 51(6), 735-748. <https://doi.org/10.1177/0020872808095247>
- Hepworth, H. D., Rooney, H. R., Rooney, D. G., ve Gottfried-Strom, K. (2017). *Direct social work practice: Theory and skills*. Cengage Learning.
- Hindy, L. (2018). *Germany's Syrian Refugee Integration Experiment*. The Century Foundation. <https://production-tcf.imgix.net/app/uploads/2018/09/03160422/germanys-syrian-refugee-integration-experiment.pdf>
- Ibrahim, K. (2016). Social worker roles with refugees. *Egyptian Journal of Social Work*, 2(1), 93-107.
- Ife, J. (2001). Local and global practice: Relocating social work as a human rights profession in the new global order. *European Journal of Social Work*, 4(1), 5-15. <https://doi.org/10.1080/714052835>
- Internal Displacement Monitoring Centre. (2015). *Global estimates 2015: People displaced by disasters*. Internal Displacement Monitoring Centre - Norwegian Refugee Council. <https://www.internal-displacement.org/sites/default/files/inline-files/20150713-global-estimates-2015-en-v1.pdf>
- International Federation of Social Workers. (t.y.). *Global definition of social work*. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work> (Erişim tarihi: 28 Mart 2022)
- International Organization for Migration. (2017). *Integration and social cohesion: Key elements for reaping the benefits of migration*. https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/our_work/ODG/GCM/IOM-Thematic-Paper-Integration-and-Social-Cohesion.pdf

- International Organization for Migration. (2019). Migration. *Glossary on migration* içinde (Birinci baskı, s. 137).
https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf
- İçduygu, A. (2009). *Human Development Research Paper 2009/52 International Migration and Human Development in Turkey*. United Nations Development Programme Human Development Reports.
http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdrp_2009_52.pdf
- Kalkmann, M. (2018). *Country report: Germany*. Asylum Information Database. https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2019/04/report-download_aida_de_2018update.pdf
- Kap, D. (2014). Suriyeli mülteciler: Türkiye'nin müstakbel vatandaşları. *Akademik Perspektif*, 30-35. [https://www.ikv.org.tr/images/files/Akademik-Perspektif-Aralik-2014_30-35\(1\).pdf](https://www.ikv.org.tr/images/files/Akademik-Perspektif-Aralik-2014_30-35(1).pdf)
- Karabulut, R. (2018). Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye ekonomik maliyeti (2011-2017). *Birey ve Toplum Dergisi*, 8(1), 131-144.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/birtop/issue/39520/429919>
- Kartal, B., ve Başçı, A. G. E. (2014). Türkiye'ye yönelik mülteci ve sığınmacı hareketleri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 12(2). (275-299). doi: 10.18026/cbusos.42910 adresinden alındı.
- Kavi, E., Karakale, B. (2018). Çalışan psikolojisi açısından psikolojik dayanıklılık. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(17), 55-77.
<https://doi.org/10.31199/hakisderg.391826>
- Kılıç, T. (2009). Bir İnsan Hakkı Olarak İltica ve Türkiye Uygulaması. Ü. Özkan (Ed.), *Mültecilik: Sorunlar, Tanıklar ve Çözüm Önerileri* içinde (41-62).
<https://ihh.org.tr/public/publish/0/35/multecilik-sorunlar-tanikliklar-ve-cozum-oneri.pdf>
- Kirişçi, K. (2009). Osmanlı ve Cumhuriyet Türkiye'sinde Göç ve Sığınma. Ü. Özkan (Ed.), *Mültecilik: Sorunlar, Tanıklar ve Çözüm Önerileri* içinde (23-28).
<https://ihh.org.tr/public/publish/0/35/multecilik-sorunlar-tanikliklar-ve-cozum-oneri.pdf>
- Kirişçi, K., Brandt, J., ve Erdoğan, M. M. (2018). *Syrian refugees in Turkey: Beyond the numbers*. The Brookings Institution. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/06/19/syrian-refugees-in-turkey-beyond-the-numbers/>
- Kite, C. (2004). The stability of the globalized welfare state. B. Södersten (Ed.), *Globalization and the welfare state* içinde (213-238). Palgrave Macmillan London. <https://doi.org/10.1057/9780230524422>
- KNOX, A. W. (2020). *Integration of Social Work Practices With Refugees: An Action Research Study* [Doktora tezi, Walden Üniversitesi].
<https://scholarworks.waldenu.edu/dissertations/9162/>

- Kocadaş, B. (2018). Suriyeli sığınmacılar ve çalışma hayatı: Sorunlar, tespitler ve öneriler. *Sosyolojik Düşün*, 3(1-2), 1-13.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/sosdus/issue/41925/500018>
- Köşk, U.C., ve Özbek, Ç. (2017). Küreselleşme ve uluslararası göç ilişkisinde değişen göçmen algısı. *Researcher: Social Science Studies*, 5(8), 247-265.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/researcher/issue/66625/1042440>
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Bağlam Yayıncılık.
- Lacroix, M. (2006). Social work with asylum seekers in Canada The case for social justice. *International Social Work*, 49(1), 19-28.
<https://doi.org/10.1177/0020872806059399>
- Langer, R. (2017). Refugees: Labour market opportunities and challenges in Germany. *Interface n°108*.
<https://confrontations.org/wp-content/uploads/2017/10/Interface-108-Proceedings-of-the-conference-Refugees-p14-17.pdf>
- Lee, J. S., ve Weng, S. (2019). Building bridges: Strategies to overcome challenges in social work with immigrants and refugees. *Athens Journal of Social Sciences*, 6(3), 213-228. <https://doi.org/10.30958/ajss.6-3-3>
- Make it in Germany. (2020). *Information on the Skilled Immigration Act*. <https://www.make-it-in-germany.com/en/visa-residence/skilled-immigration-act>
- Martinovic, B., Van Tubergen, F., ve Maas, I. (2009). Dynamics of interethnic contact: A panel study of immigrants in the Netherlands. *European Sociological Review*, 25(3), 303-318. <https://doi.org/10.1093/esr/jcn049>
- Masocha, S. (2013). *How do social work professionals construct asylum seekers as objects of knowledge and targets for intervention* [Doktora tezi, Dundee Üniversitesi]. Dundee: University of Dundee
- Mayer, M. M. (2016). Germany's response to the refugee situation: Remarkable leadership or fait accompli? BertelsmannFoundation (Ed.), *Newpolitik: German policy*. Translated içinde (9-20). https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/Publication_Newpolitik_BFNA_2016.pdf
- Melander, G. (1988). The concept of the term "refugee". A. Bramwell (Ed.), *Refugees in the Age of War* içinde (7-14). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781003211709>
- Merja, A., ve Turtiainen, K. (2021). Social workers' reflections on forced migration and cultural diversity—towards anti-oppressive expertise in child and family social work. *Social Sciences*, 10(3), Makale 79.
<https://doi.org/10.3390/socsci10030079>

- Meydan, S., Büyükbodur, S., Çetinkaya, A., ve Bulut, S. (2016). *Yerel yönetimlerde klientalist bakış açısının hak temelli sosyal hizmet yaklaşımı çerçevesinde incelenmesi*, 8.Ulusal Sosyal Hizmet Kongresi, Ankara.
- Mishra, R. (1999). *Globalization and the welfare state*. Edward Elgar Publishing.
- Mizrahi, T., ve Davis, L. (2008). *The Encyclopedia of Social Work: 4 volume set (Vol. 1)*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acref/9780195306613.001.0001>
- Mülteci Koruma Merkezi. (2017). *Türkiye’de uluslararası koruma prosedürü haklar ve yükümlülükler*, Ağustos 2017.
<https://www.mhd.org.tr/images/yayinlar/MHM-13.pdf>
- Mülteci-Der (2015). Türkiye’de mültecilerin kabul koşulları hak ve hizmetlere erişimleri: *Uydu kentler izleme ve raporlama projesi raporu*. Egeus Matbacılık.
- Myers, L., ve Thyer, B. (1997). Should social work clients have the right to effective treatment? *Social Work*, 42(3), 288-298. <https://doi.org/10.1093/sw/42.3.288>
- National Association of Social Workers. (2007). *Standards and indicators for cultural competence in social work practice*.
<https://www.socialworkers.org/Practice/NASW-Practice-Standards-Guidelines/Standards-and-Indicators-for-Cultural-Competence-in-Social-Work-Practice>
- National Association of Social Workers. (t.y.). *Practice*.
<https://www.socialworkers.org/Practice>
- NSW Refugee Health Service. (2004). *Working with refugees (A Guide for social workers)*. <https://startts.org.au/media/Resource-Working-with-Refugees-Social-Worker-Guide.pdf>
- Offenheiser, R. C., ve Holcombe, S. H. (2003). Challenges and opportunities in implementing a rights-based approach to development: An Oxfam America perspective. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 32(2), 268-301.
<https://doi.org/10.1177/0899764003032002006>
- Oltmer, J. (2016). Germany and global refugees: A history of the present. *CESifo DICE Report*, 14(4), 26-31. <https://www.cesifo.org/DocDL/dice-report-2016-4-oltmer-december.pdf>
- Özel, S. (2020). Türkiye’deki Suriyelilerin hukuki statüsü. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(2), 709-734.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/yuhfd/issue/56392/782958>
- Papadopoulos, R. K. (Ed.). (2003). Refugees, home and trauma. *Therapeutic Care for Refugees No Place Like Home* içinde (9-40). Routledge.

- Parker, J. (2008). Social work with refugees and asylum seekers: A rationale for developing practice. *Practice: Social Work in Action*, 12(3), 61-76. <https://doi.org/10.1080/09503150008415191>
- Perruchoud, R. ve J. Redpath. (t.y.). *Göç Terimleri Sözlüğü* içinde [İkinci baskı]. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf adresinden alındı.
- Phinney, J. S., ve Ong, A. D. (2007). Conceptualization and measurement of ethnic identity: Current status and future directions. *Journal of Counseling Psychology*, 54(3), 271-81. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.54.3.271>
- Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants. (2011). *Rights of accompanied children in an irregular situation*. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Children/BirthRegistration/PICUM.pdf>
- Potocky, M., ve Naseh, M. (2019). *Best practices for social work with refugees and immigrants*. Colombia Universty Press.
- Powell, M., Hewitt, M. (1998). The end of the welfare state? *Social Policy & Administration*, 32(1), 1-13. <https://doi.org/10.1111/1467-9515.00082>
- Rees, E. (1959). World refugee year. *International Social Work*, 2(3), 33-34. <https://doi.org/10.1177/002087285900200311>
- Reliefweb. (2015). *Regional refugee ve resilience plan 2015-16: Turkey*. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/3RP-Report-Turkey-low-res.pdf>
- Reuters. (2015, Eylül 10). *Refugees could help ease skills shortage in Germany - Merkel's deputy*. <https://www.reuters.com/article/europe-migrants-germany-economy-idINKCN0RA1ZW20150910>
- Richmond, A. H. (2002). Globalization: Implications for immigrants and refugees. *Ethnic and Racial Studies*, 25(5), 707-727. <https://doi.org/10.1080/0141987022000000231>
- Ripperger, S., ve Demir, B. (2012, Kasım 28). *Kanada Almanya'ya örnek oldu*. Deutsche Welle. <https://www.dw.com/tr/kanada-almanyaya-%C3%B6rnek-oldu/a-16414483>
- Rohrleitungsbauverbandes. (2018, Ekim 22). *3+2 Regelung: DIHK kritisiert Rechtsunsicherheit für Ausbildungsbetriebe*. <https://www.rohrleitungsbauverband.de/informationen/branchennews/713-3-2-regelung-dihk-kritisiert-rechtsunsicherheit-fuer-ausbildungsbetriebe.html>
- Saripek, D. B. (2017). “Hak Temelli” sosyal politikadan “Hayırseverlik Temelli” sosyal politikaya geçişte sivil toplum örgütlerinin rolü. *İnsan&İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi*, 4(11), 81-99. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.288253>

- Shaherhawasli, K. (2021). *Suriyeli mülteciler ve Türk toplumu arasındaki uyum: Fırsatlar ve tehditler*. İNSAMER. https://www.insamer.com/tr/suriyeli-multeciler-ve-turk-toplumu-arasindaki-uyum-firsatlar-ve-tehditler_3788.html
- Shaherhawasli, K., Erel, S., Özdenler, M., ve Cengiz, H. B. (2021). *Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine entegrasyonu*. İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İNSAMER) Yayını. https://www.insamer.com/tr/suriyeli-ogrencilerin-turk-egitim-sistemine-entegrasyonu_3869.html
- Sığınmacılarla ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği. (t.y.). *Sığınmacı ve göçmenlerle dayanışma derneği geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişiminin geliştirilmesinde destek projesi*. <https://sgdd.org.tr/projeler/gecici-koruma-altindali-suriyeli-siginmacilarin-saglik-hizmetlerine-erisiminin-gelistirilmesinde-sgdd-asam-destegi/> (Erişim tarihi: 16 Mart 2022)
- Skeldon, R. (2006). V. Iontsev, I. Ivakhniouk, G. Ananyeva, A. Kamenskiy, E. Krassinets, I. Malakha, A. Magomedova, V. Petrov, A. Soudoplatov, L. Rybakovskiy ve G. Kumskov (Ed.), *Migration and poverty. International migration: Economics and politics* (Cilt. 18) içinde (47-60). Moscow State University. <https://demography.econ.msu.ru/sys/raw.php?o=1784&p=attachment>
- Smajlovic, A., ve Murphy, A. L. (2020). Invisible no more: Social work, human rights, and the Syrian refugee crisis, *Journal of Human Rights and Social Work*, 5(2), 139-144. <https://doi.org/10.1007/s41134-020-00115-3>
- Soytürk, M. (2012). Türkiye’den Avusturya’ya işgücü göçü. *Electronic Turkish Studies*, 7(3), 2313-2328. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.3465>
- Spicer, J. (2019, Aralık 14). *Turkish official says EU should boost funding of Syrian refugees*. Reuters. <https://www.reuters.com/article/us-eu-turkey-refugees-funds-idUSKBN1YI0D0>
- Spiegel, P., ve Golub, G. (2004). Refugees and health: Lessons from World War 1. *The Lancet*, 384(9955), 1644-1646. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(14\)61896-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(14)61896-1)
- Sue, D. W., Rasheed, M. N., ve Rasheed, J. M. (2016). *Multicultural social work practice: A competency-based approach to diversity and social justice* (2. Baskı). John Wiley & Sons.
- Surender, L. (2004). Modern challenges to the welfare state and the antecedents of the third way. J. Lewis, R. Surrender (Ed.), *Welfare State Change Towards a Third Way?* içinde (3-24). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0199266727.001.0001>
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (t.y.-a). *Düzensiz göç*. <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (Erişim tarihi: 22 Mart 2022)
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (t.y.-b). *İkincil koruma*. <https://www.goc.gov.tr/ikincil-koruma>

- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (t.y.-c). *Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin yaş ve cinsiyete göre dağılımı*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim tarihi: 16 Mart 2022)
- Taylor, Z. (1999). Values, theories and methods in social work education: A culturally Transferable Core? *International Social Work*, 42(3), 309-318. <https://doi.org/10.1177/002087289904200305>
- Temel, A. (2019). *Hak temelli yaklaşım çerçevesinde Suriyeli adölesanların eğitim hakkına erişimler* (Tez no. 617901) [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- The German Marshall Fund of the United States. (2015). *Turkish Perceptions Survey 2015*. https://www.gmfus.org/sites/default/files/TurkeySurvey_2015_web1.pdf
- Tufan, B., Sayar, Ö. Ö., ve Koçyıldırım, G. (2009). *Sosyal bir hak olarak sosyal hizmet*, Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu, Antalya.
- Ulrich, K. (2015, Eylül 4). *What helping refugees costs Germany*. Deutsche Welle. <https://p.dw.com/p/1GRA4>
- United Nations Departmen of Economic and Social Affairs. (2019, Eylül 17). *The number of international migrants reaches 272 million, continuing an upward trend in all world regions, says UN*. <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/international-migrant-stock-2019.html>
- United Nations High Comissioner for Refugees. (t.y.-b). *Üçüncü ülkeye yerleştirme*. <https://help.unhcr.org/turkey/tr/resettlement/>
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2015). *Global appeal: Turkey*. <https://www.unhcr.org/5461e60c52.pdf>
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2017, Aralık 5). *Social service centre support to syrian refugees*. <https://www.unhcr.org/tr/en/18182-social-service-centre-support-syrian-refugees.html>
- United Nations High Commissioner for Refugees. (t.y.-a). *What we do: solutions*. <https://www.unhcr.org/solutions.html>
- United Nations High Commissioner for Refugees. (t.y.-c). *Help Türkiye: UNHCR tarafından kayıt ve msb*. <https://help.unhcr.org/turkey/tr/information-for-non-syrians/registration-rsd-with-unhcr/>
- Weiner, M. (1995). *The global migration crisis: Challenge to states and to human rights*. New York, NY: HarperCollins College Publishers.
- Weiss, L. (1997). 'Globalization and the myth of the powerless state', new left review. Kate Nash, Alan Scott (Ed.), *New critical writings in political sociology* içinde (3-27). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315264523>

- Williamson, J. (1988). Migrant selectivity, urbanization, and industrial revolutions. *Population and Development Review*, 14(2), 287-314.
<https://www.popcouncil.org/uploads/pdfs/PDR/CumulativeIndex1-34.pdf>
- Witte, G., ve Beck, L. (2019, Mayıs 5). Angela Merkel welcomed refugees to Germany. They're starting to help the economy. *The Washington Post*.
https://www.washingtonpost.com/world/europe/angela-merkel-welcomed-refugees-to-germany-theyre-starting-to-help-the-economy/2019/05/03/4bafa36e-6b60-11e9-bbe7-1c798fb80536_story.html
- Wroe, L., Larkin, R., ve Magkajlic, R. A. (2019). *Social work with refugees, asylum seekers and migrants: Theory and skills for practice*. Jessica Kingsley Publish.
- Xing-Yin, N. (2015). A nation going under: Legal protection for “climate change refugees”. *Boston College International and Comparative Law Review*, 38(2), 329-366. <https://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol38/iss2/7>
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Sayı. 28615, Kanun No. 6458 (2013).
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.
- Zayas, A. M. (1988). A historical survey of twentieth century expulsions. A. Bramwell (Ed.), *Refugees at the Age of Total War* içinde (15-37). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781003211709>
- Zengin, O., ve Altındağ, Ö. (2016). Bir insan hakları mesleği olarak sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 179-190.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/tsh/issue/38633/448515>

EKLER

Ek 1. Yarı Yapılandırılmış Sorular (Sığınmacı ve Mülteciler)

Tanışma

1. Kendinizi tanıtır mısınız? (Cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim, mesleğiniz vb.)

Yaşadığı ülke ve ayrılış

2. Terk etmeden önce ülkenizdeki durumunuzu nasıl tanımlarsınız? (Çok iyi, iyi veya kötü vb.)
3. Ülkenizde yaşadığınız yerde ne oldu ve sizin yaşamınızı nasıl etkiledi?
4. Ülkenizden ayrılmanız nasıl oldu? Türkiye'ye/Almanya'ya nasıl ulaştınız?
5. Sizinle beraber kaç kişi vardı? Onların hepsi sizin gibi buraya ulaştı mı?
6. Yolculuk sırasında nelerle karşılaştınız?
7. Bugüne kadar yaşadığınız mültecilik tecrübesi size olumlu ya da olumsuz ne gibi katkıda bulundu? Hayatınızda neler değişti?

Misafir ülkeye ilk geliş

8. Almanya'ya/Türkiye'ye vardığınızda hangi kuruma veya devlet dairesine gittiniz? Gittiğiniz yerde ne işlemler yapıldı?
9. Ülkeye vardığınız ilk günlerde neler yaşadınız?
10. Muhatap olduğunuz kamu görevlileri nasıl davrandı?

Mülteci kabul merkezleri

11. Sığınma başvurusu sürecinde yaşadıklarınızı anlatır mısınız?
12. Size yardımcı olan bir sosyal hizmet uzmanı var mıydı?
13. Sizinle görüşen görevlilerin tutumu ve size karşı davranışları nasıldı?
14. Geldiğiniz bu ülkede ne gibi haklarınız olduğu konusunda bilgi verildi mi?
15. Beraberinizdekilerle birlikte herhangi bir yerde topluca ağırlandınız mı? Ağırlandıysanız nasıl bir yerdi? Neler yaşadınız?
16. Başvuru sürecinizde sorulan sorular içinde size gereksiz veya ilginç gelen bir soru oldu mu?

Kabul onrası uygulamalar

17. Sığınma başvurunuz alındıktan sonra neler yaşadınız?
18. Kabul sonrası nerede ve hangi koşullarda yaşadınız?
19. Kabul ve ülkede kalış izniniz çıktıktan sonra, sizinle muhatap olan danışman, psikolog veya herhangi bir sosyal hizmet uzmanı oldu mu?

Uyum süreçleri

20. İçinde yaşadığınız yerel toplum ve ülke hakkında önceden bilginiz var mıydı? Şimdi nasıl?
21. Yaşadığınız yerde yerel halkın size karşı tutumunu anlatabilir misiniz?
22. Ev sahibi toplumla yaşadığınız sorunları çözmenizde yardımcı olacak sosyal hizmet uzmanları oldu mu?

Yardımlar ve ekonomik durum

23. Yaşadığınız ülkede herhangi bir ekonomik yardım alıyor musunuz?
24. Alıyorsanız bu sizin hayatınızı nasıl etkiliyor?
25. Yardım olmaksızın yaşama imkânınız var mı? Zorluklarla nasıl başa çıkıyorsunuz?

Çalışma hayatı

26. Şu an bulunduğunuz ülkede herhangi bir iş yapıyor musunuz?
27. Çalışıyorsanız, ne gibi zorluklarla karşılaşıyorsunuz? Bu iş geçinmeniz için yeterli mi?
28. Aynı işi yaptığınız hâlde yerel işçilerle aynı ücreti aldığınızı düşünüyor musunuz?

Kamu hizmetlerinden yararlanma

29. Yaşadığınız ülkede resmî işlemlerinizi yürütürken zorluk yaşıyor musunuz?
30. Okul, Hastane, yurt gibi yerel halkın yararlandığı sağlık imkânlarından yararlanabiliyor musunuz?
31. Size bir tercih imkânı verilseydi, yine de bu ülkede yaşamayı tercih eder miydiniz?
32. Bu ülkede yaşamak hayatınızı nasıl etkiliyor? Daha iyiye gittiğini düşünüyor musunuz?
33. Ülkenizdeki savaş hâli biterse dönme konusunda ne dersiniz?
34. Bu ülkede bulunduğunuz süre içinde karşılaştığınız tüm sorunların çözüm sürecine katkıda bulunacak, uzman ya da yetkili bulmakta zorlandınız mı?
35. Bu görüşme boyunca üzerinde durmadığımız ancak konu bağlamında değinmekte fayda olacağını düşündüğünüz başka konular var mıdır?

Ek 2. Yarı Yapılandırılmış Sorular (Sosyal Hizmet Uzmanları ve STK Yöneticileri)

1. Kurumunuzda ne kadar zamandır mültecilere yönelik hizmet veriyorsunuz?
2. Hangi alanlarda sosyal hizmet sunuyorsunuz?
3. Özellikle mültecilere yönelik sunduğunuz hizmetlerde çocuk, genç, yaşlı, engelli, vb. özel bireyler/gruplar için farklı hizmetler sunuyor musunuz?
4. Sunulan hizmetler sadece kendi şehrinizde bulunanlara mı yönelik yoksa farklı şehirleri de kapsıyor mu?
5. Hizmet sunarken destek aldığınız kamusal veya özel yapılanmalar var mı?
7. Verdiğiniz desteklerde diğer mültecilerden destek talep ediyor musunuz? (Özellikle dil bilenlerden, daha doğru anlamak adına)
8. Sunduğunuz hizmetlerde genelde mülteciler kendileri mi sizi buluyor yoksa başka kurumlar tarafından mı size yönlendiriliyor?
9. Sunduğunuz hizmetlerde ne tür güçlüklerle karşılaşıyorsunuz?
10. Size gelen mültecilerin en çok ihtiyaç duyduğu konular nelerdir? Bahsettiğiniz konularda ihtiyaçlarının tam anlamıyla karşılandığını düşünüyor musunuz?
11. Ülkenizdeki sosyal politikaların mültecilerin ihtiyaçlarını kapsayacak şekilde yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
12. Ülkenizde mültecilerin topluma adaptasyonun da en önemli engellerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?
13. Sunduğunuz hizmetlerde mültecilerle yaptığınız görüşmelerde iş gücüne katılımlarında ne tür zorluklarla karşılaştığınızı düşünüyorsunuz?
14. Üzerinde durduğunuz sorunların çözümü adına neler yapılabilir? Önerilerinizi paylaşabilir misiniz?

Ek 3. Yarı Yapılandırılmış Sorular (Sığınmacı ve Mülteciler) - Arapça
استمارة المقابلة (طالب اللجوء واللاجئين)

التعارف

1. هل يمكنك تقديم نفسك؟ (الجنس، العمر، الحالة الاجتماعية، التعليم، المهنة، إلخ.)

بلد الإقامة والمغادرة

2. كيف تصف وضعك في بلدك قبل مغادرتك؟ (جيد جداً، جيد أو سيء، إلخ.)

3. ماذا حدث في بلدك وكيف أثر ذلك على حياتك؟

4. كيف غادرت بلدك؟ كيف وصلت تركيا / ألمانيا؟

5. كم عدد الناس معك؟ هل جاءوا جميعاً إلى هنا مثلك؟

6. ماذا واجهت خلال الرحلة؟

7. كيف ساهمت تجربتك مع اللجوء حتى اليوم سلباً أو إيجاباً؟ ما الذي تغير في حياتك؟

أول وصول في بلد ضيف

8. ما المؤسسة أو المكتب الحكومي الذي ذهبت إليه عند وصولك إلى ألمانيا / تركيا؟ ما هي الإجراءات التي اتخذت حيث ذهبت؟

9. ما الذي مررت به في الأيام الأولى لوصولك إلى البلاد؟

10. كيف تصرف المسؤولون العموميون الذين تعاملت معهم؟

مراكز قبول اللاجئين

11. هل يمكنك إخبارنا بالذي حدث معك أثناء عملية طلب اللجوء؟

12. هل كان هناك موظف الخدمة الاجتماعية ليساعدك؟

13. ما هو موقف وسلوك المسؤولين الذين قابلوك؟

14. هل تم إطلاعك على نوع الحقوق التي تتمتع بها في البلد الذي أتيت إليه؟

15. هل تم استضافتك في أي مكان مع رفاقك؟ إذا تم استضافتك ، كيف كانت؟ ماذا واجهت؟

16. من بين الأسئلة التي طرحت أثناء عملية تقديمك ، هل كان هناك أي سؤال بدا غير ضروري أو مثيراً للاهتمام بالنسبة لك؟

طلبات ما بعد القبول

17. ما الذي مررت به بعد تلقي طلب اللجوء الخاص بك؟

18. أين وتحت أي ظروف كنت تعيش بعد القبول؟

19. هل تم الاتصال بك من قبل مستشار أو طبيب نفسي أو أي أخصائي اجتماعي بعد منحك القبول والإذن بالبقاء في الدولة؟

عمليات الامتثال

20. هل لديك أي معرفة مسبقة بالمجتمع المحلي والبلد الذي تعيش فيه؟ كيف الان؟

21. هل يمكنك وصف موقف السكان المحليين تجاهك في المكان الذي تعيش فيه؟

22. هل كان هناك أي أخصائيين اجتماعيين لمساعدتك في حل المشكلات مع المجتمع المضيف؟

المساعدات والوضع الاقتصادي

23. هل تتلقى أي مساعدة مالية في بلد إقامتك؟

24. إذا كنت تتلقى المساعدة ، فكيف تؤثر على حياتك؟

25. هل تستطيع العيش بدون مساعدة؟ كيف تتعامل مع الصعوبات؟

حياة العمل

26. هل تقوم حالياً بأي عمل في البلد الذي تتواجد فيه؟

27. إذا كنت تعمل ، ما الصعوبات التي تواجهها؟ هل هذه الوظيفة كافية لتعيش عليها؟

28. هل تعتقد أنك تحصل على نفس أجر العمال المحليين ، حتى لو كنت تقوم بنفس العمل؟

الاستفادة من الخدمات العامة

29. هل تواجه صعوبات في إجراء معاملاتك الرسمية في البلد الذي تعيش فيه؟
30. هل يمكنك الاستفادة من المرافق الصحية التي يستفيد منها السكان المحليون ، مثل المستشفيات والمهاجع، المدرسة؟
31. إذا كان لديك خيار ، فهل ستظل تختار العيش في هذا البلد؟
32. كيف يؤثر العيش في هذا البلد على حياتك؟ هل تعتقد أنها تتحسن؟
33. إذا انتهت الحرب في بلدك فماذا عن العودة؟
34. هل وجدت صعوبة في العثور على خبراء أو مسؤولين يساهمون في عملية حل جميع المشاكل التي واجهتها أثناء إقامتك في هذا البلد؟
35. هل هناك أي قضايا أخرى لم نركز عليها خلال هذه المقابلة ، ولكنك تعتقد أنه سيكون من المفيد ذكرها في سياق الموضوع؟

Ek 4. Yarı Yapılandırılmış Sorular (Sosyal Hizmet Uzmanları ve STK Yöneticileri)

استمارة المقابلة (خبير / مدير)

1. منذ متى وأنت تقدم الخدمات للاجئين في مؤسستك؟
2. في أي مجالات تقدمون الخدمات الاجتماعية؟
3. في الخدمات التي تقدموها للاجئين ، والأطفال ، والشباب ، وكبار السن ، والمعوقين ، إلخ. هل تقدمون خدمات مختلفة خاصة لأفراد / مجموعات معينة؟
4. هل الخدمات معروضة فقط لمن هم في مدينتكم أم أنها تغطي مدن مختلفة؟
5. هل هناك أي مؤسسات عامة أو خاصة تتلقون منها الدعم أثناء تقديم الخدمات؟
7. هل تطلب الدعم من اللاجئين الآخرين في الدعم الذي تقدمه؟ (خصوصاً ممن يعرفون اللغات لفهم أدق)
8. في الخدمات التي تقدمها ، عادة ما يجد اللاجئون أنفسهم معك أم يتم إحالتهم إليك من قبل مؤسسات أخرى؟
9. ما نوع الصعوبات التي تواجهها في الخدمات التي تقدمها؟
10. ما هي أكثر القضايا التي يحتاجها اللاجئون القادمون إليكم؟ هل تعتقدون أنه يتم تلبية احتياجاتهم بالكامل في الموضوعات التي تم ذكرها؟
11. هل تعتقد أن السياسات الاجتماعية في بلدك كافية لتغطية احتياجات اللاجئين؟
12. ما هي برأيك أهم العقبات التي تحول دون التكيف الاجتماعي للاجئين في بلدك؟
13. ما نوع الصعوبات التي تعتقد أنهم يواجهونها في مشاركتهم في القوى العاملة خلال الاجتماعات التي لديك مع اللاجئين في الخدمات التي تقدمها؟
14. ما الذي يمكن فعله لحل المشاكل التي تركز عليها؟ هل يمكنك مشاركة اقتراحاتك؟

Ek 5. Yarı Yapılandırılmış Sorular (Sığınmacı ve Mülteciler) - Almanca

Interviewformular (Asylsuchende und Flüchtlinge)

Begrüßung

1. Können Sie sich bitte vorstellen? (Geschlecht, alter, Familienstand, Bildung, Beruf etc.)

Herkunftsland und Ausreise

2. Wie würden Sie Ihren Zustand im Herkunftsland vor Ihrer Ausreise beschreiben? (Sehr gut, Gut,

Befriedigend, schlecht etc.

3. Was ist in Ihrem Herkunftsland passiert und wie hat sich dies auf Sie ausgewirkt?

4. Wie sind Sie ausgereist? Wie sind Sie nach Deutschland gekommen?

5. Wie viele Personen sind mit Ihnen ausgereist? Haben diese Personen ebenfalls Türkei/Deutschland erreichen können?

6. Können Sie ihre Reise nach Deutschland (in die Türkei) schildern? Was haben Sie auf Ihrer Reise erlebt?

7. Wie hat sich Ihre bisherige Flüchtlingserfahrung positiv oder negativ auf Sie ausgewirkt? Was hat sich in Ihrem Leben verändert?

Erste Einreise ins Gastland

8. Welche Institutionen oder Behörden haben Sie besucht als Sie in Deutschland (in die Türkei) angekommen sind? Welche Schritte und Prozeduren wurden dort erfolgt?

9. Was haben Sie bei Ihrer Erstreise erlebt?

10. Wie haben sich die Beamten verhalten?

Aufnahmezentren für Flüchtlinge

11. Können Sie uns von Ihren Erfahrungen während des Asylverfahrens erzählen?

12. Hat Ihnen ein Sozialarbeiter geholfen?

13. Wie waren die Einstellung und das Verhalten der Beamten, die Sie befragt haben?

14. Wurden Sie darüber informiert, welche Rechte Sie im Gastland haben?

15. Wurden Sie zusammen mit Ihren Begleitern irgendwo untergebracht? Wenn Sie zu Gast waren, wie war es? Was haben Sie erlebt?

16. Gab es unter den Fragen, die während Ihres Bewerbungsprozesses gestellt wurden, eine Frage, die Ihnen unnötig oder interessant erschien?

Anwendungen nach dem Asylantrag/Bewerbung

17. Was haben Sie erlebt, nachdem Ihr Asylantrag eingegangen ist?

18. Wo und unter welchen Bedingungen lebten Sie nach der Aufnahme?

19. Wurden Sie von einem Berater, Psychologen oder Sozialarbeiter kontaktiert, nachdem Ihnen die Zulassung und Aufenthaltserlaubnis im Land erteilt wurde?

Compliance-Prozesse

20. Hatten Sie Vorkenntnisse über die lokale Gesellschaft und das Land, in dem Sie leben? Was ist mit jetzt?

21. Können Sie die Einstellung der Menschen vor Ort zu Ihnen an Ihrem Wohnort beschreiben?

22. Gab es Sozialarbeiter, die Ihnen bei der Lösung von Problemen mit der Gastgemeinde behilflich waren?

Hilfe und Wirtschaftslage

23. Erhalten Sie finanzielle Unterstützung in Ihrem Wohnsitzland?

24. Wenn ja, wie wirkt sich das auf Ihr Leben aus?

25. Können Sie ohne Hilfe leben? Wie gehen Sie mit Schwierigkeiten um?

Arbeitsleben

26. Arbeiten Sie derzeit?

27. Wenn Sie arbeiten, welchen Schwierigkeiten begegnen Sie? Reicht Ihnen dieser Job zum Leben?

28. Glauben Sie, dass Sie den gleichen Lohn wie einheimische Arbeiter bekommen, obwohl Sie die gleiche Arbeit verrichten?

Nutzung öffentlicher Dienstleistungen

29. Haben Sie Schwierigkeiten bei der Erledigung Ihrer amtlichen Geschäfte?

30. Können Sie von Schulen und den Gesundheitseinrichtungen profitieren, von denen die Menschen vor Ort profitieren, wie Krankenhäuser und Wohnheime?

31. Wenn Sie die Wahl hätten, würden Sie sich trotzdem dafür entscheiden, in diesem Land zu leben?

32. Wie wirkt sich das Leben in diesem Land auf Ihr Leben aus? Glauben Sie, es ist besser wie in Ihrem Herkunftsland?

33. Wenn der Krieg in Ihrem Land vorbei ist, würden Sie eine Rückkehr in Betracht ziehen?

34. Fanden Sie es schwierig, Experten oder Beamte zu finden, die zum Lösungsprozess aller Probleme beitragen würden, auf die Sie während Ihres Aufenthalts in diesem Land gestoßen sind?

35. Gibt es andere Themen, auf die wir uns in diesem Interview nicht konzentriert haben, die Sie aber im Kontext des Themas erwähnen wollen?

Ek 6. Yarı Yapılandırılmış Sorular (Sosyal Hizmet Uzmanları ve STK Yöneticileri) - Almanca

Interviewformular II (Experte/Manager)

1. Seit wann betreuen Sie Flüchtlinge in Ihrer Einrichtung?
2. In welchen Bereichen bieten Sie soziale Dienste an?
3. Vor allem bei Ihren Leistungen für Flüchtlinge, Kinder, Jugendliche, Alte, Behinderte etc. Bieten Sie unterschiedliche Dienstleistungen für bestimmte Personen/Gruppen an?
4. Werden die Dienste nur für diejenigen in Ihrer eigenen Stadt angeboten oder decken sie verschiedene Städte ab?
5. Gibt es öffentliche oder private Organisationen, die Sie bei der Erbringung von Dienstleistungen unterstützen?
7. Fordern Sie bei Ihrer Betreuung Unterstützung von anderen Flüchtlingen an? (Besonders von denen, die die Deutsche Sprache besser sprechen)
8. Kommen die Flüchtlinge meist zu Ihnen oder werden sie von anderen Einrichtungen an Sie vermittelt?
9. Auf welche Art von Schwierigkeiten stoßen Sie bei Ihren Dienstleistungen?
10. Was sind die dringendsten Anliegen von Flüchtlingen, die zu Ihnen kommen? Glauben Sie, dass Ihre Bedürfnisse in den von Ihnen genannten Fächern vollständig erfüllt werden?
11. Glauben Sie, dass die Sozialpolitik in Ihrem Land ausreicht, um die Bedürfnisse von Flüchtlingen zu decken?
12. Was sind Ihrer Meinung nach die größten Hindernisse für die soziale Anpassung von Flüchtlingen in Deutschland?
13. Welche Art von Schwierigkeiten sehen sie Ihrer Meinung nach bei Flüchtlingen bei ihrer Teilhabe am Arbeitsleben?
14. Was könnte getan werden, um die Probleme zu lösen, auf die Sie sich konzentrieren? Können Sie Ihre Vorschläge teilen?

Ek 7. Onam Formu (Türkçe)

AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Bu araştırma Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Durmuş AYDIN tarafından Prof. Dr. Ali Rıza ABAY danışmanlığında yapılmaktadır. Araştırmanın amacı Almanya ve Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin bulundukları hedef ülkedeki sosyal hizmetlerden ne ölçüde ve nitelikte faydalandıklarını tespit edilmesidir. Bu araştırmanın iki ülkedeki mülteci deneyimlerini sosyal hizmetler bağlamında karşılaştırmaya yönelik çalışmalara kaynaklık etmesi öngörülmektedir. Bu bağlamda araştırma amacına yönelik olarak hazırlanan sorular mültecilerin varış ve kayıt işlemlerini, yerleşme-yerleştirilme süreçlerini, sağlık, eğitim ve çalışma alanlarındaki uyum süreçlerini ve bunlara ilişkin yaşadıkları olumlu ve olumsuz deneyimleri mülteci tecrübesi açısından ortaya çıkarmaya yönelik olarak hazırlanmıştır.

Soru formu 3 ana kısımdan oluşmaktadır, ilk kısım katılımcıyı tanımaya yönelik sorulardan oluşmaktadır. İkinci kısımda yer alan sorular hedef ülkedeki mültecinin varış-kayıt sürecine ilişkin aydınlatıcı sorulardan oluşmaktadır. Üçüncü kısımda yer alan sorular ise mültecinin hedef ülkedeki varış sonrası sürecine yönelik olup, kişinin bu ülkedeki sosyal hizmetler kapsamındaki haklarına ilişkin bilgi seviyesini ve bunlardan ne ölçüde faydalandığını tespit etmeye yöneliktir. Tüm bu araştırma sözlü mülakat şeklinde gerçekleştirilecek olup, katılımcının gönüllüğüne dayalıdır. Görüşmeler katılımcı ile birebir gerçekleştirilecektir. Gönüllü katılımcı görüşmeden istediği her an ayrılma hakkına sahiptir. Görüşme süresi 45-60 dakika sürecektir. Katılımcı ile gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilecek bilgilerin araştırmaya daha doğru ve tutarlı bir biçimde yansıtılması amacıyla ses kaydı alınacaktır. Bilimsel araştırma etiği kapsamında katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulacaktır. Araştırmanın gerçeği tutarlı yansıtması için katılımcılardan araştırma sorularına yaşadıkları mültecilik/hayat deneyimlerini en doğru ve güvenilir şekilde cevaplandırmaları beklenir.

Katılımcının Onayı:

Katılmam beklenen bu çalışmanın amacı, nedeni ve çalışma süresi – yeri ile ilgili bilgileri okudum ve anladım. Gönüllü olarak katıldığım bu çalışmada dilediğim zaman görüşmeyi sonlandırabileceğim tarafıma beyan edildi. Araştırmacı ile paylaşacağım bilgilerin doğru olduğunu teyit ederim. Araştırma ile ilgili ek açıklamalar ve sorularım araştırmacı tarafından detaylı bir şekilde yanıtlandı.

Bu araştırmaya tamamen kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcı

Araştırmacı

Ad, Soyad:

Ad, Soyad:

Telefon:

Telefon:

E-posta:

E-posta:

İmza:

İmza:

Görüşme Yeri:

Görüşme Saati:

Ek 8. Onam Formu (Arapça)

استمارة الموافقة المسبقة

أجرى هذا البحث Durmuş AYDIN ، طالب دكتوراه في معهد العلوم الاجتماعية بجامعة Yalova ، قسم الخدمة الاجتماعية ، يتم ذلك تحت إشراف البروفيسور الدكتور علي رضا أباي، الهدف من البحث هو تحديد إلى أي مدى ونوعية يستفيد اللاجئين السوريين الذين يعيشون في ألمانيا وتركيا من الخدمات الاجتماعية في البلد المستهدف، ومن المتصور أن يكون هذا البحث مصدرًا للدراسات لمقارنة تجارب اللاجئين في البلدين في سياق الخدمات الاجتماعية، في هذا السياق ، تم إعداد الأسئلة التي تم إعدادها لغرض البحث للكشف عن عمليات وصول اللاجئين وتسجيلهم ، وعمليات توظيفهم ، وعمليات تكيفهم في مجالات الصحة والتعليم والعمل ، وتجاربهم الإيجابية والسلبية من حيث تجربة اللاجئين.

يتكون الاستبيان من 3 أجزاء رئيسية ، يتكون الجزء الأول من أسئلة حول التعرف على المشارك، تتكون الأسئلة في الجزء الثاني من أسئلة مفيدة بخصوص عملية تسجيل وصول اللاجئين في البلد المستهدف، تتعلق الأسئلة في الجزء الثالث بعملية ما بعد وصول اللاجئين في بلد المقصد وتحديد مستوى معرفة الشخص فيما يتعلق بحقوقه / حقوقها ضمن نطاق الخدمات الاجتماعية في ذلك البلد وإلى أي مدى هو يستفيد منهم. سيتم إجراء كل هذا البحث في شكل مقابلة شفوية بناءً على متطوع المشارك، سيتم إجراء المقابلات وجهاً لوجه مع المشارك، يحق للمشارك المتطوع مغادرة المقابلة في أي وقت، ستستغرق المقابلة 45-60 دقيقة، سيتم أخذ التسجيل الصوتي من أجل عكس المعلومات التي سيتم الحصول عليها من المقابلات مع المشارك بطريقة أكثر دقة واتساقاً، سيتم الاحتفاظ بسرية معلومات هوية المشاركين في نطاق أخلاقيات البحث العلمي، من أجل أن يعكس البحث الواقع باستمرار ، من المتوقع أن يجيب المشاركون على أسئلة البحث بأكثر الطرق دقة وموثوقية حول تجاربهم مع اللاجئين / الحياة.

موافقة المشارك:

لقد قرأت وفهمت المعلومات المتعلقة بالغرض من هذه الدراسة وسببها ومكانها ، والتي من المتوقع أن أشارك فيها، علمت أنه يمكنني إنهاء المقابلة متى أردت في هذه الدراسة التي شاركت فيها طواعية، أؤكد أن المعلومات التي سأشاركها مع الباحث صحيحة، تم الرد على التفسيرات والأسئلة الإضافية حول البحث بالتفصيل من قبل الباحث.

أوافق على المشاركة في هذا البحث بشكل طوعي دون أي ضغط أو إكراه.

المشارك	الباحث
الاسم و اللقب:	الاسم و اللقب :
هاتف:	هاتف :
بريد إلكتروني:	بريد إلكتروني :
التوقيع:	التوقيع :

مكان المقابلة :

ساعة المقابلة :

Ek 9. Onam Formu (Almanca)

EINWILLIGUNGSERKLÄRUNG

Diese Forschung wird von Durmuş AYDIN, Doktorand des Sozialwissenschaftlichen Instituts der Universität Yalova, Abteilung für Sozialarbeit, unter der Beratung von Prof. Dr. Ali Rıza ABAY durchgeführt. Ziel der Recherche ist es, zu ermitteln, inwieweit und in welcher Qualität in Deutschland und der Türkei lebende Syrische Flüchtlinge von sozialen Dienstleistungen im Zielland profitieren. Es ist vorgesehen, dass diese Forschung eine Quelle für Studien zum Vergleich von Flüchtlingserfahrungen in den beiden Ländern im Zusammenhang mit sozialen Diensten sein wird. In diesem Zusammenhang wurden die für den Forschungszweck vorbereiteten Fragen aufbereitet, um die Ankunfts- und Registrierungsprozesse von Geflüchteten, ihre Ansiedlungsprozesse, ihre Anpassungsprozesse in Gesundheits-, Bildungs- und Arbeitsbereichen sowie ihre positiven und negativen Erfahrungen in Bezug der Fluchterfahrung aufzudecken.

Der Fragebogen besteht aus 3 Hauptteilen, der erste Teil besteht aus Fragen zum Kennenlernen des Teilnehmers. Die Fragen im zweiten Teil bestehen aus aufschlussreichen Fragen zum Ankunfts-Registrierungsprozess des Flüchtlings im Zielland. Die Fragen im dritten Teil beziehen sich auf den Nachankunftsprozess des Flüchtlings im Zielland und darauf, den Kenntnisstand der Person über ihre Rechte im Rahmen der sozialen Dienste in diesem Land zu ermitteln und inwieweit Sie davon profitieren. All diese Untersuchungen werden in Form eines mündlichen Interviews durchgeführt und basieren auf der Freiwilligenarbeit des Teilnehmers. Die Interviews werden mit dem Teilnehmer einzeln geführt. Der freiwillige Teilnehmer hat das Recht, das Interview jederzeit zu verlassen. Das Gespräch dauert 45-60 Minuten. Es werden Audioaufnahmen gemacht, um die Informationen, die aus den Interviews mit dem Teilnehmer gewonnen werden sollen, genauer und konsistenter wiederzugeben. Die Identitätsangaben der Teilnehmenden werden im Rahmen der wissenschaftlichen Forschungsethik vertraulich behandelt. Damit die Forschung die Realität konsistent widerspiegelt, wird von den Teilnehmern erwartet, dass Sie die Forschungsfragen so genau und zuverlässig wie möglich über ihre Flüchtlings-/Lebenserfahrungen beantworten.

Zustimmung des Teilnehmers:

Ich habe die Informationen über Zweck, Anlass und Studienort dieser Studie, an der ich voraussichtlich teilnehmen werde, gelesen und verstanden. Ich wurde darüber informiert, dass ich das Interview in dieser Studie, an der ich freiwillig teilgenommen habe, jederzeit beenden kann. Ich bestätige, dass die Informationen, die ich mit dem Forscher teilen werde, korrekt sind. Zusätzliche Erläuterungen und Fragen zur Forschung wurden vom Forscher ausführlich beantwortet. Ich stimme zu, an dieser Forschung völlig freiwillig, ohne Druck oder Zwang, teilzunehmen.

Teilnehmer

Vorname:

Nachname:

Telefon:

Email:

Unterschrift:

Forscher

Vorname:

Nachname:

Telefon:

Email:

Unterschrift:

Treffpunkt:

Besprechungsstunde:

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve orta öğrenimini Türkiye’de tamamladıktan sonra dil eğitimi için gittiği Güney Afrika Cumhuriyeti’nde Johannesburg Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde lisans eğitimi almıştır. Türkiye’ye döndükten sonra Marmara Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünde yüksek lisansını tamamlamıştır. Yalova ve Sağlık Bilimleri üniversitelerinde misafir öğretim görevlisi olarak “Uluslararası Sosyal Hizmet” ve “Sosyal Hizmette Kuramlar ve Yaklaşımlar” isimli dersleri vermiştir. Sivil toplum ve sosyal hizmetler alanlarında edindiği tecrübeleri, başta 2004 yılından beri çalışmakta olduğu İHH İnsani Yardım Vakfı olmak üzere, yerel ve uluslararası alanda faaliyet gösteren pek çok kuruluşla paylaşmaktadır. 2018 yılından bu yana İHH İnsani Yardım Vakfı Genel Sekreteri olarak görev yapmaktadır.

